

T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI BÖLÜMÜ
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

‘Alî Cemâleddîn

‘Arûz-ı Türki, ‘İlm-i Kavâfi, Şanâyi‘-i Şi‘riyye ve ‘İlm-i Bedî‘
(İnceleme – Metin – Sözlük – Tıpkıbasım)

Hazırlayan
Erdem Can ÖZTÜRK

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ziya AVŞAR

Yozgat 2010

T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı 8011050028 numaralı öğrencisi Erdem Can ÖZTÜRK'ün “‘Alî Cemâleddîn ‘Arûz-i Türki, ‘İlm-i Kāvâfi, Şanâyi‘-i Şi‘riyye ve ‘İlm-i Bedî‘ (İnceleme – Metin – Sözlük – Tıpkıbasım)” isimli YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMASI SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 24/06/2010 Perşembe günü saat 15.00’da yapılmış, tezin onayına OY BİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Hayrettin RAYMAN

Danışman: Doç. Dr. Ziya AVŞAR

Üye: Prof. Dr. Atabey KILIÇ

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun 25./06/2010 tarih ve 13..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

25./06/2010

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Hayrettin RAYMAN

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iv
Özet.....	ix
Abstract.....	x
Kısaltmalar.....	xi
Transkripsiyon Alfabeti.....	xii
Giriş.....	13
A. Belâgat.....	13
B. Arûz.....	15
I. Bölüm: ‘Arûz-ı Türki, ‘İlm-i Kavâfi, Şanâyi‘-i Şi‘riyye ve ‘İlm-i Bedî‘.....	18
II. Bölüm: Metin.....	40
‘Arûz-ı Türki.....	41
‘İlm-i Kavâfi.....	193
Şanâyi‘-i Şi‘riyye ve ‘İlm-i Bedî‘.....	201
Ek Aruz Cetvelleri.....	296
III. Bölüm: Sözlük.....	315
Sonuç.....	349
Kaynakça.....	350
Tıpkıbasım.....	358
Öz Geçmiş.....	458

ÖN SÖZ

Tanzimat'ın Türkçe belâgat kitaplarının yazılmaya başlandığı yıllarında kaleme alınmış Türkçe örnekli -kısmen- belâgat ve edebî bilgiler kitaplarından biri de tezimizin üzerine oluşturulduğu “‘*Arûz-ı Türkî*, ‘*İlm-i Kavâfî*, ‘*Şanâyi-i Şi‘riyye ve ‘İlm-i Bedî*”dir. *Arûz-ı Türkî*^{*}, Alî Cemâleddin’e ait 1291/1874-1875 tarihli matbû bir eserdir. Tezimizi söz konusu eserin transkribe edilmiş tam metni, esere dâir inceleme, eserde yer alan terimlerden müteşekkil sözlük ve eserin tıpkıbasımı oluşturmaktadır.

Eser, yazarı tarafından bir *aruz kitabı* olarak düşünülmektedir ve bilhassa aruz terimleri bakımından hayli zengin bir muhtevaya sahiptir. Eserin basıldığı tarih göz önünde bulundurulduğunda aruz, kâfiye terimleri ve edebî sanatlarla ilgili açıklamalarının devri için önemi; bunların günümüz Eski Türk Edebiyatı *aruz* ve *terim* çalışmalarına ışık tutabileceği unutulmamalıdır.

Yakın bir dönemde yazılmış ve basılmış olan bu eserin transkribe edilmesi sırasında, metne büyük oranda sadık kalmakla birlikte imlâ konusunda yazılmış pek çok yazıyı dikkate aldık. Bilhassa 15-17 Mayıs 2008 tarihlerinde Erciyes Üniversitesi’nde düzenlenen “II. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. İsmail ÜNVER Adına)¹”nda “imlâ” bahsi üzerinde durulmuş ve eski harfli metinlerin yeni harflere aktarılması hususunda pek çok yeni görüş ileri sürülmüştür. Özellikle Arapça ve Farsça eklerin yazımı ile tamlamaların gösterilmesi konusunda yeni tekliflerde bulunulmuş ve bunların uygulanması konusunda ilk çalışmaların yapılacağından bahsedilmiştir.

Bu yeni görüşler uygulanarak yayımlanan ilk metinler ise Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora öğrencileri Arş. Gör. Dr. Turgut KOÇOĞLU² ve Öğr. Gör. Dr. Abdülkadir DAĞLAR’a³ ait doktora tezleridir. Söz

* Bundan sonraki bölümlerde ‘*Arûz-ı Türkî*, ‘*İlm-i Kavâfî*, ‘*Şanâyi-i Şi‘riyye ve ‘İlm-i Bedî* için kısaca bu adı kullanacağız.

¹ *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic (Prof. Dr. İsmail ÜNVER Adına – İmlâ)*, Volume 3/6 Fall 2008:

<http://www.turkishstudies.net/OncekiSayilarDetay.aspx?Sayi=Volume%203%20Issue%206>

² Turgut Koçoğlu, *Şem’î Şem’ullâh Şerh-i Mesnevî (II. Cilt) (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, Kayseri 2009. (Yayımlanmamış doktora tezi.)

³ Abdülkadir Dağlar, *Şem’î Şem’ullâh Şerh-i Mesnevî (I. Cilt) (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, Kayseri 2009. (Yayımlanmamış doktora tezi.)

konusu tezlerin transkribe edilmesi sırasında İsmail Ünver'e ait genel tekliflere ve yaygın sisteme büyük oranda uyulmakla birlikte "II. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. İsmail ÜNVER Adına)"nda teklif edilen yeni tasarruflar da değerlendirilmiş ve bazı değişikliklere gidilmiştir.

Biz de bu tezlerde kullanılan imlâ konusundaki yeni tasarruflara uymaya çalıştık. Söz konusu yeni imlânın temel özellikleri ilgili tezlerde şu şekilde açıklanmıştır:

"... metin kısmında, temelde, yaygın bir teâmül olan İsmail Ünver'in tekliflerine uyulmakla birlikte, Ziya Avşar'ın teklifleri⁴ de kısmen dikkate alınmıştır. Son duruma göre temel hareket noktası şudur: Farsça ve Arapça kelimelerin birleşip terkip oluşturması çizgi ile sağlanacak; buna karşılık, kelimedeki fonksiyonundaki ön ve son unsurlar kelimelere çizgisiz eklenecektir.

Transkripsiyon imlâsında yaygın olarak kullanılan sistem şu birkaç değişiklik ile beraber bu metinde de esas alınmıştır:

Arapça'daki "harf-i cer"ler, sadece Türkçe'deki ek fonksiyonu ile kullanıldığında kelimeye eklenmiştir."⁵ Örneğin:

'alâşûretihi, 'alâkavl

"Buna karşılık Arapça kelimeye "harf-i ta'rîf" (elif-lâm) vasıtasıyla bağlanan harf-i cerlerde tamlama pozisyonu ve çizgileri korunmuştur."⁶ Örneğin:

fi'l-ḥaḳîka, fi'l-cenne, bi'l-cümle

"Bunun yanında "yoktur" mânâsına gelen "lâ" çizgisiz ayrı yazılmıştır."⁷

Örneğin:

lâ ḥavle, lâ ilâhe

"Farsça kelimelerde ek fonksiyonundaki ön ve son edatlar çizgi olmaksızın isim, sıfat ve zamirlere eklenmiştir."⁸ Örneğin:

derâğüş

⁴ Ziya Avşar; "Tenkitli Metin Neşrinde İmlâ Sorunu Üzerine Düşünceler", *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/6 (Prof. Dr. İsmail Ünver Adına -The Serial of Special Volumes- İmlâ/Ortographic), Fall 2008, s. 71-111.

⁵ Dağlar, *agt*, s. 186.

⁶ Dağlar, *agt*, s. 186.

⁷ Dağlar, *agt*, s. 187.

⁸ Dağlar, *agt*, s. 187.

“İsimlerden ve fiillerden önce gelen ek fonksiyonundaki Farsça olumsuzluk edatları da çizgi olmadan kelimelere eklenmiştir.”⁹ Örneğin:

bîhad, bîintihâ

“Farsça’da çoğunlukla aynı iki kelime arasına gelen “â, be” gibi edatlar da kelimeleri çizgi olmadan birleştirmiştir.”¹⁰ Örneğin:

diyârbediyâr, berâber

“... tamlayanının sonu ünlü harfle biten tamlamalarda -i, -ı yerine -yi, -yı yazımı tercih edildi.”¹¹

kaşîde-i enbiyâ > kaşîde-yi enbiyâ girye-i dil > girye-yi dil

“Bunların dışında, iki ayrı kelimedenden oluşan her türlü tamlamada kelimeler çizgi ile birleşmiş ve bağlanmıştır. Ayrıca diğer transkripsiyon hususiyetlerinde İsmail Ünver’in tekliflerine büyük ölçüde uyulmuştur.”¹²

Bununla birlikte hocamız Prof. Dr. Atabey KILIÇ’ın yayımladığı *Ahmed Hamdî Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî (İnceleme-Metin-Dizin)*¹³ isimli eser de bizim için önemli bir örnek teşkil etti. Zira *Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî*’nin 1876 yılında basılmış olduğunu hatırladığımız zaman arada sadece yaklaşık bir yıllık bir zaman farkı olduğunu görmekteyiz. Bu da bize iki eserde kullanılacak imlânın birbirine yakın olması gerektiğini göstermektedir.

Metni transkribe ederken eserin hata-savab cetvelini sürekli takip ettik. Metinde yanlış yazılmış olup hata-savab cetvelinde doğru şekli verilmiş olan kelimeleri, hata-savab cetvelindeki doğru şekliyle metne aldık.

Metnin transkripsiyonu esnasında *Arûz-ı Türkî*’deki sayfa numaralarını köşeli parantez [] ile gösterdik. Sayfa numaraları haricinde köşeli parantez [] içindeki kelime ya da ekler ise metinde bulunmayıp vezin veya anlam icabı metinde olması gerektiğini düşündüğümüz kelime ya da eklerdir. Orijinal metinde geçen “()”, “{ }” “ * ” gibi işaretleri ise transkribe edilmiş metinde değiştirmeksizin aynen kullandık.

⁹ Dağlar, *agt*, s. 187.

¹⁰ Dağlar, *agt*, s. 187.

¹¹ Koçoğlu, *agt*, s. v.

¹² Dağlar, *agt*, s. 187.

¹³ Atabey Kılıç, *Ahmed Hamdî Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî (İnceleme-Metin-Dizin)*, Laçın Yay., Kayseri 2007.

Eserde bilhassa aruz vezinleri açıklanırken kullanılan bazı şekilleri teze aynen aldık. Çünkü bu şekillerin içindeki açıklama ve örnekleri yeni harflere aktarmak şeklin anlamının aynen yansıtılmasını imkânsız kılıyor ve şekil anlamını yitirmiş oluyordu. Konuyla ilgilenen araştırmacıların daha iyi istifade edebilmesi için bunları aynen almayı uygun gördük.

Eserde geçen bazı Arapça ibâreler kaynaklardan taranmış ve bunlardan âyet ya da hadis olduğu tespit edilenler dipnotlarda kaynak gösterilerek Türkçeye aktarılmıştır. Kaynaklarda bulamadığımız Arapça ve Farsça ibâreler ise kaynak gösterilmeksizin dipnotlarda Türkçeye aktarılarak verilmiştir.

Tezimizin sözlük kısmına eserde geçen terimleri alfabetik sırayla aldık. Bunlardan tırnak “” içinde normal yazılmış olanlar, kelimenin metinde verilen lugat anlamlarının aynen sözlüğe aktarılmış hâlidir. Tırnak içinde “*italik*” yazılmış olanlar ise kelimenin yine metin kısmındaki *terim anlamın*ın sözlüğe aynen alınmış şeklidir. Bu tırnakların sonunda köşeli parantez içinde verilen numaralar ise o kelimenin orijinal metnin hangi sayfasından alındığını göstermektedir. Sözlük ve lugat anlamı açıklanmamış metinde geçen bazı terimleri de biz, “kaynakça”da isimlerini zikrettiğimiz ilgili sözlüklerden bularak tezimizin sözlük bölümüne ekledik. Bunların diğer kelimelerle karışmaması için de bu kelimeleri tırnak içine almadan doğrudan verdik.

Arûz-ı Türkî'nin en sonunda 7 fasikül hâlinde bir aruz cetveli bulunmaktadır. Bu cetveli tablo hâline getirerek tezimizin sonuna aldık ve söz konusu fasiküller için [F1], [F2] ... şeklinde bir numaralandırma sistemi kullandık.

Tezimiz “Giriş”, “İnceleme”, “Transkripsiyonlu Metin”, “Sözlük” ve “Tıpkıbasım” bölümlerinden oluşmaktadır. Eserin yazarı Alî Cemâleddin hakkında kaynakların hiç birinde bilgiye rastlayamadık. Dolayısıyla bu konuda bilgi veremiyoruz.

Tezimizin hazırlanması sırasında yardımlarını esirgemeyen, tecrübe ve bilgilerini benimle paylaşan hocalarıma ve arkadaşlarıma teşekkür etmeden geçmek tezimizin eksik kalmasına sebep olur.

Maddî-manevî her türlü destekleri ve üzerimdeki sonsuz emekleriyle annem Zehra ve babam Bahri ÖZTÜRK teşekkürü en çok hak edenler arasında muhakkak. Tezimizin Arapça kısımlarının okunmasında ve bunların Türkçeye aktarılmasında;

Farsça kısımların okunması ve tercümesinde; metne dâir bazı müşkillerimin giderilmesinde; tezimizin gözden geçirilerek bazı eksikliklerinin giderilmesinde yardımlarını gördüğüm eniştem Prof. Dr. Temel YEŞİLYURT'a, hocalarım Öğr. Gör. Dr. Abdülkadir DAĞLAR, Okt. Ahmet TANYILDIZ, Okt. Zehra GÜMÜŞ ve Arş. Gör. Kezban PAKSOY ile arkadaşım Arş. Gör. Ramazan EKİNCİ'ye teşekkür ediyorum. Lisans eğitimimden itibaren ilgisini ve emeğini üzerimden eksik etmeyen, bu noktaya gelmemde, tezimizin konusunun belirlenmesinde en önemli âmil olan kıymetli hocam Prof. Dr. Atabey KILIÇ'a ve yüksek lisans eğitimimizin belki en sıkıntılı anlarında yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Ziya AVŞAR'a şükranlarımı sunuyorum.

Yüksek lisans tezi ilim dünyasına adım atmış bir öğrencinin ilk ciddi çalışması olsa gerek. Bu sebeple pür-hata olmasının işin erbâbınca hoş görüleceğine inanıyoruz. Eksik ve kusurlarının bulunması kaçınılmaz olan tezimizin Eski Türk Edebiyatı çalışmalarında yararlı olmasını umut ediyoruz.

Erdem Can ÖZTÜRK
Kayseri 2010

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

‘Alî Cemâleddîn

‘Arûz-ı Türki, ‘İlm-i Kavâfî, Şanâyi‘-i Şi‘riyye ve ‘İlm-i Bedî‘

(İnceleme – Metin – Sözlük - Tıpkıbasım)

Erdem Can ÖZTÜRK

Bozok Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı

Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

2010 : 458 Sayfa

‘Arûz-ı Türki, ‘İlm-i Kavâfî, Şanâyi‘-i Şi‘riyye ve ‘İlm-i Bedî‘, Alî Cemâleddin tarafından 1291/1874-1875 tarihinde kaleme alınmıştır. Eserin esas yazılış amacı “*aruz*” konusunda Türkçe ve doyurucu bir eser kaleme almaktır. Bunun yanında *kâfiye*, *edebî sanatlar*, *nazım tür* ve *şekilleri* de eserin muhtevasında önemli yer tutmaktadır.

Tezimiz söz konusu eserin transkripsiyonlu metninin oluşturulması, incelenmesi, sözlüğünün hazırlanması ve tıpkıbasımını üzerine kurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Aruz, Belâgat, Edebî Sanatlar, Nazım Şekilleri, Nazım Türleri, Kâfiye.

ABSTRACT

MSc. Thesis

‘Alî Cemâleddîn

‘Arûz-ı Türki, ‘İlm-i Kavâfî, Şanâyi‘-i Şi‘riyye ve ‘İlm-i Bedî‘

(Anlysing – Text – Dictionary - Facsimile)

Erdem Can ÖZTÜRK

Bozok University

Institute of Social Sciences

Turkish Language and Literature

Department of Classical Turkish Literature

2010 : 458 Pages

‘Arûz-ı Türki, ‘İlm-i Kavâfî, Şanâyi‘-i Şi‘riyye ve ‘İlm-i Bedî‘ was written by Alî Cemâleddin in 1291/1874-1875. The main reason of this work is that to write a Turkish and efficient works about the subject of “*aruz*”. Besides, rhyme, literary arts, kinds and figures of verse are very important parts of the work’s contents.

Forming of the text transcriptions, anlysing, preparing dictionary and facsimile of this works are the main subjects of this thesis.

Key Words: Aruz, Eloquence, Literary Arts, Verse Figures, Verse Kinds, Rhyme.

KISALTMALAR

TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Haz.	: Hazırlayan
F.	: Fasikül
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
agm	: Adı Geçen Makale
age	: Adı Geçen Eser
agt	: Adı Geçen Tez
Yay.	: Yayınları

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Ünlüler :

a) kısa : ا: a, e, ı, i, u, ü َ, ِ, ِ: a, e ِ, ِ: ı, i ُ, ُ, ُ: o, ö, u, ü

b) uzun : ا: ā ِ: î, ā و: ū, ō

Ünsüzler :

ء	’	ص	ş
ب	b, p	ض	d, ź
پ	p	ط	ţ
ت	t	ظ	z
ث	s	ع	‘
ج	c, ç	غ	ğ
چ	ç	ف	f
ح	h	ق	k
خ	h	ك	k, g, ñ
د	d	گ	g
ذ	z	ل	l
ر	r	م	m
ز	z	ن	n
ژ	j	ه	h
س	s	و	v
ش	ş	ی	y

GİRİŞ

A. BELÂGAT:

Belâgat klâsik olarak, “Kelâmın fasîh olmakla birlikte muktezâ-yı hâl ve makâma muvâfık îrâdî” olarak tanımlanır. Araştırmacılar, belâgatın önce edebiyat tenkidi olarak ortaya çıktığını, daha sonra bilim dalı hâline geldiğini kabul ederler. Arap edebiyatında İslâmiyet’ten önceki devirlerde de varlığı bilinen belâgatın bir bilim dalı hâline gelmesi İslâmiyet’ten sonra olmuştur. Arap olmayan kavimlerin ve daha sonraki devirlerde yaşayacak olan tüm milletlerin Kur’ân-ı Kerîm’i daha iyi anlayabilmesi için yapılan çalışmalar, belâgatın bir bilim dalı hâline gelmesinde etkili olmuştur. Aynı şekilde Hicret’i takip eden yıllardan itibaren Kur’ân’ın icâz ve mecazları üzerinde yapılan çalışmaların da belâgatın bilim olarak ortaya çıkmasında büyük etkisinin olduğu kabul edilir.¹

El-Beyân ve’t-Tebyîn isimli eseriyle Câhız (ö.255/869), belâgat ilmine yaptığı katkılar dolayısıyla bu ilmin kurucusu olarak kabul edilir. Bu ilmi tüm yönleriyle bir bütün hâlinde ele alan ilk eser ise Sekkâkî’nin (ö.626/1229) *Miftâhu’l-Ulûm*’udur.

Yakın zamana kadar Türk edebiyatında belâgat denilince akla gelen ilk eser, 1632 yılında vefat eden İsmail Ankaravî’nin *Miftâhu’l-Belâga ve Misbâhu’l-Fesâha* adlı eseri idi. Oysa son yıllarda yapılan çalışmalar 1623’te vefat eden Üsküplü Mehmed bin Mehmed Altıparmak’ın *Şerh-i Telhîs-i Miftâhî*’nin², Ankaravî’nin eserinden önce yazıldığını göstermiştir.³

Tanzimat’ın ilânından sonra belâgat derslerinin müfredâta alınması ve bu dönem öğrencilerinin belâgatı Arapça kitaplardan okuyacak kadar Arapça bilgisine

¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için Bkz: Hulûsi Kılıç, Tahsin Yazıcı, Kâzım Yetiş, “*Belâgat*”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul 1992; M.A. Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi: Belâgat*, 3F Yay., İstanbul 2007; Mücahit Kaçar, “*Cumhuriyet Dönemi (1923-2007) Türk Edebiyatında Belâgat Çalışmaları*”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 5, S 10, İstanbul 2007, s. 315-330; Kâzım Yetiş, *Belâgattan Retoriğe*, Kitabevi Yay., İstanbul 2006; Atabey Kılıç, *Ahmed Hamdî Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî (İnceleme-Metin-Dizin)*, Laçın Yay., Kayseri 2007.

² Atabey Kılıç, *Üskübî’nin Şerh-i Telhîs’i*, (basılmamış yüksek lisans tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1990.

³ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Atabey Kılıç, “*Ahmed Hamdî’nin Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî’si*”, *Klâsik Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Turkish Studies Publication, Ankara 2007, s. 433-436.

sahip olmaması Türkçe belâgat kitaplarının yazılması gereğini doğurmuştur. Diyarbekirli Saîd Paşa'nın *Mizânü'l-Edeb*'i, Mehmed Nüzhet'in *Mugni'l-Küttâb*'ı, Selîm Sâbit'in *Mi'yâru'l-Kelâm*'ı, Mehmed Mihrî'nin *Fenn-i Bedî*'si gibi bu ilk dönem belâgat kitaplarının hemen hepsi, daha ziyâde edebî bilgiler verir türden eserlerdir. "Daha da önemlisi bu ilk eserlerin verdikleri örnekler, daha önce Arapça yazılmış olan belâgat kitaplarından alınan Arapça, Farsça ve bir kısmı Türkçe örneklerdir."⁴

Yine genel ve yanlış bir kanaat, Tanzimat döneminde yazılmış ilk Türkçe örneklî klâsik belâgat kitabının Ahmet Cevdet Paşa'nın 1881-82 tarihli *Belâgat-ı Osmâniyye*'si olduğudur. Oysa bütün örnekleri Türkçe olan ilk klâsik belâgat kitabı 20 Ramazan 1293/10 Ekim 1876'da basılan Ahmed Hamdî'nin *Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî*⁵ adlı eseridir.⁶

Belâgatı retorikle ilişkilendirip milattan önceki devirlere kadar götürerek inceleyen pek çok çalışma yapılmıştır. Bu sebeple biz aynı malûmatı tekrar etmek yerine belâgatın Türk ve Arap edebiyatlarındaki seyrine, ilk örneklerine kısaca değindik.⁷ *Belâgat* hakkında, teorik bilgiler veren araştırmacıların ve eski belâgat âlimlerinin yanı sıra "şâirlerin" ne düşündükleri konusunda yazılan bir makalede;

⁴ Kılıç, *Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî*, s. 8.

⁵ Kılıç, *age*, s. 8.

⁶ Bu bölümdeki bilgiler Erciyes Üniversitesi III. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğrenci Sempozyumu'nda sunduğumuz "*Diyarbekirli Sa'id Paşa'nın "Mizânü'l-Edeb" İsimli Belâgat Kitabına Dâir*" başlıklı tebliğin giriş bölümünün gözden geçirilmiş ve genişletilmiş hâlidir.

⁷ Belâgatle ilgili geniş bilginin bulunduğu kaynak, tez ve çalışmalara ek olarak şunları da zikredebiliriz: Saliha Aydoğan, *Sa'id Paşa Mizânü'l-Edeb İnceleme-Metin-Dizin*, (basılmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007; Abdülkadir Summak, *Miftâhu'l-Belâga ve Misbâhu'l-Fesâha -Transkripsiyonlu Metin-*, (yüksek lisans tezi), Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 1999; Hasan Gökçe, *Mi'yâru'l-Kelâm (Metin-İnceleme-Sözlük)*, (basılmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006; Hasan Taşdelen, *Kemal Paşazade, Hayatı, Eserleri ve Belâgatla İlgili Görüşleri*, (yüksek lisans tezi) Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 1995; Vedat Yeşilçiçek, *Bazı Edebî Sanatların Belâgat Kitaplarına Göre Tanım ve Tasnifi*, (yüksek lisans tezi) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1996; Filiz Kalyon, *Ahmed Cevdet Paşa'nın Belâgat-ı Osmâniyyesi (s.101-203) Transkripsiyonlu Metin-İndeks*, (yüksek lisans tezi) Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 1998; Abuzer Kalyon, *Ahmed Cevdet Paşa'nın Belâgat-ı Osmâniyyesi (s.1-101) Transkripsiyonlu Metin-İndeks*, (yüksek lisans tezi) Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 1998; Şahin Baranoğlu, *Abdurrahman Süreyya Mizânü'l-Belâga (2 cilt)*, (doktora tezi) Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1999; Halit Güneş, *Mehmet Rifât, Mecâimü'l-Edeb (1. Cilt) (İnceleme-Metin)*, (yüksek lisans tezi) Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2009.

şâirlerin belâgatı “güzel ve mükemmel söz, kusursuz anlatım ve üst dil anlamlarına gelecek şekilde”⁸ kullandıkları ifâde edilmektedir.

Tanzimat döneminde belâgat derslerinin müfredâta alınmasından sonra Arapça belâgat kitaplarının yerine Türkçe belâgat kitaplarına ihtiyaç duyulduğundan yukarıda bahsetmiştik. Bu dönemde Türkçe örnekli olarak yazılmış -kısmen- belâgat ve edebî bilgiler kitaplarından biri de tezimizin konusu olan, kısaca *Arûz-ı Türkî* olarak bilinen “‘Arûz-ı Türkî, ‘İlm-i Kavâfi, Şanâyi’-i Şi’riyye ve ‘İlm-i Bedî’” isimli eserdir.

Arûz-ı Türkî kaynaklarda daha çok belâgat kitapları arasında yer alsa da ileride ayrıntılı olarak açıklayacağımız üzere daha çok “*şiiir*” etrafında yazılmış bir edebî bilgiler kitabıdır. Ve bilhassa “*aruz*” ağırlıklı bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserin belâgat ile ilişkisi “*beyân*” ve “*bedî*” ilimlerinin alanına giren bazı konuların eserin muhtevasında yer almasıdır. Belâgat alanındaki açıklamalarında ve kitabın genelinde dikkati çeken husus ise tüm örneklerinin Türkçe olarak verilmiş olmasıdır. Tamamı Türkçe örnekli eserlerin *Arûz-ı Türkî* ile aynı yıllarda yazılmaya başlandığını daha önce ifâde etmiştik.

Aruz ağırlıklı bir eser olduğunu ifâde ettiğimiz *Arûz-ı Türkî*’nin incelemesine geçmeden önce *aruz* konusuna da kısaca değinmek faydalı olacaktır.

B. ARÛZ:

Aruz, nazımda hecelerin uzun veya kısa, kapalı veya açık olması esasına dayanan bir vezin sistemi olup Arap edebiyatında doğmuş, dilin yapısına, edebî geleneğe ve zevke göre değişikliklere uğrayarak, başta Fars ve Türk edebiyatları olmak üzere, İslâm medeniyeti çerçevesine giren diğer milletlerin edebiyatlarına da geçmiştir. Aruz kelimesinin çeşitli lugat mânâları olup edebî bir terim olarak bunlardan hangisine dayandığı, gerek eski müellifler gerekse yeni araştırmacılar tarafından kesin bir açıklığa kavuşturulamamış; bu hususta öteden beri birbirinden

⁸ Ziya Avşar, “Şairlerin Görüp Unuttukları Bir Rüya: Belâgat”, *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Tunca Kortantamer Özel Sayısı-II, C. 1, Volume 2/4, Fall 2007, s. 162.

çok farklı ihtimaller tekrar edile gelmiştir. Aruzun pek çok lugat mânâsından, başlıcaları şunlardır: “1. Yön, cihet, taraf, yan, bölge. 2. Mekke, Medine ve etrafı. 3. Daracık dağ yolu. 4. Bulut. 5. Serkeş deve. 6. Çadırın orta direği. 7. Ortaya çıkma veya çıkarma. 8. Kendisiyle bir şey karşılaştırılan, dolayısıyla ölçü ve örnek olan şey”. Konuya ilişkin Alî Cemâleddin’in görüşlerine inceleme kısmında ayrıntılı olarak değinileceği için burada bu noktaya temas etmeden geçiyoruz.

Aruz ilmini sistemli bir izaha kavuşturan, bir bütün hâlinde nazımla ilgili ıstılahların çoğunu tespit ve tarif eden el-Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî (ö. H. 175/ M. 791), bu sahada eskiden beri kullanıla gelen ve bazıları zamanla açıklık kazanan, bazıları ise bulanık bir mânâ taşıyan kelimelere muayyen karşılıklar tayin etmişti. Karşılık tayin ettiği kaside, beyit, kâfiye, recez, remel gibi kelimelerden biri de *aruz*dur. Bu kelimeyi el-Halîl belli iki şeye bağlamıştır. Bunlardan ilki, bir beytin ilk yarısının son cüzü, ikincisi ise vezin hatta nazım bilgisidir. Şu hâlde lugat mânâlarının hangisinden geldiği araştırılırken, aruzun el-Halîl'den önce neyi ifâde ettiği ve onun bu kelimeyi bahsi geçen iki şey için ıstılah olarak neden seçtiği hususları birbirine karıştırılmadan ele alınmalıdır.

Aruz, önceleri bir kasidenin başlangıç beytinin ilk mısrasını ifâde ediyordu. Sonra herhangi bir beytin ilk yarısına aruz denildi. Zamanla vezin değişmelerinin satırların sonlarında vâki olduğu anlaşıldı ve sınırı el-Halîl tarafından kesin olarak çizildi. Böylece hicrî II. yüzyılın ortalarından sonra el-Halîl tarafından bu ıstılahın mânâsı, “Bir beytin ilk yarısının son tef’ilesi” ve “Vezin bilgisi” olarak tayin ve tespit edildi.

Türk edebiyatında İslâmiyet'ten önceki şiirin kendisine has bir nazım tekniği vardı. Bu sistemin en belirgin özelliği hece sayısına dayanan vezinlerle ve çoğu dörtlüklerden oluşan kıtalarla yazılmasıydı. Bu millî nazım günümüze kadar devam ede gelmiştir. Türkler İslâm medeniyeti çerçevesine girdikleri zamansa Arap ve İran edebiyatlarının nazım şekillerini ve aruz veznini aldılar. Bundan sonraysa aruzu Türk şiirine tatbik edebilmek ve başarılı örnekler verebilmek için pek çok teorik eser

kaleme alınmaya başlandı. Arûz-ı Endülüsî Şerhleri ve Arûz Risâleleri en çok karşılaşılan eserlerdendir.⁹

Tanzimat yıllarına kadar bu alanda eserler kaleme alınmaya devam edilmiştir. Günümüzde dahi yeni eserler yazılmaya devam edilmektedir ve devam da edilecektir. Biz de tez konusu olarak kaynaklarda daha çok *belâgat* ya da *aruz* kitabı olarak geçen “‘Arûz-ı Türki, ‘İlm-i Kavâfi, Şanâyi‘-i Şi‘riyye ve ‘İlm-i Bedi‘”nin transkripsiyonlu metnini hazırlayarak bu eser üzerine bir inceleme yapmaya ve bu eseri Eski Türk Edebiyatı sahasına kazandırmaya çalıştık.

⁹ Buradaki bilgiler TDVİA'nın “Aruz” maddesinin özetlenmiş halidir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için Bkz: Nihad M. Çetin, “Aruz”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 3, İstanbul 1991, s. 424-437.

I. BÖLÜM: ‘Arüz-ı Türki, ‘İlm-i Kavāfi, Şanāyi‘-i Şi‘riyye ve ‘İlm-i Bedi‘

1291/1874-5 tarihinde İstanbul'da Mekteb-i Sanayi Matbaası'nda basılan “**‘Arûz-ı Türki, ‘İlm-i Kavâfi, Şanâyi‘-i Şi‘riyye ve ‘İlm-i Bedî‘**” isimli eser Alî Cemâleddin tarafından kaleme alınmıştır. Eserin yazılış amacını, üslûbunu ve eserde kullanılan kaynakları Alî Cemâleddin “Sebeb-i Telif” bölümünde şu şekilde bildirir: “*‘İlm-i ‘arûzuñ uşûl ü fîrû‘una istiḥşâl-i meleke itmek ve âşâr-ı nâçizânemi ‘ilel-i ‘arûz pençesine düşürmemek ümniyyesiyle ‘Arûz-ı Endülüsî ve ‘Arûz-ı Câmî nâm kitâb-ı belâgat-nişâblarını ehl ü erbâbından aḥz u ta‘lîm ile bi‘d-defe‘ât müzâkere ve mir‘ât-ı ḥayâlimde Türkçe bir ‘arûzuñ te‘lîf ü tertîbi şüretini müşâhede ya‘nî vicdân-ı perîşânımda cedbeced Türk olup da eş‘âr-ı ‘Arabî ve Fârsî nazm u kıra‘at eylemek hevesinde bulunanları dahı ‘arûz-ı ‘Arabî ve Fârsî taḥşîli tekellüfünden kurtarmağı mülâhaza eyledigimden zıkr olunan kitâbların mü‘ellifleri rûḥâniyyetine mütevevssilen ḥavâşş u ‘avâma fâ‘ide-baḥş olacaḳ yolda âlâyiş-i elfâzdan berî ve luġât-ı ġarîbe-yi ġayr-ı me‘nüse isti‘mâlinden ‘ury ġâyet açık ve vâziḫ bir ‘arûz tanzîm ve (**‘Arûz-ı Türki**) nâmıyla tevsîm iderek...*”¹

Eser, yazar tarafından “*tanzîm ve (**‘Arûz-ı Türki**) nâmıyla tevsîm iderek...*”² ifâdelerinden de anlaşıldığı üzere kısaca *‘Arûz-ı Türki* olarak adlandırılmıştır. Ancak daha sonra ayrıntılı olarak üzerinde duracağımız gibi eser temelde “*‘Arûz-ı Türki*”, “*‘İlm-i Kavâfi*”, “*Şanâyi‘-i Şi‘riyye ve ‘İlm-i Bedî*” olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Eserin sonuna ise yedi sayfalık, ayrıntılı bir aruz cetveli yerleştirilmiştir.

Arûz-ı Türki, klâsik eserlerde olduğu gibi “Besmele” bölümüyle başlayıp “*Le‘âlî-yi ḥamd-i bîḫad ve derârî-yi sipâs-ı lâta‘ad...*”³ ifâdeleriyle “Hamdele” bölümüne geçmektedir. Ardından “Salvele” bölümü gelir. Burada Hazret-i Peygamber’e ve ashabına dua ve salât u selâm edilir: “*Ve ferâ‘id-i şalât-ı bîintihâ ol maṭla‘-ı ḳaşıde-yi enbiyâ ‘aleyhi‘t-teslîm ve ‘t-taḫyâ efendimiz ḫazretleriniñ...*”⁴ “*Ve*

¹ *‘Arûz-ı Türki, ‘İlm-i Kavâfi, Şanâyi‘-i Şi‘riyye ve ‘İlm-i Bedî*, İstanbul 1291, s. 3-4.

² *age*, s. 4.

³ *age*, s. 2.

⁴ *age*, s. 2.

sehâb-ı rahmet-me'âb-ı tarziyyât bi'l-cümle âl ü evlâd ve kâffe-yi ezvâc u aşhâb rızvânallâhu te'âlâ 'aleyhim ecma'in..."⁵

Şiire ve edebî sanatlara tam vâkıf olmanın şiirle uğraşan herkes için olmazsa olmaz olduğunu ifade eden Alî Cemâleddin, "... *inşâd-ı eş'ârîñ heveskârı ve gülşen-i nazm-ı rengîniñ 'andelîb-i zârı oldığı cihetle 'ilm-i 'arûzuñ uşûl ü fûrû'una istiḥşâl-i meleke itmek ve âsâr-ı nâçizânemi 'ilel-i 'arûz pençesine düşürmemek ümniyyesiyle 'Arûz-ı Endülüsî ve 'Arûz-ı Câmî nâm kitâb-ı belâgat-nişâblarını ehl ü erbâbından aḥz u ta'lîm ile bi'd-defe'ât müzâkere ve mir'ât-ı ḥayâlimde Türkçe bir 'arûzuñ te'lîf ü tertîbi şüretini müşâhede...*"⁶ sözleriyle daha önce erbâbından *Arûz-ı Endülüsî*, *Arûz-ı Câmî* gibi eserler üzerinden eğitim aldığından ve hem bu bilgilerinden, hem de bu eserlerden hareketle, aruz kusurlarına dikkat ederek eserini oluşturmaya çalışacağından bahsetmektedir. Alî Cemâleddin yine aynı yerde *Türkçe bir aruz eseri* yazma hevesini de açıklamaktadır ki bu aynı zamanda eserin yazar tarafından bir *aruz kitabı* olarak düşünüldüğünün açık kanıtıdır.

Alî Cemâleddin'in Türk olup da Arap ve Fars aruzu ile şiiriyle karşı karşıya gelecek olanlara da hitap eden bir eser yazmak amacıyla olduğunu şu cümlelerinden anlamaktayız: "... *Türk olup da eş'âr-ı 'Arabî ve Fârsî nazm u kırâ'at eylemek hevesinde bulunanları daḥı 'arûz-ı 'Arabî ve Fârsî taḥşîli tekellüfünden kurtarmağı mülâḥaza eyledigimden zıkr olunan kitâblarıñ mü'ellifleri rûḥâniyyetine mütevessilen ḥavâşş u 'avâma fâ'ide-baḥş olacaḡ yolda âlâyiş-i elfâzdan berî ve luḡât-ı ġarîbe-yi ġayr-ı me'nüse isti'mâlinden 'ury ġâyet açık ve vâzîḡ bir 'arûz tanzîm ve ('Arûz-ı Türki) nâmıyla tevsîm iderek...*"⁷

Alî Cemâleddin "Sebeb-i Telif" bölümünün ardından padişahın adını zikretmeyi de unutmamaktadır: "... *pâdşâh-ı 'adâlet-nişâb ve şehenşâh-ı mu'azzez-elḡâb es-sultân ibnü's-sultâni's-sultân ('Abdü'l-'azîz Ḥan) ibnü's-sultâni'l-ġâzî Maḡmûd-ı 'Adlî Ḥan edâmallâhu te'âlâ...*"⁸

⁵ *age*, s. 3.

⁶ *age*, s. 3.

⁷ *age*, s. 3-4.

⁸ *age*, s. 4.

Yazar, yukarıda zikredilen bölümlerin ardından eserin asıl bölümüne “‘*Arūz*”⁹ konusuyla giriş yapmaktadır. “*Ma‘lūm ola ki kelām-ı menşūruñ mīzānı ‘ilm-i manṭıḳ oldığı gibi kelām-ı mevzūnuñ mīzānı ‘ilm-i ‘arūz’dur bu ‘ilme ‘arūz ismi verilmesiniñ vech-i tesmiyyesi müte‘addid olup...*”¹⁰ ifâdelerinden de anlaşıldığı üzere yazar, önce söz konusu ilme “*aruz*” isminin verilmesine dâir farklı görüşlerin bulunduğunu söyleyip daha sonra kendi katıldığı görüşü açıklamaktadır: “*çünkü luğatda ‘arūz (nāhiye) ma‘nāsında ve ‘ilm-i mezkūr ‘ulūm-ı sâ’ireye nisbetle bir nāhiye hükminde bulunmasına binā’en bu ‘ilme (‘İlm-i ‘Arūz) dinmiştir*”¹¹. Hemen devamında “İstitrād” başlığı altında aruz ilminin doğuşuna dâir İmam Halîl ile ilgili küçük bir anekdota yer vermektedir:

“(İstitrād)

İmām-ı müşārün ileyh Mekke-yi Mükerreme’de iken kendinden evvel hîç bir ferdiñ vaz‘ u İcād itmedigi bir ‘ilm-i ğarībiñ ilhām buyurulması huşūsunı Cenāb-ı Kāziyyü’l-Ḥacāt dergāhına ‘arz u niyāz itmiş ve ta’rifi şedadında olduğumuz ‘ilm-i şerīfiñ vaz‘ına dā’ir işāret-i İlāhiyye almış olduğundan Başra’ya ‘avdet iderek ve ‘ilm-i mezkūrı vaz‘ u te’līf zımnında büyücek bir küp içine girerek ba‘zan kemāl-i şevḳıla ref‘-i şadā ile gūyān oldıkca istimā‘ idenler müşārün ileyhiñ cinnetine ḥaml idüp rehīn-i melāl ve bi’l-āḫare arz-ı Ḥicāz’a mensūben (çünkü arz-ı Ḥicāz’a ‘Arablar ‘arūz dirler) te’līf buyurdıkları ‘arūzuñ leṭāfet ü feşāhat-ı fevḳa’l-‘ādesini görüp ma‘a’t-taḥsīn mesrūr u müsterīḫü’l-bāl oldılar

(Temmetü’l-istitrād)¹²

Eserde konular açıklanırken birkaç yerde *İstitrād*¹³, *Lafziyye*¹⁴, *Laṭife*¹⁵ gibi başlıklar altında küçük hikâyelere de yer verildiğini burada ifâde edelim. Ancak bu küçük anekdotlar eser içinde çok fazla olmayıp yukarıda zikredilen “İstitrād”a benzer birkaç örnekle sınırlı kalmaktadır.

⁹ *age*, s. 4.

¹⁰ *age*, s. 4.

¹¹ *age*, s. 4.

¹² *age*, s. 4.

¹³ *age*, s. 4.

¹⁴ *age*, s. 121.

¹⁵ *age*, s. 150.

Eserin girişi olarak adlandırabileceğimiz ilk 22 sayfalık bölümde özellikle *aruz* konusu açıklanırken kullanılacak olan terimlerden ayrıntılı olarak bahsedilmektedir. Burada bahsi geçen terimler şunlardır: (*‘Arūz*), (*Mışra*), (*Beyt*), (*Şi‘r*), (*Evvān*), (*Şadr*), (*‘Arūz*), (*İbtidā*), (*Đarb*), (*Hařv*), (*Zihāf*), (*Veted*), (*Sebeb*), (*Fāřıla*), (*‘İlel*).

Şiirden ve şiirle ilgili terimlerden bahsedilen bu kısımda Yâsin Sûresi’nin 69. ayetinde geçen “*Biz ona (Peygamber’e) şiir öğretmedik. Zaten ona yaraşmazdı da. O’nun söyledikleri, ancak Allah’tan gelmiş bir öğüt ve apaçık bir Kur’ân’dır.*” meâlindeki ayete de yer veren Alî Cemâleddin, burada kast edilen mânânın şiirin yasaklanması olmadığını, aksine Hazret-i Peygamber’i şâirlikle ve Kur’ân’ı şiir olmakla itham eden batıl inancın reddi olduğunu söylemektedir. Yazar, Hazret-i Hasan hakkında anlatılan bir rivâyetle ve “*Şu‘arâ’ü’l-İslâm tahte livâ’ike fi’l-cenne*”¹⁶ sözüyle düşüncelerini kuvvetlendirmektedir.

Alî Cemâleddin’in, *aruz* vezinlerinin oluşumunu açıklamak için kullanacağı pek çok terimle ilgili geniş bilgiler verdiğiinden bahsetmiştik. Meselâ yazar *sebeb*, *veted*, *fāřıla* gibi ilerde çok sık kullanacağı terimlerden *sebeb*’i şöyle tanımlamaktadır: “... *ķavā‘id ü şürûṭ-ı evzān-ı şi‘ri te’sīs zımnında (sebeb), (veted), (fāřıla), şi‘riñ mebnā-yı ‘ileyhidir dimişler ki işbu eczā-yı řelāřeniñ biri olan (sebeb) iki kısma münķasım olup biri (sebeb-i ĥafif) ve kısım-ı diğeri (sebeb-i řaķıldir) meřelā (ben ve sen) lafızlarında olduğı gibi ki ĥarf-i evveli müteĥarrik ve ĥarf-i sānisi sākin olan iki ĥarfden mürekkeb lafza (sebeb-i ĥafif) ve (leke ve teke) kelimelerinde bulunduğı vechile iki ĥarf-i müteĥarrikden terekķüb iden lafza (sebeb-i řaķil) dinür*”¹⁷.

Bu açıklamalardan sonra *sebeb*, *veted*, *fāřıla* gibi terimlerle ilgili olan ve cüzlere bir takım eksiklikler getirerek veya ziyâdelik vererek farklı tef’ilelerin ortaya çıkmasına sebep olan iki terimden, “*ziĥāf*”¹⁸ ve “*‘ilel*”¹⁹ den bahsedilmektedir.

¹⁶ “İslâm şâirleri Cennet’te senin sancağın altında olacaklardır.”

¹⁷ *age*, s. 8.

¹⁸ *age*, s. 10.

¹⁹ *age*, s. 10.

Farklı cüzlerin ortaya çıkmasına vesile olan bu eksiklik, fazlalık ve değişikliklere genel olarak *'ilel* adının verildiğin söyleyen Alî Cemâleddin, bunları Arap'ta olanlar, Acem'de olanlar, müşterek olanlar şeklinde tasnif ettikten sonra toplam sayısının otuz yedi olduğunu söyleyip bunları tek tek açıklamaktadır. Bu bölümde söz konusu edilen terimler ise şunlardır: (*Habn*), (*Tayy*), (*Habl*), (*Ḳabz*), (*Ḳaşr*), (*Ḳaṭ'*), (*Keff*), (*Kesf*), (*Vaḳf*), (*Ḥaz*), (*Şalm*), (*Teş'is*), (*Ḥazf*), (*Beter*), (*Terfîl*), (*İzālet*), (*Tesbîğ*), (*izmār*), (*'Aşb*), (*Ḳaṭf*), (*Cüz'*), (*Şaṭr*), (*Nehk*), (*Ḥarm*), (*Ḥarb*), (*Şeter*), (*Hatm*), (*Cebb*), (*Zelet*), (*Şekl*), (*Ceḥf*), (*Ced'*), (*Ref'*), (*Şelm*), (*Şerm*), (*Naḥr*), (*Rub'*).

Bunlardan “mefā'ilün” cüzünün oluşumuna sebep olan “Ḳabz” şu şekilde açıklanmaktadır: “*Ḳabz ḳāfiñ fetḫiyle mertebe-yi ḥāmse-yi cüz'de bulunan ḫarf-i sākini ḫazf u iskāṭ itmege ya'nî (mefā'ilün) cüz'indeki yā ḫarfini ḫazfıla (mefā'ilün) eylemege dinür luğatda (bir nesneyi almak ve dürüp bükme) ma'nāsındadır ki (mefā'ilün) cüz'inde yā ḫarfî alınıp ḳışadılmış ya'nî cüz'-i mezkûr ba'de'l-ḫazf (mefā'ilün) ḳalmış olduğından menḳülün ileyhi (maḳbûz) olur*”²⁰. Bir diğer örnek olarak da “fe'ilātün” cüzünün teşekkülünü anlatan “Ḳaṭ'” terimini alalım: “*Ḳaṭ' veted cüz'ünüñ sākinini ḫazf ve müteḫarrikini iskān itmege ve luğatda ḳāfiñ fetḫiyle (kesmege) dinür ki (mütefā'ilün) cüz'inde olan ('ilün) vetedindeki nün sākini ba'de'l-ḫazf lām müteḫarrikini iskān ile (mütefā'il) ḳaldıḳda bunuñ yerine yine o vezinde olan (fe'ilātün) getirülmege menḳülün ileyhi (maḳtū') olur*”²¹.

Bu şekilde otuz yedi adet terim hem lugat hem de terim anlamlarıyla birlikte açıklanmakta ve cüzlerin teşekkülünden bahsedilmektedir.

Alî Cemâleddin daha sonra taktî'in öneminden bahsederek taktî' ile ilgili örnekler vermektedir. Yazar taktî'nin hem şiir hem de aruz için önemini şu örnek ve ifâdelerle duyurmaktadır:

“... Görüp nev-res/te-yi serv-i/bülendi ḳad/di mevzûnı

Mefā'ilün/Mefā'ilün/Mefā'ilün/Mefā'ilün

Temevvüc ey/leyüp ṭaşdı/dü-çeşmim eş/k-i pür-ḫûnı

²⁰ *age*, s. 11.

²¹ *age*, s. 11.

Mefā‘ilün/Mefā‘ilün/Mefā‘ilün/Mefā‘ilün

Açıldı lā/le-veş gül-zā/r-ı dilde ni/ce biñ yara

Mefā‘ilün/Mefā‘ilün/Mefā‘ilün/Mefā‘ilün

Ṭabībā bū/se-yi la‘liñ/dürür tīmā/r u ma‘cūnı

Mefā‘ilün/Mefā‘ilün/Mefā‘ilün/Mefā‘ilün

Şeklinde dir ancak uşūl-i taqṭī‘ bir taqım şerā’iṭi mutaṣammın olup bunlarıñ biri elfāz-ı beytiñ ‘ayn-ı kitābetine baķılmayıp hemān şūret ü hey’et-i telaffuzına ya‘nı kelāmiñ okunuşuna i‘tibār olunmalıdır ve yazılışda mevcūd olup da okunuşta zāhir olmayan ḥarfler kā‘ide-yi taqṭī‘e tevfiķ için başluca ḥarf ‘add olunmalıdır meşelā beyt-i māre’z-zikrde (görüp) lafzınıñ vā[v]ları ve (taşdı)niñ elifi ve (dü) lafzınıñ vāvı şūret-i kitābetde mevcūd iken ḥin-i taqṭī‘de sāķıṭ olmuşlar ya‘nı (vāv) zammeyi ve (elif) fethayı ve (yā) kesreyi imā itmesi zarūrı olmağıla taqṭī‘den düşmüşlerdir zīrā i‘tibār (fetha ve kesre ve zamme) dinilen nefis-i harekeye münḥaşır olmağıla eşnā-yı taqṭī‘de müteḥarriki müteḥarrike ve sāķini sāķine teķābül itdirmek lāzım olup faķaṭ fetha kesreye, kesre fethaya, fetha zammeye muķābil olur ve kitābetde ḥarf-i vāḥid ile yazılan ḥurūf-ı (müşeddede) taqṭī‘i hālde biri müteḥarrik diğeri sāķin olmaķ üzere iki ḥarf i‘tibār olunabilür mişālimiz olan beytiñ (ḳadd-i mevzūnı) lafzındaki dāliñ taqṭī‘inde iki ḥarf yazılması gibi ve ba‘z-ı ḥurūf kitābetde mevcūd olmasa bile taqṭī‘de zāhir olur (nev-reste²) kelimesiniñ (nev-reste-yi) yazıldığı gibi uşūl-i taqṭī‘iñ mutaṣammın oldığı şerā’iṭiñ biri de ḥarf-i (hā) olup egerçi beytiñ vasaṭında vāķı‘ olur ise sāķıṭ ve āḥır-ı beytde bulunduğı taqṭī‘de bir ḥarf-i sāķin maķāmına ḳā‘im olur (lāle) ve (nice) ve (yara) lafzları gibi ki (lāle) ile (nice) vasaṭda ve (yara) nihāyetde vāķı‘ olmuşdur biri daḥı (vāv) veyāḥud (elif) veyāḥud (yā)dan şoñra gelen nūndur ki mā-ķablindeki harekesi kendi cinsinden ise ya‘nı elif ise fetha vāv ise zamme ve yā ise kesre olup faķaṭ mā-ķablindeki hareke ‘arız olmaz ise taqṭī‘den düşer ki...’’²²

Yazarın takti‘ye verdiğı önemi kitabın sonuna kadar görebilmekteyiz. Yazar kitaptaki hemen tüm beyit örneklerinde, beyti verdikten sonra alt tarafta beytin

²² age, s. 17-18.

taktî'li, tef'ilelere ayrılmış hâlini de vermeyi ihmal etmemektedir. Alî Cemâleddin burada hem beyitleri tef'ilelere ayırmakta hem de beyitlerin altına şiirlerin vezinlerini yazmaktadır:

“(Beyt)

Cemâliñ nûrını ey mâh-rû bir kez gören insân

‘Aceb kim olmamağ mümkün midir hayran saña ey cân

(*Takṭî‘i*)

Cemâliñ nû/rını ey mâ/h-rû bir kez/gören insân

Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün

‘Aceb kim ol/mamağ mümkün/midir hayra/n saña ey cân

*Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün*²³ örneğinde olduğu gibi. İleride aruz bahirlerinden bahsedilirken taktî’ örneklerine yine yer verilecektir.

Kitabın devamında izleyeceği yol için Alî Cemâleddin şu ifâdeleri kullanmaktadır: “*Ma‘lûm ola ki bu maḥalle degin uşûl-i evzân-ı şî‘r ta‘rif ü beyân ve bunlara ‘arız olan ‘ilel-i mütenevvi‘a ‘ale‘l-infirâd şerḥ u ityân kılmış olduğundan ba‘dezin ‘ulemâ-yı ‘arûzuñ tertîb eyledikleri buḥûrı daḥı bildirmek lâzım gelmiştir*”²⁴. Hemen devamında yazar, yukarıda açıkladığı asıl kurallara bağlı olarak ortaya çıkan aruz bahirlerini ayrıntılı olarak incelemeye başlamaktadır. “*Şöyle ki müşârün ileyhim beyânı sebḳat iden uşûlden bir taḳım baḥrler tertîb idildiler ki bunlardan ba‘zıları eczâ-yı tefâ‘iliyyeden biriniñ tekerrüründen ḥuşûle gelür*”²⁵.

“...müştereken ‘Acem ile ‘Arab’a maḥşûş olduğu vâziḥadan ve bunlarıñ her birine birer mişâl getirülmek ve efâ‘il-i buḥûrı bu şûretle daḥı taşvîr eylemek vecîheden olmağıla ber-vech-i âtî beyânına şürû‘ olunur”²⁶.

²³ *age*, s. 18.

²⁴ *age*, s. 21.

²⁵ *age*, s. 21.

²⁶ *age*, s. 21-22.

“(İbtidâ-yı Buḥūr ve Ebyât)”²⁷ başlığı altında kitabın en hacimli bölümüne giriş yapılmaktadır. Bu bölümde aruz bahirlerinin, aruz vezinlerinin sözlük ve terim anlamlarından ayrı ayrı bahsedilmekte; konuyla ilgili belâgat âlimleri arasındaki ihtilafı görüşlere yer verilmektedir. Alî Cemâleddin, belâgat âlimleri arasındaki ihtilafı görüşlerden sonra zaman zaman kendi fikrini ya da katıldığı âlimin görüşünü de bildirmektedir. Vezinlerdeki tef’ilelerin çıkış noktalarına da değinen yazar her bir veznin, her bir tef’ilenin nereden geldiğini, nasıl oluştuğunu ayrıntılı olarak anlatmaktadır. Vezinlerin oluşumunu bildiren terimlerden mürekkep “veznin tam ismi” başlık olarak verildikten sonra o vezinle ilgili en az bir şiir örneği verilmektedir. Örnek olarak verilen şiir, hemen alt tarafta “Taḳṭî” başlığı altında tef’ilelerine ayrılarak şiirin vezni üzerinde gösterilmektedir.

Eserin “**Arûz-ı Türki**” bölümünde yer alan ana başlıkları şunlardır: (*Baḥr-ı Tavîl*), (*Baḥr-ı Medîd*), (*Baḥr-ı Basîṭ*), (*Baḥr-ı Vâfir*), (*Baḥr-ı Kâmil*), (*Rubâ’iyyât*), (*Baḥr-ı Recez*), (*Baḥr-ı Remel*), (*Baḥr-ı Münserih*), (*Baḥr-ı Muẓâri’*), (*Baḥr-ı Muḳteẓab*), (*Baḥr-ı Müctess*), (*Baḥr-ı Serî’*), (*Baḥr-ı Cedîd*), (*Baḥr-ı Ḳarîb*), (*Baḥr-ı Ḥafîf*), (*Baḥr-ı Müşâkil*), (*Baḥr-ı Müteḳârib*), (*Baḥr-ı Mütedârik*). Bu ana başlıklar altındaki pek çok alt başlıkla tüm aruz vezinleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Eser, tüm bu özellikleri dolayısıyla aruz konusunda doyurucu bilgiler içermektedir. 168 sayfadan ve sondaki aruz cetvellerinden oluşan eserin 105. sayfasına kadar hemen hemen sadece aruz bahsi söz konusu edilmektedir. Eserin, Alî Cemâleddin tarafından bir *Türkçe aruz kitabı* olarak düşünüldüğünü inceleme bölümümüzün başında yazarın kendi cümlelerinden hareketle ifâde etmiştik. Yazarın aruz bahirleri ve vezinleriyle ilgili açıklamalarından “*Basîṭ*” bahri ile ilgili olanını örnek olması açısından aşağıya alıyoruz.

“(*Basîṭ*) bâniñ fethiyle geniş ve yaygın ma’nâsına ve ıstılâḥda eczâsı iki kerre (*Müstefîlün Fâ’ilün Müstefîlün Fâ’ilün*)den ‘ibâret bir baḥrın ismine dirler vech-i tesmiyyesi kavî-i Ḥalîl’e göre baḥr-ı tavîl ile medîdiñ medlerinden münbasîṭ olup vasaṭı ile âḥırî ekseriyâ maḥbûn olarak ya’nî (*Müstefîlün Fe’ilün Müstefîlün Fe’ilün*) isti’mâl olundığından ve Züccâc’a göre eczâlarını evvelleri sebebler ile

²⁷ age, s. 22.

münbasîf olduklarından basîf dinildi ve ba'zıları 'indlerinde 'arûz ve çarbında harekât-ı münbasîf olduğundan basîf ve memdîdîñ bunuñ üzerine taçaddümi ise vetedi şadra qarîb olduğı cihetiledir didiler

(Eczâ-yı Bahr-ı Basîf)

(Müstef'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fâ'ilün) (2) def'a

(Mişâl)

(Beyt)

Cânâ bugün bir 'aceb bî'aql u dîvāneyüm

La'lüñ meyüñ nüş idüp medhüş u mestāneyüm

İşbu beyt dahı sālīmü'l-eczâ olup taqtî'i şu vechiledir

(Taqtî'i)

Cânâ bugün/bir 'aceb/bî'aql u dî/vāneyüm

Müstef'ilün/Fâ'ilün/Müstef'ilün/Fâ'ilün

La'lüñ meyüñ/nüş idüp/medhüş u mes/tāneyüm

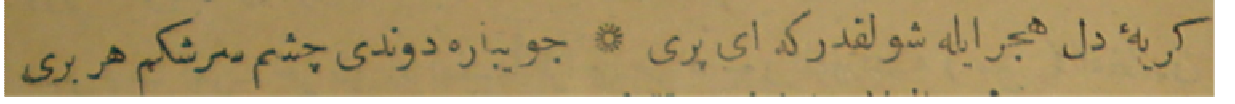
Müstef'ilün/Fâ'ilün/Müstef'ilün/Fâ'ilün"²⁸

Özellikle aruz konusunda ayrıntılı ve doyurucu bilgiler verdiğini söylediğimiz Arûz-ı Türkî'nin en önemli özelliklerinden birisi de şiir örnekleri üzerinde “*taqtî'*” başlığı altında vezinleri ve tef'ileleri göstermesidir. Yukarıda taktî' ile ilgili söylediklerimize ek olarak şunları da ilave etmek istiyoruz ki Alî Cemâleddin taktî' sayesinde, imlâda olmayan ama taktî' ile okuma esnasında ortaya çıkan seslere ya da imlâda bulunup da taktî' ile okuma sırasında düşen seslere dikkat çekmekte ve bunları imlâda göstermek yolunu seçmektedir. Meselâ:

“Giryeyi dil hicr ile şol-çadar ki ey perî

²⁸ age, s. 23.

*Cūy-bāra döndi çeşm-i sirişkim her biri*²⁹

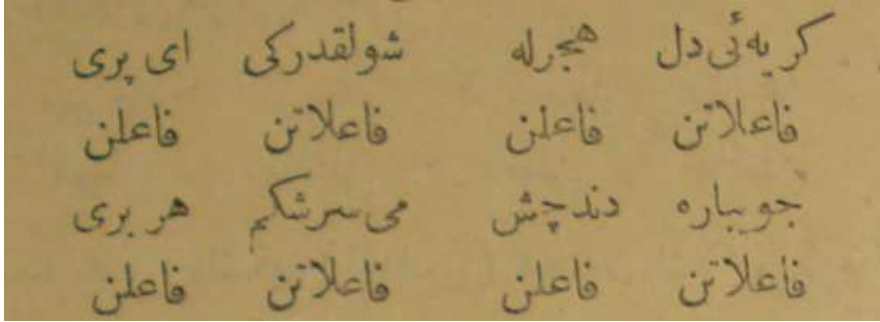


“*Girye-yi dil/hicr ile/şol-ğadar ki/ey perī*

Fā‘ilātün/Fā‘ilün/Fā‘ilātün/Fā‘ilün

Cūy-bāra/döndi çeş/m-i sirişkim/her biri

*Fā‘ilātün/Fā‘ilün/Fā‘ilātün/Fā‘ilün*³⁰



Yukarıdaki beyitte görüldüğü üzere beytin normal olarak verildiği ilk şekilde

girye kelimesinde terkip “hemze” ile gösterilmiştir³¹:

Taktî'nin gösterildiği hemen alttaki kullanımda ise *girye* kelimesinin hemen sonuna “ye/ی” harfi ilâve edilerek bir “ye/i” harfiyle terkip yapılması gerektiği

açıkça bildirilmiştir:

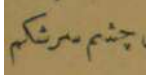
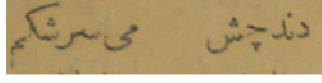
Böylece imlâda olmayan ancak taktî' ile okuma sırasında seslendirilmesi gereken “ye/i” harfi açıkça gösterilmiş olmaktadır.

²⁹ *age*, s. 22.

³⁰ *age*, s. 22.

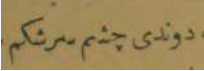

³¹ Bu konuda geniş bilgi için Bkz. Ümit Tokatlı, “*Arap Harfli Türk Metinlerinde Hemzeye Dair Notlar*”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/6 Fall 2008, s. 601-611: http://turkishstudies.net/Makaleler/275573997_34tokatli%C4%B1%C3%BCmit.pdf

Benzer bir örneğe “*çeşm-i sirişkim*” kullanımında rastlamaktayız. Şiir metninin imlâsında bulunmayan “ye/i” harfinin taktî’ yapılarak imlâyâ alındığını

görmekteyiz:  (metin)  (taktî’)

Yine “*hicr ile*” kelimesinin imlâsına dikkat edildiğinde bu kelimenin “*hicr ile*” şeklinde ayrı değil de “*hicrile*” şeklinde vasl yapılarak okunması gerektiği taktî’ yapılarak açıkça ortaya koyulmuştur.

Taktî’ sırasında dikkatimizi çeken bir başka önemli kullanımsa aruz imlâsıyla ilgilidir.³² “*döndi çeşm-i sirişkim*” ifâdesindeki “*döndi*” kelimesi imlâ gereği sonunda bir “ye/i” harfiyle yazılmıştır. Ama bu harfin, kelimenin Türkçe olması dolayısıyla kısa okunması gerektiği taktî’ yapılırken söz konusu “ye/i” harfi atılarak gösterilmektedir:

 (metin)  (taktî’)

Yine bu örneklerde kelimelerin taktî’ esnasında ilgili hecelerden bölünerek okuyuşa uygun olarak verildiğini görmekteyiz. Doğru okuyuşu sağlayabilmek için kelimeler yazar tarafından gerekli yerlerden bölünmüş ve gerektiğinde bir sonraki kelimeyle birleştirilerek yazılmıştır.

Tekrar aruz bahirleri ve cüzleri faslına döndüğümüz zaman “*dâ’ire-yi muhtelif*”³³, “*dâ’ire-yi mu’telif*”³⁴, “*dâ’ire-yi muctelibe*”³⁵, “*dâ’ire-yi müştebihe*”³⁶, “*dâ’ire-yi mütenevvi’â*”³⁷, “*dâ’ire-yi müttefağa*”³⁸ isimlerinde bahirleri ve vezinleri gösteren şekillerin bulunduğunu görmekteyiz. Bu şekillerin içerisine birer mısra yerleştirilmiş durumdadır. Bu mısraların özelliği ise mısradaki her bir kelimedenden okunmaya başlandığında farklı bir veznin elde ediliyor olmasıdır. Daire içinde yer

³² “Aruz İmlası” ile ilgili geniş bilgi için Bkz: Atabey Kılıç, “*Aruz İmlâsı Üzerin Notlar*”, *Turkish Studies Publication*, Volume 3, Issue 6, Erzincan 2008, s. 471-487: http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1091923642_24kilibatabey.pdf

³³ *Arûz-ı Türkî*, s. 25.

³⁴ *age*, s. 27.

³⁵ *age*, s. 64.

³⁶ *age*, s. 82.

³⁷ *age*, s. 95.

³⁸ *age*, s. 103.

alan mısrayı farklı her bir kelimededen okunmaya başladığımızda farklı bahirde bir vezin karşımıza çıkmaktadır: “*Zikr olunan bahirlerin ba‘z-ı eczaları humāsī ve ba‘z-ı eczaları sübā‘ī olduğundan üçini (muhtelif) nāmında bir dā’ire dāhiline alup ismine (dā’ire-yi muhtelif) tesmiyye eylemişler ki şekl-i dā’ire işbu (Seni özledi cānım ki sensiz karar itmez) mışra‘ı üzerine tertīb olunarak aşhāb-ı mütāla‘āya ‘arz olundu*

Mışra‘-ı mezkūruñ bahr-ı tavīle taṭbīkan kıra‘ati murād buyurulur ise (seni) lafzından ibtidā olunmalıdır ki taṭtī‘i şu vechiledir

Seni öz/ledi cānım/ki sensiz/karar itmez

Fe‘ülün/Mefā‘ilün/Fe‘ülün/Mefā‘ilün

Olup bahr-ı medīde tevfiḳ olunduğda (özledi) lafzından başlanılmak lāzım geleceğinden taṭtī‘i

Özledi cā/nım ki sen/siz karar it/mez seni

Fā‘ilātün/Fā‘ilün/Fā‘ilātün/Fā‘ilün

Şüretindedir eger bahr-ı basīṭ vezninde okunmak istenilür ise (cānım) lafzından kıra‘at idilmelidir ki bu hālde taṭtī‘i

Cānım ki sen/siz karā/r itmez seni/özledi

Müstef‘ilün/Fā‘ilün/Müstef‘ilün/Fā‘ilün

Şu şüretde olmağıla mışra‘-ı mezkūr işbu buḥūr-ı selāşeniñ behrinde ‘ilel ü ezāhīfden sālīm vāḳı‘ olmuşdur

Ve eger betekrār tavīle naḳl murād olunur ise (ki sensiz) lafzından bidā’ oluna”³⁹

³⁹ age, s. 24.

Söz konusu daireleri günümüz harflerine aktarmak dairelerin orijinalliğini bozduğu için transkripsiyon esnasında metne aynen aldığımız şekillerden bir tanesini örnek olması açısından aşağıya da aynen alıyoruz.

“*Baħr-ı Tavīl-i Sālīm*”



“*Baħr-ı Medīd-i Sālīm/Baħr-ı Basīṭ-i Sālīm*”⁴⁰

Eserde teferruatlı bilgilerle kitabın 106. sayfasına kadar aruz bahsi ele alınmaktadır. 106. Sayfadan itibaren ise “İLM-İ KAVĀFĪ” başlığı altında kâfiye konusuna geçilmektedir.

Alî Cemâleddin kâfiye bahsine “kâfiye” kelimesinin sözlük ve terim anlamlarını vererek başlamaktadır: “(Kâfiye) luġatda bir nesneniñ bir nesne arġasından gelmesine dinür iřġlâh-ı şu‘arâda ise kelâm-ı mevzûn arġasına ya‘nî şi‘riñ âħırında bulunan ġarfê dinür ki eczâ-yı beyt anıñla rabṭ olunur

⁴⁰ age, s. 25.

ta'yîn-i kâfiyede rivâyât-ı mütekâşire olup ancak beyne'l-fuzalâ kâfiye bir harfdır ki ulemâ-yı 'Arab ol harfe harf-i (revî) dirler

*(Revî) revâdan me'hûzdur revâ lûgat-ı 'Arab'da deveniñ yükini bağladıkları ipe dinilüp ol ip ile deveniñ yükü bağlandığı gibi şi'riñ kâffe-yi eczâsı harf-i (revî) ile bağlanur*⁴¹. Görüldüğü üzere Alî Cemâleddin, terimlerin lûgat anlamlarının yanı sıra kelimenin anlamına isnat edilen hangi benzerlik dolayısıyla bu kelimenin terimleştirildiği konusuna da temas etmeyi unutmamaktadır.

Alî Cemâleddin kâfiye, revî gibi terimleri aruz bahsinde olduğu gibi örneklerle açıklamaktadır. Bunların ayrıntıları, istisnaları, türleri örneklerle ele alınmaktadır: "... (revî) dahı muqayyede ve muṭallaqa olmağ üzere iki nev'dir..."⁴², "İşbu harf-i (revî)niñ tebdîl ve tağyîri gayr-ı cā'iz ise de vaqt-i zarûretde ḳurb-ı meḥâric-i ḥurûfa ri'âyetle ba'zan taḥvîli mesbûḳ olup faḳaṭ beyne's-şu'arâ mu'ayyebâtdan ma'dûd olunmağıla taḥvîl-i ḥurûfi mutazammın olan (revî)ye (ikfâ) nâmı virilmişdir meşelâ (iftitâh) ve (iştibâh) lafzlarında oldığı gibi ki biri (ḥâ) ve dîgeri (hâ)dır"⁴³.

"İLM-İ KAVÂFÎ" başlığı altında söz konusu edilen aşağıdaki terimlerle ilgili geniş açıklamalar ve örnekler için ilgili göndermeler tezimizin sözlük kısmında yer almaktadır. Bu sebeple tezimizin bu kısmında söz konusu terimlerin ismini zikretmenin yeterli olacağını düşünüyoruz. Söz konusu terimler şunlardır: *kâfiye*, *revî*, *tevcîh*, *revî-yi muqayede*, *revî-yi muṭallaqa*, *ikfâ*, *kâfiye-yi müreddefe*, *kâfiye-yi mü'essese*, *kâfiye-yi mücerrede*, *kâfiye-yi mevşûle*, *ridf-i aşlî*, *ridf-i zâ'id*, *müreddef-i mürekkeb*, *res*, *dahîl*, *işbâ'*, *sinâd*, *kafiye-yi ḥurûc*, *nefâz*, *kâfiye-yi mezîd*, *kâfiye-yi şâygân*.

Arûz-ı Türkî'nin 116. sayfasından itibaren "ŞANÂYİ-İ Şİ'RİYYE ve İLM-İ BEDÎ'" bölümü başlamaktadır.

⁴¹ *age*, s. 106.

⁴² *age*, s. 107.

⁴³ *age*, s. 107.

Alî Cemâleddin *Şanāyi'-i Şi'riyye ve 'İlm-i Bedī'* bahsine iyi bir şâir olmak için gerekli hususiyetlerden bahsederek ve eski şiirimizdeki mazmunlara, teşbihlere göndermeler yaparak başlamaktadır.

Hangi lisanda olursa olsun iyi bir şâir olmak için; o dilin inceliklerine vâkıf olmak gerektiği, o dilin terimlerini ve kelimelerinin telaffuzunu hakkıyla bilmenin lüzûmu, o dilin belâgatta “garîb” olarak adlandırılan, aşına olunmayan, kelimelerinin kullanımından kaçınmak gerektiği öncelikli olarak vurgulanmaktadır: “*Bir şâir kanğı lisân ile olursa olsun şi'r söyleyeceği vaqt o lisânîñ daķâyıķ u müfredât ve telaffuzât u muştalahâtını kemâliyle istiḥşâle ğayret ve şi'rde birtaķım kelimât-ı ğarîbeden ictinâb...*”⁴⁴ Yine o dile ait aşına olunan terimlerin ve tabirlerin kullanılması, bunu sağlayabilmek için meşhur şâirlerin örnek alınması, belâgat yönünden başarılı eserlerin okunarak örnek alınması hatta bunların ezberlenmesi başarılı bir şâir olabilmenin şartları arasında sıralanmaktadır. Bütün bunların çok büyük çabalarla sağlanabileceğini söyleyen Alî Cemâleddin, bu özelliklerin şâir olmak isteyen bir kişi için birer meleke hâline gelmiş olmasının öneminden de bahsetmektedir: “... *ıştılâhât-ı me'nüse ve şâyî'a isti'mâl itmege mezîd i'tinâ ve diķķat itmeliğir ve icâbı taķđirinde ta'bîrât ve teşbihât kullanmaķ için ibtidâ hâlinde meşâhîr-i şu'arâ ve ekâmîl-i hükemânîñ eş'âr-ı feşâḥat-dişârinı ḥavî olan dîvân-ı belâgat-bünyânlarını mü'tâla'aya ḥaşren riķķâtıla ekşerini ḥıfza alaraķ ṭabî'at-ı şi'riyye dinilen seciyye-yi celîleyi istiḥşâle ğayret ve o ḥâli ṭabî'at-ı şâniyye ya'nî meleke idinmege şarf-ı mesâ'î ve himmet iderek üdebâ-yı eslâf eşerine sâlik olmalıdır...*”⁴⁵ Alî Cemâleddin, “...*erbâb-ı sūḥan inşâd-ı nazm u neşrde münâsebet ve müşâbehet arayup o yolda şarf-ı mezâmîn eylediler ya'nî her nerde gül zıkr eylediler ise 'aķabinde bülbül getürdiler*”⁴⁶ ifâdeleriyle eski şâirlerin kullanımları sebebiyle yerleşmiş bazı benzetmelerin, birbiriyle kullanımı hoş görülen kelimelerin yeni şâirler tarafından bilinmesi için de eski eserlerin okunmasının lüzumlu olduğunu söylemektedir.

⁴⁴ *age*, s. 116.

⁴⁵ *age*, s. 116.

⁴⁶ *age*, s. 116.

Yazar, bu sözlerinin devamında çeşitli beyitlerle, söz ettiği benzetmelerden örnekler vermekte ve bunları kısaca açıklamaktadır. Ancak bunu yaparken kullandığı beyitlerin kimlere ait olduğu konusunda bilgi vermemektedir.

Alî Cemâleddin, şiiri güzel gösterenin manevî ve lafzî sanatlar olduğunu ve bunun da ilm-i bedî ile ilgili olduğunu söylemektedir: “...zîrâ şanāyi‘-i ma‘neviyye ve lafziyye beyt-i şi‘riñ nakş u ārāyişi maķāmındadır bu şüret ise istifhām-ı ‘ilm-i bedî‘ ile olur...”⁴⁷

Buradan hareketle Alî Cemâleddin’in eserinin son bölümüne şanāyi‘-i şi‘riyye ve ‘ilmi-i bedî‘ ismini vermesinin temel gerekçesinin, şiirle ilgili edebî sanatları ele alacak olması olduğunu söyleyebiliriz. Zaten yazar, kitabın kalan kısmında edebî sanatlardan bahsedip bazı nazım şekilleri ve türleriyle ilgili verdiği bilgilerin ardından aruz cetveliyle kitabına son vermektedir.

Şiirde sözün süslü ve benzetmelerle birlikte kullanılmasının öneminden bahseden Alî Cemâleddin, kitabının şanāyi‘-i şi‘riyye ve ‘ilmi-i bedî‘ bölümünde ilk olarak tarşî‘ sanatını ele alıp bu sanatın tanımını şu şekilde vermektedir: “Tarşî‘ luġatda bir nesneyi mücevherât ile tezyîn eylemege ve ıştılâĥda kelām-ı mensûr veyâ manzûmda olan elfâzı birbirine muvâfiķ ve vezn ü ĥurûfda muţâbıķ bir şüretle terkîb itmege dinür”⁴⁸. Yazar, aruz ve kâfiye bahsinde olduğu gibi şanāyi‘-i şi‘riyye ve ‘ilmi-i bedî‘ bahsinde de önce söz konusu terimlerin sözlük anlamlarını zikredip ardından bu terimlerin anlamlarına ve açıklamalarına geçmektedir. Ve yine diğer bahislerde olduğu gibi tüm açıklamalarıyla ilgili örnek beyitler ve zaman zaman da şiirler vermektedir.

Sanatlar açıklanırken söz konusu sanatın ayrıntılarına girilerek, o sanatın küçük farklardan kaynaklanan alt başlıklarına da değinilmektedir:

“(Tecnîs)

Şi‘rde iki kelimeyi kırâ‘at ve kitâbetde birbirine beñzetmege dinüp bu daĥı yedi nev‘dir

⁴⁷ age, s. 120.

⁴⁸ age, s. 120.

(Nev‘-i Evvel Tecnīs-i Tām)

(Tecnīs-i Tām) şi‘rde iki veyā ziyāde elfāzîñ birbirine telaffuzda ve kitābetde ve harekāt ve sükunātta ve ‘aded-i hurūfda müttefik ve fa‘a‘at ma‘nāca muhtelif olmasına dinür ki reng ma‘nāsında olan (al) ve (aḥz) it müfādındaki (al) mişālleri gibi

(Beyt)

Düşmenin Behrām-veş kör olup olsa yiri gür

Nola çün sen Husreva kār itmege yüz tıtdı kār ...”⁴⁹

Kitapta söz konusu edilen ve tezimizin sözlük kısmına da aldığımız sanatlar şunlardır: *Tarşī‘*, *Tecnīs*, *Şan‘at-ı Tıbāk u Tezād*, *Seci‘*, *Teşbihāt*, *İhām*, *İsti‘āre*, *Mürā‘ātü’n-Nazīr*, *Muhtemelü’z-Zıddeyn*, *Te’kīdü’l-Medḥ Bimā Yüşbihü’z-Zemm*, *El-Medḥü’l-Müvecceḥ*, *İltifāt*, *Mütezelzil*, *İstidrāk*, *Leff ü Neşr*, *Ta‘accüb*, *Seriqa*, *İ‘tirāz-ı Kelām Kāble’t-Tamām*, *Mütelevvin*, *Cāmi‘ü’l-Kilem*, *İrsāl-i Meşel*, *Zü’l-Kāfiyeteyn*, *Zü’l-Kāfiyeteyn-i Maḥcüb*, *Tecāhülü’l-‘Ārif*, *Su‘āl*, *Cevāb*, *Tensīku’s-Şifāt*, *Siyākatü’l-A‘dād*, *Şan‘at-ı Cem‘*, *Cem‘-i Tenhā*, *İgrāk*, *Tefsīr-i Celī*, *Tefsīr-i Hafī*, *‘Aks*, *Maḥlūb*, *Maḥlūb-ı Ba‘z*, *Maḥlūb-ı Mücennah*, *Maḥlūb-ı Küll*, *Reddü’l-‘Acz*, *‘Ale’s-Şadr*, *Reddü’s-Şadr*, *‘Ale’l-‘Acz*, *Hüsni’t-Ta‘līl*, *Hüsni’l-Maḥla‘*, *Hüsni’t-Taleb*, *Muḥaḥḥa‘*, *Mülemma‘*, *Muvaşşal*, *Ḥazf*, *Menḫūḥ*, *Muşḥaf*, *Raḥḥā*, *Ḥayfā*, *Müveşşah*.

Burada örnekleriyle birlikte açıklanan sanatların lafzî ve mânevî sanatlar gibi bir tasnife tabi tutulmaksızın yazarın tercihleri doğrultusunda sırayla esere alındıklarını görmekteyiz.

Alî Cemâleddin, *Müveşşah* bahsinden hemen sonra “(Tarşī‘)den buraya kadar ya‘nî (Müveşşah)a kadar olunan ta‘riflerde mişāl olarak yazılmış olan ebyāt Sürürî merḥūmuñ kaşidesi olup bu şanāyi‘i cāmi‘ bulunduğundan anıñ zikri münāsib görülmüşdür”⁵⁰ ifâdeleriyle kitabın son bölümündeki şiir örneklerinin Sürürî’ye ait olduğunu bildirmektedir.

⁴⁹ *age*, s. 121.

⁵⁰ *age*, s. 144.

Yazar, “*Aşhâb-ı müâla‘aya gayr-ı mestûr olduğı vechile fuşehâ-yı belâgat-efzâ-yı pîşîn kelâm-ı manzûm ve maqâl-i mevzûnı aqsâm-ı müte‘addideye ba‘de’t-taksîm zîrde muharrer birtağım isimler ile tevsîm ve ta‘yîn eylerler*”⁵¹ sözlerinin ardındansa *Münâcât, Na‘t, Medhiyye, Hicviyye, Fahriyye, Firâkiyye, Ğazel, Beytü’l-Ğazel, Şâh Beyt, Tağalluş, Kaşide, Meşnevi, Musammađ, Teşbîb, Nesîb, Muşarra‘, Şerûd, Mümâlata, Munaqqah, Nazîre, Mükerrer, İrticâl, Mütenâfir, Sehl-i Mümteni‘, Nakîşa, Tażmîn , Murabba‘, Muhammes, Müseddes, Müsebbâ‘, Müşemmen, Mütessa‘, Mu‘aşşer, Tercî‘-i Bend, Şarkı, Müstezâd, Kıt‘a, Rubâ‘î, Matla‘, Müfred, Mu‘ammâ, Luğaz* gibi nazım türleri ve şekilleri hakkında örneklerle bilgiler vermektedir:

“(Na‘t)

(Na‘t) medh-i Resûl ‘aleyhi’s-selâm hakkında nazm olunan kaşidedir

(Licenâbi Vâşif)

Derûnumda firâkıñla elem var yâ resûlallâh

Göñülde iştiyâk-ı dembedem var yâ resûlallâh

Temevvücgâh-ı ‘aşkıñda kemîne-ğatreyim ammâ

Nihân hûn-âbe-yi giryemde yemm var yâ resûlallâh

Derûnum yaralandı hançer-i ‘aşk-ı mecâziyle

Dilimde bir oñulmaz zađm-ı gam var yâ resûlallâh

Ne yüzle eyleyem da‘vâ-yı ‘aşkıñ her nefes dilde

Hezârân ârzü-yı mültezem var yâ resûlallâh...”⁵²

⁵¹ *age*, s. 144.

⁵² *age*, s. 145.

“(Ġazel)

(Ġazel) vezn ü ħāfiyede müttehid bulunan ebyāta dinür ki beş beytten dūn olmayup on beyti de tecāvüz itmez ve me’āli maħbūb u maħbūbeniñ ħaṭt u ħāliyle şekl ü şemā’ilini vaşfdan ‘ibāretidir

(Licenābi Fıṭnat)

Neşve-yi cām-ı maħabbetle gönül cūş eyler

Çekilen derd ü ħamı cümle ferāmūş eyler

Bir nıgehle ħomadı derdimi taḫrīre maħal

Çeşm-i mestiñ nice gūyāları ħāmūş eyler

Ķıl ħazer alma şaḫın ‘āşık-ı zārīñ āhiñ

Seni bir şūḫ-ı sitem-kāra felek düş eyler

Hāle-yi māh gibi sīneye çekmiş mihri

Bezm-i vuşlatda o kim yāri derāgūş eyler

Sen hemān gülşen-i ħüsnünde fiġān it çü hezār

Fıṭnatā derd-i diliñ belki o gül gūş eyler”⁵³

Kitabın sonunda Alî Cemāleddin, *Luġaz* hakkında bilgi ve bir luġaz örneġi verdikten sonra “*Temmetü’l-Kitāb Bi’avnillāhi’l-Meliki’l-Vehhāb*”⁵⁴ ibaresinin

⁵³ *age*, s. 147-148.

⁵⁴ *age*, s. 168.

ardından “*Tārīḫ-i Kitāb*”⁵⁵ başlığı altında bir şiirle eserine son vermektedir. Bunun ardından kitabın sonundaki aruz cetveliyle kitap son bulmaktadır.

Tārīḫ-i Kitāb kısmında kitabını bitirmesi kendisine nasip olduğu için Allah’a hamd eden yazar özellikle Türkçe imlâ ile bir aruz kitabı yazdığını vurgulamaktadır. Alî Cemâleddin, eğer beyitler mânâ yönünden zevksiz gelirse unutulmasın ki ben hüner göstermek için değil bahirleri ima için bu beyitleri yazdım, asıl olan bahirler ve vezinlerdir hatırlatmasını yapmaktadır. Hataları için özellikle eserini örnek aldığı Molla Câmî’den af dileyen yazar, maksadının okuyanların hayır duasını almak olduğunu ve bu fâni dünyada, en nihayet, talep edilecek şeyin bu olduğunu söylemektedir. Tarih-i tam ile kitabının tarihini yazdığını söyleyen yazar

“*Ve minallâhi’t-tevfîḫ ve hüve ni‘me’r-refîḫ*

Sene 1291”⁵⁶

ifâdeleriyle kitabına son vermektedir.

Yukarıda eserle ilgili yaptığımız incelemelerin ardından Alî Cemâleddin’in “**‘Arüz-ı Türki, ‘İlm-i Kavâfi, Şanāyi’-i Şi‘riyye ve ‘İlm-i Bedî’**” isimli eseriyle ilgili genel olarak şunları söyleyebiliriz.

Söz konusu kitap bir belâgat kitabı olmaktan çok yazarın da ifâde ettiği gibi bir edebî bilgiler ve daha çok da bir *aruz* kitabı olarak karşımıza çıkmaktadır. Alî Cemâleddin, meânî, beyân, bedî gibi belâgatın temel kollarından ya da yine belâgatla doğrudan alâkalı olan fesâhat, garâbet, tenâfûr gibi unsurlardan hiç söz etmemektedir. Yukarıda da zikrettiğimiz gibi şiiri güzel gösterecek olanın edebî sanatlar olduğu kanaatinde olan yazar, edebî sanatlarla ilgisi dolayısıyla kitabının son bölümüne *Şanāyi’-i Şi‘riyye ve ‘İlm-i Bedî’* adını vermiştir. Yazar bu bölümde sanatları lafzî, mânevî gibi ayrımlara tâbi tutmaksızın örnekleriyle açıklama yoluna gitmiştir. Hatta ayrı bir başlık vermeden nazım şekilleri ve türleri bahsine de geçmiştir. Nazım şekilleri ve türler de yazar tarafından tıpkı edebî sanatlar gibi örneklerle açıklanmıştır.

⁵⁵ *age*, s. 168.

⁵⁶ *age*, s. 168.

Kitabın asıl olarak *aruz* ağırlıklı olduğunu daha önce söylemiştik. Eseri bu yönden değerlendirdiğimizde aruz konusunda gerçekten geniş bilgiler verdiğini görmekteyiz. 168 Sayfa olan eserin ilk 105 sayfasının ve sondaki kitaba ilave 7 fasikülün aruz konusuna ayrılmış olması da bunun bir göstergesidir. Günümüzdeki aruzla ilgili ilmî eserlerde çok fazla karşılaşmadığımız pek çok terim ‘*Arûz-ı Türki*’de karşımıza çıkmakta ve ayrıntılarıyla izâh edilmektedir. Aruzla ilgili terimler, tüm tef’ileler, bahirler ve vezinler ayrıntılı olarak açıklandıktan sonra mutlak suretle örneklendirilmektedir. Bir beyitle ya da beytin yanı sıra bir de bütün bir şiir örneğiyle konun anlatımı zenginleştirilmiştir. Yazar, Arap ve Acem aruzlarındaki farklı ya da müşterek kullanımlara da göndermeler yapmıştır. Verilen örnekler mutlak suretle taktî’ ile gösterilerek hem tef’ilelerin nasıl ayrılması gerektiği hem de telaffuzun nasıl olması gerektiği konusunda okuyucu yönlendirilmiştir. Kitabın en sonunda yer alan 7 ayrı fasiküldeyse kitapta bahsedilen tüm aruz vezinleri bir “aruz cetveli” üzerinde gösterilmiştir.

Kısaca eser, başta *aruz* olmak üzere *kâfiye*, *edebî sanatlar*, *nazım şekilleri* ve *türlerinden* oluşmaktadır. Özellikle “*aruz*” konusunda eğitim almak isteyenler için önemli bir kaynak olarak karşımıza çıkan eser, kâfiye ve edebî sanatların yanı sıra nazım şekilleri ve türleriyle ilgili de örneklerle zenginleştirilmiş bilgiler içermektedir. Eser, muhtevasında yer alan ve ayrıntılı olarak izah edilen pek çok terim dolayısıyla terim sözlükleri için de önemli bir kaynak olarak görülmektedir.

II. BÖLÜM: Metin

[2] ‘ARŪZ-I TŪRKĪ

«Bismillāhi’r-Raḥmāni’r-Raḥīm ve Bihi Nesta‘īn»

Le’ālī-yi ḥamd-i bīḥad ve derārī-yi sipās-ı lāta‘ad fāşıla-yı şugrādan emr-i celīle-yi “*kūn*”¹ ile bu ‘ālem-i kevn ü fesāda ‘aṭā-yı vüçüd buyurmuş olan Ḥudāy-ı bīmānend ü Eḥad ü Kādir ü Kāyūm u Ferd ü Şamed celle şānuhu ḥazretleriniñ dergāh-ı ‘azamet bārgāh-ı ulūhiyyetine ‘arz u hedāye uḥrā vü sezādır ki devā’ir-i eflāk-i bīistinād u ṭabakāt-ı arzeyn-i devr-i i‘tiyādīñ şübüt-ı istiḳrārını ṭarz-ı raşin-i bedī‘ ve üslüb-ı bihīn-i ‘acīb üzre resm ü tertīb iderek *ḥalaḳallāhu Ādem ‘alāşūretihī*² sırr-ı celīli üzre zī‘aḳl u ma‘ād olan nev‘-i benī beşeri fāşıla-yı kübrādan ḥalḳ u icād ile *ve laḳad kerremnā benī Ādem*³ teşrīf-i sa‘ādet-redīfine mazḥar *ve inne mine’ş-şī‘ri el-ḥikmete*⁴ gevherine maşdar eyledi

Ve ferā’id-i şalāt-ı bīintihā ol maṭla‘-ı ḳaşıde-yi enbiyā ‘aleyhi’t-teslīm ve’t-taḥāyā efendimiz ḥazretleriniñ ḥ‘ābgāh-ı melā’ik-penāh-ı sa‘ādetlerine nişār u taḳdīme lāyık u becādır ki zūlmet-pezīr-i cehālet olan şahrā-yı vasī‘u’l-pehnāy-ı cihānı ṭulū‘-ı ḥūrşīd-ba‘şetlerle müstaḡraḳ-ı baḥr-ı envār u pervāne-yi şem‘-i cemāli olan aşḫāb-ı fażl u belāḡatı āteş-i derd ü maḥabbet ve sūziş-i ‘aşḳ u meveddetile iḥrāḳ-ı bi’n-nār eyledi

[3] Müştāḳ-ı dīdār ve mübtelā-yı derd ü devā-bārları olan ‘anādil-i nevā-mā’il-i bāḡ-ı belāḡat ve tūṭiyān-ı şeker-ḥā-yı āyīne-yi feşāḥat ki mecbūr-ı vişāli ve rencūr-ı vecd-i ḥālīdür her vaḳt ü zamān ve her laḫza ve ānda muḳaddemāt-ı nü‘ūt-ı şerīf ü mufaşşılāt-ı sitāyiş-i laṭīf tertībīyle naḡme-perdāz ve bu vesīle ile sīne-yi pūr-şerḫalarına devā-sāz olurlar

«Nazm»

¹ “Ol.” [(O), göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır. Bir şeyi dilediğinde ona sadece "Ol!" der, o da hemen oluverir.] Bakara, 117.

² “Allah Ādem’i kendi sūretinde yarattı.” Sahīh-i Müslim, 5075.

³ “Biz insanoḡlunu aziz kıldık.” İsrā, 70.

⁴ “Hikmet şiidendir.”

Vāşıl-ı ‘ālî-makām oldu kemālî ile

Açdı küfr-i zulmetiñ nūr-ı cemālî ile

Medhe sezāvārdır cümle hışālî ile

Aña şalāt eyle sen dembedem āli ile

Ve seḫāb-ı rahmet-me’āb-ı tarziyyāt bi’l-cümle āl ü evlād ve kāffe-yi ezvāc u aḫḫāb rızvānallāhu te’ālā ‘aleyhim ecma’in ḫazerātınıñ ervāḫ-ı ṭayyibelerine sevḫ u irsāle şāyān u revādır ki rāh-rev-i eḫer-i sa’ādetleri olanları reh-i nārefte-yi ḫalāletden çıkarup ṭariḫ-i müstaḫīm-i hidāyete inhāc u iḫāl iderler (*Aḫḫābī kennücūmi bieyyihim iḫtedeytüm ihtedeytüm*⁵)

(Emmā ba’d) Aḫḫāb-ı müṭāla’aya ma’lūm olduğı üzere fenn-i lāzımu’t-ta’līm-i şi’re iktisāb-ı vuḫūf şanāyi’-i eḫ’ārıñ esāsı ve menşe’-i ibtidāsıyla daḫāyık-ı evzān u muḫaffāsını lāyıkı vechile bilmege mevḫūf olmağıla mevzūnı nāmevzūnından ve zā’idi daḫı nāḫışından fark u temyİZ idecek ḫadar ‘ilm-i ‘arūz öğrenmek ve her beytiñ eczā-yı efā’iline ṭārī olması taḫt-ı ihtimālde olan ‘ilel-i ‘arūzı bilüp ilcā-yı ṭabī’atıla ṭanzīm olacaḫ ebyātıñ sālīm-i ‘ani’l-‘ilel olarak inşād idilmesine şarf-ı bāre-yi iḫtidār idilmek lābüddür gerḫi «Beyt» (Men nedānem fā’ilātün fā’ilātlün * Şi’r güyem bihter ezāb-ı ḫayāt) dinilmiş ise de lākin ṭabī’atda mevzūn görünerek erbābı ‘indinde nāmevzūn ve kezālİK ṭab’a nāmevzūn şüretinde olarak faḫaṭ ehli nezdinde mevzūn olan birṭaḫım eḫ’arı ehl-i ‘arūz taḫṭı’ ve tedḫıḫ ile ḫaṭāsını şavābından fark u temyİZ iderler ki bu ḫāl ‘ilm-i ‘arūzuñ cümle-yi fevā’idindendir

Bu sıḫāṭ-ḫın-i sofrā-yı ‘ārifān ya’nī (‘Alī Cemāle’d-dīn-i) nātüvān İbni Muḫṭafā ḫaferallāhu zünūbehu ve nāle murādehu inşād-ı eḫ’ārıñ heveskārı ve gülşen-i nazm-ı rengiñiñ ‘andelīb-i zārı olduğı cihetle ‘ilm-i ‘arūzuñ uşūl ü fūrū’una istiḫşāl-i meleke itmek ve āşār-ı nāḫizānemi ‘ilel-i ‘arūz pençesine düşürmemek ümniyyesiyle ‘Arūz-ı Endülüsi ve ‘Arūz-ı Cāmī nām kitāb-ı belāḫat-niḫāblarını ehl ü erbābından aḫz u

⁵ “Benim ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız hidayete erersiniz.” Ali Yardım, *Mesnevî Hadisleri*, Damla Yay., İst. 2008, s. 82-83.

ta'lim ile bi'd-defe'at müzākere ve mir'āt-ı hayālimde Türkçe bir 'arūzuñ te'lif ü tertibi şūretini müşāhede ya'nī vicdān-ı perīşānımda cedbeced Türk olup da eş'ār-ı 'Arabī ve Fārsī nazm u kırā'at eylemek hevesinde [4] bulunanları dađı 'arūz-ı 'Arabī ve Fārsī taḥşīli tekellüfünden kırtarmađı mülāḥaza eyledigimden zıkr olunan kitāblarıñ mü'ellifleri rūḥāniyyetine mütevessilen ḥavāşş u 'avāma fā'ide-baḥş olacađ yolda ālāyiş-i elfāzdan berī ve luġāt-ı ġarībe-yi ġayr-ı me'nūse isti'mālinden 'ury ġāyet açık ve vāziḥ bir 'arūz tanzīm ve ('Arūz-ı Türkī) nāmıyla tevsīm iderek erike-pīrā-yı ḥilāfet ü dīhīm-efzā-yı iclāl ü şevket olan pādşāh-ı 'adālet-nişāb ve şehensāh-ı mu'azzez-elķāb es-sulţān ibnü's-sulţāni's-sulţān ('Abdü'l-'azīz Ḥan) ibnü's-sulţāni'l-ġāzī Maḥmūd-ı 'Adlī Ḥan edāmallāhu te'ālā eyyām-ı devletehu ile'l-āḫır-ı'z-zamān bihürmetihi Resūlü'l-Meliki'l-Mennān efendimiz ḥazretleriniñ ism-i sāmī ve nām-ı nāmī-yi cenāb-ı ḥilāfet-penāhileriyle tevşīḥ ü tezyīn eyledüm (*Vallāhu'l-muvaffāku ilāsebīli'r-reşād ve huve ra'ūfun bi'l-'ibād*⁶)

Ma'lūm ola ki kelām-ı mensūruñ mīzānı 'ilm-i mantıġ oldıđı gibi kelām-ı mevzūnuñ mīzānı 'ilm-i 'arūzdur bu 'ilme 'arūz ismi verilmesiniñ vech-i tesmiyyesi müte'addid olup çünki luġatda 'arūz (nāḫiye) ma'nāsında ve 'ilm-i mezkūr 'ulūm-ı sā'ireye nisbetle bir nāḫiye ḥükminde bulunmasına binā'en bu 'ilme ('İlm-i 'Arūz) dinmişdir İmām ('Abdu'r-raḥmān Ḥalīl bin Aḥmed)ü'l-Başrī ḥazretleri 'arūz 'ilminiñ vāzı' u mücidi olmađıla ('İlm-i Ḥalīl) dađı dinür

(İstīrād)

İmām-ı müşārün ileyh Mekke-yi Mükerreme'de iken kendinden evvel hīç bir ferdiñ vaz' u icād itmedigi bir 'ilm-i ġarībiñ ilhām buyurulması ḥuşūşunu Cenāb-ı Ḳāziyyü'l-Ḥacāt dergāhına 'arz u niyāz itmiş ve ta'rīfi şedadında olduğımız 'ilm-i şerīfiñ vaz'ına dā'ir işāret-i İlāhiyye almış olduğından Başra'ya 'avdet iderek ve 'ilm-i mezkūrı vaz' u te'lif zımnında büyücek bir küp içine girerek ba'zan kemāl-i şevķıla ref'-i şadā ile ġūyān olduġca istimā' idenler müşārün ileyhiñ cinnetine ḥaml idüp rehīn-i melāl ve bi'l-āḫare arz-ı Ḥicāz'a mensūben (çünki arz-ı Ḥicāz'a 'Arablar

⁶ "Doğru yola ulaştırmaya muvaffak kılan Allah'tır. Ve O, kullarına merhamet edendir."

‘arūz dirler) te’lif buyurdukları ‘arūzuñ leṭāfet ü feṣāḥat-ı fevḳa’l-‘ādesini görüp ma‘a’t-taḥsīn mesrūr u müsterīḥü’l-bāl oldılar

(Temmetü’l-istiṭrād)

(‘Arūz) işılāḥda evzān-ı ūi’riñ fāsıdinden ūaḥīḥini fark u temyīze ālet olan ‘ilm-e dinūr ki bu ‘ilm-i ūi’riñ mensūb olduđı buḥūruñ eczā-yı tefā‘iliyle ‘inde’l-muvāzene zā’idi nāḳıūından tefrīke sebeb olduđından (mīzān-ı ūi’r) ismini dađı ḥā’izdir

Her bir ‘ilmiñ daḳāyık-ı müzāyelesini bildirir birṭaḳım işılāḥatı olduđı gibi ‘ilm-i ‘arūzuñ [5] ḳavā’id-i esāsiyyesini bildirmek için ‘ulemā-yı ‘ilm-i ‘arūz işılāḥat-ı ātiyyü’l-beyānı vaż’-ı tertīb eylediler

(Mıūra’)

Luġatda ḳapu ḳanadına dinüp fenn-i ‘arūzda (her bir beytiñ niūfı miḳdārına) ve ta‘bīr-i āḫarla (sekenāt u ḥarekāt cihetleriyle aḳsām-ı küllisi yek-dīgere muḳārin iki miḳdār-ı ūaḥīḥden mürekkeb olan beytiñ miḳdār-ı niūfına) dinūr

(Beyt)

İki mıūra’dan ‘ibāret olan kelām-ı manzūm u mevzūna ve luġaviyyūn ‘inde (eve) dinūr çünkü ḥāne ḳapusınıñ iki ḳanadı olduđı gibi beyt-i ūi’riñ dađı iki mıūra’ı vardır öñ ḳanadları ṭaḳılmasıyla inūā’t-ı binā resīde-yi encām olacađından beyt-i ūi’riñ ibtidā mıūra’ları inūād olunup ūoñra tamām olduđına ḥūkm olunur

Çadırın erkān-ı ūelāūesi mevcūd ve ḥayme ise ‘inde’l-‘Arab ḥāne-yi ḳābilü’s-süknādan ma’dūd olduđına ya’nı ip ile ḳazık çadırıñ medār-ı ḳıyām u ḳıvāmına ve etekleriniñ arasında ḳalan boşluḳ ḳapusu maḳāmında idüġine ‘alāmet-i maḥūūa bulunduđına bināen iki mıūra’dan mürekkeb olan ūi’re (beyt) dinmiş ve bu münāsebetle ‘alāḳa olmuşdır zīrā beyt-i mevzūn üç ve ‘alāḳavlı dört rükn üzere mevzū’ olup işbu rüknler ḳavlı-i evvel i’tibārınca ḥaymeniñ ipi maḳāmında olan (sebeb) ve ḳazık ḥükminde olan (veted) ve ḳapusu ‘add olınan ya’nı etekleri arasında boşluḳ maḳāmında olan (fāūıladır) lākin ḳavlı-i ūāniye göre (ūadr, ‘arūz, ibtidā, ḳarb)dır ki bunlar iki mıūra’ıñ erkān-ı erba‘asıdır felihāzā ūā’ir inhidām-ı ḥānesine

rızâ-dâde olup faqat çire-dest-i mi'mâr tab'ıyla yapılan beyt-i şî'riñ 'ilel-i halel-i 'arüz 'arızasıyla vezinden sâkıf olmasına kâ'il olmaz (*İnne 'ş-şā'ira yerzā bihedmi beytihi lā biihlāli beytihi*⁷) darb-ı meşeli meşhûrdur

(Şî'r)

(Muḳaffā olmak ḳaşdıyla âhırları yek-dîgere şebîh-i mütesāvî ḥurûfdan terkîb olunan kelâm-ı mevzûna) ve luġatda (uzun uzadı düşünerek istihrâc-ı me'ânî idilmege) dinür faqat baḥr-ı remelden ḳann olunan (*Sümme entüm ha'ülâ'i taḳtülüne*⁸ * *şümme aḳrartüm ve entüm teşhedün*⁹) âyet-i celîlesi gibi mevzûn görinen âyât ve eḥâdîş-i şerîfeniñ vezn ü ḳâfiyeleri 'anḳaşd olmadığından onlara şî'r dinilmek câ'iz olamaz [6] (Şî'r) dinilen 'ilm bir fenn-i belîġ-i bedî'iyye ve bir şan'at-ı ġarîb-ḫabî'iyye olmaġıla fâ'idesi talâḳat-ı zebân ve şecâ'at-ı cenân olup mevzû'ı 'ilm-i kelâm ve beyândır şallallâhu 'aleyhi ve sellem efendimiz ḫâzretleri şıbyâna ta'lîm-i şî'r idilmek emrini mutaḫammın (*'Allimū şıbyānekum eṣ-şî're fe innehu yuḫliḳu el-lisāne ve yūrîşu eṣ-şecâ'ate*¹⁰) ve (*Levkāne nüzülü'l-vaḫy ba'da enbiyā'in lenezele 'ale'ş-şu'arā'*¹¹) ve (*İnnallāhe kenzen taḫte'l-'arşi mefâtiḫuhu elsinetü'ş-şu'arā'*¹²) gibi birḫâḳım eḥâdîş-i şerîfe naḳl u beyân ve ḫükemâ-yı büzürgvâr ise şî'ri ḫâriḳ-ı 'âde nev'inden 'add ile (beyt) (Çün kerâmât-ı bülend-i evliyâ * Evvelâ şî'r oldı âḫır kîmyâ) ferîdesini vird ü zebân buyurmuşlardır egerçi nazm celîl-i İlähî'de (*Ve mā 'alemnāhü'ş-şî'ra ve mā yenbeġi leh*¹³) buyurulmuş ve bu ise şî'riñ mezmûm u menhî olduğına bir delîl-i celîl bulunmuş su'âli vârid-i ḫâḫır olur ise bu âyet-i kerîmeden murâd şî'riñ ḫaḫâ olması olmayup maḫḫan (*Ve mā hüve biḳavl-i şā'ir*¹⁴) manḫûḳınca

⁷ “Şâir evinin yıkılmasına razı olur ama evine girilmesine izin vermez.”

⁸ “Bu misakı kabul eden sizler, (verdiğiniz sözün tersine) birbirinizi öldürüyor(sunuz).” Bakara, 85.

⁹ “(Ey İsrailoğulları!) Birbirinizin kanını dökmeyeceğinize, birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacağınıza dair sizden söz almıştık. Her şeyi görerek sonunda bunları kabul etmişsiniz.” Bakara, 84.

¹⁰ “Çocuklarınıza şiir öğretin. Çünkü şiir dili konuşturur ve cesareti miras bırakır.”

¹¹ “Bir peygamberden sonra eğer vahiy inseydi şâirlere inerdi.”

¹² “Allah'ın arşın altında bir hazinesi vardır. Onun anahtarı şâirlerin lisanlarıdır.”

¹³ “Biz ona (Peygamber'e) şiir öğretmedik. Zaten ona yaraşmazdı da.” Yâsin, 69.

¹⁴ “O, bir şâir sözü değildir.” Hâkka, 41.

küffâr-ı hâk-sârîñ Qur'ân-ı 'azîmi şî'r ve Resûl-i kerîmi şâ'ir olmak i'tikâd-ı bâtılasını redd ü cerh hükmini şâmidir cevâb-ı mücmeli i'fâ olunur

(İsti'râd)

Rivâyet olunur ki bir gün hazret-i Hasân rağıyallâhu 'anhuñ hicviyyât-ı müşrikîne muqâbele eylemesi huşûşuna irâde-yi hikmet-'âde-yi cenâb-ı nebevî şâdir olmuşıdı Ka'b ibni Mâlik hall-i müşkil şadedinde yâ Resûlallâh Cenâb-ı Hâk (*Ve's-su'arâ'u yettebi'uhümü'l-gāvün*¹⁵) âyet-i celîlesiyle şu'arâyı zemm ü taqbîh buyurduğı hâlde heccâv olmak câ'iz olabilir mi maqâlesini irâd itmekle (*İnne'l-mü'minîne yücâhidu bi's-seyfihi ve lisânihi vellezî nefsi biyedihî lekeennemâ termünehum bihi nazce'l-nebl'*¹⁶) buyurulmuşdur ma'nâsı (Küffârı hicv itmek eşer-i dâlâlet olmayup belki emâre-yi hidâyetdir ya'nî onlara lisân ile olarak atup cihâd-ı fisebîlillâh eylemekdür ki bu ise mağz-ı 'ibâdetdir) demek olur (İntihâ)

Hattâ cenâb-ı Hasân razî 'anhü'l-mennân Mescid-i Nebevî'de zâtına mağşûş olan kürsiye şu'ud ile Resûl-i kibriyâyı medh ü tavşif ve küffâr-ı hâk-sârı hicv ü tezyif itdiği ve ba'z-ı ebyâtda da cenâb-ı Cibrîl 'aleyhi's-selâmîñ mu'avenet eylediği mervîdir

Ka'zî Beyzâvî ebyazallâhu vechehu ve rağıyallâhu 'anhu hazretleri beyân buyırmuşlar ki (*İllelezine âmenu ve 'amilu's-sâlihât ve zekkerullâhu keşîrân*¹⁷) nazm-ı celîli nu'ut ve kaşâ'id ve tesbîh ve tevhîd söylemege haşr-ı evkât iden şulehâ-yı İslâm şu'arâsı haqqındadır ki zikr-i Sübhân onlara evrâd-ı lisân olmuşdır binâen 'aleyh (*Su'arâ'ü'l-İslâm tahte livâ'ike fi'l-cenne*)¹⁸ buyurulmuşdur [7] faqat şurası hafî olmasun ki şî'r eger hicv-i İslâm ve ârzü-yi cimâ' ve harâm u hilâf-ı şer'î olan fuşş-kelâm ve Hâk'ı inkâr bâtılu izhâr mağşadına mebnî ise bi't-tab' mezmûm olup 'inde's-şer' mağbûh u harâm olur

¹⁵ “Şâirler(e gelince), onlara da sapıklar uyarlar.” Şu'arâ, 224.

¹⁶ “Onlar lisanları ve dilleriyle cihad ederler. Yemin ederim ki siz şüphesiz ok atar gibi onu atıyorsunuz.”

¹⁷ “Sâlih amel işleyen ile Allah'ı bol zikredenler hariç.”

¹⁸ “İslâm şâirleri Cennet'te senin sancağın altında olacaklardır.”

Ḥazret-i Faḥr-ı Risālet bu mişillü beyt ḥaḳḳında (cevfiñiz şi‘ir ile ṭolmadan ise iñiriñ ile memlū olmaḳ yegdir) buyurdılar

(Evezān)

Mezāyāsını tefehhüm ile ṭab‘a ĩrāş-ı şafā vü nezāfet iden bir terkibe ıṭlāḳ olunur ki terkib-i mezkūruñ ‘ibāret oldığı kelāmıñ ‘aded ü miḳdārıdır

(Şadr)

Mışra‘-ı evveliñ cüz‘-i evveline ıṭlāḳ olunur

(‘Arüz)

Mışra‘-ı evveliñ cüz‘-i aḫīrine ta‘bır olunur

(İbtidā)

Mışra‘-ı şāniniñ cüz‘-i evveliniñ ismidir

(Ḍarb)

Mışra‘-ı şāniniñ cüz‘-i aḫīriniñ adıdır

(Ḥaşv)

Gerek şadr ile ‘arüzüñ ve gerek ibtidā ile ḍarbiñ mā‘adāsına ya‘nī bunlarıñ miyānesinde ve daha açığı mışra‘-ı evveliñ cüz‘-i evvel ve cüz‘-i aḫīri ve kezālik mışra‘-ı şāniniñ cüz‘-i evvel ü aḫīri beyninde bulunan eczā-yı tefā‘ile dinür

(Zihāf)

Eczā-yı tefā‘ile ‘arız olan taḡyire dinür ki beyt-i ātīde cümlesi gösterilmiştir

(Mişāl Beyt)

Derūnı āşinā ol ṭaşradan biḡāne şansunlar

‘Aceb zibā-revişdür ‘āḳıl ol dīvāne şansunlar

Beyt-i mezkūr mışra‘-ı evveliñ cüz‘-i evveli olan (derūnı) lafzı (şadrı) ve cüz‘-i aḫīri bulunan (şansunlar) kelimesi (‘arüzü) olup ve mışra‘-ı şāniniñ cüz‘-i evveli olan (‘aceb) lafzı (ibtidāsı) ve cüz‘-i aḫīri bulunan (şansunlar) ‘ibāresi daḫı (ḍarbidır)

mensüb olduğu baħr ise baħr-ı hezecden ve eczāsı sekiz kerre [8] *mefā‘ilünden* mürekkeb olup mışra‘ları evvellerinden birer eczāsı ıarħ olduğda aralarında ibkâ kıllınan eczā-yı efā‘il-i beyt-i mezkūruñ ħaşvi ve beyān olunan efā‘ile ‘illet ‘arız olmak ya‘nī mefā‘ilün cüz’i ‘illet-i ħazfa mübtelā bulunması daha vāzıhı mefā‘ilün cüz’ününñ āħırında (sebeb-i ħaffif) olan (lün) lafzı ba‘de’s-sükūı (mefā‘i) ıalması üzerine (fe‘ülün) cüz’ine naıll olunmaı mādresi mişālimiz olan beytiñ eczāsınınñ zihāfidır

Mühre-yi ‘arūziyyūn kavā‘id ü şürūı-ı evzān-ı şı‘ri te’sīs zımnında (sebeb), (veted), (fāşıla), şı‘riñ mebnā-yı ‘ileyhidir dimişler ki işbu eczā-yı şelāşeniñ biri olan (sebeb) iki kısma münkasım olup biri (sebeb-i ħaffif) ve kısım-ı dıgeri (sebeb-i şakıldir) meşelā (ben ve sen) lafızlarında olduğu gibi ki ħarf-i evveli müteħarrik ve ħarf-i şānisi sākın olan iki ħarfden mürekkeb lafza (sebeb-i ħaffif) ve (leke ve teke) kelimelerinde bulunduğı vechile iki ħarf-i müteħarrikden terekküb iden lafza (sebeb-i şakıl) dinür

(Veted) dađı iki kısım olup biri (veted-i mecmū‘) ve dıgeri (veted-i mefrūıdur) zırā iki ħarf-i müteħarriki müte‘ākib ve bir ħarf-i sākini dađı cāmi‘ olan lafza (veted-i mecmū‘) ve iki ħarf-i müteħarrik beyninde bir ħarf-i sākini şāmil olur ise (veted-i mefrūı) dinür ki (şadā) lafzı veted-i mecmū‘a ve (bende) kelimesi veted-i mefrūıa mişāldir

(Fāşıla) dağı iki kısım olup kısım-ı evveli (fāşıla-yı şuğrā) ve kısım-ı şānisi (fāşıla-yı kübrā)dır

üç ħarf-i müteħarrikden şoñra bir ħarf-i sākini cāmi‘ olan lafza (fāşıla-yı şuğrā) ve dört ħarf-i müteħarrikden şoñra bir ħarf-i sākini ħāvī olan kelimeye (fāşıla-yı kübrā) dinür ki (ħızırıy) fāşıla-yı şuğrāniñ ve (ħalefimiz) fāşıla-yı kübrāniñ mişālidir fāşıla-yı kübrāyı teşkıl iden ħurūf fāşıla-yı şuğrā ħarflerinden ziyāde olduğu cihetle birine kübrā dıgerine şuğrā ııllāı itmişlerdir ki bu mişālleriñ mecmū‘ını cem‘ile mışra‘-ı ātı tertīb idildi

{(Mışra‘) Bu dil-i gedā cısr-i kederi geçemedi}

Ĥaffi olmasun ki zıkrı sebıat iden eczā-yı şelāşeden ya‘nī yalñız (esbāb) veyāħud (evtād) veyā (fevāşıl)dan ‘ibāret olmak üzere terekküb iden kelām-ı mevzūn min-ciheti’l-belāğa feşāħat-ı maılıubayı cāmi‘ olamayacağından ve esālīb-i manzūmede ise

bir dereceye kadar revnağ u leṭāfet bulunmak ve ṭanzīmi taṣavvur olunan eṣʿarīñ faṣīḥ ve belīğ [9] olarak īrād u inṣād olunmak ehl-i ṭabīʿat ʿindinde bir kḗʿide-yi merʿiyye ḥükmine girmiş bulunduğundan ʿulemā-yı ʿarūz eczā-yı mezkūrı yek-dīgeriyle yaʿnī sebebi veted veyā fāṣıla ile veyāḥud vetedi fāṣıla veyā sebep ile biʿl-icmāʿ ʿilm-i ʿarūzuñ rūḥı olup uṣūl dinilen eczā-yı tefāʿil-i ṣemāniyyeyi teşkīl itdiler

İṣbu eczāniñ ikisi ḥumāsī yaʿnī beş ḥarfī cāmīʿ ve altısı sübāʿī yaʿnī yedi ḥarfli olup ḥumāsī olanlar (feʿülün) ve (fāʿilün) ve sübāʿī olanlar daḥı (mütefāʿilün) ve (müstefʿilün) ve (mefāʿilün) ve (fāʿilātün) ve (mefʿülāt)dan ʿibāretdir ki aşağıda tafṣīl idileceği vechile eczā-yı ṣemāniyye-yi mebsūṭadan bir ṭakīm fūrūʿāt-ı mütenevviʿa daḥı istinbāṭ u istiḥrāc olunmuştur

Eczā-yı ṣemāniyye-yi uṣūlden biri bir sebep-i ḥaffīle bir veted-i mecmūʿdan terekkeb iden (feʿülün) olup bunda veted-i mecmūʿ olan (feʿü) lafzı sebep-i ḥaffī olan (lün) kelimesine teḳaddüm iderek feʿülün cüzʿini terkīb eylemiştir

(İkinci) (fāʿilün) olup bunuñ sebep-i ḥaffī (fā) veted-i mecmūʿ olan (ʿilün) lafzına teḳaddüm itmiştir

(Üçüncü) bir veted-i mecmūʿıla iki sebep-i ḥaffīden teşekkül iden (mefāʿilün) olup (mefā) veted-i mecmūʿ (ʿī) ve (lün) sebep-i ḥaffīlerinden evvel gelmiştir

(Dördüncü) iki sebep-i ḥaffī ile bir veted-i mecmūʿdan mürekkeb olan (müstefʿilün) olup (müs ve tef) sebep-i ḥaffīleri (ʿilün) veted-i mecmūʿına teḳaddüm itmesiyle terekkeb eylemiştir

(Beşinci) (fā ve tün) sebep-i ḥaffī-i muḳaddem ve muʿaḥḥarlarıyla (ʿilā) veted-i mecmūʿundan ʿibāret olan (fāʿilātün)dür ki (fā) sebep-i ḥaffī-i muḳaddemi (ʿilā) veted-i mecmūʿı evvelinde ve (tün) sebep-i ḥaffī-i muʿaḥḥarı daḥı veted-i mecmūʿ sālīfüʾz-zikriñ āḥırında vāḳıʿ olmuştur

(Altıncı) bir veted-i mecmūʿıla bir fāṣıla-yı ṣuğrādan mürekkeb olan (müfāʿaletün) cüzʿi olup (müfā) veted-i mecmūʿı (ʿaletün) fāṣıla-yı ṣuğrāsına teḳaddüm itmiştir

(Yedinci) bir fāṣıla-yı ṣuğrā-yı muḳaddem ile bir veted-i mecmūʿ-ı muʿaḥḥardan müretteb olan (mütefāʿilün)dür ki (mütefā) fāṣıla-yı ṣuğrāsı (ʿilün) veted-i mecmūʿundan evvel gelmiştir

(Sekizinci) iki sebab-i hafif ile bir veted-i mefrûkdan vücûda gelen (mef'ûlât) olup bunun (mef) ve ('û) sebab-i hafifleri (lât) veted-i mefrûkuna tekdüm eylemiştir imdi eczâ-yı efâ'il-i mebsûṭaya ṭarî olan taḡayyürât-ı meşnû'aya 'ulemâ-yı 'arûz 'indinde (ziḡâf) dinür ki ziḡâf luḡatda eczâya nokşân u ziyâdelik 'arîz olmasıyla [10] eczânîñ aşl-ı hey'etinden dönmesine ta'bir olunup bir ṭaḡımlarîñ zehâbına göre ḡarb ile 'arûza 'arîz olan taḡyîrâta ('ilel) ve ḡaşve-yi ṭarî olana (ziḡâf) dinmiş ve 'inde'l-ba'z fevâşıl ile evtâda vâkı' olan taḡyîre ('ilel) ve esbâba 'arîz olana daḡı (ziḡâf) ta'bir idilmiş ise de aḡvâ-yı aḡvâl ḡükmine baḡılır ise gerek 'arûz ile ḡarbda olsun ve gerek ḡaşvda bulunsun bunlarîñ cümlesine 'ilel dinür ki 'aded-i envâ'ı (otuz yedi) olup (on yedisi) müşterek 'Arab'ıla 'Acem lisânlarında ve (altısı) yalnız 'Arab'da ve (on dördü) faḡaṭ zebân-ı Fârsî'de müsta'mel olduklarından 'Arab 'indinde (yigirmi üç) ve 'Acem ḡatında (otuz bir) ve ma'a'l-iştirâk (otuz yedi) 'aded bâliḡdir ki işbu (**ḡabn, ṭayy, ḡabl, ḡabz, ḡaşr, ḡaṭ', keff, kesf, vaḡf, ḡaz, ṣalm, teṣ'îs, ḡazf, beter, terfil, izâlet, tesbîḡ**) lisân-ı 'Arabî ile Fârsî'de ve (**izmâr, 'aşb, ḡaṭf, cüz', ṣaṭr, nehk**) faḡaṭ 'Arab 'indinde ve (**ḡarm, ḡarb, ṣeter, hatm, cebb, zeel, ṣekl, ceḡf, ced', ref', ṣelm, ṣerm, naḡr, rub'**) daḡı yalnız zebân-ı Fârsî'de müsta'meldir

(**ḡabn**) 'Arab'îñ isti'mâlde 'Acem ile iştirâk eylediḡi 'ilel-i ezâḡîfiñ biri (ḡabn)dır ḡabn ıṣṭilâḡ-ı 'arûziyyede eczâ-yı efâ'ilîñ mertebe-yi şâniyyesinde bulunan ḡarf-i sâkini ya'nî (müstef'ilün) cüz'ünün ikinci mertebesinde vâkı' olan (sîn) ḡarf-i sâkinini ḡazf itmeḡe dinür ki (müstef'ilün) ba'de'l-ḡazf (mütef'ilün) ḡalmış ve mütef'ilün ise luḡat-ı 'Arab'da bulunmadıḡından ehl-i 'arûz 'indinde isti'mâl olunmayup onuñ yerine o vezinde olan (mefâ'ilün) cüz'i getirülmekle menḡülün ileyhi (maḡbün) olmuşdur

Çünkü (ḡabn) ḡânîñ fetḡi ve bânîñ sükûnıyla luḡatda (etegin ḡaldırılıp toplanması) ma'nâsını ḡâ'iz olup (müstef'ilün) cüz'i ise ḡarf-i şânîsi ıṣḡâṭ ile ḡışadılmış ve bu 'alâḡa münâsebetiyle etegi toplanılmış adama beñzedilmiş olur

(İkincisi) (**ṭayy**)dır ki cüz'ün dördüncü mertebede bulunan ḡarf-i sâkinini ḡazfdan 'ibâretdir bunun fetḡ-i ṭâ ve sükûn-ı yâ ile ma'nâ-yı luḡavîsi (elbiseyi ve eḡmıṣayı büküp divşirmek) olup cüz'ün dördüncü ḡarfi ḡazf olunmaḡıla ḡışadılmış olacaḡından divşirilmiş ḡumâşa teṣbîhen (maṭviyy) dinür meşelâ (müstef'ilün) cüz'ünün dördüncü

harfi ya'nî (fâ)sı hâzîf olunduğda (müste'îlün) qalır bunuñ 'ıvazı olan (müfte'îlün) cüz'ine naql olunmağıla menkûl-ı ileyhi (maṭviyy) olur

(Ḥabl) üçüncisi (ḥabl)dır ki (ḥabn ve ṭayy) 'illetleri bir cüz'de cem' olmağa ya'nî [11] (mef'ülât) cüz'inde ḥabn olan (fâ) ile ṭayy olan (vāv) ḥarfleri hâzîf u ıskâṭ kılınmağa dinür ve cüz'-i mesrûdeden zıkr olunan iki ḥarf hâzîf olunduğda (me'lât) qalmağıla muvâzini olan (fa'lât) cüz'ine naql olunur ki menkûlün ileyhi (maḥbûl)dür zîrâ (ḥabl) ḥâ-yı mu'cemeniñ fethi ve bâ-yı muvaḥḥedeniñ sükûnıyla luğatda (nâkıṣu'l-a'zâ müfâdında) ve cüz'-i mezkûruñ fâ ile vāvı hâzîf olunduğda a'zâsı nâkıṣ hükminindedir

(Ḳabz) Dördüncü (ḳabz)dır Ḳabz ḳâfiñ fethiyle mertebe-yi ḥâmse-yi cüz'de bulunan ḥarf-i sâkini hâzîf u ıskâṭ itmege ya'nî (mefâ'îlün) cüz'indeki yâ ḥarfini hâzîfıla (mefâ'îlün) eylemege dinür luğatda (bir nesneyi almak ve dürüp bükme) ma'nâsındadır ki (mefâ'îlün) cüz'inde yâ ḥarfı alınup ḳışadılmış ya'nî cüz'-i mezkûr ba'de'l-hâzîf (mefâ'îlün) ḳalmış olduğından menkûlün ileyhi (maḳbûz) olur

(Ḳaşr) Beşinci (ḳaşr)dır Ḳaşr ḳâfiñ fethiyle luğatda ḳışalatmak ve buraca cüz'üñ sebep-i ḥafifiñ sâkinini ba'de'l-hâzîf müteḥarrikini sâkin kılmaq ma'nâsında olup meşelâ (mefâ'îlün) cüz'ünüñ sebep-i ḥaffi olan (lün)de ḥarf-i sâkin bulunan nûnı ba'de'l-hâzîf lâm müteḥarrikini bi'l-imbân (mefâ'îlü) ḳalacağından menkûlün ileyhi (maḳşûr)dur

(Ḳaṭ') Altıncı (ḳaṭ')dır Ḳaṭ' veted cüz'ünüñ sâkinini hâzîf ve müteḥarrikini iskân itmege ve luğatda ḳâfiñ fethiyle (kesmege) dinür ki (mütefâ'îlün) cüz'inde olan ('îlün) vetedindeki nûn sâkini ba'de'l-hâzîf lâm müteḥarrikini iskân ile (mütefâ'îl) ḳaldığda bunuñ yerine yine o vezinde olan (fe'îlâtün) getirülmege menkûlün ileyhi (maḳṭû') olur

(Keff) Yedinci (keff)dir ki ḳâfiñ fethi ve fâniñ teşdidiyle luğatda (dâmen libâsı ṭoplayup bükmege) ve ıṣṭılâḥda (cüz'üñ yedinci ḥarf-i sâkinini hâzîf u ıskâṭ itmege) dinür ya'nî (fâ'îlâtün) cüz'i yedinci ḥarf-i sâkini olan nûnı ba'de'l-hâzîf (fâ'îlât) ḳaldığda kendi vezinde olan (fâ'îlân) cüz'ine naql iderler ki menkûlün ileyhi (mekfûf)dur bu uşûle (naḳş) daḥı ta'bîr iderler

(Kesf) Sekizinci (kesf)dir Kesf ḳâfiñ fethi ve sîniñ sükûnıyla luğatda (insân baldırını açma) ve buraca (cüz'üñ yedinci ḥarf-i müteḥarriki hâzîf u ıskâṭ idilmiş olmağa) dinür

meşelâ (mef'ûlât) cüz'ünüñ âhırında bulunan (tâ) harfi hâzif olunduğda (mef'ûlâ) kalacağından kendü vezninde bulunan (mef'ûlün) cüz'ine naql olunur ve binâberîn menkûlün ileyhine baldırı açılmış insâna teşbihen (meksûf) dinilür

(Vakf) Toğuzuncı (vakf)dır vâvîñ fethiyle luğatda (sâkin kıлмаğa) ve ıştılâhda (cüz'üñ) [12] yedinci harf-i müteharrikini iskân olunmağa) dinür ki (mef'ûlâtü) cüz'indeki harf-i tâ-yı müteharrik iskân olunduğda (mef'ûlât) kalacağından (mef'ûlât) cüz'ine taḥvîl ve menkûlün ileyhi (mevķûf) ta'bir olunur

(Hâz) Onuncı (hâz)dır ki (hâz) hâniñ fethi ve zâniñ sükûnyyla luğatda (deve kuyruğını kesmege) ve ehl-i 'arüz 'indinde (cüz'üñ veted-i mecmû'ı hâzif u ıskât idilmege) dinür ki mütefâ'ilün cüz'inden (veted-i mecmû') olan ('ilün) lafzı hâzifla (mefâ) kaldığda 'ivâzına kendi vezninde bulunan (fe'ilün) cüz'i getirilmege menkûlün ileyhi (maḥzû) olur

(Şalm) Onbirinci (şalm)dır (şalm) şadıñ fethi ve lâmiñ sükûnyyla luğatda (kulağı maḳtû' deveye) ve ıştılâhda âhırından (veted-i mefrûķı) hâzif olunan cüz'e dinür zîrâ (mef'ûlât) cüz'ünüñ veted-i mefrûķı olan (lât) lafzı hâzifla (mef'û) kaldığda yerine (fa'lün) getirilür işbu lafzıñ hâzifıyla (mef'ûlât) cüz'i kulağı kesilmiş deveye dönmekele menkûlün ileyhi (şalm)dır

(Teş'is) On ikinci (teş'is)dir ki tâniñ fethi ve şiniñ sükûnyyla luğatda (misvâkiñ başı ezilmege) ve ehl-i 'arüz 'indinde (fâ'ilâtün) cüz'ünüñ vetedi olan ('ilâniñ) mezheb-i Ḥalîl'e göre (lâm) ve Aḥfeş kolına nazaran ('ayn) müteharriki hâzif idilmege dinür zehâb-ı evvel kolınca fâ'ilâtün cüz'i (fâ'ât) ve Aḥfeş kolınca (fâlât) kalacağından Ḥalîl mezhebince (mef'ûlün) ve Aḥfeş i'tibârınca daḡı yine (mef'ûlün) cüz'ine naql olunacağından menkûlün ileyhi (müşa'as) olur burada diğeri iki mezheb daḡı olup biri **(Kaṭreb)** ve diğeri (Züccâc)dır ki (Kaṭreb) mezhebinde cüz'üñ vetedine (kaṭ') 'illeti telâḡuķ iderek (fâ'iletün) olduğda ve (Züccâc) (zu'munca) cüz'üñ vetedi (ḡabn) 'illete mübtelâ olup (fe'ilâtün) kaldığdan sonra telâḡuķ-ı izmâryyla (fe'ilâtün) kaldığda (mef'ûlün) cüz'ine naql u taḥvîl idilmekdir

(Hâzif) On üçüncü (hâzif)dı Hâzif hâniñ fethi ve zâniñ sükûnyyla luğatda (taş atmağa) ve ıştılâhda (fâ'ilâtün) cüz'üñ sebep-i ḡaffi olan (tün) lafzını ba'de'l-hâzif ḡaşıl olan

(fā'ilā)yı fā'ilün cüz'ine naql u taḥvīl itmege dinür ki işbu cüz'ün menķülün ileyhi (maḥzūf)dur

(Beter) On dördüncü (beter)dir (Beter) bānīñ ve tānīñ fetḥalarıyla luġatda (ķuyruġı kesilme) ve buraca [13] (cüz'ün veted-i mecmū'ını düşürmege) dinür meşelā fā'ilātün cüz'inden veted-i mecmū'ı olan ('ilā) ba'de'l-ḥazf (fā'il) ḳaldıķda yerine yine o vezinde olan (fa'lün) getirilür ki bunuñ menķülün ileyhi (ebter)dir

(İzālet) On beşincisi (izālet)dir (İzālet) hemzeniñ kesriyle luġatda (etegini uzatmaġa) ve ıṣṭılāḥda (cüz'ün veted-i mecmū'ına bir ḥarf-i sākin ziyāde ḳılmaġa) dinür zīrā (mütefā'ilün) cüz'ünüñ veted-i mecmū'ı olan ('ilün) lafzına bir elf-i sākin 'ilāve olduķda (mütefā'ilān) olup menķülün ileyhine (mizāl) dinür

(Terfil) On altıncısı (terfīl)dir (Terfīl) tānīñ fetḥı ve rānīñ sükūnyıla luġatda (etek uzadılmaġa) ve 'arūziyyūn lisānınca (cüz'e bir sebep-i ḥaff-i zā'ide 'ilāve olunmaġa) dinür ki eger (müstef'ilün) cüz'ine bir (tün) sebep-i ḥaffi ziyāde ḳılınsa (müstef'ilün tün) olacaġından ve bunuñ Őu ḥālde isti'mālī ise esās-ı ḳavā'id-i beyān ve bedāyi'ı muḥill bulunduġından (müstef'ilātün) veznine naql u taḥvīl eylediler ki menķülün ileyhi (müreffel)dir

(Tesbīġ) On yedincisi (tesbīġ)dir ki (tesbīġ) tānīñ fetḥı ve sīnīñ sükūnyıla luġatda (tevsī' ü tetmīm itmek) ve ıṣṭılāḥda (sebeb-i ḥaff cüz'e bir ḥarf-i sākin daha 'ilāve eylemek) ma'nāsınadır meşelā (fā'ilātün) cüz'ünüñ sebep-i ḥaff olan (tün) lafzına bir elf-i sākin 'ilāve ḳılınur ise (fā'ilātāñ) olur ki bunu (fā'iliyyān) cüz'ine naql ile menķülün ileyhine (müsebbag) dirler zīrā cüz'ün ḥāl-i tamāmiyyeti üzerine bir Őey daha 'ilāve olunmuş ve (müsebbag) daḥı ma'nā-yı mebsūṭayı cāmi' olmuşdur

İmdi lisān-ı Fārsī'de bulunmayup da faķaṭ yalnız lisān-ı vāzıḥu'l-beyān-ı 'Arabī'de bulunan 'ilel ü ezāḥīfiñ biri (izmār)dır ki (**İzmār**) elifiñ kesriyle luġatda (bir nesneyi setr ü iḥfā eylemege) ve buraca mertebe-yi ṣāniyye-yi cüz'de bulunan ḥarf-i müteḥarriki iskān itmege dinür meşelā (mütefā'ilün) cüz'ünüñ ḥarf-i ṣānī-yi müteḥarriki olan tāyı bi'l-iskān cüz'-i mezkūr (mütfa'ilün) ḳaldıķda (müstef'ilün) 'ivāz-ı mütevāzine naql olunup menķülün ileyhine (muzmer) iṭlāķ olunur

('Aşb) İkincisi ('aşb)dır ('Aşb) 'aynīñ fetḥı ve ṣādīñ sükūnyıla luġatda (bir Őeyi muḥkemce dūrüp baġlamak) ve ıṣṭılāḥca da (cüz'ün mertebe-yi ḥāmsesinde bulunan

ḥarf-i müteḥarriki ya‘nî beşinci ḥarekeli ḥarfî sâkin kılmak ma‘nâsına) olup çünki (müfâ‘altün) kaldıkda muvâzini olan [14] (mefâ‘ilün) cüz’ine nakl olunur binâ-yı ‘ileyh menkûlün ileyhi (ma‘sûb) olur bu uşûle (‘aql) daḥı ta‘bîr iderler

Üçüncüsü (**kaṭf**)dır ki kâfiñ fethiyle luğaviyyün ‘inde (ḥurma dalından ḥurma koparmak) ve ‘ulemâ-yı ‘arûz ıştılâhında (cüz’üñ sebep-i ḥaffî ba‘de’l-ḥazf mâ-ḳablindeki ḥarf-i müteḥarriki sâkin kılmak) ma‘nâlarınadır işbu ta‘rîfe göre (müfâ‘aletün) cüz’ünüñ sebep-i ḥaffîni ḥazfıla mâ-ḳablindeki lâm sâkin kılındıkda cüz’-i mezkûr (müfâ‘il) ḳalacağından (fe‘ülün) cüz’-i mütevâzinine nakl olunmağıla menkûlün ileyhi (maḳṭûf) olur

Dördüncüsü (**cüz’**)dir ki cîmiñ zammı ve zâmiñ sükûnıyla luğatda (pâre ve kıt‘a) ve buraca (mıṣra‘ımiñ iki cüz’ini ḥazf u ıṣḳâtdan ‘ibâret) olmağıla menkûlün ileyhi (meczuvv) olur

Beşüncüsü (**ṣaṭr**)dır ki şımiñ fethiyle ‘inde’l-luğaviyyün (bir şey’iñ nişfına) ve ‘inde’l-‘arûziyyün (beytiñ nişf-ı evvelini veyâḥud nişf-ı aḥîrini ḥazf itmege) dinür ki menkûlün ileyhi (meşṭûr)dur

Altıncısı (**nehk**) olup nûnuñ fethi ve hâniñ sükûnıyla luğaviler nezdinde (bir şey-i za‘îf kılmamağı) ve ‘arûzîler ‘inde (şülüş beyt ḥazf olunmağı) dinür ki menkûlün ileyhi (menhûk)dur

‘Arabî’de bulunmayup da faḳaṭ lisân-ı Fârsî’de mevcûd olan ‘illetleriñ biri (ḥarm)dır (**Ḥarm**) hâniñ fethi ve râniñ sükûnıyla luğatda (şey-i nokşân) ve ıştılâhda (cüz’üñ veted-i evveliniñ sâkinin ba‘de’l-ḥazf ḥarf-i müteḥarrik-i şânîsi iskân kılmak) ma‘nâlarına olup meşelâ (mefâ‘ilün) cüz’inden (elifi) ba‘de’l-ḥazf (fâ) ḥarfîni iskân kıldıkda (mef‘ilün) ḳalmağıla yerine o vezinde olan (mef‘ülün) yâḥud ḥarf-i evveli olan (mîmi) ḥazfıla (fâ‘ilün) kaldıkda ‘ivâzına (mef‘ülün) getirilür ki menkûlün ileyhi (aḥrem)dir ve eger bunda (fâ)yı ḥazf idersek (mâ‘ilün) ḳalur ki buña da (ḥanaḳ) ta‘bîr iderler ve eger bu uşûl (mütefâ‘ilün)de icrâ olunur ise (tefâ‘ilün) ḳalup (mefâ‘ilün) cüz’ine taḥvîl olunur ki aña da (vaḳaş) ta‘bîr iderler

İkincisi (**ḥarb**)dır ki hâmiñ fethi ve râniñ sükûnıyla luğatda (yıkılmış binâyı) ve buraca (mefâ‘ilün) cüz’ünüñ (mîmiyle) nûnuñ ḥazf idilmesine dinür ki bu taḳdîrce

cüz'-i mezkûr (fâ'îlü kalacağından) ve bunuñ yerine (mef'ül) getirileceğinden menkû-i ileyhi (aḥreb) olur

Üçüncüsü (**şeter**)dir (Şeter) şınıñ ve tãniñ fethalarıyladır ya'nî eşter (gözünñ kapağı [15] devrilmege) ve mefâ'îlün cüz'inden (mîm) ile ḥarf-i (yā)yı ḥazfıla (fâ'îlün) idilmege dinür ki menkûlün ileyhi (eşter)dir

Dördüncüsü (**hatm**)dır ki hãniñ fethi ve tãniñ sükûnyıla luğatda (öñ dişleriñ kırılmasına) ve ıstılâḥda (mefâ'îlün cüz'inde 'illet-i ḥazfıla kaşrıñ birleşmesine) ya'nî cüz'-i mezkûrdan sebab-i ḥafif olan (lün) lafzını ba'de'l-ḥazf bâki olan (mefâ'î) cüz'ini sebebiniñ ḥarf-i sãkini olan (yā)yı ḥazfıla müteḥarrik kalan ('ayn) ḥarfiniñ iskãnyıla ḥuşûle gelen (mefâ') cüz'ini muvãzini bulunan (fe'ül) cüz'ine naql u taḥvîl idilmesine dinür ki menkûlün ileyhi (ehtem)dir

Beşüncüsü (**cebb**)dir (Cebb) cîmiñ fethi ve bãnıñ teşdidiyle luğatda (insãniñ zeker ü ḥayãsını ve deveniñ örgücini kesmege) ve ıstılâḥda (mefâ'îlün cüz'inden iki sebab-i ḥafif olan ('î) ve (lün) lafzlarını ba'de'l-ḥazf ḥãşıl olan (mefâ) cüz'ini (fe'îl cüz'ine naql idilmege) dinür ki menkûlün ileyhi (mecbûb)dur

Altıncısı (**zelel**)dir (Zelev) zãniñ ve lâmiñ fethalarıyla luğatda (uyluğununñ eti olmayan 'avret ve miḳdãrda olan noḳşãn u kuşûr ma'nãsına) ve ıstılâḥda (mefâ'îlün) cüz'inde hatem ile ḥarmiñ ictimã'ına ya'nî cüz'-i mezkûr hatemile (mefâ') ve ḥarmıla (fâ') kaldıḳda (fa'l) cüz'ine naql u taḥvîl idilmesine dinür menkûlün ileyhi (ezell)dir

Yedüncüsü (**şekl**)dir (Şekl) şınıñ fethi ve kãfiñ sükûnyıla luğatda (şûret ü hey'et) ve ıstılâḥda (fâ'îlâtün cüz'inde (ḥabn) ile (keff) 'illetleriniñ cem' olmasına) ya'nî (cüz'-i mezkûruñ (ḥabn) ile (fe'îlâtün) ve (keff) ile (fe'îlât) ḳalmasına) dinür ki menkûlün ileyhi (meşkül)dür

Sekizinci (**ceḥf**)dir Ceḥf cîmiñ fethi ve hãniñ sükûnyıla luğatda (ziyãde ḥıffet üzere olmağa ve 'ilm-i 'arûzda (fâ'îlâtün) cüz'ini (ḥabn) ile (fe'îlâtün) itdikden sonra fãşilasını ba'de'l-ḥazf ḥãşıl olan (tün) lafzını (fâ') cüz'ine naql u taḥvîl olunmağa) dinür menkûlün ileyhi (meçḥûf)dur işbu uşûle (ṭams) daḫı ıtlãḳ iderler

Ṭoḳuzuncısı (**ced'**)dır (Ced') cîmiñ fethi ve dãliñ sükûnyıla luğatda (burunu ve ḳulağı ḳat' idilmeşe) ve ıstılâḥda (mef'ülât) cüz'ününñ iki sebebiniñ ya'nî (mef) ve ('ü)

lafzlarınıñ h̄azf u ıskātıyla h̄aşıl olan lāt lafzınıñ (tā)sı ba‘de’l-iskān (lāt) olmasıyla ‘ivazına (fā‘) getirilmesine dinür ki menķül-i ilehyi (mecdū‘)dur

Onuncısı (**ref‘**)dir ki rāniñ fet̄hi ve fāniñ sükūnyıla luġatda (yukarı ħaldırmaġa) [16] ve ıřılāħda iki sebebi cāmi‘ olan her bir cüz‘den sebeleriñ birini ref‘ ħılmaġa dinür meşelā (müstef‘ilün) cüz‘ünüñ sebab-i evveli olan (müs) lafzı h̄azf olunduġda (tef‘ilün) ħalacaġından işbu {tef‘ilün} cüz‘ünüñ yerine (fā‘ilün) getirilmegile menķülün ilehyi (merfū‘) olmuş olur

(**Şelm**) On birincisi (şelm)dir (Şelm) şāniñ fet̄hi ve lāmiñ sükūnyıla luġatda (vücūdına raħna düşmüş şey’e) ve ıřılāħda (fe‘ülün) cüz‘ünüñ (fā)sını ba‘de’l-h̄azf h̄aşıl olan (‘ülün) lafzını zamm-ı lām ve sükūn-ı ‘aynıla (fa‘lün) cüz‘ine naħl u taħvīl idilmege dinür ki bu şüretde menķülün ilehyi (eşlem) olur

(**Şerm**) On ikincisi (şerm)dir (Şerm) şāniñ fet̄hi ve rāniñ sükūnyıla luġatda (öñ dişleri ħırılmış) ve buraca (fe‘ülün) cüz‘ünüñ (fā) ile (nūnı) h̄azf olunduġda bāķī ħalan (‘ül) lafzınıñ yerine (fa‘l) cüz‘i getürmege dinür ki menķülün ilehyi (eşrem)dir

(**Naħr**) On üçüncüsü (naħr)dir (Naħr) nūniñ fet̄hi ve ħāniñ sükūnyıla (mef‘ülāt) cüz‘ünüñ tāsıyla iki sebebi h̄azf u ıskāť ħılandıġda (lā)-yı mütebāķī yerine (fa‘) getürülmege dinür ki menķülün ilehyi (menħūr) olmaġıla ma‘nāsı (boġazlanmış) dimekdir

(**Rub‘**) On dördüncüsü (rub‘)dur ki (fā‘ilātün) cüz‘ünüñ sebab-i ħaffi olan (tün) lafzını ba‘de’l-h̄azf cüz‘-i mezkūr-ı vetediniñ ħarf-i sākini olan (elifi) daħı bi’l-ıskāť mā-ħablinde bulunan ħarf-i müteħarriki sākini ħılmaġa ya‘nī (cüz‘-i mezkūrda (ħať‘) ile (ħabn) ‘illetleri cem‘ olmaġa) ve daha açığı (fā‘ilātün) cüz‘ünüñ ħať‘ıyla sebab-i āħırı olan (tün) lafzı ıskāť ve bāķī ħalan (fā‘ilā) cüz‘ünüñ vetedindeki sākini h̄azfıla mā-ħabli iskān idilerek h̄aşıl olan (fā‘il) cüz‘inden ‘illet-i (ħabn) ile (elifi) düşürmege ya‘nī (fe‘il) ħılmaġa dinür ki menķülün ilehyi (merbū‘) olup luġatda (dörtde biri alınmış) dimekdir ve eger işbu uşul (müstef‘ilün) cüz‘inde icrā olur ise oña (taħlī‘) dirler ki menķülün ilehyi (maħlū‘) olup ma‘nāsı eski ħālinden ħıkarılmış ya‘nī (müstef‘ilün) cüz‘i (ħabn) ile ħať‘ ‘illetlerine tutulmaġıla (fe‘ülün) cüz‘ine naħl olunmuşdur

Ḥaff olmaya ki bir şi'riñ mevzūn veyā ğayr-ı mevzūn olduğunu bilmek zımnında taḫṭī'î ĩcāb ve taḫṭī'î şi'r dinilen şey'in uşūl ü ḳavā'id-i mü'essesesini ta'rīfāt-ı ātiye işrāb ider meşelā bir beytiñ mensūb olduğu baḫrıñ eczā-yı tefā'iliñ her bir cüz'ünün miḳdārını beyt-i mezkūr efrādından bi't-tefriḳ oña muḳābele ile ikmāl olunur ya'nī zikr olunan beytiñ her bir cüz'ünün veznini münşe'ib bulunduğı baḫrıñ efā'ilinden her bir cüz'i ḳarşusunda [17] ḳalmaq için o beytiñ ibtidā elfāzını fevāşıl ile evtād u esbāba ba'de't-taḳşım beytiñ sebepleri efā'iliñ sebeplerine ve evtād-ı beyt kezālik evtād-ı efā'ile ve fevāşılı dağı fevāşıl-ı efā'ile nisbetile yek-dīgerinden ayrılır nitekim beyt-i ātī taḫṭī'î (3) olunmuşdur

{Beyt}

Görüp nev-reste-yi serv-i bülend ḳadd-i mevzūnı

Temevvüc eyleyüp ṫaşdı dü-çeşmim eşk-i pür-ḫūnı

Açıldı lāle-veş gül-zār-ı dilde nice biñ yara

ṫabībā būse-yi la'liñdürür tīmār u ma'cūnı

Mezkūr beytler baḫr-i hezec-i sālinden olup taḫṭī'î

Görüp nev-res/te-yi serv-i/bülendi ḳad/di mevzūnı

Mefā'ılün/Mefā'ılün/Mefā'ılün/Mefā'ılün

Temevvüc ey/leyüp ṫaşdı/dü-çeşmim eş/k-i pür-ḫūnı

Mefā'ılün/Mefā'ılün/Mefā'ılün/Mefā'ılün

Açıldı lā/le-veş gül-zā/r-ı dilde ni/ce biñ yara

Mefā'ılün/Mefā'ılün/Mefā'ılün/Mefā'ılün

ṫabībā bū/se-yi la'liñ/dürür tīmā/r u ma'cūnı

Mefā'ılün/Mefā'ılün/Mefā'ılün/Mefā'ılün

Şeklinde dir ancak uşul-i taqti' bir taqim şerâ'îti mutazammın olup bunlarıñ biri elfâz-ı beytiñ 'ayn-ı kitâbetine bağılmayıp hemân şüret ü hey'et-i telaffuzına ya'nî kelâmıñ okunuşuna i'tibâr olunmalıdır ve yazılışda mevcûd olup da okunuşta zâhir olmayan harfler kâ'ide-yi taqti'e tevfiğ için başluca harf 'add olunmalıdır meşelâ beyt-i mâre'z-zikrde (görüp) lafzınıñ vâ[v]ları ve (taşdı)ınıñ elifi ve (dü) lafzınıñ vâvı şüret-i kitâbetde mevcûd iken hîn-i taqti'de sâkıt olmuşlar ya'nî (vāv) zammeyi ve (elif) fethayı ve (yā) kesreyi imā itmesi zarûri olmağıla taqti'den düşmüşlerdir zîrâ i'tibâr (fetha ve kesre ve zamme) dinilen nefsi harekeye münhasır olmağıla eşnâ-yı taqti'de müteharriki müteharrike ve sâkini sâkine teqâbül itdirmek lâzım olup faqat fetha kesreye, kesre fethaya, fetha zammeye muqâbil olur ve kitâbetde harf-i vâhid ile yazılan hurûf-ı (müşeddede) taqti'î hâlde biri müteharrik diğeri sâkin olmak üzere iki harf i'tibâr olunabilir mişâlimiz olan beytiñ (kadd-i mevzûnı) lafzındaki dâliñ taqti'inde iki harf [18] yazılması gibi ve ba'z-ı hurûf kitâbetde mevcûd olmasa bile taqti'de zâhir olur (nev-reste') kelimesiniñ (nev-reste-yi) yazıldığı gibi uşul-i taqti'î mutazammın olduğu şerâ'îtiñ biri de harf-i (hâ) olup egerçi beytiñ vasaatında vâkı' olur ise sâkıt ve âhır-ı beytde bulunduğu taqdîrde bir harf-i sâkin maqâmına kâ'im olur (lâle) ve (nice) ve (yara) lafzları gibi ki (lâle) ile (nice) vasaatda ve (yara) nihâyetde vâkı' olmuşdur biri dahı (vāv) veyâhud (elif) veyâhud (yā)dan sonra gelen nündür ki mâ-қablindeki harekesi kendi cinsinden ise ya'nî elif ise fetha vāv ise zamme ve yā ise kesre olup faqat mâ-қablindeki hareke 'arız olmaz ise taqti'den düşer ki

(Beyt)

Cemâliñ nûrını ey mâh-rû bir kez gören insân

'Aceb kim olmamak mümkün midir hayrân saña ey cân

(Taqti'î)

Cemâliñ nûrını ey mâ/h-rû bir kez/gören insân

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün

'Aceb kim ol/mamak mümkün/midir hayrâ/saña ey cân

Mefā‘ilün/Mefā‘ilün/Mefā‘ilün/Mefā‘ilün

Şüretinde olmağıla (ḥayrān) lafzınıñ nūnı ıskāṭ olunur çünki nūnı teḳaddüm iden ḥarf-i elfiñ mā-ḳablinde bulunan ḥarf-i rāniñ ḥarekesi cins-i elifden fethadır işbu nūn egerçi beytiñ āḫırında gelür ise (cān) ve (insān) lafzları gibi ol vaḳt ḥarf-i sākin maḳāmında iḳāme idilmek muḳtezāsı ḳā‘idedendir

Kitābetde vücdı olmadıḡı ḥālde ḥin-i taḳṭi‘de āşkār olan veyāḥud şüret-i kitābetde bulunup da taḳṭi‘-i ḥālde ḥurūf-ı maḥşüşadan ‘add olunan ḥarfleri daḡı

(Beyt)

Gördi dil çün bir şanem şirīn-edā hem çeşm-i mest

Sākin-i mey-ḥāne oldı el-meded sāḡar bedest

Beyti taşvīr ider ki beyt-i mezkūr baḡr-i remelden olup ‘arüz ve ḍarb-ı mekfūf olmağıla taḳṭi‘i şüret-i ātī üzeredir

(Taḳṭi‘)

Gördi dil çün/bir şanem şirīne dā hem/çeşm-i mest [19]

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilāt

Sākin-i mey/ḥāne oldı/el-meded sā/ḡar bedest

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilāt

Ḥurūf-ı mezkūriñ biri (ḥarf-i elif) müteḥarrrik olup ḥarekesi mā-ḳablinde bulunan ḥarfe intikāl itmişdir ya‘nī (şirīn edā)niñ elifi mā-ḳablindeki nūna naḡl olunmuşdur

Biri daḡı mā-ḳablinde ḥarf-i sākin olan (tā)dır ki (mest) lafzı mişillü eger vasaṭ-ı beytde olur ise bir ḥarf-i müteḥarrrike taḡvīl ider (Mestim) gibi āḫır-ı beytde bulunur ise bir ḥarf-i sākine intikāl eyler

Ve tā-yı mezkūruñ mā-ḳablinde şāyed iki ḥarf-i sākin olup da vasaṭ-ı beytde vāḳı‘ ve telaffuzı mümkün olur ise ḥarf-i sākiniñ biri ḥarf-i müteḥarrrik maḳāmında ‘add olunur ancak telaffuzı ḡayr-ı mümkün ise taḳṭi‘de sāḳıṭ olup āḫır-ı beytde bulunur ise o ḥālde

üç harf-i sākin bir yere gelmiş ve bu ise ihlāl-i kavā‘idi istilzām eylemiş olacağından hīn-i taqtī‘de üçüncü harf-i sākin isķāt olunur zīrā evzān-ı ‘ilm-i ‘arūzda üç harf-i sākiniñ ictimā‘ı ğayr-ı mer‘idir

(Mişāl Beyt)

Ğaşb-ı ğāret eyleyüp mülk-i dili Tatar ‘aşķ

Ķılmada icrā-yı hūkmüñ dostā hūnkār ‘aşķ

İşbu beyt baħr-ı remelden olup ‘arūz ve ğarb-ı mekfūf ve eczāsı bu şüretile maķtū‘dur

Ğaşb-ı ğāret/eyleyüp mül/k-i dili Ta/tar ‘aşķ

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilāt

Ķılmada ic/rā-yı hūkmüñ/dostā hūn/kār ‘aşķ

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilāt

Bu taqtī‘de olan (dostā) kelimesi beytiñ vasa‘ında olmađıla tāniñ mā-ķablindeki iki sākin ki biri vāv diğeri sīndir ikinci harf-i sākin olan sīn müteħarrike maħsūb olunmuşdur eğerçi dost lafzı beytiñ aħırında vāķı‘ olsa idi tāsı hīn-i taqtī‘de sāķıt olup (dos) ğalurıdı hūrūf-ı mezkūruñ biri dađı kendinden şoñra diğeri bir harf-i sākin muķārin olan harf-i sākindir (Tatar) lafzınıñ (Tar)ı gibi ki (rā-yı) sākin vasa‘-ı beytde vāķı‘ olmađıla harf-i müteħarrike maħsūb olunmuşdur eğerçi [20] Āħir-i beytde gelmiş olsa idi bir harf-i sākin maħsūb olunmaķ iķtizā eyleridi

Hūrūf-ı mezkūruñ birisi de bir harf-i elf-i müteħarrike muķārin olan (yā)dır ki telaffuz olunmadıđı cihetle taqtī‘den sāķıt olur (itdi) lafzı gibi

Biri dağı mā-ķablinde iki harf-i sākin gelmesiyle telaffuzı ğayr-ı mümkün olan (bā) olup hāl-i taqtī‘de (Ğüştās) lafzınıñ bāsı gibi sāķıt olup (Ğüştās) ğalur

Biri dağı mā-ķablinde iki harf-i sākin gelmesiyle telaffuz olunmayan harf-i (dāl)dır ki beyt-i ātīde olduğı gibi taqtī‘den düşer

(Beyt)

K'erdî gamzeñ geçdi ey meh-sîne-yi pür-yarama

Gel tabîbim bir devâ kı1 yarama bağ çâreme

İşbu beyt baħr-i remelden olup 'arüz ve darbı maħzûf olmuşdur

(Tağtı')

K'erdî gamzeñ/geçdi ey meh/sîne-yi pür/yarama

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

Gel tabîbim/bir devâ kı1/yarama bağ/çâreme

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

Şüretinde olmağıla (k'erd)in dâlı tağtı'den düşmüşdür

Bunlardan başka daha bir tağım ħurûf-ı müteħarrike vardır ki bi'z-zarûr tağtı'den düşerler Bâlâda muħarrer (kı1) lafzınıñ yâsı ve beyt-i âtide vâkı' (mâfi'l-bâlin) kezâlik yâsı ve elif ü lâmi gibi

(Beyt)

'Arz-ı mâfi'l-bâle ey gülfem seni tenhâ iken

Çanda bulsam der-'ağab zâhir olur anda diken

Beyt-i mezkûr dağı 'arüz ve darbı maħzûf olan baħr-ı remelden olup tağtı'i vech-i âti üzeredir

(Tağtı')

'Arz-ı mâfi'l/bâle ey gül/fem seni ten/hâ iken [21]

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

Çanda bulsam/der-'ağab zâ/hir olur an/da diken

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

Ehl-i müfāla‘aya hafī ve mestūr olmadığı üzere zarūret-i vezn için ehl-i ‘arūz ‘inde vaşlı kaç‘, kaç‘ı vaşl ve taḥfifi teşdid ve teşdidi taḥfif ve meddi kaçr ve kaçrı medd ve iskānı taḥrīk ve taḥrīki iskān ve daha bunlara mümāşil bir takım ‘özrler kabūl olunmuştur ki sırası geldikçe aşağıda beyān olunacaktır

Ma‘lūm ola ki bu maḥalle degin uşūl-i evzān-ı şif‘ ta‘rīf ü beyān ve bunlara ‘arız olan ‘ilel-i mütenevvi‘a ‘ale‘l-infirād şerḥ u ityān kılınmış olduğundan ba‘dezīn ‘ulemā-yı ‘arūzuñ tertīb eyledikleri buḥūr¹⁹ daḥı bildirmek lāzım gelmiştir

Şöyle ki müşārün ileyhim beyānı sebkat iden uşūlden bir takım baḥrler tertīb idildiler ki bunlardan ba‘zıları eczā-yı tefā‘iliyyeden biriniñ tekerrüründen ḥuşūle gelür İzān-ı cümle (baḥr-ı kāmīl) altı kerre (mütefā‘ilün) terekübünden ve ba‘zıları daḥı eczā-yı efā‘iliyyeniñ yek-dīgeriyle ictimā‘ından ya‘nī (baḥr-ı ṭavīl) dört kerre (fe‘ülün) dörk kerre (mefā‘ilün) cüz’ünüñ tekerrüründen ‘ibāretdir ki buḥūr-ı mezkūr ‘Arab ‘inde (on altı) ve ‘Acem nezdinde (on toḥuz)dur şu‘arā-yı ‘Acem (baḥr-ı ṭavīl, baḥr-ı medīd, baḥr-ı basīṭ, baḥr-ı vāfir, baḥr-ı kāmīl)den nādiren inşād-ı eş‘ār ve şu‘arā-yı ‘Arab (baḥr-ı cedīd, baḥr-ı ḳarīb, baḥr-ı müteşākīl)den aşlā sūḥan-perdāz olmamak ḥuşūşunu ihtiyār eylemişlerdir bu şüretde sālifü’z-zīkr üç baḥr-ı ‘Acem’e ve işbu (ṭavīl, medīd, basīṭ, vāfir, kāmīl, hezec, recez, remel, serī‘, münserih, hafif, muzāri‘, mukteżab, müctess, müteḳarīb, mütedārik) buḥūrı daḥı müstereken ‘Acem ile ‘Arab’a maḥşūş olduğu vāziḥadan ve bunlarıñ her birine birer mişāl getürülmek ve efā‘il-i buḥūrı bu şüretle [22] daḥı taşvīr eylemek vecīheden olmağıla ber-vech-i ātī beyānına şürū‘ olunur

(İbtidā-yı Buḥūr ve Ebyāt)

(Baḥr-ı Ṭavīl)

¹⁹ (Baḥr) bānīñ fetḥiyle luḡatda deñize ve ıştılāḥ-ı ‘arūzda şif‘riñ vezinleriniñ kısm-ı aşliyyelerine dirler. Çünkü derūn-ı deryā nitekim dürr ü mercān ve nebāt ḥayvān ile māl-ā-māl olduğu gibi baḥr-ı ‘arūzuñ daḥı cāmī‘ olundığı lü‘lū’ mişāl-i kelām-ı mevzūn u manzūmuñ her biri baḥş-ı ḥayāt cān olduğu veyāḥud eczā-yı evzān-ı mezkūruñ her birerleri ‘ilel-i ‘arūz ‘arızasıyla bir takım müteferri‘āt-ı müteşe‘ibātı keşret ve deryāda ise cemī‘-i mevcūdāt vefret üzere bulunduğundan baḥre teşbīhen (baḥr-ı ‘arūz) dinildi.

(**Ṭavīl**) feth-i tā ile luġatda uzun nesneye ve ıştılahda eczāsı iki kerre (Fe‘ülün Mefā‘ilün Fe‘ülün Mefā‘ilün)den ‘ibāret olan bir baħrıñ ismine dirler vech-i tesmiyyesinde bir kaç qavl bulunup ez-cümle qavl-i Ḥalīl’e göre eczālarınıñ cümlesi ‘illetden sālīm olarak isti‘māl olunup tāmü’l-eczā olmaġıla uzun ma‘nāsında olan (ṭavīl) lafzı işbu baħre laqab kılındı ve qavl-i Züccāc’a göre eczāları sālīm olup ‘aded-i ħurūfı ziyāde bulunması cihetile (ṭavīl) dinildi çünki her ne kadar (medīd) ile (basīṭ) daħı bu qabīlden ise de ekşeriyā onların eczāları meşelā baħr-ı (medīd) meczūm ve basīṭ (maħbūn) olarak isti‘māl olunmalarıyla baħr-ı evvelden aqşar bulunurlar ve ba‘zıları ‘indinde eczālarınıñ evvelleri evtād olup bu ise esbābdan eṭval bulunduġından (ṭavīl) dinilüp bu cihetle cümle buħūra teqaddüm itmişdir

(Eczā-yı Baħr-ı Ṭavīl)

(Fe‘ülün Mefā‘ilün Fe‘ülün Mefā‘ilün) (2) def‘a

(Mişal Beyt)

Terahħüm kıl ey cānā ki ħālī perī-şānım

Hemān Qays-veş kūh-ı melāmetdür sükkānım

İşbu beyt sālīmü’l-eczā olup taqṭī‘i şu vechiledir

Terahħüm/kıl ey cānā/ki ħālī/perī-şānım

Fe‘ülün/Mefā‘ilün/Fe‘ülün/Mefā‘ilün

Hemān Qay/s-veş kūh-ı/melāmet/dür sükkānım

Fe‘ülün/Mefā‘ilün/Fe‘ülün/Mefā‘ilün

(Baħr-ı Medīd)

(**Medīd**) mimiñ fethiyle luġatda uzamaq ya‘nī çekilmek ve ıştılahda bir baħrıñ ismi olup eczāsı iki kerre (Fā‘ilātün Fā‘ilün Fā‘ilātün Fā‘ilün) getirölmekden ‘ibāretdir vech-i tesmiyyesi qavl-i Ḥalīl’e göre eczā-yı sübā‘ileri eczā-yı ħumāsileri eṭrāfında

temeddüdi hasebiyle medîd dinildi ve Züccâc'a göre eczâ-yı sübâ'îleriniñ evvel ü aḥırlarında iki sebeb-i ḥafîfiñ imtidâd elyedigî ve ba'zılarıñ 'indinde eczâ-yı sübâ'îyye ile şadı çekildigi veyâ veted-i mecmû' eczâ-yı sübâ'îyyeniñ vasaṭında mümted oldığı münâsebetile medîd dinildi dimişlerdir [23]

(Eczâ-yı Baḥr-ı Medîd)

(Fâ'îlâtün Fâ'îlün Fâ'îlâtün Fâ'îlün) (2) def'a

(Mişal)

(Beyt)

Girye-yi dil hicr ile şol-ḳadar ki ey perî

Cüy-bâra döndi çeşmim sirişkim her biri

İşbu beyt daḥı sâlimü'l-eczâ olup taḳṭî'î şu vechiledir

Girye-yi dil/hicr ile/şol-ḳadar ki/ey perî

Fâ'îlâtün/Fâ'îlün/Fâ'îlâtün/Fâ'îlün

Cüy-bâra/döndi çeş/mim sirişkim/her biri

Fâ'îlâtün/Fâ'îlün/Fâ'îlâtün/Fâ'îlün

(Baḥr-ı Basîṭ)

(Basîṭ) bâniñ fethiyle geniş ve yaygın ma'nâsına ve işîlâḥda eczâsı iki kerre (Müstefîlün Fâ'îlün Müstefîlün Fâ'îlün)den 'ibâret bir baḥrıñ ismine dirler vech-i tesmiyyesi ḳavl-i Ḥalîl'e göre baḥr-ı ṭavîl ile medîdiñ medlerinden münbasîṭ olup vasaṭı ile aḥır ekşeriyâ maḥbûn olarak ya'nî (Müstefîlün Fe'îlün Müstefîlün Fe'îlün) isti'mâl olundığından ve Züccâc'a göre eczâlarınıñ evvelleri sebebler ile münbasîṭ olduklarından basîṭ dinildi ve ba'zıları 'indlerinde 'arûz ve ḳarbında ḥarekât-ı münbasîṭ olduğundan basîṭ ve memdîdiñ bunuñ üzerine taḳaddümi ise vetedi şadıra ḳarîb oldığı cihetiledir didiler

(Eczā-yı Baħr-ı Basıt)

(Müstef'ilün Fā'ilün Müstef'ilün Fā'ilün) (2) def'a

(Mişāl)

(Beyt)

Cānā bugün bir 'aceb bī'aql u dīvāneyüm

La'lūñ meyūñ nūş idüp medhūş u mestāneyüm

İşbu beyt daħı sālīmü'l-eczā olup taqṭī'i şu vechiledir

(Taqṭī'i)

Cānā bugün/bir 'aceb/bī'aql u dī/vāneyüm

Müstef'ilün/Fā'ilün/Müstef'ilün/Fā'ilün

La'lūñ meyūñ/nūş idüp/medhūş u mes/tāneyüm

Müstef'ilün/Fā'ilün/Müstef'ilün/Fā'ilün [24]

Zıkr olunan baħirlerin ba'z-ı eczāları ħumāsī ve ba'z-ı eczāları sübā'ī olduğından üçini (muħtelife) nāmında bir dā'ire²⁰ dāħiline alup ismine (dā'ire-yi muħtelife) tesmiyye eylemişler ki şekl-i dā'ire işbu (Seni özledi cānım ki sensiz qarār itmez) mışra'ı üzerine tertib olunarak aşħāb-ı müṭala'āya 'arz olundu

Mışra'-ı mezkūruñ baħr-ı ṭavīle taṭbīkan kırā'ati murād buyurılır ise (seni) lafzından ibtidā olunmalıdır ki taqṭī'i şu vechiledir

Seni öz/ledi cānım/ki sensiz/qarār itmez

Fe'ülün/Mefā'ilün/Fe'ülün/Mefā'ilün

²⁰ Mışra'-ı mezkūr dā'ire dāħiline alunup eşkāl-i sā'ire isti'māl olunmadığına sebep budur ki dā'ire-yi mezkūrı muħāṭ olan nuḳāṭından her kaṅgısı biri intihāb olunsa muħīṭ-i dā'ireniñ ibtidā ve intihāsı yine orası olduğu gibi mışra'-ı mezkūruñ daħı her kaṅgı cüz'inden bidā' olunur ise yine nihāyet onda ḫitām bulması ki eczā-yı buħūruñ birbirinden fekki ya'nī baħr-ı ṭavīlden medīde ve medīdden basīte ve basīṭten yine ṭavīle taħavvül idüp biri diğeri veznine naql olunması suhūlet olmağ içündür.

Olup baħr-ı medīde tevfiķ olunduķda (özledi) lafzından bařlanılmaķ lāzım geleceğinden taķtī'i

Özledi cā/nım ki sen/siz qarār it/mez seni

Fā'īlātün/Fā'īlün/Fā'īlātün/Fā'īlün

řüretindedir eger baħr-ı basīť vezninde oķunmaķ istenilür ise (cānım) lafzından ķırā'at idilmelidir ki bu ĥâlde taķtī'i

Cānım ki sen/siz qarā'r itmez seni/özledi

Müstef'īlün/Fā'īlün/Müstef'īlün/Fā'īlün

řu şüretde olmağıla mışra'-ı mezkür işbu buķūr-ı řelāřeniñ behrinde 'ilel ü ezāķifden sālīm vāķı' olmuşdur

Ve eger betekrār řavīle naķl murād olunur ise (ki sensiz) lafzından bidā' oluna [25]

Baħr-ı Tavīl-i Sālim



Baħr-ı Medīd-i Sālim/Baħr-ı Basīṭ-i Sālim

(Baħr-ı Vāfir)

(Vāfir) vāvıñ meddi ve fānıñ kesriyle luġatda keşir ya'ni çok ma'nāsındır ve ıştılahda bir baħrıñ ismidir ki eczāsı altı kerre (mefā'aletün)den mürekkebdır vech-i tesmiyyesine kavlı-i Ḥalīl'e göre eczāsında evtādıñ keşretinden vāfir ve Züccāc'a göre eczālarınıñ ḥarekātı keşir oldıġı cihetiledir ve baħr-ı kāmile teḫaddümi ise vetedi fāşılasından muḫaddem gelmesiyledir

(Eczā-yı Baħr-ı Vāfir)

(Mefā'aletün Mefā'aletün Mefā'aletün) (2) def'a

(Mişāl Beyt)

Kaḫan ki cüdā-yı bezm-i vişālün olsa bu dil

Ḳarīn-i firāḳ-ı dūzaḥūñ oldı ol an o bil

İşbu beyt daḥı sālīmü'l-eczā olup taḳṭī'ı şu vechiledir [26]

(Taḳṭī'ı)

Ḳaçan ki cüdā/-yı bezm-i vişā/lü ñolsa bu dil

Mefā'aletün/Mefā'aletün/Mefā'aletün

Ḳarīn-i firāḳ dūzaḥūñ ol/dı ol ān o bil

Mefā'aletün/Mefā'aletün/Mefā'aletün

şüretindedir

(Baḥr-ı Kāmil)

(Kāmil) kāfiñ meddi ve mīmiñ kesriyle luḡatda tamām ma'nāsına ve ıştılāḥda eczāsı altı kerre (mütefā'ilün)den 'ibāret bir baḥrın ismine dirler vech-i tesmiyyesi kendinde kāmilen otuz ḥareke mevcūd bulunduḡından ve Züccāc'a göre eczāsı 'aded-i ḥurūfi kadar olduḡından kāmil dinildi dimişlerdir

(Eczā-yı Baḥr-ı Kāmil)

(Mütefā'ilün Mütefā'ilün Mütefā'ilün) (2) def'a

(Mişāl Beyt)

Nazar it şehā dil-i mürdeyi hele neyledi

O müjek oḳı ne yaman gelüp güzer eyledi

İşbu beyt daḥı sālīmü'l-eczā olup taḳṭī'ı şu şüretledir

(Taḳṭī'ı)

Nazar it şehā/dil-i mürdeyi/hele neyledi

Mütefā'ilün/Mütefā'ilün/Mütefā'ilün

O müjek okı/ne yaman gelüp/güzer eyledi

Mütefâ'ilün/Mütefâ'ilün/Mütefâ'ilün

İşbu iki baħr daħı bir dâ'ire dâħiline alunup baħreyn-i mezkûreyn eczâlarınıñ ħarekât ve sükunâtı ve yek-digerine olan i'tilâfı cihetiyle (dâ'ire-yi mu'telif) diyü tesmiyye olunmuş ve derûn-ı dâ'ireye ('Aceb göre mi seniñ gibi bir daħı bu gözüm) mışra'ı tertib olunarak ta'rif ve taqti' idilmiştir ki baħr-ı vâfir vezninde okunmak ħuşuşunu ârzü buyuranlar ('aceb) lafzından başlasunlar

(Taqti')

'Aceb göre mi/seniñ gibi bir/daħı bu gözüm

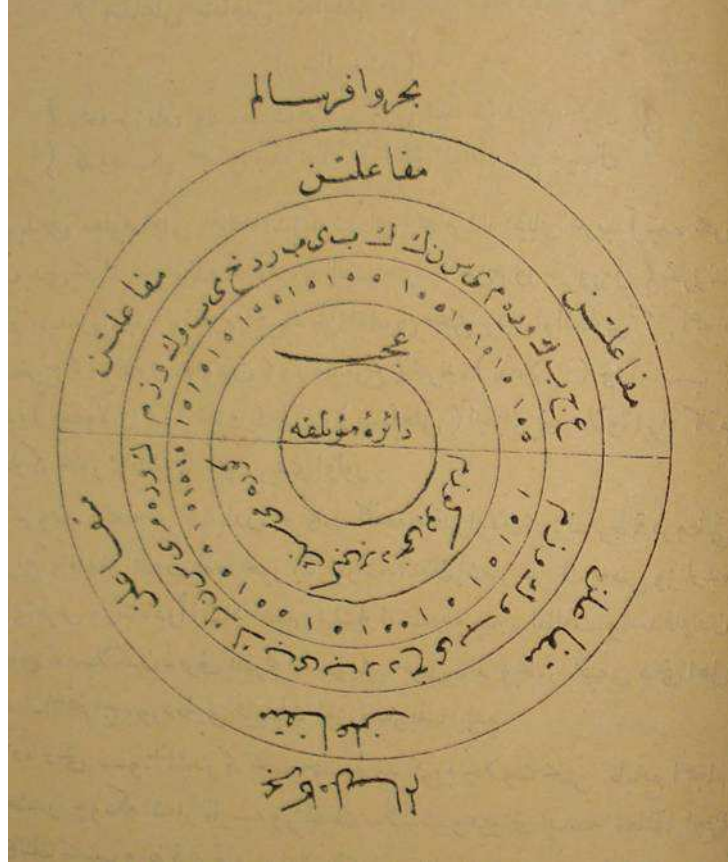
Mefâ'iletün/Mefâ'iletün/Mefâ'iletün [27]

Olup lâkin baħr-ı kâmile taḫbik olunduğı taḫdirde (göre) lafzından ibtidâ idilmesi lâzım gelür ki taqti' i şü vechiledir

Göre mi seniñ/gibi bir daħı/bu gözüm 'aceb

Mütefâ'ilün/Mütefâ'ilün/Mütefâ'ilün

Baħr-ı Vāfir-i Sālim



Baħr-ı Kāmil-i Sālim

Şurası daħı bilinmek icāb ider ki 'Acem'den ba'z-ı şā'ir baħr-ı (vāfir) ile (kāmil) vezninde inşād-i şı'rden mütelezziz oldukları cihetle müşemmenü'l-eczā olmağ üzere daħı süħan-perdāzlık eylemişlerdir ki ātiyyü'l-ebiyāt baħreyn-i mezkūreynden olup müşemmenü'l-eczādır

(Eczā-yı Vāfir-i Müşemmen)

(Mefā'āletün Mefā'āletün Mefā'āletün Mefā'āletün) (2) def'a [28]

(Mişāl Beyt)

Ṭoldı bu mürğ-ı dil yine dām-ı 'aşkına çün o ğonca-femiñ

Girüp kafes-i miñnetine çevirmededir dolāb-ı ğamıñ

(Eczā-yı Bahr-ı Kāmil-i Müşemmen)

(Mütefā'ilün Mütefā'ilün Mütefā'ilün Mütefā'ilün) (2) def'a

(Mişāl Beyt)

Niçe bir zamān ola vaşlıñ her şeb ü rüz ide dü dīdem hayāl

Ki vişāl-i hicri çeke çeke yeter artık oldu tenim hayāl

Burası dađı ma'lūm olmađ iktizā ider ki şu'arā-yı A'cām ile üdebā-yı 'Arab ātīde muharrer olan yedi bahriñ eczālarında yek-digere muhālefet iderek (hezec ve recez ve remel) bahirlerinde 'Arablar müseddesü'l-eczā ve A'cām müşemmenü'l-eczā olarak sühan-perdāz oldukları gibi A'cām (münserih) bahrinde (mef'ulāt) ve (muzāri') bahrinde (fā'ilātün) ve (muktezab) bahrinde (mef'ulāt) ve (müctess) bahrinde (müstefilün) eczālarını 'ilāveten irād-ı kelām eylediler ki buhūr-ı mütehālifeniñ mecmū'ı yedi olur

Ehl-i 'arūz-ı A'cām bahr-ı tavīlden bahr-ı kāmile gelinceye kadar olan bahirleriñ bir takım fūrū'atını istihrāc ve izhār itmeyüp façať buhūr-ı mezkūr şu'bātından eş'ār-ı 'Arab'ıñ ba'z-ı vezinlerinde şu'arā-yı Fars ve Türk nādiren inşād-ı eş'ār eylemişler ise de yine bir leťāfet bulamadıklarından fūrū'atı tafşilātından zarf-ı nazarla işbu beş bahr-i sālīm ve buhūr-ı bākiyyeyi dađı ehl-i 'arūzuñ istihrāc buyurdıkları fūrū'at üzere ta'rīf eyledim

Ve bālāda dağı söylenilmiştir ki buhūr-ı hāmse-yi mezkūre hālāvet-bahş-ı tabāyi'-i A'cām olmamışdır çünkü eş'ār-ı Fārsiyye ve Türkiyye'niñ selāset ü 'uzūbeti ise muṭlakā eczā ve erkāniñ tenāsüb ü ittifākıyla hāşıl olacağından tavīl ile medīd ve basītiñ eczāları binālarınıñ beheri bir hūmāsiyla ve bir sūbā'iden mürekkebe olup evtādıla esbābı mütenāsib olamadığından ya'nī bahr-ı tavīlde (fe'ulün) lafzı bir veted ve bir sebep ve (mefā'ilün)de bir veted ve iki sebep bulunup şıkletini mūcib olduğu gibi vāfir ile kāmiliñ eczāları dağı her nekadardır müttefik ise de cüz'-i mürekkepleri olan (mefā'aletün) ve (mütefā'ilün) lafzları bir veted ile bir fāşıladan 'ibāret bulunmuş ya'nī harekātıyla sekenātı bir nisbette bulunamayup biri beş ve diğeri iki olmuş olmağıla hiç olmaz ise meşelā (mefā'ilü fā'ilātü) lafzlarında [29] olan sekiz

müteharrik ile dört sâkin gibi nışfiyyet veyâ za'fiyyet üzere dağı bulunamamış olduğundan yine her hâlde şıkletini cālib olmuşdur fe-li-hāzā buhūr-ı hamse-yi mezkūra eczâlarınıñ tebdil ü taḥviline ğayr-ı meşğul ve faḳaḳ o baḫirleriñ eczâ-yı tefâ'ili berālâ-yı ezâḫifle ma'lul ḳalmış ise de zikr olunan buhūr vezninde pek az şî'r îrād eylediklerinden fūrū'-ı tefâ'ili izhâr itmeyerek eczâ-yı aşıyyeleri üzere bırağılmış olduğundan işbu beş baḫr yalnız sâlimü'l-eczâ olarak beyân olunup ihtiyâr-ı ihtişâr ḳılındı

Nitekim ḫazret-i İmām 'Arüzü'l-Câmi'î nâmiyla benâm olan risâlesinde buhūr-ı mebhûşun 'anhâ sâ'ir-i baḫirler gibi dâḫil-i dâ'ireye vaz' itmemişdir ancak fuḫalâ-yı 'Arab işbu beş baḫri buhūr-ı sâ'ireden tefriḳ itmeyerek bunlardan istiḫrâc olunan evzân üzere idâre-yi kelâm eylediler ḫattâ İmām Buşîrî 'aleyhi raḫmetü'l-Bârî ḫazretleriniñ baḫr-ı basîḫ vezni üzere inşâd buyurmuş oldukları ḳaşıde-yi bürdeniñ maḫla'-ı ğarrâsı ki

Emnun tezekkeru cîrânin bizî selemin

Mezcet dem'an cerâ min maḳaletin bidemin

İnne İbnu Celâ ve ḫalâ'u's-şenâyâ

Metâ eza'u'l-'imâmeti ta'rifünî

olup taḳḫî' olunduḳda şadri maḫbûn ve ḫaşviniñ biri maḫbûn ve diğeri sâlim ve 'arüz ile ibtidâsı dağı maḫbûn ḫaşvleri sâlim ve ḫarḫı kezâlik maḫbûndur ve mişâl-i diğeri

(Beyt)

İnne İbnu Celâ ve ḫalâ'u's-şenâyâ

Metâ eza'u'l-'imâmeti ta'rifünî

Beyt-i mezkûr baħr-i vâfirdendir taķtıfî hâlde şadı sâlim ve ĥaşvi ma‘şûb olup ‘arûzı maķtûf ve ibtidâsı sâlim ve kezâlik ĥaşvi sâlim ve đarbı maķtûf olmağıla buħûr-ı sâ‘ire bunlara kıyâs olunmalıdır

İmdi bâlâda meşûr on toķuz baħrden hezec, recez, remeliñ eczâları sübâ‘ıyyât üzerine mevzû‘ olup ber-vech-i âtî beyânına şürû‘ olunur

(Baħr-ı Hezec)

(Hezec) luğatda şavt u şayhâ ve ĥoş-âvâz ile terennüm-sâza dirler ve iştilâħda sekiz kerre (mefâ‘ilün)den ‘ibâret olan bir baħre ıtlâķ iderler

Sebeb-i tesmiyyesi ķavl-i Ĥalîl’e göre icrâsınıñ evvellerinde evtâd ve âħırlarında iki sebeb-i ĥafif bulunup terdîd-i şavta teşbih kıldıklarından ve Züccâc’a göre ehl-i ‘Arab işbu baħrden bir taķım le‘âfet-baħş ķaşâ‘idler söyleyüp onuñla terennüm ve tehezzüc eylediklerinden hezec dinildi [30] demişlerdir ve baħr-ı recez üzerine sebeb-i taķdîmi vetedi sebebinden evvel gelmesi cihetiyledir ĥafî olmaya ki şu‘arâ-yı ‘Acem işbu baħirleri terkîb iden cüz‘leri ‘ilel ü ezâĥîf ‘arûzıla ta‘lîl ve yek-dîgere ĥalt ile evzânını tağyîr ve tebdîl iderek bir çok baħirler çıkarup birer isimle benâm eylediler ki ezcümle zıkr olunan baħr-i hezecden elli iki nev‘ beyt söyleyüp ve yigirmi dördine (rubâ‘î) ta‘bîr itdiler

(Eczâ-yı Baħr-i Hezec-i Müşemmen)

(Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün) (2) def‘a

(Mişâl Beyt)

Cüdâ düşmüş bugünlerde meger dil mihribânından

Anuñcün ‘âlemi ta‘cîz ider âħ u fiğânından

(Taķtıfî)

Cüdâ düşmüş/bugünlerde/meger dil mih/ribânından

Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün

Anuñcün ‘â/lemi ta‘cîz/ider âħ u/figânından

Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün

(Licenābi Fuzūlī)

Ġubār-ı secde-yi rāhuñ haṭ-ı levḥ-i cebīnimdir
Sücūd-ı dergehiñ sermāye-yi dünyā vü dīnimdir

Eger ‘azm-i reh itsem şevḳ-i vaşlıñ hādī-yi rāhım
Ve ger ārām hem ıtsam ḥayālūñ hem-nişīnimdir

Hevā-yı ravza-yı kūyuñ bahār-ı gülşen-i cānım
Nihāl-i kāmetiñ servim ‘izārıñ yāsemīnimdir

Yaķīnimdir ki maķşūdum olur ḥāşıl saña yetsem
Biḥamdillāh baña senden yaña reh-ber yaķīnimdir

Ṭaleb-kār-ı vişālim müjde-yi vaşlıñ dırıĝ itme
Kim ol müjde feraḥ-baḥş-ı dil-i endūh-gīnimdir

Çıķardı zevḳ-i vaşlıñ ḥātırımdan ravza pervāsıñ
Lebūñ kevşer münevver meclisiñ ḥuld-ı berīnimdir

Baña yüz gösterir her laḥza yüz biñ şāhid-i devlet [31]
Ki luṭfuñla dimişsiñ bir ğulām-ı kemterīnimdir

Berī oldım Fuzūlī ğayrıdan ol dil-rübā ancaķ
Enīsim mūnisim yārim nigārım nāzenīnimdir

(Licenābi Fıtnat)

Süveydāya hayāl-i tal'atıñ cānā sığışdırmış

Göñül bir zerreye mihr-i cihān-ārā sığışdırmış

Degül ruhsār u haţtı kilik-i kudret şafha-yı hüsne

Gülistān u bahāristānı sertāpā sığışdırmış

Hayāl-i kāmēt-i bālāsı çıkmaz çeşm-i 'āşıkdan

Zehī şan'at ki servī şişeye güyā sığışdırmış

Dehān-ı tengine bir harf şıgamazken o fettānıñ

Lebi sihriyle bıhadd-i lü'lü'-i lālā sığışdırmış

'Aceb vāsı' imiş genc-i kanā'at Fıtnat aşşābı

Ki her bir gūşeye biñ küh u biñ şahrā sığışdırmış

(2) (Müseddes-i Sālim)

Beyt-i müseddes ki oña meczuvv dağı dinür ya'nı 'arüz ve darbı 'illet-i cüz' ile meczuvv olmuş ve faқаt 'ulemā-yı A'cām 'arüz ile darba tārī olan 'ileli 'illet-i 'arüzdan 'add itmeyüp yine sālim faқаt (şadr) ile (haşv)larına 'arız olur ise olvaqt ma'luldur diyü gayr-ı sālim ta'bir iderler

(Beyt)

İrişdir āb-ı luţfuñ el-amān şāhım

Yaқar şimdi semāyı āteş-i āhım

(Taḳṭī‘)

İrişdir ā/b-1 luṭfuñ el/amān şāhım

Mefā‘ilün/Mefā‘ilün/Mefā‘ilün

Yaḳar şimdi/semāyı ā/teş-i āhım

Mefā‘ilün/Mefā‘ilün/Mefā‘ilün

(3) (Murabba‘-ı Sālīm)

Baḫr-ı hezeciñ üçünci beyti murabba‘-ı sālīmdir ki oña meşṭūr daḫı dirler ya‘nī aşlı sekiz kerre mefā‘ilünden ‘ibāret iken nişfi ḫazf olunup dört cüz’ üzerine ḳalmışdır [32]

(Beyt)

Görün ol ‘ar‘ar endāmı

Gelür reftāra encāmı

(Taḳṭī‘i)

Görün ol ‘ar/‘ar endāmı

Mefā‘ilün/Mefā‘ilün

Gelür reftā/ra encāmı

Mefā‘ilün/Mefā‘ilün

(Licenābi Vāşıf)

Olalı ben saña bende

Diliñ ārāmı yok tende

Amān ey māh-ı tābende

‘Aceb sen ḳandasiñ ḳanda

Ne cāyı eylediñ mesken
Ne yirlerdir saña gülşen
Raķıbiñ kūyı mı me'men
‘Aceb sen ҡandasıñ ҡanda

Revā mı ey gözi maħmūr
Cemāliñden ölüm mehcūr
Ne tez ‘āşıqdan olduñ dūr
‘Aceb sen ҡandasıñ ҡanda

Nihān itdim seni gözden
Gülistān çeşmime külħan
Firāķıñ ħastasıyım ben
‘Aceb sen ҡandasıñ ҡanda

Kebūter-veş uçup cānā
Ser-i kūyuñ tolaşsam tā
Disem bu resme vāveylā
‘Aceb sen ҡandasıñ ҡanda

(4) (Müseddes-i Sālim Maķşūr-ı ‘Arūz ve Dārb)

(Beyt)

Göñül pır olsa da olmaz velī terk
Ki ez-nev-reste-yi ruħsār gül-reng

(Taķtī‘i)

Göñül pîr ol/sa da olmaz/velî terk

Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îl (Sükün-ı lām ile)

Ki ez-nev-res/te-yi ruhsâr gül-reng

Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îl

(5) (Müseddes-i Maḥzûf-ı 'Arûz ve Darb)

(Beyt)

Dilâ şol dem ki hicri kûy-ı yârim

Ne gûne zindeyim cāndan ki dūrum [33]

(Takḫî'i)

Dilâ şol dem/ki hicri kû/y-ı yârim

Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Fe'ûlün

Ne gûne zin/deyim cāndan/ki dūrum

Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Fe'ûlün

(Licenābi Leylā Ḥanım)

'İlāca olmuş iken yara muḥtâc

Yine lâyıḳ mıdır kim yaralar aç

Gül ü sünbülle farkı var mı cānā

Hele ruhsârına kākülleri saç

Ḳoyuldu bîtekellûf vaşl-ı yâre

Raḳîb-i nākisiñ gâyet gözi aç

Mey ü maḥbūbı men' eyleser vā'iz

O yirden ey dil-i dīvāne sen kaç

Yine zaḥm açdı Leylā'ya eliyle

İlāca olmuş iken yara muḥtāc

(Ebyāt-1 Mezāḥif)

(6) (Müşemmen-i Mekkūf ve Maḫşūr-1 'Arūz ve Ḍarb)

(Beyt)

Saña la'l ü şeker saçma baña çeşm-i güher-bār

Saña ḥande yaraşursa baña girye olur kār

Taḫtī'

Saña la'l ü/şeker saçma/baña çeşm-i/güher-bār

Mefā'ilü/Mefā'ilü/Mefā'ilü/Mefā'il

Saña ḥande/yaraşursa/baña girye/olur kār

Mefā'ilü/Mefā'ilü/Mefā'ilü/Mefā'il

(7) (Müşemmen-i Mekkūf ve Maḫzūf-1 'Arūz ve Ḍarb)

(Beyt)

Ḳanı bende çü baḫt öyle ki yār ola enīsim

Göñül ḥüzn ü ciger sūz u firāḳ ile celīsim

Taḫtī'

Ḳanı bende/çü baḫt öyle/ki yār ola/enīsim

Mefā'ilü/Mefā'ilü/Mefā'ilü/Fe'ülün [34]

Göñül hüzün ü/ciger sūz u/firāk ile/celīsim

Mefā'īlū/Mefā'īlū/Mefā'īlū/Fe'ūlūn

(8) (Müşemmen-i Maḥzūf ve Maḫşūr)

(Beyt)

Ben ol ḫayrān-ı aşkıım ki kendimden ḫaber yok

Bu dil bīhūş anuñçün daḫı pervā-yı ser yok

(Taḫṭī'i)

Ben ol ḫayrā/n-ı aşkıım/ki kendimden/ḫaber yok

Mefā'īlūn/Fe'ūlūn/Mefā'īlūn/Mefā'īl

Bu dil bīhūş anuñçün/daḫı pervā/yı ser yok

Mefā'īlūn/Fe'ūlūn/Mefā'īlūn/Mefā'īl

(9) (Müşemmen-i Mekfūf ve Maḥzūf)

(Beyt)

Ruḫuñ māh-ı bedirdir ḫadūñ serv-i revāndır

Lebūñ rāḫat-ı rūḫdur gözüñ āfet-i cāndır

(Taḫṭī'i)

Ruḫuñ māh-ı/bedirdir/ḫadūñ serv-i/revāndır

Mefā'īlū/Fe'ūlūn/Mefā'īlū/Fe'ūlūn

Lebūñ rāḫa/t-ı rūḫdur/gözüñ āfe/t-i cāndır

Mefā'īlū/Fe'ūlūn/Mefā'īlū/Fe'ūlūn

(10) (Müşemmen-i Aḫreb-i Sālīm)

Ey rūḫ-ı revānım ey şem'ı şeb-i hicrānım

Sensüñ iden ābādān işbu dil-i vîrānım

(Taḳṭīʿ)

Ey rūḥ-ı/revānım ey/şemʿ-i şeb/i hicrānım

Mefʿülü/Mefāʿilün/Mefʿülü/Mefāʿilün

Sensüñ i/den ābādān/işbu dil/i vîrānım

Mefʿülü/Mefāʿilün/Mefʿülü/Mefāʿilün [35]

(Licenābi Yaḥyā)

Āsīb-i ḥazān bilmez ʿaşkıñ gül ü gül-zārı

Bülbülleri bu bāğıñ her demde ider zārı

Pervāneleri bezmiñ cān naḳdini yandırdı

Ol şemʿ-i şeb-ārāniñ germ olmada bāzārı

Cān rāh-ı maḥabbetden bir büy-ı cefā aldı

Ol rāyihadan buldum ben ḥāne-yi ḥammārı

Cismimdeki her bir reg feryād u enīn eyler

ʿAşk ola saña muṭrib söyletdi ki ol tārı

Yaḥyā'da reh-i ʿaşkıñ bārına taḥammül yok

Ser-menzile irişdir ey raḥmeti çok Bārı

(11) (Müşemmen-i Ahreb-i Mekkūf-ı Sālim-i ʿArüz ve Darb)

(Beyt)

Hayfâ dil-i bîmâra girüp hançer müjgânîñ

Bir kerre nigâh itmedi tîmârına bu cânîñ

(Taḫtî‘)

Hayfâ di/l-i bîmâra/girüp hançe/r müjgânîñ

Mef‘ûlü/Mefâ‘îlü/Mefâ‘îlü/Mefâ‘îlün

Bir kerre/nigâh itme/di tîmârı/na bu cânîñ

Mef‘ûlü/Mefâ‘îlü/Mefâ‘îlü/Mefâ‘îlün

(12) (Müşemmen-i Maḫbûz-ı Mekkûf-ı Maḫşûr-ı ‘Arûz ve Darb)

(Beyt)

Gözükmez oldu derdiñle cihân mālâmāl

Ki çıkdı hep sirişkimle gözümde ey yüzi pāk

(Taḫtî‘)

Gözükmez ol/dı derdiñle/cihân mālâmāl

Mefâ‘îlün/Mefâ‘îlü/Mefâ‘îlün/Mefâ‘îl

Ki çıkdı hep sirişkimle gözümde ey yüzi pāk

Mefâ‘îlün/Mefâ‘îlü/Mefâ‘îlün/Mefâ‘îl

(13) (Müşemmen-i Ahreb-i Mekkûf-ı Maḫşûr-ı ‘Arûz ve Darb)

(Beyt)

Her şeb dil ider şiddet ile şöyle bir efgân

Mürgân-ı şeb âheng hep olur havfıla nālân [36]

(Taḫtî‘)

Her şeb di/l ider şidde/t ile şöyle/bir efgân

Mef'ülü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Mefâ'il

Mürgân-ı/şeb âheng he/p olur havfı/la nâlân

Mef'ülü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Mefâ'il

(Licenâbi Fıtnat Hânim)

İcrâ-yı füsûn çeşm-i siyeh-fâmına maşşûş

İ'câz-ı Mesihâ leb-i gül-fâmına maşşûş

Seyr it hele kâlâ-yı lefâfetden ol âfet

Bir câme biçinmiş hemân endâmına maşşûş

Luğf u keremi zümre-yi ağıyâra o şūhuñ

Hep cevri ü cefâ 'âşık-ı nâkâmına maşşûş

Yok lezzet-i güftârına söz dilberin ammâ

Bir başka şafâ var hele düşnâmına maşşûş

Fıtnat Cem-i devrândır alan destine şanma

Keyfiyyet-i şahbâ-yı Cem'in câmına maşşûş

(14) (Müşemmen-i Ahreb-i Mekkûf-ı Maḥzûf-ı 'Arûz ve Darb)

Mişâl

(Beyt)

Âsûde gönül hâl-i dil-i zârı ne bilsün

Bîderd olan 'uşşâk-ı ciger-ḥvârı ne bilsün

(Takṭīʿ)

Āsūde/göñül ḥāl-i/dil-i zārı/ne bilsün

Mefʿülü/Mefāʿilü/Mefāʿilü/Feʿülün

Bīderd o/lan ʿuşşāḳ-ı/ciger-ḥvārı/ne bilsün

Mefʿülü/Mefāʿilü/Mefāʿilü/Feʿülün

(Licenābi Vāşıf)

Laʿlūñ ḥased-i laʿli ile şuyı düşükdür

Güyā leb-i rengin teri yāḳut yüzükdür

Daʿvā idemem yoḳ diyü ammā fem-i yāri

Var ise de yoḳdur diyecek rütbe küçükdür

Zann itme olur söz dile bādī-yi teskīn

Burḳāt daḥı ney āteş-i hicrāna körükdür

Feryād-ı girift olsa da dünyāda müʿeşşir

Nāy-ı dil-i nālānıma nisbet ne düdükdür

Neşʿeyi göremez mest-i mey ʿaşḳ-ı mecāzı

Bu meygedeniñ meclis-i şahbāsı sönükdür

Ünsiyyet-i Etrākı baña eyleme teklif

Ben ehl-i ʔabīʕatdanım ey Őuĥ o h d kd r

Mażm n-1 nev elbet bulunur levĥ-i dilinde
V Őıf ne  adar olsa yine eski k t kd r [37]

(Licen bi Leyl )

Her lah ada bir d nder p  ld r beni dekle
Ben uĥraŐamam  oĥrısı bu  arĥ-1 felekle

Al  aŐıĥımı  oynuĥa eyy m-1 Őit da
B yle yatılır mı yaluĥız s de yelekle

Aĥl ķı daĥı ĥ sni gibi olsa idi  h
Ol Ő ĥuĥ  aceb farkı olur muydı meklele

Cing ne midir aşlı raķıbiĥ nedir  y 
G rd m anı s ķ i re bug n ge di elekle

Leyl  idemem y r i  n aĥy ra m d r 
Ben uĥraŐamam  oĥrısı bu  arĥ-1 felekle

(15) (M seddes-i Mekk f-1 MaķŐ r)

(Beyt)

Olur m h-1 cem liĥle dil efv n
Daĥı n r-1 fir ķıĥla ciger s z

(Taḳṭī‘i)

Olur mäh-ı/cemāliñle/dil efzün

Mefā‘ilü/Mefā‘ilü/Mefā‘il

Daḥı nār-ı/firākıñla/ciger süz

Mefā‘ilü/Mefā‘ilü/Mefā‘il

(16) (Müseddes-i Mekkūf-ı Maḥzūf-ı ‘Arüz ve Darb)

Güzel yüzlü güzel ḥuylu nigārsıñ

Faḳaṭ elde cefā resmi ṭutarsıñ

(Taḳṭī‘i)

Güzel yüzlü/güzel ḥuylu/nigārsıñ

Mefā‘ilü/Mefā‘ilü/Fe‘ülün

Faḳaṭ elde/cefā resmi/ṭutarsıñ

Mefā‘ilü/Mefā‘ilü/Fe‘ülün

(17) (Müseddes-i Aḥreb-i Mekkūf-ı Sālim-i ‘Arüz ve Darb)

(Beyt)

Bir büse ki dil istedi la‘lünden

Biñ tığ-i belāyı yedi çeşminden

(Taḳṭī‘i)

Bir büse/ki dil iste/di la‘lünden

Mef‘ülü/Mefā‘ilü/Mefā‘ilün

Biñ tığ-i/belāyı ye/di çeşminden

Mef‘ülü/Mefā‘ilü/Mefā‘ilün

(18) (Müseddes-i Ahreb-i Mekkûf-ı Maşşür-ı ‘Arüz ve Darb) [38]

(Beyt)

Ger kaç‘-ı nigāh eylese cānān

‘Āciz kıala zārım ile her cān

(Taķtı‘i)

Ger kaç‘-ı/nigāh eyle/se cānān

Mef‘ülü/Mefā‘ilü/Mefā‘il

‘Āciz ka/la zārım i/le her cān

Mef‘ülü/Mefā‘ilü/Mefā‘il

(19) (Müseddes-i Ahreb-i Mekkûf-ı Maşşüz)

(Beyt)

Ger kaç‘-ı nigāh itse o nevres

‘Āciz kıala zārım ile herkes

(Taķtı‘i)

Ger kaç‘-ı/nigāh itse/o nevres

Mef‘ülü/Mefā‘ilü/Fe‘ülün

‘Āciz ka/la zārım i/le herkes

Mef‘ülü/Mefā‘ilü/Fe‘ülün

(20) (Müseddes-i Ahreb-i Maķbüz-ı Sālim-i ‘Arüz ve Darb)

(Beyt)

Cānā dil-i zāra şorma aķvāliñ

Ta‘rīf idemez saña açup bāliñ

(Taķtı‘i)

Cānā di/l-i zāra şor/ma aḥvālīñ

Mefʿülü/Mefāʿilün/Mefāʿilün

Taʿrīf i/demez saña/açup bālīñ

Mefʿülü/Mefāʿilün/Mefāʿilün

(21) (Müseddes-i Aḥreb-i Maḳbüz Maḳşür-ı ʿArüz ve Darb)

(Beyt)

Her anda gedā benim çü sen şāh

Redd itme ḳapuñdan ey şehenşāh

(Taḳṭīʿi)

Her anda/gedā benim/çü sen şāh

Mefʿülü/Mefāʿilün/Mefāʿil

Redd itme/ḳapuñdan ey/şehenşāh

Mefʿülü/Mefāʿilün/Mefāʿil

(Licenābi Bāḳī)

Ruḥsārīña ḥaṭṭ-ı ʿanber-efşān

ʿAbd-ı Ḥabeşīdir adı Reyḫān [39]

Ol ḥāl-i siyāh bilāl ü lebler

Yāḳūt biri birisi mercān

Zülf-i siyehiñ mübārek olsuñ

Zī-ḥilʿat-i ʿanberīn girībān

İrüp şerefe sa'îd olurdu
Kul olsa eger o māha geyvān

Bākī sözi gibi cevher ilsün
Perverde iderse kân-ı imkân

(22) (Müseddes-i Aḥreb-i Maḳbūz-ı Maḫzūf-ı 'Arūz ve Ḍarb)

(Beyt)

Gör eşk-i 'aḳîḳimiñ feşānı
La'l-i lebinüñ şehā nişānı

(Taḳṭî'i)

Gör eşk-i/'aḳîḳimiñ/feşānı

Mef'ülü/Mefā'ilün/Fe'ülün

La'l-i le/binüñ şehā/nişānı

Mef'ülü/Mefā'ilün/Fe'ülün

(Licenābi Yaḥyā)

Meclisde ṭolı piyāle döndi

Bedr olmuşıdı hilāle döndi

Ser-geşte-yi 'aşḳıñ sirişki

Dolābdaki zülāle döndi

Şem'-i ruḥuña ṭolaşarak dil

Pervāne-yi bimecāle döndi

Gönlümde hemîşe zülf-i pür-pîç

Girdâb-ı yem-i hayâle döndi

Zülfüñ tağıdup gir niçe rakşa

Ṭāvus-ı güşâde bâle döndi

Cevr eylemede rakîbe döndi

Gerdūnda o bed fa'ale döndi

Ferhâdı arayı gitdi Yahyâ

Kühsâra varınca nâle döndi

(23) (Müseddes-i Ahreb-i Eşter-i Sâlim-i 'Arûz ve Darb)

(Beyt)

Hoşnūdam çün ruhuñ görem ey yâr

La'lūñden olsa bir dağı güftâr

(Taqtî'i)

Hoşnūdam/çün ruhuñ/görem ey yâr

Mef'ulün/Fā'ilün/Mefā'ilün

La'lūñden/olsa bir/dağı güftâr

Mef'ulün/Fā'ilün/Mefā'ilün

(24) (Müseddes-i Ahreb-i Eşter-i Maqşūr-ı 'Arûz ve Darb) [40]

(Beyt)

Her ān cevriñle ölmek ey yār

‘Uşşākıñ ‘ādetidir ol kār

(Taḳṭī‘i)

Her ān cev/riñle öl/mek ey yār

Mef‘ülün/Fā‘ilün/Mefā‘il

‘Uşşākıñ/‘ādeti/dir ol kār

Mef‘ülün/Fā‘ilün/Mefā‘il

(25) (Müseddes-i Aḥreb-i Eşter-i Maḥzūf-ı ‘Arūz ve Ḍarb)

(Beyt)

Ruḥsārıñ tārı üç ki virdi

Bir tır oldı bu cāna girdi

(Taḳṭī‘i)

Ruḥsārıñ/tārı üç/ki virdi

Mef‘ülün/Fā‘ilün/Fe‘ülün

Bir tır ol/dı bu cā/na girdi

Mef‘ülün/Fā‘ilün/Fe‘ülün

(26) (Murabba‘-ı Mekkūf-ı Maḳşūr)

(Beyt)

Gel ey sākı-yi gül-fām

Mey-i vaşlıñ kıl ikrām

(Taḳṭī‘i)

Gel ey sāk/i gül-fām

Mefā‘il/Mefā‘il

Mey-i vaşl/ kı l ikrām

Mefāʿil/Mefāʿil

(27) (Murabbaʿ-ı Mekkūf-ı Maḥzūf)

(Beyt)

Geçüp tül-i emelden

Beni kırtar ecelden

(Taḳṭiʿi)

Geçüp tül-i/emelden

Mefāʿilün/Feʿülün

Beni kırtar/ecelden

Mefāʿilün/Feʿülün

(Şarkı)

Sevdiğim ince bildür

Baňa tül-i emeldür [41]

Naşıl yā vaz geçeyim

Güzellerden güzeldür

Sevdiğim bir civāndur

İki kaşı kemāndur

Naşıl yā vaz geçeyim

Daha körpe fidāndur

Sevdiğim gonca-femdür

Baňa luṭf-ı keremdür

Naşıl yâ vaz geçeyim
Severüm hayli demdür

Sevdigim tatlı dilli
Ne âfetdür Rum illi
Naşıl yâ vaz geçeyim
Edâlı ince billi

(28) (Murabba‘-ı Ahreb-i Sâlim-i ‘Arûz ve Darb)

(Beyt)

Mehcür-ı vişâl oldum
Meşhür-ı ricâl oldum

(Taqtî‘i)

Mehcür-ı/vişâl oldum

Mef‘ülü/Mefâ‘ilün

Meşhür-ı/ricâl oldum

Mef‘ülü/Mefâ‘ilün

(Licenâbi Vâşıf)

Senden uşanayım mı
Va‘de inanayım mı
Cevre tayanayım mı
Ben böyle yanayım mı

Çan ile gözüm taldı

Beñzim şararup şoldı
Noldı'sa baña oldı
Ben böyle yanayım mı

Ey dilber-i meh-pāre
Raħm it dil-i bīmāra
‘Aşkıñla düşüp nāra
Ben böyle yanayım mı

Ağyār ile her sūda
Zevk ile leb-i cūda
Çansuñ meye Göksuda
Ben böyle yanayım mı

Vāşıf nic’ olur ħālim
Derd ü ğama pāmālim
Raħm itmez misiñ zālīm
Ben böyle yanayım mı

(Rubā‘iyyāt)

Ānifen beyān olundığı üzere baħr-ı hezecin aħrem ve aħreb vezinlerinden bir nev‘ beyt istiħrāc eylemişlerdir ki oña rubā‘ī ve dübeyt ve terāne daħı dirler iki kısım üzerine münkasım olup kısmeyn-i mezkūrından biri aħrebdir ki cüz’-i evveli mef‘ülün [42] ve diğeri aħrebdir ki yine cüz’-i evveli mef‘ülü olmağıla on ikişer nev‘ beytleri olup mecmū‘ı yigirmi dört nev‘ olur ki her kısmı beyān için tafşilden ictināben üçer rubā‘ī tertīb olunmuşdur «rivāyet olunur ki Ya‘qūb bin Leys-i Şaffār ki

diyâr-ı ‘Acem’de hulefâ-yı ‘Abbâsiyye üzerine ibtidâ hürüc iden bu kimsedir bir maḥbûb-ı ferzendi var idi ki ziyâde sever idi bir gün bayramda çocuklar öyle çukura bıraḡma ceviz oynar ve pederi daḡı anı seyreyler idi çocuk her bâr çukura sekiz ceviz atar yedisi içerü ve birisi tıṡaru çıkar bu ḡâl ile çocuk me’yûs u maḡzûn olup betekrâr bir daḡı atdıḡında yine yedisi içerü dūṡup ve birisi kenâra çıkar iken girü yuvarlanarak çukura dūṡer o dem emîr-zâde ziyâde sevinüp sūrūr u neṡâtından (Ġalṡân ġalṡân hemireved tālib ger ū²¹) kelâm-ı mevzûnını îrâd ider bu kelâm pederi Ya’ḡûb’a ġâyetile ḡoṡ u ṡafâ geldikde vüzerâ ve fuṡalâsına beyân ile onlar daḡı bu bir ši’r nev’indendir diyü taḡṡî’ ü taḡḡîḡ eylediklerinde baḡr-ı hezeciñ müteferri’âtından olduḡını bulup muḡâbiline bir mıṡra’ daḡı ‘ilâve ile beyte iblâġ itdiler ve nazmında kemâl-i feṡâḡat ve leṡâfet gördüklerinde oña muvâzin bir beyt daḡı zamm idüp (dübeyt) didiler vâzi’-ı nazmı civân ü ter bir dilber olduḡından (terâne) ve çâr mıṡra’ı ḡâvî olmaġıla (rubâ’î) tesmiyye kıldılar» Ekṡeriyâ fuṡalâ bu rubâ’î inṡâsıyla meṡġûl ve ġâyet leṡâfetinden iki beyt üzerine iḡtiṡâr idüp ziyâdesini ḡabûl buyurmamıṡlardır aṡḡâb-ı tabî’at bu vezn üzere bir taḡım meserret-baḡṡ ve dil-keṡ elḡânât inṡâd idüp ismine (terâne ve beste) ve ġüftesine (dübeyt) ta’bîr itdiler

{Kısm-ı Aḡrem}

(Rubâ’î)

- (1) Maḡṡûdum ḡılmaḡdır ey ṡurfe nigâr
- (2) Her sâ’at rāḡıñda šîrîn cānım îṡâr
- (3) ḡûn-efṡānî-yi çeṡmim ġayru yiter
- (4) Göster rûy-ı viṡâliñ ey ġonca-’izâr

(Taḡṡî’i)

Maḡṡûdum/ḡılmaḡdır/ey ṡurfe/nigâr

Mef’ûlün/Mef’ûlün/Mef’ûlü/Fe’ûl [43]

ḡûn-efṡâ/nî-yi çeṡ/mim ġayru/yiter

²¹ “Dūṡe kalka gidiyor tālip; eġer o...”

Mef'ülün/Mef'ülün/Mef'ülü/Fe'ul

Göster rü/-yı vişā/liñ ey gönca/'izār

Mef'ülün/Fā'ilün/Mefā'ilü/Fe'ül

olup bu şüretde işbu rubā'ıyyātın beyt-i evveliniñ şadr u ibtidā ve cüz'-i şānisi aḥrem ve cüz'-i şālişi vü sādisi aḥreb ve 'arüz ile ḍarbı da ehtemdir ve beyt-i şānisiniñ şadr u ibtidā ve cüz'-i şānisi aḥrem ve cüz'-i sādisi eşter ve cüz'-i şālişi aḥreb ve cüz'-i sābi'i mekfūf ve 'arüzü mecbüb ve ḍarbı da ehtemdir

(2) (Rubā'ı)

(5) Gülşenden geşt eylerken eşk-efşān

(6) Gül būyuñ 'aqlım alup itdi ḥayrān

(7) Nağme-yi subḥ/gül-zār-ı ḥüsnüñ olıcaḳ

(8) Cem' oldı başıma vuḥūş u mürġān

(Taḳṭı'i)

Gülşenden/geşt eyler/ken eşk-ef/şān

Mef'ülün/Mef'ülün/Mef'ülün/Fā'

Gül būyuñ/'aqlım a/lup itdi ḥay/rān

Mef'ülün/Mef'ülü/Mefā'ilün/Fā'

Nağme-y subḥ/gül-zār/-ı ḥüsnüñ o/lıcaḳ

Mef'ülün/Mef'ülü/Mefā'ilü/Fe'il

Cem' oldı/basıma/vuḥūş u mür/ġān

Mef'ülün/Fā'ilün/Mefā'ilün/Fā'

olup işbu rubā'iniñ daḥı beyt-i evveliniñ şadr u ibtidā ve cüz'-i şānī ü şālişi aḥrem ve cüz'-i sādisi aḥreb ve cüz'-i sābi'i sālīm ve 'arüz ile ḍarbı ezeldir

(3) (Rubā'ı)

- (9) Gāhī zülfüñ derd açardı ammā
(10) Gāhī la‘lüñ merhem iderdi cānā [44]
(11) Gördüm şimdengirü gelüp haṭṭ-ı ruḥuñ
(12) Cānımdan el yudum çün āḥır ḥayfā

(Taḳṭī‘i)

Gāhī zül/füñ derd a/çardı am/mā

Mef‘ülün/Mef‘ülün/Mef‘ülün/Fa‘

Gāhī la‘/lüñ merhe/m iderdi cā/nā

Mef‘ülün/Mef‘ülü/Mef‘ā‘ilün/Fa‘

Gördüm şim/dengirü/gelüp haṭṭ-ı/ruḥuñ

Mef‘ülün/Fā‘ilün/Mefā‘ilü/Fe‘il

Cānımdan/el yudum/çün āḥır ḥay/fā

Mef‘ülün/Fā‘ilün/Mefā‘ilün/Fa‘

olup bu üçüncü rubā‘iniñ daḥı birinci beytiniñ şadr u ibtidā ve cüz’-i şānī ü şālişi aḥrem ve cüz’-i sādisi aḥreb ve cüz’-i sābi‘i sālīm ve ‘arüz ile ḍarbı da ebterdir ve ikinci beytiniñ şadr u ibtidāsı aḥrem ve cüz’-i şānisi ile sādisi eşter ve cüz’-i şālişi mekfūf ve cüz’-i sābi‘i sālīm ve ‘arüzü mecbūb ve ḍarbı ebterdir

{Kısm-ı Aḥreb-i Rubā‘iyyāt}

(Rubā‘i)

- (13) Gül-zāra ḥırām itse ol sım-i endām
(14) Pāy-endāz-ı kāmeti olur buna kām
(15) Ṭaḡıtsa eger zülfüñ ruḥsāra o māh
(16) Zūlmāt-ı ḡam içre kıla dil-i bīārām

(Taḳṭī‘i)

Gül-zāra/hıram itse/ol sım-en/dām

Mef'ülü/Mefā'ilün/Mef'ülün/Fā'

Pāy-enda/z-1 kāmēti/olur buna/kām

Mef'ülü/Mefā'ilün/Mefā'ilün/Fā'

Ṭağıtsa/eger zülfüñ/ruhsāra/o māh

Mef'ülü/Mefā'ilün/Mef'ülün/Fe'ül [45]

Zulmāt-ı/ğam içre қа/la dil biā/rām

Mef'ülü/Mefā'ilü/Mefā'ilün/Fā'

olup bu şüretde işbu kısım-ı aḥreb rubā'isiniñ beyt-i evveliniñ şadrı ve ibtidāsı aḥreb ve cüz'-i şānī ü sābi'i sālim ve cüz'-i şālīşi aḥrem ve cüz'-i sādisi maḳbūz ve 'arūz ile ḍarbı da ezeldir ve beyt-i şānīsiniñ şadrı ve ibtidāsı ve cüz'-i şālīşi aḥreb ve cüz'-i şānī vü sābi'i sālim ve cüz'-i sādisi mekfūf ve 'arūzı ehtem ve ḍarbı da ezeldir

(2) (Rubā'ī)

(17) Pāyın tozına yüzler sürdüm şāhā

(18) Çekdim reh-i gerdini göze kühl-āsā

(19) Luṭf ile kıl iltifāt-ı teşrīfe hıram

(20) Gevherle ṭonandı ḥāne-yi dil cānā

(Taḳṭī')

Pāyın to/zına yüzler/sürdüm şā/hā

Mef'ülü/Mefā'ilün/Mef'ülün/Fā'

Çekdim re/h-i gerdini/göze kühl-ā/sā

Mef'ülü/Mefā'ilün/Mefā'ilün/Fā'

Luṭf ile/kıl iltifā /t-1 teşrīfe/hıram

Mef'ülü/Mefā'ilün/Mefā'ilü/Fe'ül

Gevherle/tonandı ha/ne-yi dil cā/nā

Mef'ülü/Mefā'ilü/Mefā'ilün/Fā'

olup işbu ikinci rubā'iniñ dağı beyt-i evveliniñ şadı ve ibtidāsı aḡreb ve cüz'-i şānī vü sābi'ī sālīm ve cüz'-i şālīşi aḡrem ve cüz'-i sādīsī maḡbūz ve 'arūz ile ḡarbı da ebterdir

(Licenābi Yaḡyā)

Bir dilde ki 'aşkıñ odı ola peydā²²

Ḥāşā ki sevā' yanmaya ḡāşāk-āsā

Her ḡaṡresi ḡüyā ki bir āteş-pāre

'Aşḡ āteşini ḡöz idemez hiç ıṡfā

Dilde ola mı tāb-ı celāle ṡāḡat

Envār-ı cemāle doyamazken cānā

Olmasa eger māye-yi 'aşkıñ ḡumda

Dünyāya şalar mıydı bu sūrı şahbā

Bir cām-ı ārāya gele şāyed sāḡī

Dök ḡün-ı dili şīşeyi pāk it Yaḡyā [46]

(3) (Rubā'ī)

²² [Mef'ülü/Mefā'ilü/Mefā'ilün/Fā']

- (21) Bīmārınım ey cānān sen eyle nazār
(22) Öldükde mezārım üzre gül ile güzer
(23) Āgāh olasıñ tā nice hāl-i dil-rīş
(24) Gör çehremi k'ālūd beḥūn-āb-ı ciger

(Taḫṭī'ı)

Bīmārı/nım ey cānān/sen eyle/nazār

Mef'ülü/Mefā'ilün/Mef'ülü/Fe'il

Öldükde/mezārım üz/re gül ile güzer

Mef'ülü/Mefā'ilün/Mefā'ilü/Fe'il

Āgāh o/lasıñ tān/ice hāl-i di/l-rīş

Mef'ülü/Mefā'ilü/Mefā'ilü/Fe'ül

Gör çehre/mi k'ālūd/beḥūn-āb-ı/ciger

Mef'ülü/Mefā'ilü/Mefā'ilü/Fe'il

olup üçüncü rubā'iniñ daḡı beyt-i evveliniñ şadı ve ibtidā ve cüz'-i şālīşi aḡreb ve cüz'-i şānīsi sālīm ve cüz'-i sādīsi maḡbūz ve cüz'-i sābī'i mekfūf ve 'arūz ile ḡarḡı da mecbūbdur ve beyt-i şānīniñ şadı u ibtidāsı aḡreb ve ḡaşvleriñ cümlesi mekfūf ve 'arūzı eḡtem ve ḡarḡı da mecbūbdur

(Baḡr-ı Recez)

(Recez) rāniñ ve cīmiñ fetḡalarıyla luḡatda ıztırāb ve ditremege dirler ve ıştılāḡ-ı 'arūzda eczāsı sekiz kerre müstef'ilünden 'ibāret bir baḡra ıtlāḡ iderler

Vech-i tesmiyyesi ḡavl-i Ḥalīl'e ḡöre eczāsında ıztırāb olduğundan ya'nī cüz'leriniñ evvellerinde iki sebeb-i ḡafīf olup sebeb-i ḡafīf ise bir müteḡarrık ile bir sākinden mürekkeb bulunduḡundan telaffuzı muḡtarib olup (recez) dinildi ve ba'zıları 'indlerinde ekşeriyā 'Arab işbu baḡri meştūr eylediginden eczā-yı şālīşe üzerine

kalup ehl-i rācize teşbîh ile (recez) dinildi dimişlerdir zîrâ ‘Arab eliñ ‘uzvına bir ‘illet ‘arız olup ve mürte‘iş olsa oña (recez) ta‘bîr iderler ve baħr-i remeliñ üzerine teķaddümi aŗađıda dā‘iresi fekki baħşinde beyān olunacağı üzere baħr-ı mezkûruñ eczāsı hezeciñ eczāsınıñ ikinci rüknünden ve remel üçüncü rüknünden münfekk olup recez remelden [47] evvel bulunacağı ĥayşiyetdendir on beş nev‘ beyti vardır

(Eczā-yı Baħr-ı Recez)

(1) (Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün) (2) def‘a

(Beyt)

Bir iltifātıñ olmadı bugün baña ey meh-liķā

Āyā sebep noldı buña ĥālā merāk oldı baña

(Taķtî‘i)

Bir iltifā/tıñ olmadı/bugün baña/ey meh-liķā

Müstef‘ilün/Müstef‘ilün/Müstef‘ilün/Müstef‘ilün

Āyā sebep/noldı buña/ĥālā merāk oldı baña

Müstef‘ilün/Müstef‘ilün/Müstef‘ilün/Müstef‘ilün

(Licenābi Yaħyā)

Bir lāciverdī kāsedir her şubħ mihr altun ezer

Vaşf-ı cemālîñ yazmağa cānā gerekdir ĥall-i zer

Başı açık yalın ayak abdālîñ olmuŗdur güneŗ

Bir yirde ārām eylemez şevķiñle dünyāyı gezer

Her ģonca dest-i şāħda bir nāme-yi ser-bestedir

Bülbül umar kim açıla zımnında maķşüduñ sezer

Bāġiñ muṭarrā sünbülü başlar açılmaġa kaçan
Gördükçe anı şanurım bir dil-rübā la‘an çözer

Çok nātüvānı eyledi Yaḥyā tüvānger luṭf-ı şāh
‘Ankā-yı Kāf himmeti besler hezārān-ı Zāl-i Zer

(Licenābi Bāķi)

Āb-ı ḥayāt-ı la‘lüne ser-çeşme-yi cān teşnedür
Şun cür‘a-yı cān-ı lebüñ kim āb-ı ḥayvān teşnedür

Cān la‘lün ārzü-yı yār içmek için ister kanımı
Yā Rab ne vādīdir bu kim cān teşne cānān teşnedür

Cānā zülāl-i la‘lüne muḥtāc tenhā dil degil
Ḥāk üzre kılmış ḥuşk leb-i deryāyı ‘ummān teşnedür [48]

Bezm-i ġamında cān u dil yandı yakıldı sāķiyā
Depret eli sür ayaġiñ meclisde yārān teşnedür

Cānā zülāl-i vaşfiñi aġyār umar ‘uşşāk umar
Āb-ı şehāb-ı rahmete kāfir müselmān teşnedür

Giryān o leylī-veş nola şahrāya şalsa Bāķiyi
Mecnūnuñ āb-ı çeşmine ḥāk-i beyābān teşnedür

(2) (Müseddes-i Meczuvv)

(Beyt)

Küsdüm saña ey gonca fem şimdengirü

Gelmem seniñle bir dağı hiç rüberü

(Tağtî'i)

Küsdüm saña/ey gonca fem/şimdengirü

Müstef'ilün/Müstef'ilün/Müstef'ilün

Gelmem seniñ/le bir dağı/hîç rüberü

Müstef'ilün/Müstef'ilün/Müstef'ilün

(3) (Murabba'-ı Meşûr)

(Beyt)

Meftûnuyam bir dilberin

Sengin-i dil simin-berin

(Tağtî'i)

Meftûnuyam/bir dilberin

Müstef'ilün/Müstef'ilün

Sengin-i dil/simin-berin

Müstef'ilün/Müstef'ilün

(Licenâbi Vâşif)

Dün sen baqup benden yaña

Söyle niçün güldün baña

Ġâyet gücendim ben saña

Söyle niçün güldün baña

Gördükte sen sîmin-teni
Ben şübhe yoğ sevdim seni
Sen çünki sevmezsiñ beni
Söyle niçün güldüñ baña

Yağdı beni nār-ı firāk
Kār itdi cāna iştiyāk
Oldı baña gāyet merāk
Söyle niçün güldüñ baña [49]

(4) (Müseddes-i Mađtū'-ı 'Arūz ve Đarb)

(Beyt)

Ey nāzenīn rađmıñla şād it bāri
Ben 'āşık-ı dil-đaste-yi bīmāri

(Tađtī')

Ey nāzenīn/rađmıñla şā/d it bāri
Müstef'ilün/Müstef'ilün/Mef'ülün
Ben 'āşık-ı/dil-đaste-yi/bīmāri
Müstef'ilün/Müstef'ilün/Mef'ülün

(Ebyāt-ı Mezāhif)

(5) (Müşemmen-i Mağviyy)

(Beyt)

Tā ki dil-āyīne şıfat cümleye bir yüz viresiñ
Dīde-yi cān ile o dem rüy vişāli görmesiñ

(Taḫṭî‘)

Tâ ki dil-â/yîne şıfat/cümleye bir/yüz viresin

Müfte‘ilün/Müfte‘ilün/Müfte‘ilün/Müfte‘ilün

Dide-yi cā/n ile o dem/rüy-ı vişā/li görmesin

Müfte‘ilün/Müfte‘ilün/Müfte‘ilün/Müfte‘ilün

(Licenābi Kālāyi)

(Beyt)

Gelmez idi lāne-yi āgūşa hezār ürkek idi

Şimdi o pervāz-ı hümā ‘āşıkıñ aḫ babasıdır

(6) (Müşemmen-i Maṭviyy-i Maḥbūn-ı ‘Arūz ve Ḍarb)

(Beyt)

Cūş u ḥurūşa geldi çün mevc-i yem-i belā yine

Derd ü gamıñ çeker şehā bu dil-i mübtelā yine

(Taḫṭî‘)

Cūş u ḥurū/şa geldi çün/mevc-i yem-i/belā yine

Müfte‘ilün/Mefā‘ilün/Müfte‘ilün/Mefā‘ilün [50]

Derd ü gamıñ/çeker şehā/bu dil-i müb/telā yine

Müfte‘ilün/Mefā‘ilün/Müfte‘ilün/Mefā‘ilün

(Licenābi Bākî)

Müşkil imiş ki dil-rübā ṭıfl ola dilsitān ola

‘Āşık-ı zār mübtelā pîr ola nātüvān ola

Yaşıma bakmaz ol perî bilmedi adr-i gevheri

alib ola bu demleri bulmaya bir zamān ola

Gūş tutup mūnāfıka cevri o yār-i şādıka

Dilber odur ki ‘āşıka mūşfik-i mihribān ola

ayl-i şerār nār-ı dil end-i nūcūma muttaşıl

Böyle alursa şöyle bil gökde nie ur‘ān ola

Bāıye sāıyā fera vir ki fenā bula tara

ol meyi şuñ ki bir ade pır ie civān ola

(7) (Mūşemmen-i Mabūn-ı Maviyy-i ‘Arūz ve arb)

(Beyt)

Firā ile cānib-i şūa her seer ün giderim

O dem dil-i āne-yi yār ile teselli iderim

(Tatī‘)

Firā ile/cānib-i şū/a her seer/ün giderim

Mefā‘ilūn/Müfte‘ilūn/Mefā‘ilūn/Müfte‘ilūn

O dem dil-i/āne-yi yā/r ile tesel/li iderim

Mefā‘ilūn/Müfte‘ilūn/Mefā‘ilūn/Müfte‘ilūn

(8) (Mūşemmen-i Cüz’-i Āır-i aşv-i Mabūn ve Bāı-yi Maviyy)

(Beyt)

ılsa eger derde devā veyāud öldürse o yār

Luṭfıla ḳahrıñ o ŧehiñ çü hoş görür bu dil-i zār

(Taḳṭı‘)

Ḳılsa eger/derde devā/veyāḥud öl /dürse o yār

Müfte‘ilün/Müfte‘ilün/Mefā‘ilün/Müfte‘ilün [51]

Luṭfıla ḳah/rıñ o ŧehiñ/çü hoş görür/bu dil-i zār

Müfte‘ilün/Müfte‘ilün/Mefā‘ilün/Müfte‘ilün

(9) (Müşemmen-i Maṭviyy-i Maḥbün-ı Maḳṭū‘-ı ‘Arüz ve Darb)

(Beyt)

Servi diyen o ḳaddine çok ğalaṭ itmiş cānā

Ḳanda virildi ‘ar‘ara sendeki bu hoş ra‘nā

(Taḳṭı‘)

Servi diyen/o ḳaddine/çok ğalaṭ it/miş cānā

Müfte‘ilün/Mefā‘ilün/Müfte‘ilün/Mef‘ülün

Ḳanda viril/di ‘ar‘ara/sendeki bu/hoş ra‘nā

Müfte‘ilün/Mefā‘ilün/Müfte‘ilün/Mef‘ülün

(10) (Müşemmen-i Maḥbün-ı Maṭviyy ve Muḥāf-ı Eczā-yı Müteḳābile)

(Beyt)

Kerem idüp bir nicecik bendene itseñ güzeri

Ne hoş olur ḥāne-yi dil-i zara ḳılsañ nazarı

(Taḳṭı‘)

Kerem idüp/bir nicecik/bendene it/señ güzeri

Mefā‘ilün/Müfte‘ilün/Müfte‘ilün/Müfte‘ilün

Ne hoş olur/ḥāne-yi di/l-i zāra ḳıl/sañ nazarı

Mefā'ilün/Müfte'ilün/Mefā'ilün/Müfte'ilün

olup mıṣra'ı-ı şāniniñ üçünci ya'nı beytiñ yedinci eczāsı müfte'ilün gelecek iken mefā'ilün gelmiştir

(11) (Müseddes-i Maṭviyy)

(Beyt)

Sen gibi bir daḥı diliñ yāri mi var

Ḥāline raḥm itmege dildārı mı var

(Taḳṭi')

Sen gibi bir/daḥı diliñ/yāri mi var

Müfte'ilün/Müfte'ilün/Müfte'ilün [52]

Ḥāline raḥ/m itmege dil/ dārı mı var

Müfte'ilün/Müfte'ilün/Müfte'ilün

(12) (Müseddes-i Maṭviyy-i Maḳṭū'-ı 'Arūz ve Ḍarb)

(Beyt)

Degme gönül derdi çeküp uşlansın

Güşe-yi miḥnetde varup yaşlansın

(Taḳṭi')

Degme gönül/derdi çeküp/uşlansın

Müfte'ilün/Müfte'ilün/Mef'ülün

Güşe-yi miḥ/netde varup/yaşlansın

Müfte'ilün/Müfte'ilün/Mef'ülün

(13) (Müseddes-i Maḥbūn)

(Beyt)

İrince vaqt-i nev-bahār-ı hoş hevā

Füzūn olur fiġān-ı dil-i pür-hevā

(Taḳṭīʿ)

İrince vaḳt-i nev-bahā/r-ı hoş hevā

Mefāʿilün/Mefāʿilün/Mefāʿilün

Füzūn olur/fiġān-ı di/l-i pür-hevā

Mefāʿilün/Mefāʿilün/Mefāʿilün

(14) (Müseddes-i Maṭviyy-i Maḥbūn)

(Beyt)

Kim ki saña bu ḥüsnile mişāl olur

Terkiñ anuñçün ey şehim muḥāl olur

(Taḳṭīʿ)

Kim ki saña/bu ḥüsnile/mişāl olur

Müfteʿilün/Mefāʿilün/Mefāʿilün

Terkiñ anuñ/çün ey şehim/muḥāl olur

Müfteʿilün/Mefāʿilün/Mefāʿilün [53]

(15) (Murabbaʿ-ı Maṭviyy)

(Beyt)

Merhem-i laʿlüh süreli

Zaḥm-ı diliñ yoḳ eşeri

(Taḳṭīʿ)

Merhem-i laʿ/lüh süreli

Müfte‘ilün/Müfte‘ilün

Zahm-ı diliñ/yok eşeri

Müfte‘ilün/Müfte‘ilün

(Şarkı)

Ben saña ‘aşıq degilim
Ben kulunum yā kölenim
Gülşeniniñ bülbülünüm
Ben kulunum yā kölenim

Gör baña ‘aşkıñ neyledi
Bir güle bülbül eyledi
Yār beni kul eyledi
Ben kulunum yā kölenim

Sinede ‘aşkıñ eşeri
Sözde budur el haberi
Āhu gözlüm gel ey perī
Ben kulunum yā kölenim

(Baħr-ı Remel)

(Remel) rāniñ fethiyle luğatda sür‘at-i seyr ya‘nī қоşaraq yürimek veyā haşır örmek ma‘nāsına ve işılāħda bir baħrıñ ismi olup eczāsı sekiz kerre fā‘ilātünden ‘ibāret bulunmasına dinür vech-i tesmiyyesi қavl-i Ḥalīl’e göre eczāsında iki sebep beynine bir veted girüp gūyā haşır teli gibi birbiri içine girdiginden remel-i haşıra teşbihen remel dinildi ve қavl-i Züccāc’a göre iki sebep-i haфф ortasına bir veted-i mecmū‘

koşulup sür'at-i seyr ma'nasında olan remele müşâbeheden için remel dinildi
dimişlerdir on dört nev' beyti vardır

(Eczâ-yı Baḥr-ı Remel)

(1) (Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün) (2 def'a)

(Beyt)

Sûk-ı ḥüsnuñ içre cānā geşt iderken ḥāl-i zārım

Uğradı bir fitne-yi ḥāl üzre nāgāh reh-güzārım

(Taḳṭî') [54]

Sûk-ı ḥüsnuñ/içre cānā/geşt iderken/ḥāl-i zārım

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün

Uğradı bir/fitne-yi ḥāl/üzre nāgāh/reh-güzārım

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün

(Licenābi Vāşıf)

Aldı bir gül naḥl-i zībā dehre olup zīnet-ārā

Ḥüsnuñ eylerken temāşā göñlümi virdim ḳazārā

Ol gül-i rengin 'izārı şanma sevdim iḥtiyārī

Āḥirü'l-emr ıztırārī göñlümi virdim ḳazārā

Pek güzel ḥadden ziyāde çāre yok oldum fütāde

Ḳalmadı bende irāde göñlümi virdim ḳazārā

Nāzenin bir şūḥ-ı gül-fem gūyiyā nūr-ı mücessem

Ülfet itmezden muḳaddem göñlümi virdim ḳazārā

Çok zamandır Vâşif-âsâ sevmege yâr-ı dilârâ
Tövbekâr idim ben ammâ gönülümü virdim kazârâ

(2) (Müşemmen-i Mağşûr-ı ‘Arûz ve Darb)

(Beyt)

Döndi rûzum bir şeb-i târîke bâ yâr-i firâk
Yandı bu derdile dil âh el-firâk âh el-firâk

(Tağî‘î)

Döndi rûzum/bir şeb-i tâ/rîke bâ yâ/r-i firâk

Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilân

Yandı bu der/dile dil âh/el-firâk âh/el-firâk

Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilân

(Licenâbi Vâşif)

Oldı gönülüm şimdi bir hûmbâracı eşbeh-civân
Ėamze-yi bîrahmı kıldı ‘âkıbet sînem nişân
Bir tarafından çeşm-i bîdâdı ider ‘âklım ziyân
Böyle bir dayı revîşli âfet-i devr ü zamân [55]

Gerdanında İngiliz bârût-veş hâl-i siyâh
Âteş aldım tâbiş-i ruhsârdan bîiştibâh
Kerte almış tâ dil-i ‘uşşâkı cânsuz-ı nigâh
Böyle bir dayı revîşli âfet-i devr ü zamân

Parlayıp çıktı ocağdan ānsızın bir gül'izār
Şöyle yalın yüzlü dilber kim dağı par par yanar
Dūd-1 āh-1 'āşıkānından kıgılcımlar çıkar
Böyle bir dayı revişli āfet-i devr ü zamān

Tām od ile fetīli aldı imdi bīvefā
Hendese yan mı yürürsün gayrı yetmez mi edā
Bir nigāh-1 āşināyı itmeyüp eyler cefā
Böyle bir dayı revişli āfet-i devr ü zamān

Hañçer-i 'aşkıñ derūna şaplayınca nāgehān
Tā cigerden gūşeme irdi nidā-yı el-amān
Belki Vāşıf mişlini görmiş degil çeşm-i cihān
Böyle bir dayı revişli āfet-i devr ü zamān

(3) (Müşemmen-i Maḥzūf-1 'Arūz ve Darb)

(Beyt)

Ger bileydiñ kıymetiyiñ tār-1 zülfüñ çün şehā
Bāde virmezdiñ o ca'd-1 müşk-būyuñ bir daha

(Taḫṭī'i)

Gör bileydiñ/kıymetiyiñ/tār-1 zülfüñ/çün şehā

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

Bāde virmez/diñ o ca'd-1/müşk-būyuñ/bir dahaf

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

(Licenābi Fuzūlī)

Çeşm-i âteş-bāzıma müjgān şaf-ı hengāmedür
Kana bakmış her müjem bir şūh-ı gül-gün-cāmedür

Gösterür her dem ‘alāmetler kıyāmetden kadūñ
Kā’im itmiş haşre burhāniñ ‘aceb ‘allāmedür

Tā hañiñ üzre ham-ı ebrūlarıñ ser-germiyem
Her sözüm bir derd-i dil imlāsına ber-nāmedür

Yüzde naqş-ı hūn-ı dil rāz-ı nihānım fāş ider
Şerh-i gam tañrırine her kirpigim bir hāmedür

Korqum oldur kim müselmān ola ol tersā-beçe
Küfre olan zulmler ta’ını bugün İslāmadur

Ey şabā rahm it ki ol bīderd kılmış terk-i cevri
Çāre-yi derd-i dilim mevķūf bir i’lāmedür [56]

Ey Fuzūlī bulmadum reng-i riyādan bir şafā
Nola ki meylim bu rengile mey-i gül-fāmedür

(Diğer Licenābi Vāşif)

Yār ile âteş mekān olsam da gülşendir baña
Lākin ansız gülşen-i ‘ālemde gülhandır baña

Şöyle me'yūsum gözümde yok şafā-yı gülsitān
Öyle dil-teng kim bu 'ālem çeşm-i sūzendir baña

Kürveş 'aksiyle çarhıñ ben henūz nākām iken
Her tarafından baht-ı bīdādımda düşmendir baña

Āh-ı dil-sūz-ı niyāzım itmedi hayfā eşer
Nerm iken aġyāra yāriñ kalbi āhendir baña

Dest-i cevriñde kemān-veş keşmekeşde kalmadan
Tīr-āsā atılup dūr olmağ ehvendir baña

Sūz-ı hicrānıñla cānā dāġdāġım şöyle kim
Ĥasret-i taraf-ı nigāhıñ āteş-efgendir baña

Çalmadı Vāşıf taħammül yār ise itmez nigāh
Gūşe-yi firçat anıñçün şimdi meskendir baña

(Dīger Licenābi Fuzūlī)

Fağr mülki taht u 'ālem terki efserdür baña
Şükr lillāh devlet-i bākī müyesserdür baña

Zülf ü ruhsārı hayāliyle nedir hālīñ dimeñ
Öyleyim kim gice gündüz besberāberdür baña

Fā'īlātün/Fā'īlātün

Bendene/kılsıñ nigāhı

Fā'īlātün/Fā'īlātün

(Licenābi Vāşıf)

Bir büt-i yoşma edāya
Mā'il oldum baq şafāya
Meyli yoq aşlā vefāya
Bayılur cevr ü cefāya

Furşat el virdikde tenhā
Bezme gel nūş it mey-āsā
Yā gelüp bir cām-ı şahbā
Şunma benden mā'adāya

Var iken bu rütbe ülfet
Olmamaq lāyık mı vuşlat
Sende yoq yoşsa mürüvvet
Bende h̄vāhiş bīnihāye

Şaқınup bir nīm nigāhıñ
'Āşıqıñ alursuñ āhıñ
Çıqalı zülf-i siyāhıñ
Urdı sünbüller qaraya

Vāşıfıñ hıç şorma hāliñ
Pek ‘abeş ğayrı su’āliñ
Mümkini varsa vişāliñ
Yok diyen gel bir recāya

(5) (Müseddes)

(Beyt)

Bāb-1 luţfuñ dembedem cānā güşād it
Bu dil-i maḥzūnımı mesrūr u şād it

[Taḳṭī‘]

Bāb-1 luţfuñ/dembedem cā/nā güşād it

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilātün (58)

Bu dil-i maḥ/zūnımı mes/rūr u şād it

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilātün

(6) (Müseddes-i Maḳşūr-ı ‘Arūz ve Ḍarb)

(Bey)

Ṭoydı dil būy-ı gül-i ruḥsār yār
Oldı cümle ‘aql u fikri tār-mār

(Taḳṭī‘)

Ṭoydı dil bū/y-ı gül-i ruḥ/sār yār

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilāt

Oldı cümle/‘aql u fikri/tār-mār

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilāt

(Şarkı)

Müşkil oldu sūzişim itmek nihān
Sīneden çıkmış bulundu āh fiġān
Gerçi oldım cevre lāyık ben hemān
Yandım inşāf eyle zālīm el-amān

Eyledi gönlüm hayālīñ hasb ü hāl
Pāyınā eşkimle itdim ‘arz-ı hāl
Bir taraftan itmedin ‘arz u cemāl
Yandım inşāf eyle zālīm el-amān

Var mı izniñ gül cemālīñ görmege
Hāk-i pāya geldi dil yüz sürmege
Gerçi kaçdıñ bendeñi öldürmege
Yandım inşāf eyle zālīm el-amān

Merhamet itmez misiñ nālendene
Bir dem luṭf eyle efendim bendeñe
Cān fedā ‘ālem fedā bir ḥandene
Yandım inşāf eyle zālīm el-amān

(7) (Müseddes-i Maḥzūf-ı ‘Arūz ve Darb)

(Beyt)

Çalmışım yārdan cüdā çün zindeyim
Bu günehden tā ebed şermendeyim

(Takṭī'i)

Ḳalmıŝım yār/dan cüdā çün/zindeyim

Fā'ılātün/Fā'ılātün/Fā'ılün

Bu günehden/tā ebed şer/mendeyim

Fā'ılātün/Fā'ılātün/Fā'ılün [59]

(Licenābi Vāŝıf)

Serv-i reftārın gibi dil-cū mıdır

Cünbiŝ-i ḳaddiñ mi aḳar şu mıdır

Reng-i rüyñ mı gül-i hoŝ bū mıdır

Sünbül-i zülfüñ mi bu ŝebbū mıdır

Dilde dāğ-ı nār-ı ḥasret gözde nem

Hep seniñ 'aŝkıñlardır ey gonca-fem

Gülsitān-ı 'arızında ḥumbeḥum

Sünbül-i zülfüñ mi bu ŝebbū mıdır

Mūmiyānıñla idüp bend 'ālemi

Bağladıñ bir mūy ile biñ ādemi

Söyleyüp ḥall eyle Bārī ŝübhem

Sünbül-i zülfüñ mi bu ŝebbū mıdır

Mest olup açdıḳça ol sımın teni

ŝanur aḳa ḫavŝanı gören seni

Şardı gâyet sevdim āgāh it beni
Sünbül-i zülfüñ mi bu şebbū mıdır

Ebruvāniñ seyr idüp Vāşıf mişāl
Vechi var bu yüzden eylersem su'āl
Bāğ-ı ruhsārında ey nevres-nihāl
Sünbül-i zülfüñ mi bu şebbū mıdır

(8) (Müşemmen-i Maḥbūn-ı Sālīm-i İbtidā)

(Beyt)

Nidem ol gönli ki sensiz ola ey şūḫ pesendim
Neyleyem ol gözi görmezse seni āh efendim

(Taḫṭī'i)

Nidem ol gön/li ki sensiz/ola ey şū/h pesendim

Fe'ilātün/Fe'ilātün/Fe'ilātün/Fe'ilātün

Neyleyem ol/gözi görmez/se seni ā/h efendim

Fā'ilātün/Fe'ilātün/Fe'ilātün/Fe'ilātün

(Licenābi Fuzūlī)

Veh ne kāmēt ne kıyāmet bu ne şāḫ-ı gül-i terdür
Ne belādur nazār ehline ne ḫoş medd-i nazardur

Göz yolıdır ki gönül mülkine ḫūblar girer andan
Tutma billāh anı ey eşk 'aceb rāh-güzerdür

Ne güher balsa begenemez bıraķur yazıya deryā
Ġālibā kim aña maķşūd dişiñ gibi güherdür

‘Işķ ‘ayıbını bilüpsün hüner ey zāhid-i ħodbīn
Hünerüñ ‘aybdur ammā didigiñ ‘ayb hünerdür

Sitemiñ gerçi yamandır anı terk eyleme billāĥ
Ki tegāfül sitemiñden daĥı elbetde beterdür

Āĥir olmaz nice kim göz yaşı aķarısa hemān
Ki demādem aña imdād kılan ĥün-ı cigerdür

Serseri başma ķadem ‘ışķ tārīķına Fuzūlī
İĥtiyāť eyle ki ġāyetde ĥaťernāk seferdür

(9) (Müşemmen-i Maĥbün-ı Sālim-i Şadr-ı Maĥbün-ı Maķşūr-ı ‘Arüz ve Ďarb) [60]

(Beyt)

Ķıl nażar cānib-i ‘uşşāķa ki ey şāĥib-i nāz
Geliyor ĥālini ‘arz itmege hep ehl-i niyāz

(Taķtī‘i)

Ķıl nażar cā/nib-i ‘uşşā/ķa ki ey şā/ĥib-i nāz

Fā‘ilātün/Fe‘ilātün/Fe‘ilātün/Fe‘ilān

Geliyor ĥā/lini ‘arz it/mege hep eh/l-i niyāz

Fe‘ilātün/Fe‘ilātün/Fe‘ilātün/Fe‘ilān

(10) (Müşemmen-i Maḥbūn-ı Sālīm-i Şadr u İbtidā Maḥzūf-ı ‘Arūz ve Maḳtū‘-ı Darb)

(Beyt)

Yetdi cevriñ dile cānā nola raḥm eyle baña
Nāzenīnim yetişür bunca edā-ı istignā

(Taḳṫı‘i)

Yetdi cevriñ/dile cānā/nola raḥm ey/le baña

Fā‘ilātün/Fe‘ilātün/Fe‘ilātün/Fe‘ilün

Nāzenīnim/yetişür bun/ca edā is/tignā

Fā‘ilātün/Fe‘ilātün/Fe‘ilātün/Fa‘lün

(Licenābi Fuzūlī)

Penbe-yi dāğ-ı cünün içre nihāndır bedenim
Diri oldıqça libāsım budur ölsem kefenim

Cānı cānān dilemiş virmemek olmaz ey dil
Ne nizā‘ eyleyelim ol ne seniñdür ne benim

Ṭaş deler āhım oḳı şehd-i lebūñ şevḳinden
Nola zünbūr evine beñzese beytü’l-ḥazenim

Ṭavḳ-ı zencir-i cünün dā‘ire-yi devletdür
Ne revā kim beni andan çıkara za‘f-ı benim

Bu temennāda kim ol şem‘ ile hem-şoḫbet olam
Dūd-ı āh itdi dünüm teg günimi tār benim

Mevc ile gönümi ey eşk kopar yanımdan
Nâle ile başım ağrıtdı bu bîmâr benim

Çıkmış ol şûh bugün dökmege kanıñ göreniñ
Girme ey göz kerem it kanıma zinhâr benim

Ey Fuzûlî der ü dîvâra ğamım yazmağdan
Şâhid-i hâl-i dilimdir der ü dîvâr benim

(Licenâbi Vâşif)

Şem^ç-veş bezm-i maḥabbetde o yandırdı beni
Nice ben yanmayayım nâra o yandırdı beni

Fehm idüp neş'e-yi peymâne-yi 'aşk oldığımı
Şundı yâķūt lebüñ ağızıma kandırdı beni [61]

Ķanamam bûse-yi kand-ı dehen-i dildâra
'Aşk bu şerbet-i ḥumâza dadandurdı beni

Ben daḥı hâl-i lebüñ öpmeden ol meyl itdi
Bu gönül bād-hevâ bâde kazandırdı beni

Şarıyor başıma dil-dâde diyü ağız itdi
Çevresinde o yalanı oyalandırdı beni

Nola terk eyler isem yāri de yārānımı da
Felegiñ miḥneti dünyādan uşandırdı beni

Görüşürdüm yine aġyār ile Vāşıf ammā
Rūz-ı bāzū-yı ġam-ı yāre tayandırdı beni

(Diġer Licenābi Vāşıf)

Diyemem sīne-yi berrāķı semendin gibidir
Yāsemen belki o gül-naḥl semen-ten gibidir

Zülfi sūnbül deheni ġonca-yı ter sākī semen
Tepeden tırnaġa dek her yeri gülşen gibidir

Çeşm ü ebrū u ruḥ u la‘line söz yok ammā
İçlerinde yine ḥāl-i siyehi ben gibidir

Ne ‘aceb düşmese dil-dārīñ elinden mir‘āt
Ḥüsne meyl ü maḥabbetde o da ben gibidir

Reng ü būy-ı güli ta‘rīfe ne zaḥmet çekeyim
Gül benim bildigim ey ġonca-dehen sen gibidir

Yem döküp tıtmaġa ‘uşşāķı ne ḥācet ey şūḥ
Şayd-ı mürġ-ı dile ḥāl-i ruḥuñ erzen gibidir

‘Āşık isterseñ eger Vāşif-ı zār ile güreş
Yine ol sâ’ire nisbet biraz ehven gibidir

(Dİger Licenābi Vāşif)

Va‘d-i ‘ıydiyyesi būs-ı leb ü gerden miymiş
Luţfi ‘āşıkına birden iki yirden miymiş

Lezzetinden eridi kıand-ı lebi ağzımda
Şorsam ol māh-veşin la‘li şekerden miymiş

Meye mi düşmüş o mestāne nigāhın meyli
Neş’e meclisde bu aḥşām o ḥaberden miymiş

Leb-i meyde bu şeb ol māhi balıklar gördüm
Yine āyā gülüşü şayd-ı lüferden miymiş

Çekinüp geçmege dün bendeki şūfî mi sebab
Yine ey meh bize bu tepme o ḥardan mıymiş

Ne niyāz itdi eşer kâfire ne eşk ü ne āh
Bilmem āhen mi dili saḥt-ı ḥacerden miymiş

Almıyor naḳd-i dili ol peri-yi sîmîn ten

Yoğusa maşrafı mîrâş-ı pederden miymiş

Neye mâ'ildir 'aceb Vâşîf o hûbân kalem

Şî'r ü inşâ da bu 'âlemde hünerden miymiş

(11) (Müşemmen-i Meşkûl-i Sâlim-i 'Arûz ve Darb)

(Beyt)

Nazar eyle nâzenînim dil-i zâra gâh gâhî

Kerem eyle 'âşîkân-ı fuğarâna kıl nigâhı

(Tağtî'î)

Nazar eyle/nâzenînim/dil-i zâra/gâh gâhî

Fe'ilâtü/Fâ'ilâtün/Fe'ilâtü/Fâ'ilâtün [62a]

Kerem eyle/'âşîkân-ı/fuğarâna/kıl nigâhı

Fe'ilâtü/Fâ'ilâtün/Fe'ilâtü/Fâ'ilâtün

(Licenâbi Fuzûlî)

Büt-i nevresim namâza şeb ü rûz râğib olmuş

Bu ne dîndir Allâh Allâh büte secde vâcib olmuş

Eşer-i kabûl-ı tã'at aña virmiş öyle hâlet

Ki kulüb-ı ehl-i hâle harekâtı câzib olmuş

Ferahım görüp cefâsîñ hasenâta dâhil eyler

Ne melek kim ol perîniñ 'ameline kâtib olmuş

Ne ʿaceb ger olsa ğamdan dñnüm ü ğñnüm berāber
Nazarımdan ol yñzi ğñl nice ğñn ki ğāʿib olmuş

Ğam-ı hicrdır ki artar elem ile ʿaşķ zevķi
Ğalaķ eylemiş Fuzñlĩ ki vişāle tālib olmuş

(Licenābi Vāşıf)

Ne beyān-ı hāle cürʿet ne fiĝāna tākātım var
Ne recā-yı vaşla ĝayret ne firāķa ķudretim var

Yanayım mı ĥasretiñden geķeyim mi ðlfetiñden
Hele derd-i firķatiñden saña biñ şikāyetim var

Nice itmeme āh u efgān beni yāre geķdi yārān
Ne ki itmez oldu cānān buña pek ķasāvetim var

Düşeli ol yādgāra ĝññül oldu pāre pāre
Çekerim ĝamm ne ķāre geķemem maķabbetim var

O fısıldıyı işitdim düşüp ardlarına gitdim
Yañılup bir işdir itdim şü ķadar ķabāhatım var

Gice bir yere varılmış orada biri şarılmış
Baña yā niķün tarılmış tıyarım ferāsetim var

Gezeyorduñ eşbeh eşbeh her kim görse dirdi peh peh

Beri gel ki saña ey meh dağı çok hikāyetim var

Lebüñ olmuş ‘ayn-ı şerbet gönül istek itdi gāyet

İdemem taḥammül elbet öperem ḥarāretim var

O meh işte baña nisbet idiyor seniñle ülfet

Baña Vāşif açma şoḥbet saña pek ‘adāvetim var

(12) (Müseddes-i Sālim-i Şadr u İbtidā Maḥbūn-ı Ḥaşvhā ve Maḥbūn-ı Maḫşūr-ı ‘Arūz
ve Ḍarb)

(Beyt)

Ol ne ruḥsār o ne zülf ol ne cemāl

Ol ne hoş ḥaṭṭ bu ne mell leb ne bu ḥāl

(Taḫṭī‘i)

Ol ne ruḥsā/r o ne zülf ol/ne cemāl

Fā‘ilātün/Fe‘ilātün/Fe‘ilān

Ol ne hoş ḥaṭ/bu ne mel leb/ne bu ḥāl

Fā‘ilātün/Fe‘ilātün/Fe‘ilān

(Licenābi Vāşif)

Beni aḡyār ile hem-bezm itmek

Dūzaḡa ‘ayn-ı şefā‘at gibidir²⁴ [62b]

²⁴ İşbu kıt‘a sehven yazılamayup geçilmiş olduğundan bu maḡale vaz‘ olunmuştur.

Mekteb-i ‘aşqda mu‘allim Mecnūn
Rabbi yesirde henūz Eflāṭūn

Öyle sermest ḥarābātız ki
Meze olmaz bize genc-i Ḳārūn

Manşıb-ı Ḳays meger müjde ider
Būs idüp pāyımı izmiḥrar cünūn

Muttaşıl sāğar-ı serşār gibi
Ṭoldı derdiñle derūn u bīrūn

Ḥasret-i rūy-ı ‘araḳnākuñ ile
Sīne pūr-āteş ü dīdem ṭolu ḥūn

Şīve-yi ḳāmet-i dil-dār gibi
Ḥōşdur ṭab‘a kelām-ı mevzūn

‘İffetā eyle ta‘allüm ‘aşkı
Mekteb-i ‘aşqda mu‘allim Mecnūn

(13) (Müseddes-i Sālim-i Şadr u İbtidā Maḥbūn-ı Ḥaşvhā ve Maḥbūn-ı Maḥzūf-ı ‘Arūz
ve Ḍarb)

(Beyt)

Söyle cānā ki cihān cānı mısıñ

Yoḥsa bu ḥüsnile cānānı mısıñ

(Taḫṭî‘)

Söyle cānā/ki cihān cā/nı mısıñ

Fā‘ilātün/Fe‘ilātün/Fe‘ilün

Yoḥsa bu ḥüs/nile cānā/nı mısıñ

Fā‘ilātün/Fe‘ilātün/Fe‘ilün

(Licenābi ‘İffet)

Cevr-i yār ‘āşıka ‘ādet gibidir

Ġayra luḫf itme zerafet gibidir

Firḫatiñ rüz-ı kıyāmet gibidir

Vuşlatiñ müjde-yi cennet gibidir [63]

Būs-ı dāmānı ḥayālimde idi

İşte vallāh kerāmet gibidir

Söylenür dilde belā-yı mübrem

Meger ol ġamzesi āfet gibidir

Pāk-dāmen büte dil-dāde olan

‘Ayn-ı erbāb-ı riyāzet gibidir

‘İffete derd-i derūnı yanmak
‘İyd-ı urbānda ziyāfet gibidir

(14) (Murabba‘-ı Maħbūn)

(Beyt)

Arayup ūn seni bulmaz
O gōnūl mu‘teber olmaz

(Tatı‘i)

Arayup ūn/seni bulmaz

Fe‘ilātūn/Fe‘ilātūn

O gōnūl mu‘teber olmaz

Fe‘ilātūn/Fe‘ilātūn

İşte bu üç baħrın daħı eczālarınıñ ittifāı cihetilye dā‘ire-yi ātiyye dāħiline alınup efā‘ili ya‘nī (taṭvīl)den mefā‘ilūn ve (basīṭ)den müstef‘ilūn ve (medīd)den fā‘ilātūn eczāları celb olındıından ismine (dā‘ire-yi muctelibe) dinilmiş ve dā‘ire-yi mezkūre iřbu (Yanar dil bir periniñ āteř-i ‘aşıyla külħandır) mışra‘ı üzere tertīb idilmişdir ki zıkr olunan mışra‘ın egeri baħr-ı hezece taṭbī idilmesi murād buyurulur ise ‘ādetā taħrīri vechile (yanar dil) lafzından başlanılmaq itizā eyler

(Tatı‘i)

Yanar dil bir/periniñ ā/teş-i ‘aşıy/la külħandır

Mefā‘ilūn/Mefā‘ilūn/Mefā‘ilūn/Mefā‘ilūn

řūretinde olup faaṭ baħr-ı recezden kıra‘at idilür ise mezkūr mefā‘ilūn cüz‘ünün sebeb-i evvelinden bede‘ idüp (‘ilūnmefā) ya‘nī müstef‘ilūn olup miřāli olan (dil bir perī) lafzından ibtidā‘-ı tatı‘ idilmelidir ki

Dil bir perî/niñ âteş-i/‘aşkıyla kül/ḥandır yanar

Müstef‘ilün/Müstef‘ilün/Müstef‘ilün/Müstef‘ilün/

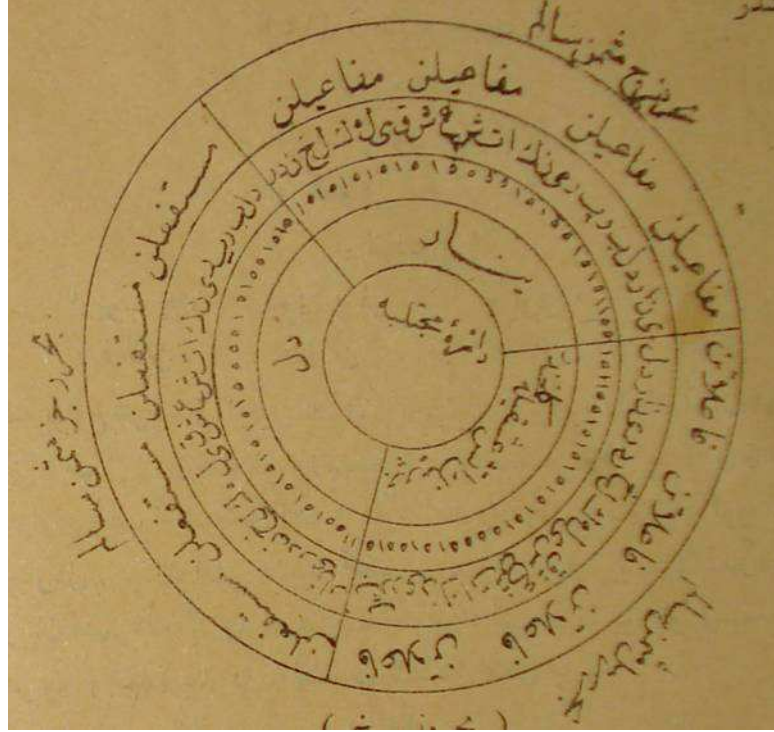
olur egerçi baḥr-ı remel vezninde oḡunmaḡ istenilür ise o şüretde yine mesbūḡu’z-
zıkr mefā‘ilün cüz’ünüñ sebep-i āḥırından bede’ ile (lünmefā‘i) ya‘nî fā‘ilātün olup
mişāli bulunan (bir perîniñ) kelimesinden başlayup [64]

Bir perîniñ/âteş-i ‘aş/kıyla külḥan/dır yanar dil

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilātün

yolunda taḡṭī‘ idilmelidir ki mıṣra‘-ı mezkūr bu ḥâlde buḥūr-ı selāṣeniñ her birinde
sālīmü’l-eczā vāḡı‘ oldıḡı zāhir olur ki dā’ire-yi mezkūr ber-vech-i ātî tersim
olunmuşdur

Baħr-ı Hezec-i Müsemmen-i Sâlim



Baħr-ı Recez-i Müsemmen-i Sâlim/Baħr-ı Remel-i Müsemmen-i Sâlim

(Baħr-ı Münserih)

Münserih mîmiñ zammı ve nûnuñ süķünü ve sîniñ fetħi ve rânîñ kesriyle luğatda çabuķ ve rıfķ ve suhûletle yürimek ma'nâsına ve iştilâhda bir baħre ıtlâķ iderler ki eczâsı beyne'l-'Arab iki kerre (müstef'ilün mef'ûlât müstef'ilün mef'ûlât)dan 'ibâretdir ki on bir nev' beyti vardır vech-i tesmiyyesi Hâlıl'e göre gūyâ telaffuzda sür'at ve suhûlet bulunduğundan münserih dinildi faķať hafî olmaya ki âtîde beyân olunacaķ buħûrdan baħr-ı münserih ve muzâri' ve muķtezab ve müctesş ve serî' ve cedîd ve ķarîb ve hafîf ve müşâkil ki ya'ni işbu toķuz baħrıñ sâlimü'l-eczâ olan beyitlerinde bir leťâfet bulunamayup maţbû' ve pesendîde olmadığundan dâ'ireleri baħişlerinde beyân olunacağı vechile şu'arâ-yı 'Acem baħr-ı münserih ve muķtezab ve serî' maţviyy ve muzâri' [65] ve ķarîb ve müşâkili mekfûf ve müctesşi ve cedîdi ve hafîfi maħbûn olarak isti'mâl eyleyüp bu ħuşûşda münserih-i mezkûruñ ebyât-ı sâlimi ile berâber ta'dâd olunduķda on üçe bâliğ olup diğerk baħirlere daħı buña kıyâs

olarak sâlim olan ol beyitlerine i'tibâr olunmayup yalnız eczâ-yı aşliyyelerini beyândan için nazm ve taḥrîr olunmuşdur

(Eczâ-yı Baḥr-ı Münserih-i 'Arab)

(Müstef'ilün Mef'ûlât Müstef'ilün) (2) def'a

(Beyt)

Ben neyledim ey gerdün qahpe saña

Sen virmediñ hiç bir rûz râḥat baña

(Taḳṭî'°)

Ben neyledim/ey gerdün/qahpe saña

Müstef'ilün/Mef'ûlâtü/Müstef'ilün

Sen virmediñ/hiç bir rûz/râḥat baña

Müstef'ilün/Mef'ûlâtü/Müstef'ilün

(Eczâ-yı Baḥr-ı Münserih-i 'Acem)

(Müstef'ilün Mef'ûlâtü Müstef'ilün Mef'ûlâtü) (2) def'a

Noldı sebep ey gönlüm ki düşdüñ yine sen bu hicre

Eyvâh kim şimden soñra kıll meskeniñ giryân içre

(Taḳṭî'°)

Noldı sebep/ey gönlüm ki/düşdüñ yine/sen bu hicre

Müstef'ilün/Mef'ûlâtü/Müstef'ilün/Mef'ûlâtü

Eyvâh kim/şimden soñra/kıll meskeniñ/giryân içre

Müstef'ilün/Mef'ûlâtü/Müstef'ilün/Mef'ûlâtü

(1) (Müşemmen-i Maṭviyy-i Mevḳûf-ı 'Arûz ve Ḍarb)

(Beyt)

Hālet-i ‘aşkıñla yār oldı gönül tār-mār

Fitne-yi hāliñle hūn aqđı olup cūy-bār

(Taqtı‘) [66]

Hālet-i ‘aş/kıñla yār/oldı gönül/tār-mār

Müfte‘ilün/Fā‘ilān/Müfte‘ilün/Fā‘ilān

Fitne-yi hā/liñle hūn/aqđı olup/cūy-bār

Müfte‘ilün/Fā‘ilān/Müfte‘ilün/Fā‘ilān

(2) (Müşemmen-i Maṭviyy-i Mekşūf-ı ‘Arūz ve Ḍarb)

(Beyt)

‘Aqla alup gül-ruḥuñ ‘azm-i gülistān idem

Eşk-i dü dīdem o dem seyl-i Firāvān idem

(Taqtı‘)

‘Aqla alup/gül-ruḥuñ/‘azm-i gülis/tān idem

Müfte‘ilün/Fā‘ilün/Müfte‘ilün/Fā‘ilün

Eşk-i dü dī/dem o dem/seyl-i Firā/vān idem

Müfte‘ilün/Fā‘ilün/Müfte‘ilün/Fā‘ilün

(Licenābi Yaḥyā)

Ḳays-ı melāmet-güzin rāh-ı nümündür baña

Meslek-i ehl-i ḥired rāh-ı cünündür baña

Bezmdede dilber yaqar sine-yi aḡyāra dāḡ

Bilmez anıñ her biri dāḡ-ı deründür baña

Şem‘ine pervâne-veş bāl ü perim yandı çün
Lâzım olan bir zamân şabr u sükündür baña

Şanma cefâlarla ben fâriğ olam ‘aşqdan
Her biri bir şive-yi şevk-füzündür baña

Şeb ki ala zülfünüñ bûyunu Yaḥyâ meşâm
Ol gice bir kākül-i ğâliye-gündur baña

(3) (Müşemmen-i Maḥbûn-ı Maṭviyy-i Mekşûf-ı ‘Arûz ve Ḍarb)

(Beyt)

Şu degme rûyuñ görür bu çeşm-i cānıyla dil
Gider ğam u ḥüzni çün olur ‘aқıl mużmaḥil

(Taқtî‘)

Şu degme rû/yuñ görür/bu çeşm-i cā/nıyla dil

Mefā‘ilün/Fā‘ilün/Mefā‘ilün/Fā‘ilün

Gider ğam u/ḥüzni çün/olur ‘aқıl/mużmaḥil

Mefā‘ilün/Fā‘ilün/Mefā‘ilün/Fā‘ilün

(4) (Müşemmen-i Maṭviyy ü Mevkûf u Maқtû‘ ve Maṭviyy-i Mekşûf-ı ‘Arûz ve Ḍarb)

[67]

(Beyt)

Eyle gülistân ‘azm irdi çü eyyām-ı gül

Nüş-ı mey it ğonca-fem oldı pür-cām-ı gül

(Taḳṭīʿ)

Eyle gülis/tān ʿazm/irdi çü ey /yām-1 gül

Müfteʿilün/Fāʿilān/Müfteʿilün/Fāʿilün

Nūş-1 mey it/ġonca-fem/oldı pür/cām-1 gül

Müfteʿilün/Fāʿilün/Mefʿülün/Fāʿilün

(5) (Müşemmen-i Maṭviyy-i Mecdūʿ-1 ʿArüz ve Ḍarb)

(Beyt)

Perde-yi zülfüñ açup bād-1 seḫergāh

Oldı ziyā-dāde şems ile hem ol māh

(Taḳṭīʿ)

Perde-yi zül/füñ açup/bād-1 seḫer/gāh

Müfteʿilün/Fāʿilān/Müfteʿilün/Fāʿ

Oldı ziyā/dāde şems/ile hem ol/māh

Müfteʿilün/Fāʿilān/Müfteʿilün/Fāʿ

(6) (Müşemmen-i Maṭviyy-i Menḫūr-1 ʿArüz ve Ḍarb)

(Beyt)

Manşıb-1 ḫüsniñle pādşāh çü geçdiñ

Enver-i rüyuñla ise māhı da geçdiñ

(Taḳṭīʿ)

Manşıb-1 ḫüs/niñle pād/şāh çü geç/diñ

Müfteʿilün/Fāʿilātü/Müfteʿilün/Faʿ

Enver-i rü/yuñla ise/māhı da geç/diñ

Müfte‘ilün/Fā‘ilātü/Müfte‘ilün/Fa‘

(7) (Müsemmen-i Maṭviyy-i Maḳtū‘ ve Manḥūr-ı ‘Arūz ve Ḍarb)

(Beyt) [68]

Bāğ-ı dile olalı teşrîfiñ cānā

Oldı ḳudūmüñle mişl ü cennet-i me’vā

Bāğ-ı dile/olalı teş/rîfiñ cā/nā

Müfte‘ilün/Fā‘ilātün/Mef‘ülün/Fa‘

Oldı ḳudū/müñle mişl ü/cennet-i me’/vā

Müfte‘ilün/Fā‘ilātün/Müfte‘ilün/Fa‘

(8) (Müseddes-i Maṭviyy)

(Beyt)

Virme şabā sen bugün o bŷy-ı güli

Ḳıldı mu‘aṭṭar o yār çü cān u dili

(Taḳṭi‘)

Virme şabā/sen bugün o/bŷy-ı güli

Müfte‘ilün/Fā‘ilātü/Müfte‘ilün

Ḳıldı mu‘aṭṭar o yār çü/cān u dili

Müfte‘ilün/Fā‘ilātü/Müfte‘ilün

(9) (Müseddes-i Maṭviyy-i Maḳtū‘-ı ‘Arūz ve Ḍarb)

(Beyt)

Dāğ-ı derūnum görüp de cānānım

İtmedi bir kerre raḥm o ḥübānım

(Taḳṭī°)

Dāğ-ı derū/num görüp de/cānānım

Müfte‘ilün/Fā‘ilātü/Me‘‘ülün

İtmedi bir/kerre raḥm o/ḥübānım

Müfte‘ilün/Fā‘ilātü/Me‘‘ülün

(10) (Murabba‘-ı Maṭviyy-i Mevḳūf)

(Beyt)

İrdi çü vaḳt-i bahār

Nüş-ı mey it ey nigār [69]

(Taḳṭī°)

İrdi çü vaḳt-i bahār

Müfte‘ilün/Fā‘ilān

Nüş-ı mey it/ey nigār

Müfte‘ilün/Fā‘ilān

(11) (Murabba‘-ı Maṭviyy-i Maḥbūn-ı Mevḳūf)

(Beyt)

Ḥasretiñ ile ey mäh

Ḳıldı nice dil āh vāh

(Taḳṭī°)

Ḥasretiñ i/le ey mäh

Müfte‘ilün/Fe‘‘ülān

Ḳıldı nice/dil āh vāh

Müfte'ülün/Fe'ülân

(Baħr-ı Mużârî'

Mużârî' luġatda müşābehēt ma'nāsınadır ve ıŧlāħda bir baħrın ismi olup eczāsı beyne'l-'Arab iki kerre (mefā'ılün fā'ilātün mefā'ılün) ve beyne'l-'Acem iki kerre (mefā'ılün fā'ilātün mefā'ılün fā'ilātün)den 'ibāret bulunmasına dinür vech-i tesmiyyesi eczāsının evvellerinde veted-i mecmū' bulunanlar veted-i mefrūka tebdil olduġda baħr-ı remele müşābih bulunmuş veyā veted-i mecmū' sebebler üzerine taġdīm olduġda baħr-ı hezece teşebbüh olması cihetiyle mużârî' dinilmiştir ki on iki nev' beyti şāmil olup bunun daħı eczā-yı aŧliyyelerine i'tibār olunmayup mekfūf olarak isti'māl olunur

(Eczā-yı Baħr-ı Mużârî'-i 'Arab)

(Mefā'ılün Fā'ilātün Mefā'ılün) (2) def'a

(Beyt)

Seniñ 'aşkıñ var iken dilde ey dil-dār

Ne mümkin ġayrıya bu gönüm olmaġ yār

(Taġtî')

Seniñ 'aşkıñ/var iken dil/de ey dil-dār

Mefā'ılün/Fā'ilātün/Mefā'ılün

Ne mümkin ġay/rıya bu gön/lüm olmaġ yār

Mefā'ılün/Fā'ilātün/Mefā'ılün

(Eczā-yı Baħr-ı Mużârî'-i 'Acem) [70]

(Mefā'ılün Fā'ilātün Mefā'ılün Fā'ilātün) (2) def'a

(Beyt)

Rızāyam kı l nīm nigāhın tek olsun bir āŧnālık

Ne hoş dil ki oldı yār iltifātūñ teg merhabālık

(Taḳṭī‘)

Rızāyam kıl/nīm nigāhıñ/tek olsuñ bir/āşnālık

Mefā‘ilün/Fā‘ilātün/Mefā‘ilün/Fā‘ilātün

Ne hoş dil ki/oldı yār il/tifātūñ teg/merhabālık

Mefā‘ilün/Fā‘ilātün/Mefā‘ilün/Fā‘ilātün

(1) (Müşemmen-i Mekkūf-ı Maḳşūr-ı ‘Arūz ve Ḍarb)

(Beyt)

Ne hoş mevsim-i bahār u hem ṭarf-ı cūy-bār

Varup anda ol nigār şunar cām-ı hoş-güvār

(Taḳṭī‘)

Ne hoş mevsim-i bahār/u hem ṭarf-ı/cūy-bār

Mefā‘ilü/Fā‘ilātü/Mefā‘ilü/Fā‘ilāt

Varup anda/ol nigār/şunar cām-ı/hoş-güvār

Mefā‘ilü/Fā‘ilātü/Mefā‘ilü/Fā‘ilāt

(2) (Müşemmen-i Mekkūf-ı Maḳzūf-ı ‘Arūz ve Ḍarb)

(Beyt)

Alup deste sāğarı şun ‘uşşāka sāḳiyā

Gidüp jeng-i gam elem gönül tā bula ziyā

(Taḳṭī‘)

Alup deste/sāğarı/şun ‘uşşāka/sāḳiyā

Mefā‘ilü/Fā‘ilün/Mefā‘ilü/Fā‘ilün

Gidüp jeng-i/gam elem/gönül tā bu/la ziyā

Mefā'īlū/Fā'īlūn/Mefā'īlū/Fā'īlūn

(3) (Müşemmen-i Ahreb-i Sâlim-i 'Arûz ve Darb)

(Beyt) [71]

Ebr-i bahâra mânend bu çeşm-i hûn-feşânım

Zâr ile bülbül-âsâ âlûde-yi figânım

(Takâtî°)

Ebr-i ba/hâra mânend/bu çeşm-i/hûn-feşânım

Mef'ûlû/Fā'īlātūn /Mef'ûlû/Fā'īlātūn

Zâr ile/bülbül-âsâ/âlûde/yi figânım

Mef'ûlû/Fā'īlātūn /Mef'ûlû/Fā'īlātūn

(Licenâbi Fıtnat)

Meyl eyledim görünce ol çeşm-i fitne-sâza

Mürğ-1 dil-i nizârım şayd oldı şâhbâza

Şâhib-kırân gamze kırt yığımı niyâme

Çeşm-i siyâh-1 mestiñ vardıkça h'vâb-1 nâza

Başlar füsûna gamze bağlar dilim o geysû

Görsem de yâri tenhâ yok kudretim niyâza

Tâb-1 firâka yandım inşâf kııl efendim

Kimler taḥammül eyler bu süz-1 cân-güdâza

Bâğ-ı cihâmı Fıḫnat āzāde-ser gezerken

Aḫdı mişāli cūdı bir serv-i ser-firāza

(4) (Müşemmen-i Aḫreb-i Müsebbâğ-ı ‘Arūz ve Ḍarb)

(Beyt)

Ol la‘l-i nūş-ı ḫandıñ meftūnı cümle ḫübān

V’ol cāh-ı ḫūsne bende hep mîr ü pādşāhān

(Taḫṫî‘)

Ol la‘l-i/nūş-ı ḫandıñ/meftūnı/cümle ḫübān

Mef‘ülü/Fā‘ilātün/Mef‘ülü/Fā‘iliyyān

V’ol cāh-ı/ḫūsne bende/hep mîr ü/pādşāhān

Mef‘ülü/Fā‘ilātün/Mef‘ülü/Fā‘iliyyān

(5) (Müşemmen-i Aḫreb-i Mekfūf ve Maḫşūr-ı ‘Arūz ve Ḍarb)

(Beyt)

Ḳurmuş fütādesine cefā yayıñ ol nigār

Delmiş hezār ‘āşıḫınıñ bağrını o yār

(Taḫṫî‘)

Ḳurmuş fütādesine/cefā yayı/ñ ol nigār

Mef‘ülü/Fā‘ilātü/Mefā‘ilü/Fā‘ilāt

Delmiş he/zār ‘āşı/ḫınıñ bağrı/nı o yār

Mef‘ülü/Fā‘ilātü/Mefā‘ilü/Fā‘ilāt [72]

(Licenābi Yaḫyā)

Gör ‘ālemiñ bürüdetini geldi nev-bahār

Ꞑoynundan ellerini çıkardı dağı enār

Nev-rūz nev-bahār iken hūkmi olmadı
Göstermez oldu kendüyi hūrşīd-i tāb-dār

Gūyā bahār tācir-i Hindūstāndır²⁵
Māni‘ metā‘iñ açmađa evzā‘-ı rūz-gār

Güller de nāşüküfte aña kim kulağ tutar
Ĥālīñ kime şikāyet ide ‘andelīb-i zār

Tağt-ı zümürüğinine ıkdığda şāh-ı gül
Yađyā işidesiñ nice feryād ider hezār

(6) (Müşemmen-i Ađreb-i Mekkūf-ı Mađzūf-ı ‘Arūz ve Đarb)

(Beyt)

Ėam ekme şormaz ise eger ĥālīñ ol perī
Hep ‘aşığı seniñ gibi gezmekde serserī

(Tađtī‘)

Ėam ekme/şormaz ise/eger ĥālī/ñ ol perī

Mef‘ülü/Fā‘ilātü/Mefā‘ilü/Fā‘ilün

Hep ‘aşı/đı seniñ gi/bi gezmekde/serserī

Mef‘ülü/Fā‘ilātü/Mefā‘ilü/Fā‘ilün

²⁵ Beyit metinde “Gūyā bahār tācir-veş Hindūstāndır” şeklindeydi. Ancak bu şekilde vezin aksamaktaydı. Biz de veznin sıhhati için divanın basılmış yayımındaki şeklini tercih ettik. Bkz. *Şeyhülislam Yahya Divanı*, (Haz. Rekin ERTEM) Akçađ Yay., Ankara 1995, s. 50.

(Licenābi Yaḥyā)

Olmuş şarāb-ı nāzıla mestāne gözleriñ
Uymuş yine o ğamze-yi fettāna gözleriñ

Başlar hemān süzilemege mānend-i şāhbāz
Kaşd eyledikçe şayd-ı dil ü cāna gözleriñ

Ādem ne deñlü şīr-dil olsa şikār olur
İtse kaçan nigāh-ı ğazālāne gözleriñ

Görseñ kitāb-ı mihr ü vefāyı sebaķ sebaķ
Ben söyledikçe baķmaya yābāna gözleriñ

Yaḥyā gibi olur nice bīçāre dil-figār
Ruḥşat virince ğamze-yi müjġāna gözleriñ

(7) (Müşemmen-i Aḥreb ü Sālim Maḥzūf-ı ‘Arūz ve Ḍarb)

(Beyt)

Ey yār-ı şīve-kārım cānım fedā saña
Kıldım nişār bu eşkim ey hoş edā sañ

(Taḳṭī‘)

Ey yār-ı/şīve-kārım/cānım fe/dā saña

Mef‘ülü/Fā‘ilātün/Mef‘ülü/Fā‘ilün [73]

Kıldım ni/şār bu eşkim/ey hoş e/dā sañ

Mef'ülü/Fā'ılātün/Mef'ülü/Fā'ilün

(8) (Müsemmen-i Ahreb-i Mekkūf-ı Sālim-i 'Arūz ve Darb)

(Beyt)

Ey gevher-i muṭahhar-ı bādī-yi nesl-i Ādem

Vāy ḥançer-i muzaffer-i kâ'im seniñle 'ālem

(Taḳṭî'î)

Ey gevher/i muṭahhar/ı bādī-yi/nesl-i Ādem

Mef'ülü/Fā'ılātü/Mefâ'ilü/Fā'ılātün

Vāy ḥançe/r-i muzaffe/r-i kâ'im se/niñle 'ālem

Mef'ülü/Fā'ılātü/Mefâ'ilü/Fā'ılātün

(9) (Müseddes-i Mekkūf-ı Maḳşūr-ı 'Arūz ve Darb)

(Beyt)

Mübārek ola bu ḥüsn perī rūy

Şeker la'l çeşm-i nāz ile gül bŷy

(Taḳṭî'î)

Mübārek o/la bu ḥüsn/perī rūy

Mefâ'ilü/Fā'ılātü/Mefâ'il

Şeker la'l/çeşm-i nāz i/le gül bŷy

Mefâ'ilü/Fā'ılātü/Mefâ'il

(10) (Müseddes-i Mekkūf-ı Maḥzŷf-ı 'Arūz ve Darb)

(Beyt)

Ne ḥoş demdedir o rūyı görenler

Hem ol mîve-yi vişâli derenler

(Taḳṭî‘)

Ne hoş demde/dir o rûyı/görenler

Mefâ‘îlü/Fâ‘ilâtü/Fe‘ülün

Hem ol mîve/yi vişâli/derenler

Mefâ‘îlü/Fâ‘ilâtü/Fe‘ülün [74]

(11) (Müseddes-i Ahreb-i Mekkûf-ı Sâlim-i ‘Arûz ve Darb)

(Beyt)

Meh-rûy çevresinde ḥaṭ-ı dildâr

Bir hâle şekli bağladı ol ruḥsâr

(Taḳṭî‘)

Meh-rûy/çevresinde/ḥaṭ-ı dildâr

Mef‘ülü/Fâ‘ilâtü/Mefâ‘îlü

Bir hâle/şekli bağla/dı ol ruḥsâr

Mef‘ülü/Fâ‘ilâtü/Mefâ‘îlü

(12) (Müseddes-i Ahreb-i Mekkûf-ı Maḥzûf-ı ‘Arûz ve Darb)

(Beyt)

Cevriñ çeküp uşandı bu cānım

Öldür beni ḥelâl ola ḳanım

(Taḳṭî‘)

Cevriñ çe/küp uşandı/bu cānım

Mef‘ülü/Fâ‘ilâtü/Fe‘ülün

Öldür be/ni ḥelâl o/la ḳanım

Mef'ülü/Fā'ilātü/Fe'ülün

(Baħr-1 Muħteżab)

Muħteżab mīmiñ zammı ve ķāfiñ süķüniyla luġatda kesilmiş nesne ma'nāsınadır ve ıřtıllāħda bir baħrıñ ismidir ki eczāsı beyne'l-‘Arab iki kerre (mef'ülātü müstef'ilün müstef'ilün) ve beyne'l-‘Acem iki kerre (mef'ülātü müstef'ilün mef'ülātü müstef'ilün)den ‘ibāretdir vech-i tesmiyyesi eczāsı baħr-1 münserihden münķaṭa‘ oldıġından ya'nı baħr-1 münserihde vasaṭda olan mef'ülātü cüz'ı bunda evveline getirilmekle ondan iķtizāb olundıġından muħteżab dimişlerdir ki altı nev' beyti ħāvi olup bunuñ daħı eczā-yı aşliyyelerine sem'ı i'tibār olunmayarak maṭviyy isti'māl iderler

(Eczā-yı Baħr-1 Muħteżab-1 ‘Arab)

(Mef'ülātü Müstef'ilün Müstef'ilün) (2) def'a

(Beyt) [75]

‘Ařķ bir ħāle ķoydı beni şol rütbe ki

Bilmem cān mı cānān mıdır cismimdeki

(Taķṭı‘)

‘Ařķ bir ħāle/ķoydı beni/şol rütbe ki

Mef'ülātü/Müstef'ilün/Müstef'ilün

Bilmem cān mı/cānān mıdır/cismimdeki

Mef'ülātü/Müstef'ilün/Müstef'ilün

(Eczā-yı Baħr-1 Muħteżab-1 ‘Acem)

(Mef'ülātü Müstef'ilün Mef'ülātü Müstef'ilün) (2) def'a

(Beyt)

Cānā zülf-i būyın mıdır yāħud misk-i ezfer midir bu

Kim zîrâ görülmüş degil ‘âlem içre bu hûş-bû

(Taḳṭî‘)

Cânâ zülf-i/bûyın mıdır/yâhud misk-i/ezfer mi bu

Mef‘ûlâtü/Müstef‘ilün/Mef‘ûlâtü/Müstef‘ilün

Kim zîrâ görülmüş degil ‘âlem içre/bu hûş-bû

Mef‘ûlâtü/Müstef‘ilün/Mef‘ûlâtü/Müstef‘ilün

(1) (Müşemmen-i Maṭviyy)

(Beyt)

Gel seherde ṭarf-ı çemenden ki ey nesîm-i şabâ

Vir o bûy-ı gül-i ruḥ kim tâ dil ide kesb-i şafâ

(Taḳṭî‘)

Gel seherde/ṭarf-ı çemen/den ki ey ne/sîm-i şabâ

Fâ‘ilâtü/Müfte‘ilün/Fâ‘ilâtü/Müfte‘ilün

Vir o bûy-ı/gül-i ruḥ kim/tâ dil ide/kesb-i şafâ

Fâ‘ilâtü/Müfte‘ilün/Fâ‘ilâtü/Müfte‘ilün

(2) (Müşemmen-i Maṭviyy-i Maḳtû‘-ı ‘Arûz ve Ḍarb)

(Beyt)

‘Ömr-i dehri bir furşat hem daḥı ğanîmet bil

‘Ārif ol kemâl kesb it tâ ki zindesiñ ey dil [76]

(Taḳṭî‘)

‘Ömr-i dehri/bir furşat/hem daḥı ğa/nîmet bil

Fā'īlātü/Mef'ülün/Fā'īlātü/Mef'ülün

‘Ārif ol ke/māl kesb it/tā ki zinde/siñ ey dil

Fā'īlātü/Mef'ülün/Fā'īlātü/Mef'ülün

(3) (Murabba‘-1 Maṭviyy)

(Beyt)

Var mı mişlüñ ey peri ruḥ

Sen gibi bir āfet şūḥ

(Taḳṭī‘)

Var mı mişlü/ñ ey peri ruḥ

Fā'īlātü/Müfte‘ilün

Sen gibi bi/r āfet-i şūḥ

Fā'īlātü/Müfte‘ilün

(4) (Murabba‘-1 Maṭviyy-i Maḳṭū‘-1 ‘Arūz ve Ḍarb)

(Beyt)

Ey nigār-ı sīmīn-ber

V’ey meh-i perī peyker

(Taḳṭī‘)

Ey nigār-ı/sīmīn-ber

Fā'īlātü/Mef'ülün

V’ey meh-i pe/rī peyker

Fā'īlātü/Mef'ülün

(5) (Murabba‘-1 Maḥbūn-1 Maṭviyy-i ‘Arūz ve Darb)

(Beyt)

Çeker derd ü cevri ni yār

Ciger ḥvār ‘āşık-1 zār

(Takṭī‘)

Çeker derd ü/cevri ni yār

Mefā‘ilü/Müfte‘ilün

Ciger ḥvār/‘āşık-1 zār

Mefā‘ilü/Müfte‘ilün

(6) (Murabba‘-1 Maṭviyy-i Sālim-i ‘Arūz ve Darb)

(Beyt) [77]

Bir şarāb ki gül-gūn olur

La‘l-i yārsiz ol ḥūn olur

(Takṭī‘)

Bir şarāb ki/gül-gūn olur

Fā‘ilātü/Müstef‘ilün

La‘l-i yārsi/ z ol ḥūn olur

Fā‘ilātü/Müstef‘ilün

(Baḥr-1 Müctess)

Müctess mîmiñ zammı ve cîmiñ sükûniyla luğatda bir nesneyi kökünden koparmağa ve kaç' itmege dirler ve ıstılahda bir baħrıñ ismidir ki eczâsı 'inde'l-'Arab iki kerre (müstef'ilün fâ'ilâtün fâ'ilâtün) ve 'inde'l-'Acem iki kerre (müstef'ilün fâ'ilâtün müstef'ilün fâ'ilâtün)den mürekkebdır vech-i tesmiyyesi ba'zılar 'indlerinde eczâsı baħr-ı hafıfden kaç' olundığından ya'nî hafıfıñ vasaatında olan müstef'ilün cüz'ini koparup bunuñ evveline getirildiginden müctess dinildi ve ba'zılar 'indlerinde eczâsından iki cüz'i kaç' olunmağıla isti'mâl olundığından nâşî müctess dinildi dimişlerdir ki toķuz nev' beyti vardır bunu şu'arâ-yı 'Arab ekşeriyâ meczuvv olarak isti'mâl iderler

(Eczâ-yı Baħr-ı Müctess-i 'Arab)

(Müstef'ilün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün) (2) Def'a

(Beyt)

Bîhad cefâ eyle hâlâ cevr idersiñ

Eyvâh ki sen hâl-i dilden bîhabersiñ

(Taķtî')

Bîhad cefâ/eyle hâlâ/cevr idersiñ

Müstef'ilün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün

Eyvâh ki sen/hâl-i dilden/bîhabersiñ

Müstef'ilün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün

(Eczâ-yı Baħr-ı Müctess)

(Müstef'ilün Fâ'ilâtün Müstef'ilün Fâ'ilâtün) (2) Def'a

(Beyt)

Sevdim seni cân u dilden mümkün mi vaz gelmesinden

Ayrılmazam bil ki cânâ bu rûhum ayrılrsa tenden [78]

(Taķtî')

Sevdim seni/cān u dilden/mümkin mi vaz/gelmesinden

Müstef'ilün/Fā'ilātün/ Müstef'ilün/Fā'ilātün

Ayrılmazam/bil ki cānā/bu rūḥum ay/rılsa tenden

Müstef'ilün/Fā'ilātün/ Müstef'ilün/Fā'ilātün

(1) (Müşemmen-i Maḥbūn)

(Beyt)

Müşerref oldu gönül çünkü gördi māh-cemālīñ

Biḥamd-i Rabb te'ālā müyesser oldu vişālīñ

(Taḳṭīʿ)

Müşerref ol/dı gönül çün/ki gördi mā/h-cemālīñ

Mefā'ilün/Fe'ilātün/Mefā'ilün/Fe'ilātün

Biḥamd-i Rab/b te'ālā/müyesser ol/dı vişālīñ

Mefā'ilün/Fe'ilātün/Mefā'ilün/Fe'ilātün

(Licenābi Yaḥyā)

Tüketdi şabrını gönlüm o la'l-i nāba düşelden

Ḳomadı varını ḥarc eyledi şarāba düşelden

Gözime 'aks-i ruḥuñ düşmegile yanmadı gönlüm

Hevā-yı dil ḳatı germ oldu cemre āba düşelden

İrişdi başı göge hiç ayağı yire mi başar

Fütāde-dil der-i yār-ı felek-ḥıbāba düşelden

Ne ıztırāb-1 keşākeşdedir bu cān-1 belā-keş
Cefā-yı şāne ile zülfüñ ıztırāba düşelden

Hiçāb-1 vuşlat-1 yār añladım vücūdımı Yaḥyā
Ne ḥālet ideceğim bilmem ol hiçāba düşelden

(2) (Müşemmen-i Maḥbūn-1 Maḥşūr-1 ‘Arūz ve Darb)

(Beyt)

Firāk-1 leyle düş oldı şu dem ki bu dil-i zār
Visāl şabaḥını gözlersin āfitābıñ arar

(Takṭî‘) [79]

Firāk-1 ley/le düş oldı/şu dem ki bu/dil-i zār

Mefā‘ilün/Fe‘ilātün/Mefā‘ilün/Fe‘ilāt

Visāl şaba/ḥını gözler/sin āfitā/bıñ arar

Mefā‘ilün/Fe‘ilātün/Mefā‘ilün/Fe‘ilāt

(3) (Müşemmen-i Maḥbūn-1 Maḥşūf-1 ‘Arūz ve Darb)

(Beyt)

Çıkarsa zülf-i şebinden o rüy-1 şubḥuñ eger
Fedā-yı ser idem elbet mişāl-i şem‘-i seḥer

Çıkarsa zül/f-i şebinden/o rüy-1 şub/ḥuñ eger

Mefā‘ilün/Fe‘ilātün/Mefā‘ilün/Fe‘ilün

Fedā-yı ser/idem elbet/mişāl-i şem/‘-i seḥer

Mefā‘ilün/Fe‘ilātün/Mefā‘ilün/Fe‘ilün

(Licenābi Yaḥyā)

Reh-i taleb tatalım kŭy-ı dil-rübā diyerek
Şafā-yı miḥnete yāhū vü merḥabā diyerek

Getürdüñ ey dil-i āvāre sīneye bir bir
Ne deñlü ğuşşa vü ğam varsa āşinā diyerek

Şikenc-i tŭrra-yı miskīnine esīr oldı
Belāya uğradı dil zŭlfine belā diyerek

Ḥüdā kerīmdir elbette eylemez maḥrŭm
Murādına irişir her kişi Ḥüdā diyerek

Açılmadıysa göñŭl künc-i hücrede Yaḥyā
Kenār-ı gülşene çık şî'r-i dil-güşā diyerek

(4) (Müşemmen-i Maḥbŭn-ı Maḳtŭ'-ı 'Arŭz ve Darb)

(Beyt)

Gidŭp bu 'aql u dil 'aşkıñla ıaldı cān tenhā
Çü şehri firḳatiñ içre ğarībinim şāhā

(Taḳtî')

Gidŭp bu 'aql u dil 'aşkıñ/la ıaldı cān/tenhā

Mefā'ilŭn/Fe'ilātŭn/Mefā'ilŭn/Fa'lŭn

Çü şehri fir/ḳatiñ içre/ğarībinim/şāhā

Mefā'ilün/Fe'ilātün/Mefā'ilün/Fa'lün [80]

(Licenābi Fuzūlī)

Yüri yeter baña ey sîm-i eşk bîdād it
Ger aqçe ile alınmış kul isem āzād it

Yitürme itleri āvāzınıñ gönül zevkiñ
Yiter kara giceler herze herze feryād it

Harāb olan gönül ey büt seniñ maqāmıñdır
Tegāfül eyleme bir kaç taş ile ābād it

Hilāf-ı 'ādete çok olma ey perī mā'il
Saña bu müşkil işi kim didi ki bünyād it

İşitmediñ mi gönül 'aşk müşkil oldıgını
Yiter füsün ile teşhîr-i ādemi zād it

Şabā esîrlerin kaçdıñ eylemiş ol gül
Bizi hem anda eger düşse fırsatıñ yād it

Fuzūli ister iseñ izdiyād-ı rütbe-yi fazl
Diyār-ı Rūmı gözet terk-i hāk-i Bağdād it

(Licenābi Fıḩnat)

Ḥayāl-i ğamzesini sīnede nihān buldum

Künām-ı şırde ğüyā ki āhuvān buldum

Ol ebruān ile ol ğamzeye nazīre ğöñül

Kemān-ı Rüstem ü şemşīr-i Ḳahramān buldum

Firāḳ-ı hicriñ ile mürde-yi ğam olmuş iken

Ḥayāl-i būse-yi la‘līñle tāze cān buldum

Derūnda dāğımı feyz-i bahār-ı ‘aşḳıñla

Gehī ğül [ü] gehī lāle ki erguvān buldum

‘Aceb mi ṭab‘ım olursa güher-feşān Fıṭnat

Ḥum-ı devātda gencīne-yi nihān buldum

(5) (Müşemmen-i Maḥbūn-ı Maḳṭū‘-ı Müsebbāğ-ı ‘Arüz ve Ḍarb)

(Beyt)

Ḥarāb-ı bāde-yi la‘līñle mest nice hūşyār

O çeşm-i nergis-i ḥünkāra bende her tāc-dār

(Taḳṭī‘)

Ḥarāb-ı bā/de-yi la‘līñ/le mest nice/hūşyār

Mefā‘ilün/Fe‘ilātün/Mefā‘ilün/Fa‘lān

O çeşm-i ner/gis-i ḥünkā/ra bende her/tāc-dār

Mefā‘ilün/Fe‘ilātün/Mefā‘ilün/Fa‘lān

(6) (Müşemmen-i Maḥbūn-ı Müşā‘aş-ı Maḫşūr-ı ‘Arūz ve Darb)

(Beyt)

Çıķınca zūlfūñ tārı cihāna ey yūzi māh

Ḳarardı nūr-ı şems çün bedūd-ı ‘āşık-ı āh

(Taḫṫī‘) [81]

Çıķınca zūl/fūñ tārı/cihāna ey/yūzi māh

Mefā‘ilün/Mef‘ülün/Mefā‘ilün/Fe‘ilān

Ḳarardı nūr-ı şems çün/bedūd-ı ‘ā/şık-ı āh

Mefā‘ilün/Mef‘ülün /Mefā‘ilün/Fe‘ilān

(7) (Müşemmen-i Maḥbūn-ı Müşā‘aş-ı Meḫşūf-ı ‘Arūz ve Darb)

(Beyt)

Açarsa ger yek tārıñ o sūnbül-i ter

Ḳıllar cihānı bād-ı şabā mu‘aṫṫar

(Taḫṫī‘)

Açarsa ger/yek tārıñ/o sūnbül-i/ter

Mefā‘ilün/Mef‘ülün/Mefā‘ilün/Fa‘

Ḳıllar cihānı/bād-ı/şabā mu‘aṫṫar

Mefā‘ilün/Mef‘ülün/Mefā‘ilün/Fa‘

(8) (Murabba‘-ı Maḥbūn)

[Beyt]

Görince ol yūzi māhı

Semāya çıķdı dil āhı

(Taḫṫī‘)

Görinte ol/yüzi mâhı

Mefâ'ilün/Fe'ilâtün

Semāya çık/dı dil āhı

Mefâ'ilün/Fe'ilâtün

(9) (Murabba'-ı Maḥbūn-ı Maḥşūr-ı 'Arūz ve Ḍarb)

(Beyt)

Firāk derdiñle yār

Qılar gönül āh u zār

(Taḳṭı')

Firāk der/diñle yār

Mefâ'ilün/Fâ'ilât

Qılar gönül/āh u zār

Mefâ'ilün/Fâ'ilât

Buḥūr-ı mezḳüre-yi erba'ayı daḥı bir dā'ire dāḥiline alup eczālarınñ tertıbleri cihetiyle muḥtelif olduğından (dā'ire-yi muḥtelife) dimişler ki dā'ire-yi ātiyye (Ḥāl-i ruḥuñ ey nigār ḳalb-i ḥazīnim yaḳar) mışra'ı üzere tertıb olunmağıla baḥr-ı münseriḥe taṭbıḳi ḥālinde 'ādetā taḥriri vechile (ḥāl)den başlatılmaḳ iḳtizā eyler [82]

(Taḳṭı')

Ḥāl-i ruḥuñ/ey nigār

Müfte'ilün/Fâ'ilât

Ḳalb-i ḥazī/nim yaḳar

Müfte'ilün/Fâ'ilât

şüretinde olup faqat baħr-ı muzāri'e tevfiķ olunduķda (ruħuñ) kelimesinden başlanılıp taķtī'i

(Ruħuñ ey ni/gār ķalb-i/ħazīnim ya/ķar ħāl)

(*Mefā'ilün/Fā'ilātü/Mefā'ilün/Fā'ilāt*)

vechile oķunur ammā egerçi baħr-ı muķtezab vezni aranılır ise (ey)den ibtidā ve (ruħuñ)da intihā idilür ki taķtī'i Şu Őürettedir

(Ey nigār/ķalb-i ħazī/nim yaķar/ħāl-i ruħuñ)

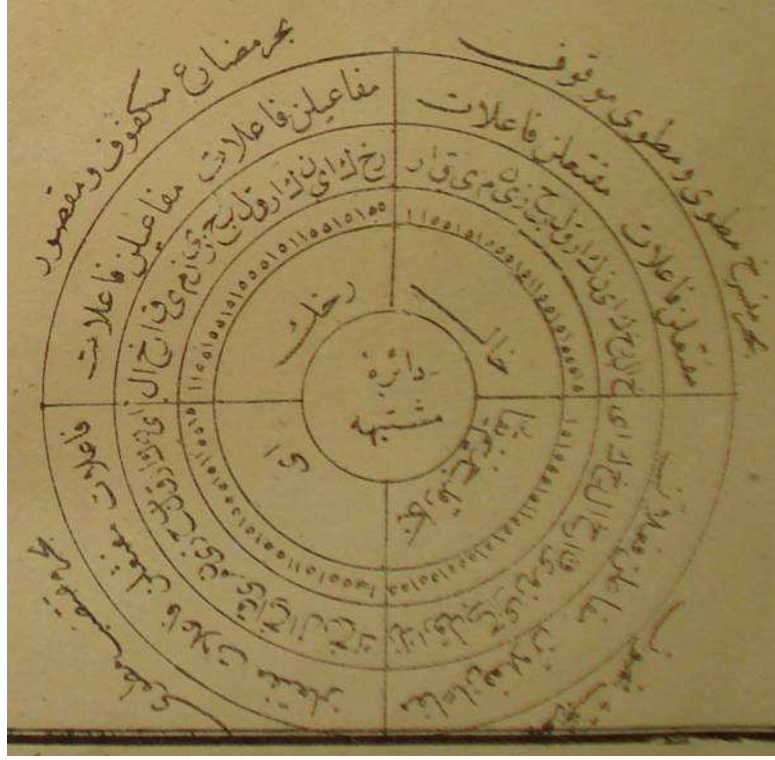
(*Fā'ilātü/Müfte'ilün/Fā'ilātü/Müfte'ilün*)

Lākin baħr-ı müctesş olarak ķırā'at idilecek olursa (nigār)dan bede' olunmalıdır ki taķtī'i ħālinde Şu Şüretle ola

(Nigār ķal/b-i ħazīnim/yaķar ħā/l ruħuñ ey)

(*Mefā'ilün/Fe'ilātün/Mefā'ilün/Fe'ilātün*)

Baħr-ı Muzāri‘-i Mekkūf u Maḳşūr/Baħr-ı Mūnseriħ-i Maṭviyy ü Maṭviyy-i Mevķūf



Baħr-ı Muḳtezab-ı Maṭviyy/Baħr-ı Müctesş-i Maħbūn

[83]

(Baħr-ı Serī‘)

Serī‘ sīniñ fethiyle luġatda çabuḳ ma‘nāsına ve iştilāħda bir baħrıñ ismidir ki eczāsı iki kerre (müstefilün müstefilün mef’ülāt)dan mürekkeb bulunmasına dirler sebab-i tesmiyyesi eczāları mütevāliyen iki sebab-i muḳaddem ile ve bir veted-i mu‘aħħardan ‘ibāret bulunduġına ve esbāb ise evtāddan daha esrā‘ olup telaffuzı bi’t-ṭab‘ serī‘ olacağına bināen serī‘ dinildi bunuñ daħı eczā-yı aşliyyesine i’tibār olunmayup maṭviyy olarak isti‘māl iderler ki altı nev‘ beyti vardır

(Eczā-yı Baħr-ı Serī‘)

(Müstefilün Müstefilün Mef’ülāt) (2) Def‘a

(Beyt)

Āh neyleyem sevdim seni çün bir kerre

Şāyeste oldum her belā [vü] her cevre

(Taḳṭī°)

Āh neyleyem/sevdim seni/çün bir kerre

Müstef'ılün/Müstef'ılün/Mef'ülātü

Şāyeste ol/dum her belā [vü] her cevre

Müstef'ılün/Müstef'ılün/Mef'ülātü

(1) (Müseddes-i Maṭviyy-i Mevḳūf-ı 'Arūz ve Darb)

(Beyt)

Gülşen-i rüyuñ var iken ey civān

Neyleyelim seyr-i çemen gülsitān

(Taḳṭī°)

Gülşen-i rü/yuñ var iken/ey civān

Müfte'ilün/Müfte'ilün/Fā'ilāt

Neyleyelim/seyr-i çemen/gülsitān

Müfte'ilün/Müfte'ilün/Fā'ilāt

(2) (Müseddes-i Maṭviyy-i Mekşūf-ı 'Arūz ve Darb)

(Beyt)

Görsün o meh rüyını dīvāneler

Tā ki yana şem'ine pervāneler [84]

(Taḳṭī°)

Görsün o meh/rüyını dī/vāneler

Müfte'ilün/Müfte'ilün/Fā'ilün

Tā ki yana/şem'ine per/vāneler

Müfte'ülün/Müfte'ülün/Fā'ilün

(Şarkı)

Kesdi yine tākāt-i tābım felek
Selb ideyor rāhat-ı h'vābım felek
Hün-ı derün itdi şarābım felek
Yağdı benim qalb-i h'arābım felek

Her ne zamān ol peri ki yād olur
Böyle işim nāle vü feryād olur
Şanma gönül bir dağı ābād olur
Yağdı benim qalb-i h'arābım felek

Bülbülünüm gonca menendim seniñ
Bendenim ey zülf-i kemendim seniñ
Luţfuna muhtācım efendim seniñ
Yağdı benim qalb-i h'arābım felek

Süz-ı dilim söylemem ağıyāra ben
Nāy gibi olsam dağı şad pāre ben
Nıtdim 'aceb şūh-ı sitemkāra ben
Yağdı benim qalb-i h'arābım felek

(3) (Müseddes-i Maṭviyy-i Maḳtū'-ı Mevḳūf-ı 'Arüz ve Darb)

(Beyt)

İşte budur miftah-ı genc-i kadim

Bismillāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm

(Taḳṭīʿ)

İşte budur/miftah-ı gen/c-i kadim

Müfteʿilün/Müfteʿilün/Fāʿilān

Bismillā/hi'r-Raḥmā/ni'r-Raḥīm

Mefʿülün/Mefʿülün/Fāʿilān

(4) (Müseddes-i Maṭviyy-i Aşlem-i ʿArüz ve ʿDarb)

(Beyt)

Luṭfila ḳahrıñ dile yār hoşdur

Farḳ idemez çünki o ser-hoşdur

(Taḳṭīʿ)

Luṭfila ḳah/rıñ dile yār/hoşdur

Müfteʿilün/Müfteʿilün/Faʿlün [85]

Farḳ idemez/çünki o ser/hoşdur

Müfteʿilün/Müfteʿilün/Faʿlün

(5) (Müseddes-i Maḥbün ve Maṭviyy-i Mekşüf-ı ʿArüz ve ʿDarb)

(Beyt)

Şu ḥāl-i bāl-i zāra idüp nazār

Bu cürm ü bışümārdan it gel güzer

(Taḳṭīʿ)

Şu ḥāl-i bā/l-i zāra id/üp nazār

Mefāʿilün/Mefāʿilün/Fāʿilün

Bu cürm ü bî/şümârdan it/gel güzer

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Fâ'ilün

(6) (Müseddes-i Maḥbūn-ı Maṭviyy-i Mekşūf-ı 'Arūz ve Darb)

(Beyt)

Dil mübtelâ-yı 'aşk olalı beri

Nāmūs-ı 'ārîñ kâlmadı eşeri

(Taḳṭî')

Dil mübtelâ/-yı 'aşk ola/lı beri

Müstef'ilün/Müstef'ilün/Fe'ilün

Nāmūs-ı 'ā/rîñ kâlmadı/eşeri

Müstef'ilün/Müstef'ilün/Fe'ilün

(Baḥr-ı Cedîd)

Cedîd cîmiñ fetḫiyle luġatda yeñi ma'nāsına ve iştilâḥda bir baḥrîñ ismidir ki eczâsı iki kerre (fâ'ilâtün fâ'ilâtün müstef'ilün) getirülmesine dirler sebab-i tesmiyyesi müte'ahḫirîn işbu baḥrı şoñradan îcâd u inşâd eylediklerinden cedîd dimişlerdir ki bunıñ daḫı eczâ-yı aşliyyesine i'tibâr olunmayup maḥbūn olarak isti'mâl iderler bir nev' beyti vardır

(Eczâ-yı Baḥr-ı Cedîd)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Müstef'ilün) (2) Def'a

(Beyt)

Yaḳdı göñlüm nîm nigâhı bir dilberîñ

'Aşık-ı meftūnum ol sîmin-berîñ [86]

(Taḳṭî')

Yaḳdı göñlüm/ nîm nigâhı/bir dilberîñ

Fā'īlātün/Fā'īlātün/Müstef'ilün

‘Āşık-ı mef/tünüm ol sî/min-beriñ

Fā'īlātün/Fā'īlātün/Müstef'ilün

(1) (Maḥbūn)

(Beyt)

Çeküp ol ğamze-yi tıĝıñ var ey perī

Ḥar-ı a‘dāya mişāl-i ğazanferi

(Taḳṭī‘)

Çeküp ol ğam/ze-yi tıĝıñ/var ey perī

Fā'īlātün/Fā'īlātün/Mefā'ilün

Ḥar-ı a‘dā/ya mişāl-i/ğazanferi

Fā'īlātün/Fā'īlātün/Mefā'ilün

(Baḥr-ı Ḳarīb)

Ḳarīb ḳāfiñ fethiyle luĝatda yaĝın ma‘nāsına ve iştılāḥda bir baḥrıñ ismidir ki eczāsı iki kerre (mefā‘aletün mefā‘ilün fā‘īlātün)dür ki bu daḥı müte‘aḥḥiriniñ icādı olan baḥrlardan olup bunuñ da eczā-yı aşliyyesine i‘tibār itmeyüp mekfūf olmaĝlıĝını iltizām itmişlerdir ki üç nev‘ beyti cāmi‘dir

(Eczā-yı Baḥr-ı Ḳarīb)

(Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fā‘īlātün) (2) Def‘a

(Beyt)

Nola ḳaldıysa bu çeşmim eşki yirde

Semāda mürĝ-ı āhım çün bāl ü perde

(Taḳṭī‘)

Nola kaldıy/sa bu çeşmim/eşki yirde

Mefā'īlün/Mefā'īlün/Fā'īlātün

Semāda mür/ġ-1 āhım çün/bāl ü perde

Mefā'īlün/Mefā'īlün/Fā'īlātün [87]

(1) (Müseddes-i Mekkūf-ı Maḫşūr-ı 'Arüz ve Darb)

(Beyt)

Döküp zülf-i perişānıñ ol nigār

Hezār 'aql u dili kıldı tärmār

(Taḫṭī')

Döküp zülf-i/perişānı/ñ ol nigār

Mefā'īlü/Mefā'īlü/Fā'īlān

Hezār 'aql u/dili kıldı/tärmār

Mefā'īlü/Mefā'īlü/Fā'īlān

(2) (Müseddes-i Aḫreb-i Mekkūf-ı Sālim-i 'Arüz ve Darb)

(Beyt)

Ḥaḫḫ bād-ı muḫālifden ey civānım

Ḥıfz ide bu bāğ içre sen fidānım

(Taḫṭī')

Ḥaḫḫ bād-ı/muḫālifde/n ey civānım

Mef'ülü/Mefā'īlü/Fā'īlātün

Ḥıfz ide/bu bāğ içre/sen fidānım

Mef'ülü/Mefā'īlü/Fā'īlātün

(3) (Müseddes-i Ahreb-i Mekfûf-1 Mağşûr-1 ‘Arûz ve Darb)

(Beyt)

Ey Āşaf-1 Cem gör ki şu nigâr

Dil taht-1 Süleymânıdır o yâr

(Tağtî‘)

Ey Āşa/f-1 Cem gör ki/şu nigâr

Mef‘ülü/Mefā‘ilü/Fā‘ilât

Dil taht-1/Süleymânı/dır o yâr

Mef‘ülü/Mefā‘ilü/Fā‘ilât

(Baħr-1 Ĥafif)

Ĥafif ĥāniñ fethiyle luğatda ağırıñ zıddı olan yeyni ma‘nāsınadır ve iştilāħda bir baħrıñ [88] ismidir ki eczāsı iki kerre (fā‘ilātün müstef‘ilün fā‘ilātün)den ‘ibāretdir vech-i tesmiyyesi kavlı-i Ĥalil’e göre cüz’-i sübā‘ileri eħaff olduğından ĥafif ve ba‘zılarına göre bināsınıñ iki tarafında olan ĥarekāt evtādı esbābınıñ ĥarekātına muttaşıl olmağıla tekellümünde ĥafiflik olduğundan ĥafif dinildi bunuñ daħı eczā-yı aşıyyelerine i‘tibār olunmayup maħbûn olarak isti‘māl eylerler ki toğuz nev‘ beyti vardır

(Eczā-yı Baħr-1 Ĥafif)

(Fā‘ilātün Müstef‘ilün Fā‘ilātün) (2) Def‘a

(Beyt)

Ġamze-yi nīzeñ ey perī cāna irdi

Raħne-yi sīnem çāresiz ĥāle girdi

(Tağtî‘)

Ġamze-yi nī/zeñ ey perī/cāna irdi

Fā‘ilātün/Müstef‘ilün/Fā‘ilātün

Raḥne-yi sî/nem çâresiz/ḥâle girdi

Fâ'îlâtün/Müstef'ilün/Fâ'îlâtün

(1) (Müseddes-i Maḥbûn-ı Sâlim-i Şadr u İbtidâ)

(Beyt)

Nev-Bahâr oldu açdı lâle-yi ḥamrâ

Bâğ-ı 'âlem büründi kisve-yi ḥazrâ

(Taḳṭî'î)

Nev-Bahâr ol/dı açdı lâ/le-yi ḥamrâ

Fâ'îlâtün/Mefâ'ilün/Fe'îlâtün

Bâğ-ı 'âlem/büründi kis/ve-yi ḥazrâ

Fâ'îlâtün/Mefâ'ilün/Fe'îlâtün

(2) (Müseddes-i Maḥbûn-ı Sâlim-i Şadr)

(Beyt)

Nev-bahârdır getir ver ol meyi sâķî

İdelüm nüş bu dem çü ḳalmaya bâķî

(Taḳṭî'î) [89]

Nev-bahârdır/getür ver ol/meyi sâķî

Fâ'îlâtün/Mefâ'ilün/Fe'îlâtün

İdelüm nüş/bu dem çü ḳal/maya bâķî

Fâ'îlâtün/Mefâ'ilün/Fe'îlâtün

(3) (Müseddes-i Maḥbûn-ı Maḳṭû'-ı Sâlim-i Şadr u İbtidâ)

(Beyt)

Müher-i la'liñ güşād it ey gül-leb

Eylesün mest fütādıñ ol mül-leb

(Taḳṭīʿ)

Müher-i la'liñ/güşād it ey/gül-leb

Fāʿilātün/Mefāʿilün/Faʿlün

Eylesün mest/fütādıñ ol/mül-leb

Fāʿilātün/Mefāʿilün/Faʿlün

(Licenābi Fuzūli)

Ey gönül yāri iste cāndan geç

Ser-i kūyin gözet cihāndan geç

Yā ṭamaʿ kes ḥayāt zevḳinden

Yā leb-i laʿl-i dil-sitāndan geç

Mülk-i tecriddür ferāgat evi

Terk-i māl eyle ḥānemāndan geç

Lāmekān seyriniñ ʿazīmetin it

Bu ḥarāb olacaḳ mekāndan geç

İʿtibār itme mülk-i dünyāya

İʿtibār-ı ʿulüvv-i şāndan geç

Ehl-i dünyāniñ olmaz āḥreti

Ger bunı ister iseñ andan geç

Meskeniñ bezmgāh-ı vaħdetdir

Ey Fuzūlı bu ħākdāndan geç

(Licenābi Bāķi)

‘Arızıñ āb-ı nābdır gūyā

Zekānıñ bir ħabābdır gūyā

Dilde envār-ı mihr-i ruħsārıñ

Ayda māh-ı tābadır gūyā

Nağş-ı ħüsn ħattıñıla şaħfe-yi dil

Bir muşavver kitābdır gūyā

Bezm-i ğamda dü-çeşm-i pür-ħūnum

İki şişe şarābdır gūyā

Ƨıtdı mihr-i cihānı ol māhıñ

Pertev-i āfitābdır gūyā

Bāķiyā ħāl-i ‘anberini anıñ

Nāfe-yi müşginābdır gūyā [90]

(4) (Müseddes-i Maħbūn-ı Mağtū‘-ı Müsebbāğ-ı Sālīm-i Şādr u İbtidā)

(Beyt)

Miḥnetiyle ne öldürür ol yār

Şefqatiyle ne şād ider ol yār

(Taḳṭīʿ)

Miḥnetiyle/ne öldürür/ol yār

Fāʿilātün/Mefāʿilün/Faʿlān

Şefqatiyle/ne şād ider/ol yār

Fāʿilātün/Mefāʿilün/Faʿlān

(5) (Müseddes-i Maḥbūn-ı Maḥşūr-ı Sālim-i Şadr u İbtidā)

(Beyt)

Ḳıymasın cāna ğamzeñ itmeye ḳan

Ḳaplar āfāḳı zār u āh-ı fiġān

(Taḳṭīʿ)

Ḳıymasın cā/na ğamzeñ it/meye ḳan

Fāʿilātün/Mefāʿilün/Feʿilün

Ḳaplar āfā/ḳı zār u ā/h-ı fiġān

Fāʿilātün/Mefāʿilün/Feʿilün

(6) (Müseddes-i Maḥbūn-ı Maḥzūf-ı Sālim-i Şadr u İbtidā)

(Beyt)

Çekdim ammā belālarıñ aparı

Ḳalması dilde ṭāḳatiñ eşeri

(Taḳṭīʿ)

Çekdim ammā/belālarıñ/aparı

Fā'īlātün/Mefā'īlün/Fe'īlün

Çalmadı dil/de tākatiñ/eşeri

Fā'īlātün/Mefā'īlün/Fe'īlün

(Licenābi Bāķī)

Sāķiyā cām-1 mey ne hoş gül olur

Destine kim alursa bülbül olur [91]

Dir ki gören tāze dāğı başımda

Ne güzel kırmızı çaranfil olur

Ġam-1 zülfüne dūd-1 āh-1 kebūd

Lāciverdī laṭīf sünbül olur

Reşte-yi müy-1 dilbere çolaşan

Beste-yi bend-i zülf-i kākül olur

Bāķiye āb-1 vaşlıñ irmezse

Āteş-i hicrile yanar kül olur

(Diğer Licenābi Bāķī)

Ḥübda cehre ile sine gerek

Belki maḥbüb böylesine gerek

Geçmege baḥr-1 ğamdan ey sāķī

Zevrak-ı mey gibi sefine gerek

Büseyi eksik eylemez cânân

Bundan artuğ baña dağı ne gerek

Mısr-ı hüsn içre ey şeh-i civân

Almağa vaşlıñı hazîne gerek

Gülmek ol goncaya münāsib[dir]²⁶

Ağlamak bu dil-i hazîne gerek

Genc-i gamda ço ağlasuñ Bâķı

Yâr sevmek anuñ nesine gerek

(7) (Müseddes-i Maḥbûn-ı Müşaaş-ı Sâlim-i Şadr u İbtidâ)

(Beyt)

Vaḳt-i güldür tonandı dehrîñ bâğı

Zevḳ-ı cām u şarābîñ oldı çağı

(Taḳtî⁶)

Vaḳt-i güldür/tonandı deh/riñ bâğı

Fā'ilātün/Mefā'ilün/Mef'ülün

Zevḳ-ı cām u/şarābîñ ol/dı çağı

Fā'ilātün/Mefā'ilün/Mef'ülün

²⁶ Vezin aksadığı için beytin divandaki şekli tercih edilmiştir. Bkz. *Baki Divanı*, (Haz. Sabahattin KÜÇÜK), TDK Yay., Ankara 1994, s. 275.

(8) (Müseddes-i Maḥbūn-ı Maḥfūf-ı Müsebbag-ı Sālīm-i Şadr u İbtidā)

(Beyt)

Ġamzesi tîr o çeşm-i cellād

Ķıldı ḥalkı anuñla berbād

(Taḳṭîʿ)

Ġamzesi tîr/o çeşm-i cel/lād

Fāʿilātün/Mefāʿilün/Fāʿ

Ķıldı ḥalkı/anuñla ber/bād

Fāʿilātün/Mefāʿilün/Fāʿ [92]

«Rūdegî-nām şāʿir bu baḥirden müsemmenü'l-eczā olarak şîr söylemiştir» Bu zātñ aşlı Māverāʿü'n-nehr'den olup ismi Caʿfer bin Muḥammed ve künyesi Ebu'l-Ḥasan'dır māderinden aʿmā toĝup faḳaḳ ol ḳadar ʿākil ü şāḥib-i ferāset imiş ki sekiz yaşında Ķurʿān'ı kāmilen hıfz u taḥşil-i ḳırāʿat idüp şîr söylemege başmalış ve ĝāyet ḥüsn-i şüreti olmaĝıla muṭriblıĝa daḥı heves-nāk olup uşul-i müsikide de yektā ve ḥattā ʿūd taʿbîr itdikleri bir nevʿ çalgıyı çalmaḳda daḥı bîhemtā oldıĝından icrā-yı terennümüne vāsıta olan rūde yaʿnî baĝırşakdan maʿmül sāz kirişlerine nisbet iderek Rūdegî laḳabı virilmiş veyāḥud seni henüz şaĝîr iken şîr söylediĝinden Rūdegî dinilmiş çünki rūd oĝul maʿnāsına olup kāf ḥarf-ı taşĝîr veyā ḥarf-i nisbet olmaĝıla oĝulcuḳ dimek olur zebān-ı Fārsî'de ibtidā inşā-yı nazm iden budur ki ebyāt u eşʿarı yüz kitābı mütecāvizdir Sāmāniyye devleti vaḳti üç yüz tārîḥinde Naşr bin Aḥmed Şāḥ'a nedîm ve üç yüz yigirmide ʿāzim-i mülk-i ḳadîm olmuşdur Raḥmetullāhi ʿaleyh raḥmeti vāsîʿa

(9) (Müşemmen-i Maḥbūn-ı Sālīm-i Şadr)

(Beyt)

Gösterirse cemāl-i pākini bir kerre ol şanem

Çala şanma ki dūd-ı āh ile dillerde jeng ü ğam

(Taḳṭīʿ)

Gösterirse/cemāl-i pā/kini bir ker/re ol şanem

Fāʿilātün/Mefāʿilün/Feʿilātün/Mefāʿilün

Çala şanma/ki dūd-ı ā/h ile diller/de jeng ü ğam

Feʿilātün/Mefāʿilün/Fāʿilātün/Mefāʿilün

(Baḥr-ı Müşākil)

Müşākil mīmiñ zammıyla luġatda meşābih ve ıŧlāḥda bir baḥrīñ ismidir ki eczāsı iki kerre (fāʿilātün mefāʿilün mefāʿilün)dür bu daḥı müteʿaḥḥirīniñ icādı olan baḥirlerdendir ve ŧuʿārā-yı Pehlevīʿniñ bu baḥirden söylediġi ŧıʿrler Fārsīʿden ziyāde vāḳıʿ olmuŧdur (Pehlevī) «Pā-yı Fārsīʿniñ fetḫiyle Pehlevʿe mensüb yaʿnī Pehlūbeŧ ŧehre ıtlāḳ olunur İŧfahān Rey * Hemedān * Nihāvend Āzerbaycānʿdır ve baʿz-ı rivāyete göre ŧīrāz nevāḥīsiniñ ismine ve lisānlarına taʿbīr iderler» İŧbu baḥrīñ dört nevʿ beyti olup bunı daḥı eczā-yı aŧliyyesi üzere istiʿmāl itmeyüp mekfūf iderler [93]

(Eczā-yı Baḥr-ı Müşākil)

(Fāʿilātün Mefāʿilün Mefāʿilün) (2) Defʿa

(Beyt)

Ḥāniḳāḥ-ı firāḳıñ içre dervīŧiz

Çile-keŧ genc-i ğamda ḫayli dil-rīŧiz

(Taḳṭīʿ)

Ḥāniḳāḥ-ı/firāḳıñ iç/re dervīŧiz

Fāʿilātün/Mefāʿilün/Mefāʿilün

Çile-keŧ gen/c-i ğamda ḫay/li dil-rīŧiz

Fāʿilātün/Mefāʿilün/Mefāʿilün

(1) (Müseddes-i Mekkûf-ı Mağşûr-ı ‘Arûz ve Darb)

(Beyt)

Ey nigâr siyeh çeşm siyeh mûy

Serv kâdli şeker dilli perî rûy

(Tağtî‘)

Ey nigâr/siyeh çeşm/siyeh mûy

Fâ‘ilâtü/Mefâ‘ilü/Mefâ‘il

Serv kâdli/şeker dilli/perî rûy

Fâ‘ilâtü/Mefâ‘ilü/Mefâ‘il

(2) (Murabba‘-ı Mekkûf-ı Mağşûr-ı ‘Arûz ve Darb)

(Beyt)

Qalb-i gülşeniñ ey yâr

Görmesin elem hâr

(Tağtî‘)

Qalb-i gülşe/niñ ey yâr

Fâ‘ilâtü/Mefâ‘il

Görmesin e/lem-i hâr

Fâ‘ilâtü/Mefâ‘il

(3) (Murabba‘-ı Mekkûf-ı Mağzûf-ı ‘Arûz ve Darb)

(Beyt)

Serv-i lâle cebînsin

Bâğ-ı dilde nişînsin

(Taḳṭīʿ) [94]

Serv-i lāle/cebīnsin

Fāʿilātü/Feʿülün

Bāğ-ı dilde/nişīnsin

Fāʿilātü/Feʿülün

Baʿz-ı şuʿarā işbu bahirden müsemmenü'l-eczā şıʿr söylemişlerdir

(Müsemmen-i Mefûf)

(Beyt)

ʿAzm-i bāğ-ı cemāl eyle ey gönül sen o maḥbūba

Gāh gül yüzün öp ıokla gāh-ı sünbül-i ter ıopla

(Taḳṭīʿ)

ʿAzm-i bāğ-ı/cemāl eyle/ey gönül se/n o maḥbūba

Fāʿilātü/Mefāʿilü/Fāʿilātü/Mefāʿilü

Gāh gül yü/zün öp ıokla/gāh-ı sünbü/l-i ter ıopla

Fāʿilātü/Mefāʿilü/Fāʿilātü/Mefāʿilü

infā beyānı sebḳat eylediği üzere eczā ve emşālleri zıkr olunan buḥūr-ı ḥamse (müntezaʿa) isminde bir dāʿire dāḥiline alınup sebep-i tesmiyyesi müteʿaḥḥiriniñ icādı olup dāʿire-yi mezkūruñ bahirleri dāʿire-yi münseriḥ bahirlerinden nezʿ olundığından içün müntezaʿa dinilmiş ve işbu (Āh şu perī hep işimi kıldı zār) mışraʿı dāʿire-yi mezkūreye ketb ü taḥrīr kılmışdır ki buḥūr-ı ḥamse-yi sālifü'l-beyānıñ beşine daḥı tevfiḳi mümkün olmağıla baḥr-ı serīʿa taḥbiḳi ḥâlde ʿadetā yazılış mişillü

(Āh şu perī/hep işimi/kıldı zār)

(Müfteʿilün/Müfteʿilün/Fāʿilāt)

olup baħr-ı cedīde tevfiķ olunur ise taķtī'ı

(Ŗu perī hep/iŖimi ķıl/dı zār āh)

(*Fe'ılātün/Fe'ılātün/Mefā'ilün*)

yolunda oķunur eger baħr-ı ķarīb vezninde ķırā'atı iķtizā ider ise taķtī'ı

(perī hep iŖimi ķıldı/zār āh Ŗu)

(*Mefā'ilü/Mefā'ilü/Fā'ilātü*)

Ŗüretine girer lākin ĥafif vezni aranılır ise (iŖimi) lafzından baŖlanılmalıdır ki taķtī'ı Ŗu vechiledir [95]

(İŖimi ķıl/dı zār āh/Ŗu perī hep)

(*Fe'ılātün/Mefā'ilün/Fe'ılātün*)

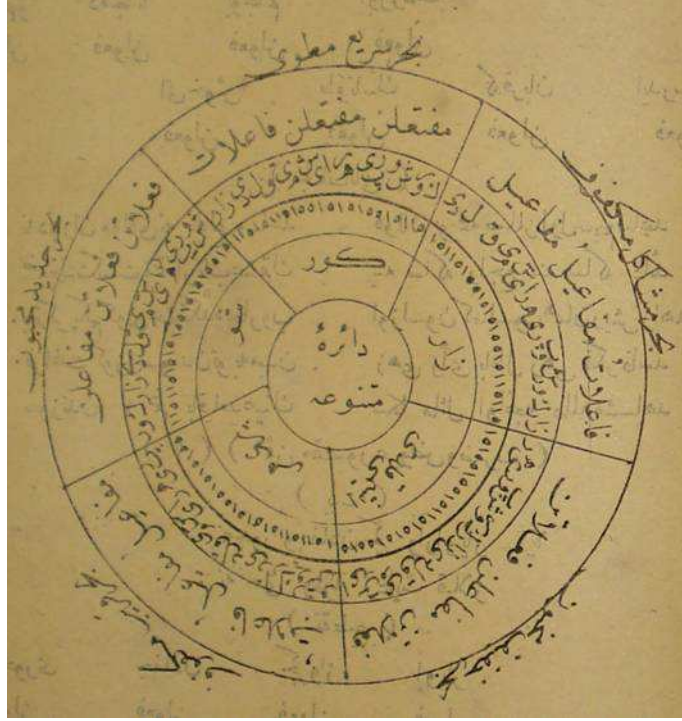
ve eger baħr-ı müŖākilden oķunur ise (zār) kelimesinden ibtidā olunmalıdır ki taķtī'ı

(Zār āh Ŗu/perī hep iŖimi ķıldı)

(*Fā'ilātün/Mefā'ilü/Mefā'ilü*)

Ŗüretinde olur nitekim dā'ire-yi ātīde teŖķil ķılındı

Baħr-1 Serī-i Maṭviyy



(Baħr-1 Müteķārib)

Müteķārib mīmiñ zammı tāniñ fethiyle luġatda birbirine yaķın nesne ma'nāsına ve ıştılahda bir baħrıñ ismidir ki eczāsı sekiz kerre (fe'ülün) olmasına dirler vech-i tesmiyyesi Ĥalil'e göre eczāları birbirine yaķın olmasından ve Züccāc'a göre evtādı esbāba ķarīb bulunmasından müteķārib dinildi on nev' beyti vardır [96]

(Eczā-yı Baħr-1 Müteķārib)

(1) (Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün) (2) Def'a

(Beyt)

Ne beyhüde cānā bu cānım üzersiñ

Anı hoş tutasıñ ki ķurbān idersiñ

(Taķtī')

Ne bey/hüde cānā/bu cānım/üzersiñ

Fe'ülün/Fe'ülün/Fe'ülün/Fe'ülün

Anı hoş/ıtutasıñ/ki kırbān/idersiñ

Fe‘ülün/Fe‘ülün/Fe‘ülün/Fe‘ülün

(Licenābi Bākī)

Ne devrān muvāfıķ ne ıtālī‘ müsā‘id

Ƙoluñ boynuma ŗalmaz ol sīm-i sā‘id

Žamīriñ ŗikest itme erbāb-ı ‘aŗkıñ

Yine saña rāci‘ yine saña ‘ā’id

Yeter gerçi kim kūy-ı ‘aŗkıñda çārüb

Üzölsün kesilsün hemān riŗ-ı zāhid

Ferāġat güzel sevmeden tevbe meyden

Zihī re’y-i bātıl zihī fikr-i fāsıd

Sözinden ne ġam Bākıyā müdde‘iniñ

Saña mā’il olunca ‘ālem de ŗāhid

(2) (Müşemmen-i Maķŗūr-ı ‘Arüz ve Đarb)

(Beyt)

Ne cevr ü cefādan geçer vaz o yār

Ne Hāķķ-ı vefāya ri‘āyet kılar

(Taķtı‘)

Ne cevr ü/cefādan/geçer vaz/o yār

Fe‘ülün/Fe‘ülün/Fe‘ülün/Fe‘ül

Ne Hakk-ı/vefāya/ri‘āyet/kılar

Fe‘ülün/Fe‘ülün/Fe‘ülün/Fe‘ül

(3) (Müşemmen-i Maḥzūf-ı ‘Arūz ve Darb)

(Beyt)

Zihî ruḥ ki nāzikligi gülde yoḡ

Ne hoş bŷy-ı zŷlfŷñ ki sŷnbŷlde yoḡ [97]

(Taḡtî‘)

Zihî ruḥ/ki nāzik/ligi gül/de yoḡ

Fe‘ülün/Fe‘ülün/Fe‘ülün/Fe‘ul

Ne hoş b/ŷy-ı zŷlfŷñ/ki sŷnbŷl/de yoḡ

Fe‘ülün/Fe‘ülün/Fe‘ülün/Fe‘ul

(Licenābi Bākî)

Olur sebze-zār-ı hüner ḡāk olan

Nem-i eşkile ḡākî nem-nāk olan

Olur ḡābil-i feyz-i nŷr-ı ḡadem

Güneş gibi āyinesi pāk olan

Nedir cāna mir’at-i ḡŷsn-i ezel

Gŷzel fehm ider şāḡib-idrāk olan

Ḗaḡan rāh-ı vaşlıñdan eyler gŷzer

Bu seylāb-ı eşk üzre hāşāk olan

Bu rāh-ı hātır-nākden Bāķiyā

Güzer itmez ola ki bīpāk olan

(4) (Müseddes-i Sālim)

(Beyt)

Budur kıblem ebrū-yı dilber

Dağı secdegāhımdır ol yir

(Taķtī‘)

Budur kıb/lem ebrū/-yı dilber

Fe‘ülün/Fe‘ülün/Fe‘ülün

Dağı sec/degāhım/dır ol yir

Fe‘ülün/Fe‘ülün/Fe‘ülün

(5) (Müseddes-i Maḥzūf-ı ‘Arūz ve Ḍarb)

(Beyt)

Virüp zülf-i būyuñ şabā

Alur naķd-i diller hebā

(Taķtī‘)

Virüp zül/f-i būyuñ/şabā

Fe‘ülün/Fe‘ülün/Fe‘ülün

Alur naķ/d-i diller/hebā

Fe‘ülün/Fe‘ülün/Fe‘ülün

(6) (Müşemmen-i Eşlem-i Sâlim-i ‘Arûz ve Darb)

(Beyt)

Âşûb cânım şûh-ı cihânım

Cânımda cânım sen mihribânım [98]

(Takâtî‘)

Âşû/b cânım/şûh-ı/cihânım

Fa‘lün/Fe‘ülün/Fa‘lün/Fe‘ülün

Cânım/da cânım/sen mih/ribânım

Fa‘lün/Fe‘ülün/Fa‘lün/Fe‘ülün

(Licenâbi Vâşıf)

Bir anca bilseñ pek bî bedelsiñ

Baña emelsiñ sen pek güzelsiñ

Ey verdir ‘anā yok mişlüñ aşlā

Çok tāze ammā sen pek güzelsiñ

Şayda seni pek var bende istek

Mümkin mi geçmek sen pek güzelsiñ

Reftârıñ a‘lā tavrıñ dil-ārā

Şanma müdārā sen pek güzelsiñ

Bu tavrımdı dün gördi kendi

Vâşıf begendi sen pek güzelsiñ

(7) (Müşemmen-i Eşrem-i Sâlim-i ‘Arûz ve Darb)

(Beyt)

Ḥaste diliñ aḥvâlini bir şor

Ölmeden aniñ çâresini gör

(Taḳṭî‘)

Ḥaste/diliñ aḥ/vâli/ni bir şor

Fe‘ul/Fe‘ülün/Fe‘ul/Fe‘ülün

Ölme/den aniñ/çâre/sini gör

Fe‘ul/Fe‘ülün/Fe‘ul/Fe‘ülün

(8) (Müşemmen-i Eşrem-i Sâlim-i Maḳşûr-ı ‘Arûz ve Darb)

(Beyt)

Ol şeb-i zülfüñ ğâliye say

Hem daḥı rüyuñ meşel ol ay

(Taḳṭî‘)

Ol şeb/-i zülfüñ/ġâli/ye say

Fe‘ul/Fe‘ülün/Fe‘ul/Fe‘ül

Hem da/ḥı rüyuñ/meşel/ol ay

Fe‘ul/Fe‘ülün/Fe‘ul/Fe‘ül [99]

(9) (Müşemmen-i Maḳbûz-ı Eşlem-i ‘Arûz ve Darb)

(Beyt)

Bu dil seni terk ider mi şandıñ

Cefâ çeküp vaz geçer mi şandıñ

(Taḳṭīʿ)

Bu dil se/ni ter/k ider mi/şandıñ

Feʿülü/Faʿlün/Feʿülü/Faʿlün

Cefā çe/küp vaz/geçer mi/şandıñ

Feʿülü/Faʿlün/Feʿülü/Faʿlün

Şuʿarā-yı ʿulemā-yı müteʾaḫḫirīn işbu maḳbūz-ı eşlemiñ on altı cüzʾi üzerine baʿzan şîʿr söylemişlerdir

(Beyt)

Gel ey perī-rüy çeşm-i mestim ki bezm-i ʿuşşāka laʿl-i mülsüñ

Bu bāğ-ı dehr içre mişl-i lāle nihāl-i nevreste gönca gülsüñ

(Taḳṭīʿ)

Gel ey pe/rī-rüy çeşm-i/mestim/ki bezm-i/ʿuşşā/ka laʿl-i/mülsüñ

Feʿülü/Faʿlün/Feʿülü/Faʿlün/Feʿülü/Faʿlün/Feʿülü/Faʿlün

Bu bāğ-ı/dehr iç/re mişl-i/lāle/nihāl-i/nevres/te gönca/gülsüñ

Feʿülü/Faʿlün/Feʿülü/Faʿlün/Feʿülü/Faʿlün/Feʿülü/Faʿlün

(10) (Müşemmen-i Maḫzūf)

(Beyt)

Gehī nāz u gāh sitem cev-r-i yār

Bu derdile dil ider āh u zār

(Taḳṭīʿ)

Gehī nā/z u gāh/sitem cev/r-i yār

Feʿülü/Feʿul/Feʿülü/Feʿul

Bu derdi/le dil/ider ā/h u zār

(Baħr-ı Mütedārik)

Mütedārik mīmiñ zammı ve tāniñ fethiyle luğatda tedārük idici ve ıřlāħda sekiz kerre (fā‘ilün)den ‘ibāret olıcı bir baħrıñ ismidir vech-i tesmiyyesi işbu baħr Ĥalīl’iñ İcādı olmayup şoñradan Aħfeş tedārük ve inşād eylediginden mütedārik dinilmiştir çünkü fā‘ilün lafzı fe‘ülün kelimesiniñ ‘aksi olup bir sebep-i muğaddem ile bir veted-i mu‘aħħardan mürekkeb [100] bulunmuş ve İmām Ĥalīl ise sebep-i za‘īfi veted-i kavī üzerine taqđīm itmegi kerīh görmüş olmağıla müteķāribden mā‘adā baħr taħric itmeyüp buħūr-ı mezkūr on beş ve şoñra Aħfeş bu ĥuşuşı tensīb görerek (lün fe‘ü) ya‘nī (fā‘ilün) vezni üzere bir baħr daha tertīb idüp mesbūku’z-zıkr on beş baħra ‘ilāve on altıya iblāğ eylemiştir ve bu baħra birtakım isimler daħı tesmiyye iderler ki ezcümle biri (şakīķ) ya‘nī mütedārik ile müteķāribiñ eczāları evtād ile esbābdan ‘ibāret olduklarından gūyā yek-dīgerine ķardaş olmuşlardır ve biri daħı müte‘aħħiriniñ şoñradan İcād ve ihtirā‘ı olduğundan (muħteri‘) dimişlerdir ve biri daħı (rekzü’l-ħall) olup ke’ennehu at ķoşariken ayaklarınıñ şadāsı fā‘ilün veznine şebīh olduğundan ve biri daħı (şavtu’n-nāķūs) olup bu da zīrā çāniñ şadāsınıñ fā‘ilün veznine müşābeheti bulunduğundan ve biri daħı (müttasıķ) ki ma‘nāsı tām olup bu baħr daħı tām isti‘māl olduğundan ve biri daħı (muntazam) ki eczāsı taķtī‘ olunduķda ĥurūf-ı müteħarrike ve sākineleri intizām üzere bulunduğundan ve biri daħı (ġarīb) ki gūyā Ĥalīl buħūr-ı mu‘tebereden ‘add itmeyüp ve şu‘arā-yı müteķaddimīn de bu baħrdan pek nādir şı‘r söylemekle ġarīb ķalmış idüğünden biri de (müteķātır) ki bir oluķdan teķātür iden şu tamlasına teşbīh iderler ya‘nī bu baħrıñ ĥarekātı ĥadd-ı vāħid üzerine şey’en ba‘de şey’in teķātür eyler çünkü eczāsı maķtū‘ olduğunda ya‘nī fā‘ilün cüz’ine ķaķ ‘illeti ‘arız olup veted olan (‘ilün) lafzınıñ ĥarf-i sākin olan nūni ĥazfıla lām sākin kılındıķda (fā‘il) ķalmaķ ile taķ taķ mişāli olup işbu baħra bu vechile esāmī-yi mezkūre tesmiyye olunmuşlardır bunuñ daħı altı nev‘ beyti vardır

(Eczā-yı Baħr-ı Mütedārik)

(1) (Fā‘ilün Fā‘ilün Fā‘ilün Fā‘ilün) (2) Def‘a

(Beyt)

Yandı dil nār-ı ‘aşkıñla ey gül beden

Bir nazar kı1 ki bulsun yeñi cān u ten

(Taḳṭī‘)

Yandı dil/nār-ı ‘aş/kıñla ey/gül beden

Fā‘ilün/Fā‘ilün/Fā‘ilün/Fā‘ilün [101]

Bir nazar/kı1 ki bul/sun yeñi/cān u ten

Fā‘ilün/Fā‘ilün/Fā‘ilün/Fā‘ilün

(2) (Müşemmen-i Maḥbūn)

(Beyt)

Seni görmege bir kere ey hoş-edā

Ƙı1a tā saña cānı fedā bu gedā

(Taḳṭī‘)

Seni gör/mege bir/kere ey/hoş-edā

Fe‘ilün/Fe‘ilün/Fe‘ilün /Fe‘ilün

Ƙı1a tā/saña cā/nı fedā/bu gedā

Fe‘ilün/Fe‘ilün/Fe‘ilün /Fe‘ilün

(3) (Müşemmen-i Maḳṭū‘)

(Beyt)

Berbād itdi ‘aşkıñ bālim

Raḥm it cānā gör aḥvālim

(Taḳṭī‘)

Berbā/d itdi/‘aşkıñ/bālim

Fa‘lün/Fa‘lün/Fa‘lün/Fa‘lün

Raḥm it/cānā/gör aḥ/vālim

Fa'ün/Fa'ün/Fa'ün/Fa'ün

(4) (Müşemmen-i Maḥbūn-ı Maḫṭū'-ı 'Arūz ve Darb)

(Beyt)

Sünbül-i siyāhı Semen'dedir

Leşker-i Ḥabeş şaḥ Ḥoten'dedir

(Taḫṭī')

Sünbül-i/siyā/hı Semen/dedir

Fā'ilün/Fe'ul/Fā'ilün/Fe'ul [102]

Leşker-i/Ḥabeş/şaḥ Ḥoten/dedir

Fā'ilün/Fe'ul/Fā'ilün/Fe'ul

(5) (Müseddes-i Maḥbūn)

(Beyt)

Saḥa ey gül-i nāzik edā

Nice cān u dil ola fedā

(Taḫṭī')

Saḥa ey/gül-i nā/zik edā

Fe'ilün/Fe'ilün/Fe'ilün

Nice cā/n u dil o/la fedā

Fe'ilün/Fe'ilün/Fe'ilün

(6) (Müseddes-i Maḫṭū')

(Beyt)

Dil rūyuñ ey gül-ter

Her dem ārzū eyler

(Taḳṭīʿ)

Dil rū/yuñ ey/gül-ter

Faʿlün/Faʿlün/Faʿlün

Her dem/ārzū/eyler

Faʿlün/Faʿlün/Faʿlün

İşbu iki baħrıñ daħı eczālarınıñ birbirine müşābeheti ve muvāfaḳatı cihetiyle (müttefaḳa) nāmında bin dāʿire içine alınmış ve (Yiter itme cevri ki şabrım tükendi) mışraʿı daħı baħreyn-i mezkūreyn vezinlerine tevfiḳen inşād kılnmışdır ki

Yiter it/me cevri/ki şabrım/tükendi

Feʿülün/Feʿülün/Feʿülün/Feʿülün

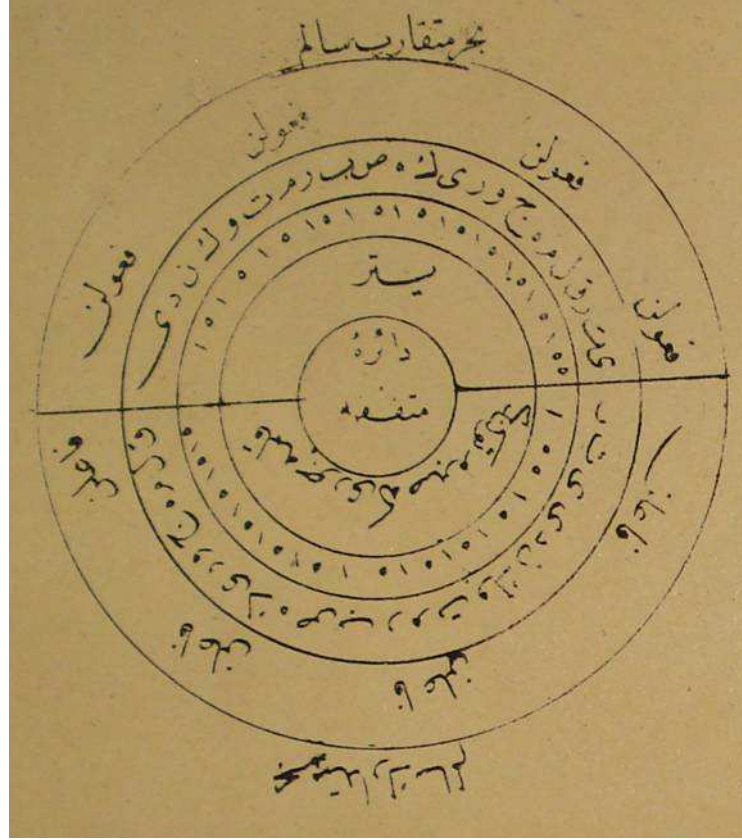
şūretinde taḳṭīʿi baħr-ı müteḳāribe ve taḳṭīʿ-i ātiyye ki

İtme cev/ri ki şab/rım tüken/di yiter

Fāʿilün/Fāʿilün/Fāʿilün/Fāʿilün

baħr-ı mütedārike mensūb olur [103]

Baħr-ı Müteķārib-i Sālim



Baħr-ı Mütedārik-i Sālim

Temmetü'l-buħūr bi'avni'llāhi'l-Meliki's-Şekūr

[106]

‘İLM-İ KAVĀFĪ

(**Kāfiye**) luġatda bir nesneniñ bir nesne arķasından gelmesine dinür ıŖlāh-ı Ŗu‘arāda ise kelām-ı mevzūn arķasına ya‘nĪ Ŗi‘riñ āhırında bulunan ħarfe dinür ki eczā-yı beyt anıñla rabṭ olunur

ta‘yĪn-i kāfiyede rivāyāt-ı mütেকāšire olup ancak beyne‘l-fuzalā kāfiye bir ħarfdır ki ‘ulemā-yı ‘Arab ol ħarfe ħarf-i (**revĪ**) dirler

(**RevĪ**) revādan me‘hūzdur revā luġat-ı ‘Arab‘da deveniñ yükini baġladıkları ipe dinilüp ol ip ile deveniñ yükü baġlandığı gibi Ŗi‘riñ kāffe-yi eczāsı ħarf-i (revĪ) ile baġlanur

(MiŖāl)

Ṭutdı gülŖende yine bübül-i ħoŖ-ħvān menzil
BaŖlasun devre ķadeħ oldu müzeyyen maħfil

İŖbu beytiñ ħarf-i revĪsi (lām)dır ki beytiñ ħarf-i aħiri olmağıla eczā-yı beyt aña rabṭ olunmuŖdur ve ħarf-i revĪniñ mā-ķablindeki ħarekeye (**tevcĪh**) dirler ki burada (zā) ile (fā)niñ ħarekelerinden ‘ibāretdir bu kāfiyede bir ħarf bir ħareke olup iŖbu ħarekeleriñ yek-dġgere muħālefen efāzıl-ı Ŗu‘arā tecvĪz itmemiŖler ve ħarf-i (revĪ)niñ ħarf-i aŖlı ya‘nĪ nefis-i kelimededen olmak lüzūmunu dermiyān itmiŖlerdir ki beyt-i sābıkda bulunan (menzil) ve (maħfil) kelimeleriniñ lām‘ları efķār-ı Ŗu‘arāya tamāmıyla muvāfiķdır ħarf-i (revĪ) eger (eve) ve (seve) lafzlarında bulunan (hā)lar gibi bir sebebden ṭolayı āhır-ı kelimeye iltihāķ itmiŖ ise mā-ķablindeki [107] ħarekeyi Īmā için gelmiŖ olacağından ħarf-i (revĪ) olamaz (revĪ) daħı **muķayyede** ve **muṭallāķa** olmak üzere iki nev‘dir (**RevĪ-yi Muķayyede**) ħarf-i (revĪ)den evvel gelüp (ridf)-i aŖlıden ħālĪ olan ħarf-i sākine dinür ki (bā ve ħā ve rā ve zā ve sĪn ve ŖĪn ve ġayn ve fā ve nūn ve hā) ħurūf-ı ‘aŖeresinden ve miŖāl (**Ŗabr** ve **baħt** ve **ferd** ve **mezd** ve **mest pūŖt** ve **luġaz** ve **heft** ve **pend** ü **sehl**) lafzlarından ‘ibāretdir

(Beyt)

‘Ālem-i vaḥdetde ey sāķī bizi bezm-i elest

İtdi ikrār-ı şafā mey-ḥānesinde şöyle mest

İşbu beyt ḥarf-i (sīn)in mişāli olup sâ’irleri buña kıyās oluna **(Revî-yi Muṭallāḳa)** ḥarf-i revīden sonra bir ḥarf-i sākin gelüp ḥarf-i (revī) anıñla müteḥarrek olmasına dinür (Dilberi) gibi ki (rā)-yı revī müteḥarrek olmuşdur

(Mişāl)

Gözlerim cānā remedden bağlarum şanma beni

Şaḳınur iki gözünden ‘āşık-ı şeydā seni

İşbu ḥarf-i (revī)niñ tebdil ve tağyiri ğayr-ı cā’iz ise de vaḳt-i zarūretde ḳurb-ı meḥāric-i ḥurūfa ri‘āyetle ba‘zan taḥvīli mesbūḳ olup faḳaṭ beyne’ş-şu‘arā mu‘ayyebātdan ma‘dūd olunmağıla taḥvīl-i ḥurūfi mutaḳammın olan (revī)ye **(ikfā)** nāmı virilmiştir meşelā (iftitāḥ) ve (iştibāḥ) lafzlarında olduğu gibi ki biri (ḥā) ve diğeri (hā)dır

İmdi ḥarf-i (revī) mā-ḳabli i‘tibāriyla yā (müreddefe) veyā (mü’essese) veyā (mücerrede) ve māba‘adı i‘tibāriyla (mevşül) olur

Ḳāfiye-yi (müreddefe) ḥarf-i (revī)den evvel bir ḥarf gelür ve bu daḥı iki kısma taḳsīm idilür ki kısım-ı evveli (müreddef-i biredif) ve kısım-ı şānisi (müreddef-i biredif) olup kısım-ı evvel yā (müfred) ile yāḥud (mürekkab) ile olur (Müfred) ile olan müreddef faḳaṭ (yā ve elif ve vāv) ḥurūfunda olup bunlardan (yā)niñ mā-ḳablindeki bulunan ḥarfiñ kesresi (memdūde) ve (ğayr-ı memdūde) i‘tibāriyla iki nev‘dir ki (ğarīb) ve (ḳarīb) nev‘-i evvelin (vir) ve (gir) nev‘-i şāniniñ mişālidir

* Mişāl-i Yā’-yı Memdūde *

Zülfini görsem ‘izārın üzre ey ḥūr-ı cemil

Şanurım zencir şekliñ bağlamışdır selsebil [108]

* Mişāl-i Yāʿ-yı Ğayr-ı Memdūde *

(Beyt)

Bir vişāl için baña ey meh-ru yok yok istemem

Ben bozuşdum bakma şimdensonra sık sık istemem

Müfred ile müreddef olan harf-i şālişeniñ ikincisi ki (vāv)dır anıñ mā-ķablinde bulunan harfiñ zammesi dağı (memdūde) ve (ğayr-ı memdūde) olmak üzere iki kısım olup (zuhūr) ve (şudūr) kısım-ı evveliñ (göl) ile (çöl) kısım-ı şāniniñ mişālleridir

* Mişāl-i Vāv-ı Memdūde *

(Beyt)

Ĥūn-ı kebūter ile yine pūr olup ku's

Devr-i piyāle göstere mi dīde-yi ĥoros

* Mişāl-i Vāv-ı Ğayr-ı Memdūde *

(Beyt)

Niçe düzd-i niğāhım buse-yi çin vech-i yār olsun

Sen ey zulf-i siyeh serhad-i ĥüsünde ķaraķolsun

Müfred ile müreddef olan ĥurūfuñ üçüncüsü harf-i (elif) olup faķať bir nev'dir mişāli (yār) ve (nār) lafzlarıdır

* Mişāl *

Variken sende bu āyine gibi sine-yi şāf

Sine-şāf olmama lāyık mı sen eyle inşāf

Mürekkeble olan (müreddef) biri (aşlî) ve diğeri (zâ'id) olmak üzere kendinde iki harf-i ridf bulunan kelimedir ki (ridf-i aşlî) sālifu'z-zıkr (elif ve vāv ve yā) ve (ridf-i zâ'id) (hā ve rā ve sîn ve şın ve fā ve nūn) harfleridir (ridf-i zâ'id) olan hüruf-ı sitteden biri egerçi (ridf-i aşlî) dinilen hüruf-ı şelāşeniñ biriyle ictimā' itse ya'nî (ridf-i zâ'id) ile (ridf-i aşlî)niñ birer harfiyle bir kelime terkib eylese hāşıl olan lafza (müreddef-i mürekkeb) ıtlak olunur lafz-ı (fürūht) gibi ki bunda (tā) (revî-yi aşlî) ve (hā) (ridf-i zâ'id) ve (vāv) (ridf-i aşlî)dir ve (rā)niñ harekesine ya'nî zammesine (hazf) dinür ki ridfdan evvel olan harekeniñ ismidir ta'rîf ve tafşili sebkat iden kâfiyelerde üç harf ve bir hareke olmağıla bunlarıñ da [109] tebdil ve tağyiri cā'iz degildir lākin (geldi) ve (bildi) ve

Her derd ü her saķāmete hāzıķ tabib olur

Alā mariz-i 'aşka bulunmaz devā bilür

beytinde olan (olur) ve (bilür) lafzları gibi zāhir olmayacak derece yek-diğeriñe muhālif olarak ba'zan ist'māl idilmiş ve faķat ekāmil-i şu'arā tarafından bunlar dağı cerh idilerek (aķvā) veyāđud (işraf) nāmı virilmiştir

Kāfiye-yi müreddefeniñ ikinci nev'i olan (müreddef-i biredif) oldur ki şi'riñ kâfiyesi hitām bulduğdan soñra ma'nāsı beyti li-ecli't-tamām nihāyet-i beyte iltihāk idilen kelimeye dinür ve işbu kelime her beytiñ āhırında gelür beyt-i ātide gelen (ider) kelimesi tekerrür itmiştir

(Mişāl)

(Beyt)

Mışr-ı 'aynı bu dürer-i vālā nidem ki bāz ider

Cüft-i tāķ-ı ebruvānı dilberāne nāz ider

Eger bir beytde iki kelām bir ma'nāda ist'māl olunur ise kelimeteyn-i mezküreyi ist'māle (itā) dinilüp mışra'ı evveliniñ mışra'ı şāniye muhālefet üzere tanzīm

olunmasına (münākaşa) ve beyt-i evveliñ ifāde-yi tamāmī-yi me’ālī diğer bir beyt inşādına terhīn idilür ise (tazmīn) ıtlāk olunup faқаt bu şanāyi’iñ isti’mālī beyne’s-şu’arā cümle-yi mu’ayyebātđan ‘add olunmağıla żarūret ħiss itmedikçe o yolda şi’r söylememek iktizā ider

(Müreddef-i biredif) dinilen kelime ba’zan beytiñ ağırında iki üç olarak gelür ki

* Mişāl *

(Beyt)

Gül-i gül-zār ğam-ı mestārim ile eglenürem

‘Andelīb-i elemim zārim ile eglenürem

Beytinde olan (ile eglenürem) ve

Döker ruşsāra zülfüñ yār ğāhī rāst ğāhī gec

Olur mānend-i sünbül-zār ğāhī rāst ğāhī gec

Me’ālinde gelen (ğāhī rāst ğāhī gec) kelimeleri gibi

(**Ķāfiye-yi Mü’essese**) ħarf-i revīden evvel bir (elif) gelerek ol (elif) ile (revī) [110] miyānında bir ħarf-i müteħarrik bulunmasına dinür (zāhir) lafzı gibi ki bunda (rā) revī ve (elif) ħarf-i te’sīs olup mā-ķabliniñ ħarekesine (**res**) dirler bu (hā)-yı müteħarrik-i mezkūre iki ħarf beynine girdiği cihetle ismine (**dağıl**) ve ħareketine (**işbā’**) dinmişdir ki bu ħāfiyede üç ħarf ve iki ħareket vardır

* Mişāl *

(Beyt)

Bir dem mi vardır kim beni āzürde-ĥātır eylemez

Baņa sipihrüñ itdiğin göđ başlu kāfir eylemez

Bu beytde (eylemez) lafzı (redîf) ve (hâtır ve kâfir) lafzlarında olan (râ)lar (revî) ve (hâ) ile (fâ) (dahîl) ve hareketi (işbâf) ve (elif)ler (te'sîs) ve hareketleri (res)dir
Şu'arâ harf-i te'sîsiñ dahı ihtilâfını cümle-yi 'uyûbdan 'add ile ismine (**sinâd**) didiler
(**Ķâfiye-yi Mücerrede**) revîden evvel ridf ve te'sîs bulundurulmamağa dinür (eşer) ve (sefer) lafzları gibi ki bunlarda (râ) harfleri (revî) ve mâqablleriniñ hareketleri (**tevcîh**)dir

* Mişâli *

(Beyt)

Ƨutdı gülşende yine bübül-i hoş-ıvân menzil

Başlasun devre kadeh oldu müzeyyen maħfil

Bundan sonra harf-i revîniñ mâba'dı i'tibârıyla olanlar beyân olacağdır

(**Ķâfiye-yi Mevşüle**) harf-i revîden sonra aña muttaşıl olarak bir harf gelmesine dinür (şekerim) lafzı gibi ki (râ) revî ve (mîm) vaşlıdır revîden evvel olan hareket (tevcîh) olduğı mişillü hareke-yi revî-yi mevşül (mecrâ)dır bunda iki harf ve iki hareke vardır ki şu'arâ bu hareke-yi revîniñ ya'nî mecrâniñ ihtilâfını kaviiyyen câ'iz görmediklerinden o mişillülere taħşîş-i isme dahı mübâlât itmemişlerdir

* Mişâl *

(Beyt)

Çıksa eflâke nola âteş-i âhım şerri

Çarhdır encüm-i seyyâreniñ ey mâh yiri

Bu dahı eş'âr-ı 'Acem'de zıkr-i âti toğuz harfde bulunur (elif ve tâ ve dâl ve sîn [111] ve şin ve mîm ve kâf ve nûn ve yâ) meşelâ (eşer) lafzı (mîm) ile (eşerim) ve (yâ) ile (eşeri) lafzı gibi sâ'irleri dahı kıyâs ile añlaşılmış olacağından harf-i tâsi'anîñ cümlesine bir mişâl getürmek taşîli day olmağıla zıkrî sebkat iden (yâ) harfine getürdügimiz mişâlden başka beyt-i âtiyyeyi dahı (mîm) mişâl için getürdük

* Mişāl-i Mīm *

Her ḥabāb-i eşkime bir ‘aks şalmış peykerim

Şāh-ı mülk-i hişnetim tutmuş cihānı leşkerim

(Ḳāfiye-yi Ḥurūc) ḥarf-i vaşldan şoñra bir ḥarf getürmekdir (göñlümi) lafzı gibi ki bunda (lām) (revī) ve (mīm) daḥı (vaşl) ve (yā) ise (ḥurūc)dur revīden evvel olan (ḥareket-i tevcīhe) ve ḥareke-yi revīye (mecrā) dinildiği gibi ḥareke-yi vaşla daḥı (**nefāz**) dinilmiş olmağıla bu ḳāfiyede üç ḥarf ve üç ḥareke peydā olmuştur ki ḳāfiye-yi ‘Arab işbu ḥurūcda ḥitām bulur

* Mişāl *

(Beyt)

Çehre-yi zerdimde gör hemdem sirişkiñ alımı

Ol gül-i ra‘nāya bu renk ile bildir ḥālimi

Faḳaḫ beytde (ridf) daḥı bulunmağıla (ḥālimi) lafzında (lām) (revī) ve (elif) (ridf)-i aşlı ve (mīm) (vaşl) veyā (ḥurūc) olup ridf-i aşlı mā-ḳabliniñ ya‘nī (ḥā)niñ ḥarekesine ḥazv ve lām (revīniñ) ḥarekesine (mecrā) ve (mīm) vaşlıñ ḥarekesine (**nefāz**) ta‘bīr olunmağıla ḳāfiye-yi mezkūrede dört ḥarf ve üç ḥareke bulunmuş olur

(Ḳāfiye-yi Mezīd) ḥarf-i ḥurūcdan şoñra bir ḥarf gelmekdir (göñlümdür) lafzı gibi ki bunda (lām) (revī) ve (mīm) (vaşl) ve (dāl) (ḥurūc) ve (rā) (mezīd) olup lām-ı revī mā-ḳabliniñ ḥarekesi (tevcīh) ve ḥareke-yi revī (mecrā) ve ondan şoñra olan ḥarekeleriñ cümlesi (**nefāz**) olacağından bu ḳāfiye dört ḥarf ve üç ḥarekeyi cāmi‘dir

(Ḳāfiye-yi Nāyir) ḥarf-i mezīdden şoñra bir ḥarf gelmekdir (eşerimizdir) lafzı gibi ki bunda (rā) (revī) ve (mīm) (vaşl) ve (zā) (ḥurūc) ve (dāl) (mezīd) ve (rā) nāyir olup (rā)-yı revīniñ mā-ḳabliniñ ḥarekesi (tevcīh) ve rā-yı revī ḥarekesi (mecrā) ve mīmiñ ḥarekesi [112] (vaşl) ve (zā) (ḥurūc) ve (dāl) (mezīd) ve (rā)-yı nāyir’iñ ḥarekeleriniñ cümlesi (**nefāz**) olmağıla ḳāfiye-yi mezkūre beş ḥarfle üç ḥarekeden ‘ibāretidir

Harf-i revî bu huşuşda egerçi bir harf ise de lâkin aña tâbi‘ olan tokuz harf-i diğەر var ki dördi harf-i revîden evvel ve dördi şoñra gelmişdir evvel gelenler (harf-i ridf) ve (harf-i kayd) ve (harf-i te’sîs) ve (harf-i daħîl) olup ve şoñra gelenler (harf-i vaşl) ve (harf-i ħurûc) ve (harf-i mezîd) ve (harf-i nâyir)dir ki zıkr olunan harf-i şemâniyye harf-i revîye tâbi‘ ve ħurûf-ı tâsi‘a-yı mezkûre daħı (res) ve (işbâ‘) ve ħazv ve (tevcîh) ve (mecrâ) ve (nefâz) harekât-ı sottesini câmi‘dir imdi (ihsânıñızdır) lafzı gibi (ridf) ve (vaşl) ve (ħurûc) ve (mezîd) ve (nâyir) ħurûfâtını şâmil olan kâfiyeniñ (nûn)-ı evveli (revî) ve (elif) (ridf-i aşlî) ve (nûn)-ı şânîsi (vaşl) ve (zâ)sı (ħurûc) ve (dâl)ı (mezîd) ve (râ)sı (nâyir) olmağıla (elif)-i ridfiñ mâ-ķablindeki harekesi (ħazv) ve hareke-yi revîsi (mecrâ) ve hareke-yi vaşlı ve ħurûc ve mezîd ve ħazv’i (nefâz) olacağından kâfiye-yi mezkûre altı harf ve üç harekeden ‘ibâret olur

* Mişâl *

(Beyt)

Bâğ-ı bahâr-ı gülşen-i ‘âlem ħazânludur

Bezm-i şafâ hemîşe gül ü erğuvânludur

İşbu beyt bâlâda ta‘rîf ve tafşîl olunan kâfiyelerîñ kâffesini câmi‘ olunmağıla cümlesine mişâl ittiĥâz olundu

Me‘ânî-yi muhtelif ifâdesiçün kelimeniñ âħırına ‘ilâve olunan iki harf-i sâkin-i zâ’idden ‘ibâret olmak üzere bir kâfiye daha vardır ki aña (**kâfiye-yi şâygân**) dinür ki (yârâñ) ve (nigârân) lafzları gibi bu daħı bir kaç nev‘ olup eñ meşhûrı (elif ve nûn)dan mürekkebe olan olduğından yalnız anıñ zıkrı münâsib görülmüşdir meşelâ mezkûr (yârân) kelimesinde (râ) (revî) ve andan evvel olan (elif) ridf ve revîden şoñra olan (elif ve nûn) zâ’id omağıla aña (şâygân) dirler ridfdan evvel olan harekete ħazv ve hareket-i revîye (mecrâ) ıflâķ olunur ki bu kâfiye dört harf ile iki harekeden ve mübahĥaş-ı kâfiye-yi kâziyye ise işte bu neticeden ‘ibâretdir

Çünkü (‘İlm-i ‘Arûz) kelâm-ı manzûmuñ keyfiyyet-i mevzûnundan ve ‘ilm-i kavâfi daħı nihâyet-i [113] ebyât rabtı ħayşiyetinden bahş eylediği cihetle ‘ilm-i ‘arûza ĥâtıme kılandı

[116]

ŞANĀYİ'-İ Şİ'RİYYE

ve

‘İLM-İ BEDĪ'

« Bismillāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm ve Bihi Nesta'īn »

Bir şā'ir ڭangı lisān ile olursa olsun şī'r söyleyecegi vaḫt o lisānıñ daḫāyıḫ u müfredāt ve telaffuzāt u muştalahātını kemāliyle istiḫşāle ğayret ve şī'rde birtaḫım kelimāt-ı ğarībeden ictināb ve ihmāl ile ıştılahāt-ı me'nüse ve şāyi'a isti'māl itmege mezīd i'tinā ve diḫḫat itmelidir ve icābı taḫdīrinde ta'birāt ve teşbihāt kullanmaḫ için ibtidā hālinde meşāhīr-i şu'arā ve ekāmīl-i ḫükemānıñ eş'ār-ı feşāḫat-dişārını ḫāvī olan dīvān-ı belāğat-bünyānlarını mü'tala'aya ḫaşren rikḫātıla ekşerini ḫıfza alaraḫ ḫabī'at-ı şī'riyye dinilen seciyye-yi celīleyi istiḫşāle ğayret ve o ḫālī ḫabī'at-ı şāniyye ya'nī meleke idinmege şarf-ı mesā'ī ve himmet iderek üdebā-yı eslāf eşerine sālīk olmalıdır çünkü erbāb-ı sūḫan inşād-ı nazm u neşrde münāsebet ve müşābehet arayup o yolda şarf-ı mezāmīn eylediler ya'nī her nerde gül zıkr eylediler ise 'aḫabinde bülbül getürdiler

* Mişāli *

(Beyt) [117]

Gül ider nāz eyleyüp bülbül niyāz 'ālem bu yā

Ben didim ey ğonca eyle terk-i nāz 'ālem bu yā

Ḫangı maḫaldeki nāle-yi 'āşıḫı feryād-ı bülbüle nisbetle zıkr itmeği murād eylediler ise nihāl-i ḫāmet-i maḫbūbı güle teşbih ile vird-i mezāmīni destelediler

* Mişāli *

(Beyt)

Tā seher bülbül gibi efgān idenler bizlerüz

Giryemizle ol güli ḥandān idenler bizlerüz

Ve'l-ḥāşıl şu'arāniñ tensibāt ve teşbihāt-ı isti'māline kemāl-mertebe ri'āyet ve ol vechile inşād-ı kelāma himmet buyurmuş oldukları ebyāt-ı ātiyye mü'tāla'asından añlaşılabilür

(Beyt)

Şeh-süvārum seg raḳibiñ ḳapusına inme gel

Kim nüzül itmez melek ol ḥāneye kim ölesüñ

Beyt-i mezkūrda maḥbüb melege ve raḳib seg-ḥū köpege beñzedilmiştir

(Beyt)

Nola müdan eşer olmaz ise ol serv-i ḳāmetde

Şeb olmaz hep serāser rüz olur yevm-i ḳiyāmetde

Burada ḳāmet-i dildār ḳiyāmete ve ḥaṭṭ-ı 'izār nehāra teşbih idilmiştir

(Beyt)

Ḳadd-i bülend ḳāmet-i 'ar'ar-ı ḥırām yār

Gül-zār-ı i'tidālde bitmiş taze nihāldir

Şā'ir bu beyitte ḳadd-i yāri 'ar'ara ve mevzūniyyet cihetiyle tāze nihāle teşbih eylemiştir

(Beyt)

Olsa zülfi o gül-'izāra niḳāb

Olur āşüfte-yi sünbül sır-āb

(Velehu)

Būy-ı ʿıtr-ı zūlf ü ḥālīñ kāse-yi müşgīnde
Mezc idüp ʿanber-fürüşān kırş-ı tenzū kıoymış ad

(Velehu) [118]

Ḥalka-yı mār-ı sipāhī sīmyā ile o şūḥ
Ḥalka sünbül gösterüp mergül-ı hoş-bū kıoymış ad

(Velehu)

Ḳadr-i zūlfüñ bulmaḳ için terk-i ḥvāb itdim bu şeb
Eyledüm ihyā dili ḥaylī şevāb itdim bu şeb

(Velehu)

Ṭarayup zūlfini meh-rūna gel itme niḳāb
Şeb-i firḳatde ḳalır ādem eger çıḳsa şehāb

Şāʿir işbu beyitlerde zūlf-i yāri ʿıtr ve sünbül ve ʿanbere ve siyāhlıḳda giceye teşbīh eylemişdir

(Beyt)

Zūlfüñ oḥşa rüyuñ öp bāḡ-ı cemālinden faşīḥ
Gāh sünbül-çīn-i şavḳ ol gāh şeftālū kıopar

Şāʿir bu beyitte cemāl-i yāri gülşān ve bāḡ [u] bostāna ve būsesini şeftālūye teşbīh eylemişdir

(Beyt)

Dest-i cevrinde nice yıllar o aşı yayıñ
Çekdigim ile-yi merdāne gelür hātırıma

(Velehu)

Żabı için iqlīm-i hūsni kilik-i kitāba adar
Levha-yı hūrşide tuğra çekmiş ebrū oymuş ad

Şā‘iriñ bu beyitlerde hūsni-yāri bir iqlīme ve ebrūlarıñ kemān ve tuğraya teşbīh eylemişdir

(Beyt)

İder ol tīr-i müjgāniñ gibi hükmiñ revān hançer
Görüp şemşīr-i ğamzeñ kendüden geçdi hemān hançer

(Velehu)

Muıtaşıl atar dile peyveste müjgān oqlaruñ
Cāna geçdi zaħm-ı tīr-i ğamze cānān biħaber

(Velehu) [119]

Cellād ğamze gerçi kim eyler ezā-yı rūħ
‘Uşşāka līk gelmedi andan şafā-yı rūħ

(Velehu)

Çeşm zālīm ğamze ātil zūlf ü haı bilmez amān
Kim diyār-ı hūsniñ sükkānı kāfirdir bütün

Şâ‘ir bu beyitlerde müjgân-ı yâri oğa ve tığa ve şemşîre ve gamzeleri cellâda ve câzûya teşbîh eylemiştir

(Beyt)

Dil-i zârı kaplamış gamze-yi cādūda gördüm ben
‘Aceb şîr-i jiyânı pençe-yi âhūda gördüm ben

Şâ‘ir bu beyitte gamzeyi câzû ve âhūya ve dil-i zârı şîre teşbîh eylemiştir

(Beyt)

Lebine dirler ise gönca-yı gülden terdür
Şağın incinme bu kim haylice nâzik yirdir

(Velehu)

Cām u şarāb la‘l-i lebūñ mübtelâsıdır
Şol būseler kim andan alur kıan bahâsıdır

(Velehu)

Ağzı la‘lūñ hoşka-yı yâķūt müferrih lebleri
Cevher-i terkîb isterseñ leb-i dilber yiter

(Velehu)

Gözlerimden dökülen kıatre-yi eşkim güheri
Leblerinden şaçılan lü‘lü‘-i şehvâra fedâ

(Velehu)

Gönca dehânına gül-i şeb-büy zülfine

Naḥl-i gül oldı kâmetine mübtelâ seniñ

Ebyât-ı mezkûrede daḥı fem-i yâr hoḳḳa ile ğoncaya ve leb-i dildâr la'ı ü mül ile yâḳût u siḥre ve dendânlar incüye ve kelâm lü'lü'e teşbîh idilmiştir

(Licenâbi Fuzûlî) [120]

Ḳanġı gülşen gülbüni serv-i ıırâmânınca var

Ḳanġı gülbün üzre ğonca la'ı-i ḥandânınca var

Ḳanġı gül-zâr içre bir gül açılır ḥüsnüñ gibi

Ḳanġı gül bergi leb-i la'ı dürr-i efşânınca var

Ḳanġı bâġın naḥli var ola ḳadüñ teg bârver

Ḳanġı naḥliñ ḥâşılı sîb-i zenaḥdânınca var

Ḳanġı ḥünü sen gibi cellâda ulaşırasın

Ḳanġı cellâdıñ ḳılıcı nevk-i müjġânınca var

Ḳanġı bez olmuş münevver bir ḳadıñ teg şem'den

Ḳanġı şem'îñ şu'lesi ruḥsârı tâbânınca var

Ḳanġı yirde saña beñzer bulunur bir genc-i ḥüsn

Ḳanġı genciñ ejderi zülf-i perişânınca var

Ḳanġı gülbün bülbülün dirler Fuzûlî sen gibi

Ḳanġı bülbulüñ sürüdü āh u efgānınca var

İşte bu tafşilâtdan añlaşıldığı üzere (beyt-i şā'ir) birtaķım tensibāt ve teşbihāt-ı me'ānī ile bir derece müzeyyen ve bir mertebe münevver olmak iķtizā eyler ki her cümle-yi me'ānī dār-ı reşk-i fermā-yı nuķūş-ı Bihzād'ı ve şanāyi'-i naķķāşān ile mülevven olan buyūtuñ zīver ü zīneti ise beyt-i şif'r yanında pek ednā ve 'ādī kalmalıdır zīrā şanāyi'-i ma'neviyye ve lafziyye beyt-i şif'riñ naķş u ārāyişi maķāmındadır bu şüret ise istifhām-ı 'ilm-i bedī' ile olur vücūh-ı istihsān-ı kelāmıñ fehmi daķı 'ilm-i bedī'e ittılā'ıla olabilüp o daķı aşıġıda tafşil olunan aķsāmdan 'ibāretidir

(Tarşī')

Tarşī' luġatda bir nesneyi mücevherāt ile tezyīn eylemege ve ıştılāħda kelām-ı menşūr veyā manzūmda olan elfāzı birbirine muvāfiķ ve vezn ü ħurūfda muṭābıķ bir şüretle terkīb itmege dinür

* Mişāl *

(Beyt)

Ey Sikender-der Süleymān saṭvet-i Dārāb-dār

Vey Ğazanfer fer-Nerīmān-rütbet ü Suhrāb-dār

(Tarşī') eger (tecnīs) gibi birtaķım şanāyi'e muķārin olur ise min-cihetü'ş-şun'a daha ziyāde maķbūldür

* Mişāl *

(Beyt)

Gerd-i gülgūnuñ ider mihr hevā 'aynını ter

Gerd-i gülgūnuñ ider mihr hevā 'aynını tār [121]

(Tecnîs)

Şîrde iki kelimeyi kırâ'at ve kitâbetde birbirine beñzetmege dinüp bu dağı yedi nev'dir²⁷

(Nev'-i Evvel Tecnîs-i Tām)

(Tecnîs-i Tām) şîrde iki veyā ziyāde elfāzıñ birbirine telaffuzda ve kitâbetde ve harekāt ve sükunātda ve 'aded-i ħurūfda müttefik ve faқаt ma'nāca muhtelif olmasına dinür ki reng ma'nāsında olan (al) ve (ağz) it müfādındaki (al) mişālleri gibi

(Beyt)

Düşmenin Behrām-veş kör olup olsa yiri gūr
Nola çün sen Ĥusreve kār itmege yüz tutdı kār

{(Lafziyye)}

Meşāhîr-i şu'arādan Ĥafidî-merĥūm bir gün ĥaremiyle berāber kayığa rākiben tenezzühe çıkar ve yaz olmağ münāsebetiyle kayığın kıçında bir miqdār da qar götürür eşnā-yı rāhda Cāmî Efendi'ye teşādüf itmekle Efendi-yi müşārü'n-ileyh kayık-ı mezkūruñ içinde ĥarem ve kıçında qar oldığımı görmesiyle bi'l-bedāhe

(Beyt)

Yürek yandı ĥarāretten Ĥafidî
Baña iĥsān-ı 'ām eyle qarından

Beytini irād itmiş ve cenāb-ı Ĥafidî dağı işbu

Seniñ eş'ārınıñ fehmi katı müşkildir ey Cāmî

²⁷ Burada yedi türü olduğu söylenilmiş. Ancak aşağıdaki başlıklar incelendiğinde numaralandırmada yanlışlık yapıldığı ve sekiz türü olduğu görülmektedir biz başlık numaralarını metinde doğru sıra ile verdik.

Ne dilcedir anı bilmem gāvūr Cāmī cüft Cāmī

Beytiyle muḳābele eylemişdir

(2) (Nev'-i Tecnīs-i Nāḳıṣ)

(Tecnīs-i Nāḳıṣ) lafzeyn-i mütecāniseyn-i ḥurūfātda birbirine muvāfiḳ ve ḥarekātta muḡāyir olmaḡa dinür ki min-cihetü'l-ḥareke inḫirāf eylediginden **(tecnīs-i muḡarref)** nāmı daḡı cā'izdir miṣāli arḡaya giyilen (kürk) ile ḫıdmāt-ı ḫarīfede isti'māl olunan (kürek)dir

(Beyt)

Sā'id-i ism-i semendüñe sivār-ı sīm olur

Māh-ı nevsin seyre çıḡdıḡda olasin çün süvār [122]

(3) (Nev'-i Tecnīs-i Zā'id)

(Tecnīs-i Zā'id) İki kısım olup kısım-ı evveli lafzeyn-i mütecāniseynden biriniñ āḫırında bir ḫarf ziyāde olmaḡdır (āyīn) ve (āyīne) gibi kısım-ı şānī lafzeyn-i mütcāniseynden biriniñ evvelinde bir ḫarf ziyāde olmaḡdır (kerem) ve (ekrem) gibi

(Beyt)

Va'desine va'diniñ terk-i e'ādī cān u ser

Çeşmesine cūdınıñ çeşm-i eyādī çeşme-sār

(Licenābi Reff')

Āfitābım ger felekde olmasa aḡyāra yār

Zulmet-i ḡam eylemezdi ḡalb bir efkāra kār

Sa'y ile mümkün degil ol bir düşüşdür neyleyem

Gelmedi bâzî-yi ‘aşk içre dil-i bîzâra zâr

Raħm iderdi bendeye elbette cānānım benim

Āh kim ol şāha hālīm itmesem iş‘āra ‘ār

Meh-ruyuñ seyr içün ol çāre ebrū dilberūñ

Şubħ-dem olmağda çeşm-i ‘āşık-ı bîçāre çār

Ĥavz u dil şol rütbe tolgun girye-yi ĥasretle kim

Eşk-i çeşmim devr-i dā’im aqmada fevvāre-vār

Feth-i kenz-i maṭlabım mümkindi sa‘y ile Reff‘

Olmasa ĥayfā o nefes kāfir-i emmāre mār

(4) (Nev‘-i Mürekkeb)

(Tecnīs-i Mürekkeb) bu dağı tecnīs-i tām gibi olup faķaṭ bunda lafzıñ biri müfred diğeri mürekkeb olur beyt-i ātīde olan (murğzār) ve (murğ-zār) lafzları gibi ki lafz-ı evvel kuşlar çok olan maħal ve lafz-ı şānī kuşuñ zār itmesi ma‘nālarında olup evvelki (müfred) ikinci (mürekkeb)dir

(Beyt)

Nār-ı ‘adliñ şıñnesidir kim ĥıyārıñ şaralın

Eyledikçe murğzār içre elinden murğ-zār

(5) (Nev‘-i Mükerrer)

(Tecnīs-i mükerrer) kendinde cinās-ı tām bulunmağıla berāber ü mütevāliyen iki kelimesi dağı birbiri ardınca gelmekdedir ki (en‘ām-ı ‘ām) bunuñ mişālidir

(Beyt)

Rāyetiñ su‘bānı atında olur Timur-ı mūr
Midatıñ ‘izzi Şi‘ārında olur iş‘ār-ı ‘ār

(Licenābi Pertev) [123]

Pūr dāğ sīne-yi dilde nühüfte nevā-yı vāy
Egler bu rāz-ı ‘aşkı maām-āŐnā-yı nāy

Tiğdan geçirdi ğamze ucundan cihānı līk
Yār ebruvānıñ eyledi ĩmā-yı rāy-ı rāy

Őāhān-ı hūsn-i navete yo hācet-i ğinā
Sevmekde geri mūŐkil olur dil-rübā-yı bāy

Tīr-i nigāhı ımadı ŐaŐt-ı hayālden
Ebrū-yı yāri dil ideli hūliyā-yı yay

Pertev hayāl-i kāmetyi eŐm-i terimdedir
Olsun o sūrünürse mecrā-yı cāy cāy

(6) (Nev‘-i Muarraf)

(Tecnīs-i muarraf) lafzeyn-i mütēcāniseyn yalnız bir harfde birbirine muālif
olmadır (kār) ve (gāh) gibi

(Beyt)

Ni‘metüñe basa olmuŐdur sipihrüñ hūvān hūvār

Heybetüñe göre olmuşdur zamāniñ zāl-i Zāl

(Hikāye)

Naql olunur ki Ferezdağ-nām şā'ir bir gün bir kimesniñ haqqında hicv olmaq için işbu

Laḳad zā'e şī'ri 'alābābikum

Kemā zā'e dürrün 'alāḫālişetin

Hicv-i müfādımı irād ider

(Tercemesi)

Ḳapuñızda benim şī'rim zāyi' oldı

Nitekim ḫālişe üstünde incü

Lākin 'aşrınıñ pādşāhı Süleymān bin 'Abdü'l-Melik'iñ Ḥālişe isminde bir maḫbūbe-yi pesendīde-edāsı bulunmağıla beyt-i mezkūrı kendü haqqında söylenmiş zannıyla ḡāyet melül ü maḫzūn olmağıla keyfiyyeti 'Abdü'l-Melik müşārün ileyhe beyān ve şāh ise kemāl-i ḡāzab u ḥiddetde şā'ir-i müşārün ileyhiñ dest-i pābeste iḫzārını emr ü fermān ider Ferezdağ ḥuzūr-ı şāha çıḳup ḳaḫiyyeyi añladıḳta taḫvīl-i lisānıla efendim ḳuluñuz o yolda kelām söylemek ḫaddim olmayup faḳaḫ beyt-i mezkūrıñ aşlı

Laḳad zā'e şī'ri 'alābābikum

Kemā zā'e dürrün 'alāḫālişetin

(Terceme)

Ḳapuñızda benim şī'rim ziyālandı

Ziyā-yı incü-vesḫ ḫālişe üzre [124]

Didiginden şāhīñ gāzabı kesb-i sükūnet ve hiddeti mütehevvil ve rū-yı maḥabbet olmağıla müşārün ileyhe iltifāt buyurdılar cāriye ise pes-i perde Ferezdağ’a olunan mu‘āmeleyi diñlemekde olduğından ḥaqqında o şūretle sebḳat iden medḥden ġarīḳ-i lücce-yi sūrūr olmağıla ne ḳadar eṣyā ve mücevherāt-ı ḳıymetdārı var ise kāffesini ma‘rız-ı teṣekkürde Ferezdağ’a baḥş u i‘tā itmişdir (intihā)

(7) (Ḥaṭṭ)

(Tecnīs-i Ḥaṭṭ) lafzeyn-i mütecāniseyn şūret ve hey’eti kitābetde yek-dīgere müşābih ve faḳaṭ telaffuzda muḥālif olmağdır (cūş) ve (ḥoş) gibi

(Beyt)

Cism-i lāle ḥil‘at-ı ḥāşīñdan almışdır ḥār

Çeşm-i nergis cür‘a-yı cāmīñdan olmuşdur ḥumār

(8) (Nev‘-i İştikāk)

(Tecnīs-i iştikāk) lafzeyn-i mütecāniseyniñ ḥurūfātı birbirine müteḳārib olmağdır (feḥa) ve (fātih) ve (feth) lafzları gibi

(Beyt)

Ermeseydi gülşene ger bād-ı luḫfuñdan nesīm

Ġonca-yı ġannāc-ı ġonc itdükce güldürmezdi ḥār

(Şan‘at-ı Tıbāk u Tezād)

Yekdīgerine zıdd olan kelimeleri kelāmda irād itmege dinür (ḥayāt) ve (memāt) lafzları gibi

(Beyt)

Ḳalmadı ‘ahdiñda bir ġamgīn dil ola zūlf-i dost

Ḥoş ṭurur devrinde her bīmār ola çeşm-i yār

(Seci‘)

(Mütevāzī, mütevāzin, muṭarraf) i‘tibārıyla üç nev‘ olup nev‘-i evvel mütevāzīdir (Seci‘-i mütevāzī) bir kaç kelimeden tereküb iden fıkralara dinür ve işbu fıkṛāt elfāz-ı mütevāzin ve ḥurūf-ı revī-yi fāşılaları yek-dīgeriyle mütevāfiḳ olur (memnū) ve (maḥzūn) lafzları gibi kelām-ı menşürdan mişāli (Ey civān-ı pür edeb * Vāy gül-ruḥ ḡonca-leb) gibi [125]

* Kelām-ı Mevzūndan Mişāli *

(Beyt)

Şavletiñ eyvānına ister ki ola ‘arş u ferş
Devletiñ dīvānına umar ki bula mār bār

(2) (Nev‘-i Mütevāzin)

(Seci‘-i mütevāzin) elfāz-ı mütevāzin ve kavāfī-yi mütebāyinden tereküb iden kelāma dinür (ḳarīb) ve (ḳarīn) lafzları gibi kelām-ı menşürdan mişāli (Dergāh-ı sa‘adet-āyātīñ * Her anda ḳible-yi ḥacātdır) ‘ibāresi gibi

* Kelām-ı Mevzūndan Mişāli *

(Beyt)

Çarḥ-ı atlas tāc-ı gevher-gīriñe zerdūze terk
Mihr-i ḥāver re‘y-i rūşen boynuña āyine-dār

(3) (Nev‘-i Muṭarraf)

(Seci‘-i muṭarraf) ḳāfiyede muṭābıḳ faḳaṭ vezin ve ḥurūfda muḥālif olmaḳdır (cānım) ve (cānānım) lafzları gibi kelām-ı menşürdan mişāli (Ey eşim * Re‘y-i ḥālde ḥāldaşım) gibi

* Kelām-ı Mevzūndan Mişāli *

(Beyt)

Himmetiñden hāşıl itmişdir kamu manzar nazar

Heybetiñden yanmış olmuşdur gül-i gülnār nār

(Teşbihāt)

Bālāda dahı tafşil olundığı vechile bir nesneyi āhır nesneye beñzetmege dinür ki (teşbih-i muṭlaḳ) ve (teşbih-i meşrūt) ve (teşbih-i kitābet) ve (teşbih-i tesviye) ve (teşbih-i ‘aks) ve (teşbih-i izmār) ve (teşbih-i tafđil) olmaḳ üzere yedi kısımdır

(Kısm-1 Evvel Muṭlaḳ)

(Teşbih-i muṭlaḳ) bir nesneyi bir nesneye kayıdsız teşbih itmekdir mişāli (tīr-i ğamzeñ) ve (çeşm-i cellādīñ) gibi

(Beyt)

Tīĝ-1 tīriñ düşmeniñ baĝrıñ yaḳar āteş gibi

Gerçi kim āb-1 revān gibi gürinür ābdār [126]

(Kısm-1 Şānī Meşrūt)

(Teşbih-i meşrūt) kendinde edāt-1 şart bulunmaḳdır mişāli (Melek dirdim saña hūlḳıñ dahı hüsñüñ gibi hūb olsa) gibi

(Beyt)

Çarḳ dirdim başına hāşmıñ olıcaḳ ser-nigün

Māh-1 nev dirdim hamīde ḳaddine olsa nizār

(3) (Kısm-1 Kināyet)

(Teşbih-i kināyet) müşebbeheye zikrile müşebbihden kināyet ḳılınup edāt-1 teşbih zikr olunmaḳdır

(Beyt)

Şan ‘aşā-yı Һazret-i Mūsā olupdur rāyetiñ
K’ejdehā-dem görünür küffāra rūzgār-ı zār

(4) (Kısm-ı Tesviye)

(Teşbîh-i tesviye) muhibb ü maĥbūbuñ şıfatlarından birer şıfat zikriyle birbirine teşbîh eylemekdir

(Beyt)

Şām u şubĥ olur şehā bezmiñde virüp şu‘le şem‘
Şubĥ u şām olur mehā rezmiñde kopdukça gubār

(Licenābi Vāşıf)

Fezā-yı gülsitān ol verd-i ala mesken olmuşdur
Anuñçün bülbül-āsā cilvegāhım gülşen olmuşdur

Degil ĥāl-i siyeh dilden ĥayāl-i rüyı geçdikde
Süveydā-yı derūnum ‘aks idüp müşgîn ben olmuşdur

Ṭuyınca seyr için ruĥsārını kandîl-i dîdemde
Müjem ‘ayn-ı fetîl-i rüşen eşk revġan olmuşdur

Göñülde rüyımı görsün diyü beyt-i derūnumda
Serāpā dāġ dāġ sine-yi rüzen rüzen olmuşdur

Yanup Ken‘ān-ı şabr evvel Yusuf ĥüsnüñ firākıyla

Boyumca nār-ı Һasret āteşin pīrāhen olmuşdur

‘Aceb mi keşret-i peykān-ı ğamzeñ zırır-ı cān olsa
Seniñçün ey cefā-cūyā ki ‘ālem düşmen olmuşdur [127]

Nola naqd-i sirişkim şu yirine Һarc ider isem
Bu isrāfa sebep bir dilber-i sīmin-ten olmuşdur

Vücūd-ı sīm-gūnun eyledikde ol perī teslīm
Görenler Vāşifi şandı emīn-i ma‘den olmuşdur

(5) (Kısm-ı ‘Aks)

(Teşbīh-i ‘aks) iki nesneyi birbirine ‘aks olarak beñzetmekdir

* Mişāl *

(Beyt)

‘Arş-ı a‘zam beñzemiş bu Һaşr-ı ‘ālāya velī
Ferş olur devr idüp evvel Һaşr aña saķf ‘arş-vār

(6) (Kısm-ı İzmār)

(Teşbīh-i izmār) zāhiren murādı başka olmak üzere bir nesneyi diğeri nesneye teşbīh
itmekdir

* Mişāl *

(Beyt)

Re‘y-i pür-nürundan olmuşdur şehā meh muķtebes
Belki çarķıñ ‘ulvi Һadriñden olupdur müste‘ār

(7) (Kısm-ı Tafdîl)

(Teşbih-i tafdîl) teşbîhiyle müşebbihi müşebbehün-bih üzerine tafdîl itmekden 'ibâretidir

* Mişâl *

(Beyt)

Gerçi kim beñzer zamîrine şehâ mâh-ı felek

Lîk yoğdur bunda anuñ gibi re'y-i istivâ

(Mişâl-i Diğer)

Mâha beñzetmem seni ħüsnüñ zevâle irmesüñ

Encüm-i nüh ħubbe-yi ħadret-nişân turduħça tur

(İhâm)

(İhâm-ı muṭlaħ) (İhâm-ı tām) (İhâm-ı nākış) i'tibârıyla üç kısımdır

(1) (İhâm-ı Muṭlaħ)

(İhâm-ı muṭlaħ) iki ma'nâsı olan bir lafzıñ isti'mâlinde ayruca ayruca ma'nâları murâd olunmaħdır [128]

* Mişâl *

(Beyt)

Şerkeşi tünd idi gerçi tevsen-i çarħ-ı felek

Emrine râm olduħı bu kim içinde mühri var

(Mişâl-i Diğer)

Biliñ ħâl-i siyâhıñ düşdigi ol al-ı ruḥsâra

Ki âteşdir mekânı her kimiñ da‘vâsı benlikdir

(2) (Kısm-ı Tām)

(İhām-ı tām) bir lafzıñ ikiden ziyāde ma‘nâsı olmaqdır

* Mişāl *

(Beyt)

‘Aşk olaldan bahtuña bedbahtdır haşmıñ şehā

Bahtiyār olurdı ger olsa aña ol baht yār

(3) (Kısm-ı Nākış)

(İhām-ı nākış) bir lafzıñ biri zāhiren diğeri hafıyyen bir ma‘nāya isti‘māl olunmasıdır

* Mişāl *

(Beyt)

Huşrev ü Şirîn olurdı işbu çarh-ı pîrezen

‘Aşkıla Ferhād-veş sen Husreve olaydı yār

(İsti‘āre)

(İsti‘āre) şi‘rde zıkr olunacak lafzıñ ma‘nā-yı haqıķisi var iken ma‘nā-yı mecāzisi murād olunmağa dinür ya‘nī (fulān kimse arslān gibidir) dinüp de ol kimseniñ ūnetinde merkūz olan cesāret ve şecā‘ati murād olunur ki ma‘nā-yı haqıķisi arslān dinilen hayvān ve ma‘nā-yı mecāzisi mezkūr hayvānıñ muttaşif oldığı şecā‘atdır

* Mişāl *

(Beyt)

Raḥş-ı hāver yidi meydānı yügürdür yitmez

Ḳadriñ atı rah-ı ref‘etde gide çün rāh-vār

(Mürā‘ātü’n-Nazîr) [129]

(Mürā‘ātü’n-Nazîr) şi‘rde birbirine münāsebetle kelām îrād idilmege dinür

* Mişāl *

(Beyt)

Māh-ı şadriñ zîver-i la‘line derc-i sîm-gün

Mühr-i kadriñ kaşrınıñ bāmına cām-ı rez nigār

(Muhtemelü’z-Zıddeyn)

(Muhtemelü’z-Zıddeyn) bir nesneyi medh ü zemme ihtimāli olan kelāma ıtlāk olunur

* Mişāl *

(Beyt)

Rüz olur re’yiñ ziyā virse çü şem‘ mihr-veş

Faḥr olur cūduñ kadem başsa seḫā yolına ‘ār

(Te’kidü’l-Medh Bimā Yüşbihü’z-Zemm)

(Te’kidü’l-Medh Bimā Yüşbihü’z-Zemm) maḫām-ı medhde zāhiren zemm ma‘nāsı münfehem olan kelāmı îrād itmege dinür

* Mişāl *

(Beyt)

Gerçi ‘adliñ ‘ālemi ma‘mūr eyler serteser

Lîk cūduñ kâna ‘özr eyler ki olup ḫāksār

(Te’kidü’l-Medh Bimā Yüşbihü’z-Zemm) şan‘atınıñ zıddına ya‘nî maḫām-ı zemde ma‘nā-yı medhi ihām iden kelām ki aña **(Te’kidü’z-Zemm Bimā Yüşbihü’l-Medh)** ta‘bîr iderler

* Mişāl *

(Beyt)

Faḥr-ı ‘ālemiñ ve lîkin fâsı yoḡ
Gevher-i kânsiñ ve lîkin re’si yoḡ

Dilerim bâri Ḥudâdan rûz şeb
Saña bir merkeb vire kim pâsı yoḡ

(El-Medḥü’l-Müvecceh)

(El-Medḥü’l-Müvecceh) vaşf-ı memdüde îrâd olunan mişâliñ medḥ olmasına dinür

* Mişāl *

(Beyt)

Ḥaşm rezminde olur gürzüñ ucundan nitekim
Sîm ü zer bezminde en‘âmiñ elinden târmâr [130]

(İltifât)

(İltifât) sözi ḥıṭâbdan ğıybete ve ğıybetden ḥıṭâba ve ḥıṭâbdan mütekâmile döndürmek veyâḥud ma’nâyı maḡşad-ı tām olduḡdan soñra yâ ed’iye mişillü veyâ bir münâsib kelâm daḡı ‘ilâve eylemekdir

* Mişāl *

(Beyt)

Ḥıdmetinde ḡapunuñ dūrunda faḥr ile felek
Ey felek ḡoş südde-yi ‘ulyâdan itdiñ iftiḡâr

(İ‘nât)

İ'nāt şîrde **İltizām-ı Mālāyelzem** şan'atını iltizām idinmege ya'nî bir taqım hūrūf u kelimāt-ı mütevāfiq getürülmesiyle tezyîn-i kelām idilmege dinür

* Mişāli *

(Beyt)

Guft pîšem çarḥ-ı tevsenrā biyā hemçün meh ār²⁸

Keff-i kāmum enf-i 'unfina anuñ taḫsuñ mehār

(Mütezil)

(Mütezil) sükün yā harekesiniñ tebeddüliyle ma'nāsı bozulan ya'nî zemm iken ba'de't-tebeddül medḥ veyāḥud medḥ iken tebdîli ḥâlde zemm ma'nāsı ḥuşûla getürür olan kelāma dinür meşelâ göz yaşı müfādında bulunan elifiñ fetḥi ve şınıñ sükünüyla (eşḳ) lafzınıñ sükünü harekeye tebeddül itse kelime-yi mezkūr ḥımār ma'nāsını ifāde ider

* Mişāl *

(Beyt)

Bir şeh-i şāḥib şecā'at senge zabṭ-ı mülk için

Pîr gibisüñ sen cüvānā kim idersüñ kār-zār

(İstidrāk)

(İstidrāk) evveli hicv gibi görünüp āḫır medḥ olan kelām isti'māline dinür

* Mişāl *

(Beyt)

İstemez dil kim kese ṭiğiñ 'adūnuñ boynını

Boynı üzülsün saña irişmesiñ k'ola duçār [131]

²⁸ "Bana ayı tuttuğun gibi feleğin serkeş atını getir."

(Leff ü Neşr)

(Leff ü Neşr) biri (müretteb) ve diğeri (müşevveş) ya'ni ğayr-ı müretteb olarak iki nev'dir

(1) (Nev'-i Leff ü Neşr-i Müretteb)

(Leff ü Neşr-i Müretteb) şırde bir cümlede getirilen elfāzın 'adedi kadar cümle-yi mezkūreden soñra gerek tertīb ve gerek ma'nā cihetiyle muğaddemā sebkat iden elfāza muvāfık ya'ni birincisi birincisine ve ikincisi ikincisine muṭābık olarak ol miğdār elfāz getirülmege dinür

* Mişāli *

(Beyt)

Çeşm [ü] zülfi eşk-i müşginden dil-i zāhid-veşim

Gāh olur maḥmūr ḥarāb olur ki olur tārmār

(2) (Nev'-i Leff ü Neşr-i Müşevveş)

(Leff ü Neşr-i Müretteb)de icrā kılnan kā'ideniñ ğayr-ı müretteb olarak isti'māl olunmasına dinür

* Mişāli *

(Beyt)

Gün yüzini kıara zülfi örteli ol meh-veşiñ

Gözlerim kıaraldı yāḥud baña leyl oldı nehār

(Ta'accüb)

(Ta'accüb) mūcib-i isti'māl olan ya'ni mufād-ı 'acebi ḥāvī ve cāmi' bulunan kelāma dinür

* Mişâli *

(Beyt)

Ey ‘aceb nuḡ itse dilber görinen ağız mıdır
Dâne-yi haşhâş dilemiş mi yaḡud ḡakkāk-vār

(Serika)

(Serika) bir şâ‘ir ġayr-ı şâ‘iriñ şifinde isti‘māl eylediġi kelâm-ı mezâyı ‘aynıyla aḡz idüp ‘aynıyla kendi şifine ‘ilâve itmeġe dirlir [132]

(İ‘tirâz-ı Kelâm Kable’t-Tamâm)

(İ‘tirâz-ı Kelâm Kable’t-Tamâm) bir kelâmıñ ma‘nâsı tamâm olmadın evveliyle āḡırı beynine maḡâm-ı i‘tirâzda bir kelâm-ı zâ‘id ġetürülmeġe dinür ve bu isti‘mâle (**şan‘at-ı ḡaşv**) daḡı ta‘bîr olunur ki (melîḡ, mutavassıt, ḡabîḡ) i‘tibârıyla üç nev‘dir

(1) (Nev‘-i Melîḡ)

(Nev‘-i Melîḡ) tertîb-i mezkûr üzere ġetürilen kelâm-ı zâ‘idiñ iltihāk eylediġi lafza îrâş-ı revnaḡ u leḡâfet itmesine dinür

* Mişâli *

(Beyt)

Rāyetiñ kim fetḡ-i yâri dir anıñ Allāḡdan
Bir nihâl-i bâġ birdir kim zaferdir aña bār

(2) (Nev‘-i Mutavassıt)

(ḡaşv-i Mutavassıt) kelimeteyn beyninde îrâd olunan lafz-ı zâ‘idiñ ‘ibâreye ne ḡüsn ve ne ḡubḡ virmesine dinür

* Mişâli *

(Beyt)

Bir hümâdır himmetiñ kim sâyesini luř idüp
Her kime şalsa bulur başt-ı hümâyün şâh-vâr

(3) (Nev'-i Kıbîh)

(Hâşv-i Kıbîh) getirilen kelâm-ı zâ'idiñ irâdından 'adem irâdı efzal olan kelimeye dinür

* Mişâli *

(Beyt)

Cidd ü ihsân ideli cüduñ oluben müctehid
Devletiñde görmeyüp fakrı ğanîdir her diyâr

(Mütelevvin)

(Mütelevvin) bir kaç vezin üzere oğunmağa kıbil olan beyte dinür

* Mişâli *

(Beyt)

Câm-ı cüduñ 'âlemi mest eyleyelden Hüsrevâ
'Iyş-ı şîrinüñe reşk iden Cem-i İsfendiyâr [133]

(Câmi'ü'l-Kilem)

(Câmi'ü'l-Kilem) şükr ü şikâyet ve va'z u naşîhati hâvî olan beyte dinür

* Mişâli *

(Beyt)

Rûz-gârîñ cevri ü ğahrından olurdum nâmurâd
Ger meded ir'görmese ol kâm-cüy u kâm-kâr

(İrsāl-i Meşel)

(İrsāl-i Meşel) şi'rde bir meşel getürmekdir

* Mişāli *

(Beyt)

Ġam degil ger bî'aded olsa 'adūsın şāha kim
Maḥv olur encüm kamu ḥūrşīd ögünde zerre-vār

(İrsāl-i Meşeleyñ)

(İrsāl-i Meşeleyñ) şi'rde iki meşel getürmekdir

* Mişāli *

(Beyt)

Bir şerī'at şīrine ṭurmuş degil yüz ehl-i şer
Bir kerāmet ehline itmez şehā biñ siḥr kār

(Zü'l-Ķāfiyeteyñ)

(Zü'l-Ķāfiyeteyñ) iki ḳāfiyesi olan beyt dimekdir

* Mişāli *

(Beyt)

Her kişi mi'rācı yād ider çü mehr-i şark-sāz
Ger süvār olsuñ semendüñe Burāḳ-ı berḳ-vār

(Zü'l-Ķāfiyeteyñ-i Maḥcüb)

(Zü'l-Ķāfiyeteyñ-i Maḥcüb) iki ḳāfiyeleri arasında tekerrür iden lafzlı beyte dirler

* Mişāli *

(Beyt)

Ellerini kaldırup Hakkā du‘ā itsün çınār
Faşl-ı güldür tā bize luţf u vefā itsün nigār [134]

(Tecāhülü’l-‘Ārif)

(Tecāhülü’l-‘Ārif) şā‘iriñ bildigi nesneyi bilmezlenmesine dinür

* Mişāli *

(Beyt)

Düşmeniñ mi‘rāca mı çıkdı ya evc-i rif‘ate
Yirden üstün ol boğazı ipiniñdir yir-vār

(Su’āl)

(Su’āl) şā‘ir bir nesneyi su’āl itmekdir

* Mişāli *

(Beyt)

Ol ne ser-keşdir ki çün bir lu‘b ile her ser-keşin
Çün ecel hulķüm-gir olup ider tahtını tār

(Beyt)

(Tetimme-yi Su’āl)

Pāyı yoķdur gerçi kendünün velikin pāy-gir
Cānı yoķdur gerçi cisminiñ velikin cān-şikār

(Cevāb)

(Cevāb) şā‘iriñ şi‘rinde şorılan su’āle cevāb virmesine dinür

* Mişāli *

(Beyt)

Ey su'āl iden iŝit benden cevābıñ didigiñ
Yā kemend-i ŝāh 'ādildir yā bend-i zülf-i yār

(Su'āl ve Cevāb)

(Licenābi Vāşıf)

Hem-meclis iken bir büt ile bu gice tenhā
Aldı beni rüyuñdaki müşgîn ben-i zībā
Hāliñ mi bu fülful mi didim ol gül-i büyā
Nāzile süzüp nergis-i çeşmiñ didi fulyā

Zerrîn kadeh elde gelüp ol ŝuḥ semen-ten
Güldirdi gelüp meclisi mānende-yi gülşen
Şebbōy mı geysū mı 'ıtır ŝāh mı dirken
Nāzile süzüp nergis-i çeşmiñ didi fulyā

Perçem gül-i ruḥsāra döküldükçe çü sünbül
Çağırır a bahār a çiçekler diyü sünbül
Büy-ı ruḥ-ı nāzıñ mı nedir bu didem ol gül
Nāzile süzüp nergis-i çeşmiñ didi fulyā [135]

Egmiş fesini tarasıñ ol sîm-i ten açmış
Şandım ben ise bāğçede top feslegen açmış
Gördükde didim sînesini yāsemen açmış

Nāzile süzüp nergis-i çeşmiñ didi fulyā

Şonıca varup Vāşıf o gül-nahl-i merāmiñ

Dün bezmde çekdim bir iki neş'e-yi cāmiñ

Ol şevk ile şordum nedir ey muğbeçe nāmiñ

Nāzile süzüp nergis-i çeşmiñ didi fulyā

(Tensīku'ş-Şıfāt)

(Tensīku'ş-Şıfāt) şi'rde bir nesneyi bir nice şıfāt ile vaşf itmege dinür

* Mişāli *

(Beyt)

Hüsñ ü ahlākıñ gibi olmuşdurur zātında cem'

Devlet-i luţf u şehāvet şevket-i hilm u vaķār

(Siyākatü'l-A'dād)

(Siyākatü'l-A'dād) bir nesne için bir kaç şıfatı zıkr itmege dirler

* Mişāli *

(Beyt)

Gündüzüñ 'ıyd u giceñ qadr qamu vaķtıñ sa'ıd

Kim sürür u sūr ile hācāte olmuşsuñ süvār

Ve eger bu şan'ata tezād ve seci' ve izdivāc zamm olunur ise daha a'flā olur

(Şan'at-ı Cem')

(Şan'at-ı Cem') altı kısım olup evvelkisi (cem'-i tenhā)dır

(Cem‘-i Tenhā) iki ve daha ziyāde nesneyi bir şıfatda cem‘ itmekdir

* Mişāli *

(Beyt)

Taht-ı ‘ālī haşmetiñ rif‘atde bahtıñ gibidir

Lācerem bahtıñ gibi olmuş tapuña ğam-güsār

(2) (Kısm-ı Tefriķ-i Tenhā)

(Tefriķ-i Tenhā) şı‘rde iki şıfatıñ beynini cem‘ itmeksizin tefriķ tarıķıyla irād itmekdir

* Mişāli *

(Beyt)

Şalţanat gül-zārı içre bir gül-i tesriñ velī

Tāc yoķdur gülde sen nergis gibisiñ tāc-dār [136]

(3) (Kısm-ı Taķsım-i Tenhā)

(Taķsım-i Tenhā) beytde iki kelāmı taķsımi vechile irād itmekdir

* Mişāli *

(Beyt)

Ķahrıla luţfuñ egerçi fi‘l-i ‘ālīdir velī

Ol ‘adū azārdır bu dil-nüvāz-ı dost-dār

(4) (Kısm-ı Cem‘-i Ma‘a’t-Tefriķ)

(Cem‘-i Ma‘a’t-Tefriķ) iki nesneyi ma‘a’t-teşbih ba‘de’l-cem‘ yek-digerinden tefriķ itmekdir

* Mişāli *

(Beyt)

Ḳadr-i cāhūñ kim mülāzımdır ḳapuña her nefes

Ol biri baḥtuña yāverdir birisi saña yār

(5) (Ḳısm-ı Cem‘-i Ma‘a’t-Taḳsım)

(Cem‘-i Ma‘a’t-Taḳsım) gerek mıṣra‘-ı evvelde ve gerek beyt-i evvelde iki nesneyi ba‘de’l-cem‘ ikinci mıṣra‘ı yāḥud beytinde taḳsım itmekdir

* Miṣāli *

(Beyt)

Meclisiñde micmer ü cām-ı cihān biniñ ḳılur

Rūḥı rāḥat sünbül-i reyḥān dimāğıñ müṣg-bār

(6) (Ḳısm-ı Cem‘-i Ma‘a’t-Tefriḳ ve’t-Taḳsım)

(Cem‘-i Ma‘a’t-Tefriḳ ve’t-Taḳsım) iki nesneyi evvelā cem‘ ba‘de tefriḳ ve her birine başḳa başḳa şıfat-ı a‘dādıla taḳsım itmekdir

* Miṣāli *

(Beyt)

Ḳadr ü taḥtıñ nev-cüvāndır gerçi kim ey pīr-i ‘aḳl

Ol kemāl-i ‘izzet ü bu devlet ile üstüvār

(İḡrāḳ)

(İḡrāḳ) şı‘rde bir nesneyi ḥadden efzūn medḥ itmege dinür [137]

* Miṣāli *

(Beyt)

Yokdurur zātıñ kemālātında naḳş u zulm-i cevr

Çokdurur vaşfiñ maqālâtında ‘acz ü ıztırār

(Tefsîr-i Celî)

(Tefsîr-i Celî) evvelâ bir veyâ bir kaç nesneyi hafıyyen ve icmâlen zıkr eyledikten sonra ber-vech-i tafşîl tefsîr itmekdir

* Mişâli *

(Beyt)

Nîk-ḥvâhıñla bed-endîşîñ naşîbiñ Ḥaqq virir

Aña i‘zâz u kerâmet buña zûll ü ihtikâr

(Tefsîr-i Ḥafî)

(Tefsîr-i Ḥafî) şîrde bir veyâ bir kaç şey-i mübhemi ba‘z-ı münâsib nesnelere ile şıfatlandırıp hafıce tefsîr eylemekdür

* Mişâli *

(Beyt)

Düşmen-i bed-ḥvâhıña kısmet ezelden bu imiş

Doşt-ı beste-rek güsiste cân-ı ḥaste dil-figâr

(‘Aks)

(‘Aks) oldur ki bir mışra‘ıñ evvelinden âhırına dek okundığı gibi âhırından daḥı bidâ’ idüp evveline kadar yine okunmasına dinür (Mişâli) (Seferi gördüm vaḫti beheri) mışra‘ıdır ki ‘aks taḫdîrde (Beheri vaḫti gördüm Seferi) okunur

(Maḫlûb)

(Maḫlûb) bir nice kısım olup evvelkisi (**ḫalb-i müstevî**)dir ḫalb-i müstevî bir kelâm yâḫud şîri ḫardan ve ‘aksen okumaḫdır

* Mişāli *

(Beyt)

Rāy-nīk zūr-baht künc-zār u hūr-ı şūh

Hōş-rūh u rāz-ceng ü taḥb-rūz k'īn yār²⁹ [138]

(Maḳlūb-ı Ba'z)

(Maḳlūb-ı Ba'z) kelimeleriniñ ba'z-ı ḥurūfunuñ taḳdīmi veyā te'ḥīri ile 'aksen oḳumaḳdır

* Mişāli *

(Beyt)

Reşk ider ḳadriñ celāline sipihr-i heft nūcum

Şükr ider fetḥiñ cemāline semā'ī çün ḥiṣār

(Maḳlūb-ı Mücennaḥ)

(Maḳlūb-ı Mücennaḥ) şi'rde kelāmiñ evvel ve āḥırında bulunan kelimeyi ta'kīs itmekdir

* Mişāli *

(Beyt)

Mūr gibi emrine ḳılınmıṣdır itā'at ḥaḳḳ-ı Rūm

Rām olupdur nitekim Mūsāya ey şeh siḥr-i mār

(Maḳlūb-ı Küll)

(Maḳlūb-ı Küll) kelime veyā ḥurūfuñ cemī'inde taḳdīm ve te'ḥīr ile 'aks olunandır

* Mişāli *

²⁹ “Güzel fikirli, zor talihli; elemli köşe ve şuh bir huri; hoş ruhlu, savaş sırlı taḥb günlü, işte bu yar.”

(Beyt)

Çarh ɗarrābı zer-i mihr muṭallā kılsa ḥarc
Emegi naqş eyleyüp olurdı şāhā sikkedār

(Reddü'l-‘Acz ‘Ale’ş-Şadr)

(Reddü'l-‘Acz ‘Ale’ş-Şadr) altı nev‘ olup (nev‘-i evveli) bir lafz beytiñ evvelinde āhırında mükerrer gelmekdir

* Mişāli *

(Beyt)

Gūşvār-ı esb-i şeb-dīziñ olaldan māh-ı nev
Oldı gūş-ı Ḥusrev mihr-i semāya gūş-vār

(2) (Nev‘)

Lafz-ı mezkūr yazılışda muvāfiq ma‘nāda muğāyir olmaqdır ki bunuñ ḥaḳīqati tecnīs-i tām dimekdir

* Mişāli *

(Beyt)

Āşkār oldı meger ‘adliñ felek mülkinde kim
Sākin olmuş anda ceddiyle esed kılmaz şikār [139]

(3) (Nev‘)

Mışra‘-ı evvelde mezkūr olan lafz mışra‘-ı şāniniñ āhırında bulunup evvelki ma‘nā murād olmaqdır

* Mişāli *

(Beyt)

Ol ki itmez i'tibār emriñe ey şāh-ı güzīn
Keykubād-ı tāk u taht olsa da bulmaz i'tibār

(4) (Nev°)

Mışra°-ı evvelde olan lafz mışra°-ı şāniniñ āhırında bulunup faқаt ma'naları muğāyir olmaқdır

* Mişāli *

(Beyt)

Anda kim beng bār-ı derd-baḡş idesiñ deryā gibi
Her ne deñlü қаtresiñ seyl itse baғlar ebr-i bār

(5) (Nev°)

Mışra°larıñ evvel ve āhırlarında bulunan lafzlar aşında ve ma'nāda muṭābık olup şīgada muvāfık olmamaқdır

* Mişāli *

(Beyt)

Yādgārı sen ne abāniñ ki aşl-ı cevheriñ
Hışm-ı ḡilmiñden döner bu çār māder yādgār

(6) (Nev°)

Mışra°-ı evvelde gelen lafz mışra°-ı şāniniñ āhırında dağı gelüp faқаt aşda bir lafzdan müştakқ olmayup ma'nāda muḡtelif olmaқdır

* Mişāli *

(Beyt)

Çün ġazā içün güzer gösterdi ḡabl u ḡaşmetiñ

Feth u nuşret peyk olur ökçe çü hâk-i reh-güzâr

(Reddü’ş-Şadr ‘Ale’l-‘Acz)

Ġazeliñ maṭla‘ında mezkûr olunan mışra‘ bi‘ayhini maḫṭa‘ında daḫı zıkr olunmaġa dinür

(Licenābi Leylā) [140]

Erbāb-ı ‘aşḫ sürdigi zevḫ u şafāya yuf

Ol zevḫ içinde çekdigi derd ü cefāya yuf

Dīvāne oldum olmadı ġamdan özüm ḫalāş

‘Āḫıllarıñ da yapıġı dārü’ş-şifāya yuf

Ayā nedir murādı ki göñlümce dönmedi

Nāmı felek midir nedir ol bīvefāya yuf

‘İbretle baḫdım ‘āleme ‘ömrüm gibi hemān

Derd ü elemle geçdi şabaḫ mesāya yuf

Leylā bu ġamla nūş idiyor eşk-i çeşmini

Erbāb-ı aşḫ sürdigi zevḫ u şafāya yuf

(Ĥüsñü’t-Ta‘lil)

(Ĥüsñü’t-Ta‘lil) iki şan‘atıñ yek-digerine ‘illet olarak getürülmesine dinür

* Mişāli *

(Beyt)

Ḥadd-i güllünün görüp yâriñ kızardı rû-yı gül
Lâle ruḥsârında olmuştur meger kim şerm-sâr

(Ḥüsnü'l-Maṭlaʿ)

(Ḥüsnü'l-Maṭlaʿ) şi'riñ birinci beytiniñ nihâyet mertebede maṭbûʿ ve müstaḥsen bir şüretde inşâd ve **(ḥüsnü't-taḥalluṣ)** maḥlaş beytiniñ ve **(ḥüsnü'l-maḳṭaʿ)** ise şi'riñ en-nihâyetinde bulunan beytiñ edâ-yı dil-keş ve bihîn üzere îrâd olunmasına dinür

(Mişâl-i Ḥüsnü'l-Maṭlaʿ)

(Beyt)

Luṭf ile ervâḥa fazlıñ baḥş iden perverdgâr
Mülk-i cûd u ʿadli virmişdir saña ey şehryâr

(Mişâl-i Ḥüsnü't-Taḥalluṣ)

(Beyt)

Dürr-i nazmıñ bu sürürünüñ şehâ al kûşeñe
Güşvâr olsa yeridir şâha dürr-i şâh-vâr

(Mişâl-i Ḥüsnü'l-Maḳṭaʿ)

(Beyt)

Ḳanğı tûṭiden gelür bu zevķile şîrin kelâm
Ḳanğı naḳḳâş ide bu vechile şüretler nigâr

(Ḥüsnü't-Taḭaleb)

(Ḥüsnü't-Taḭaleb) daḥı münşidiñ yaʿnî inşâd-ı şi'r iden zâtiñ muḥâṭabından şîve-yi ḥakîmâne ve taʿbîr-i [141] zarîfâne istiʿmâliyle bir nesne istemesine dinür

* Mişāli *

(Beyt)

Gevher aqıtdım dehānım çeşmesinden şü degil
Cevheri sen la'lı ü yāķūta kıl imdi i'tibār

(Muķaţtaʿ)

(Muķaţtaʿ) kelimāt-ı ebyātıñ yek-digere muttaşıl olmayarak yazılmasına taʿbır olunur

* Mişāli *

(Beyt)

در آردار ادر دارك ار ادورى دورب
راز راز آل و ار ادش و رودن در دردد

(Mülemmaʿ)

(Mülemmaʿ) bir şi'riñ bir mışra'ı dıger ve öbür mışra'ı dıger lisān üzere inşā idilmesine dinür

* Mişāli *

(Beyt)

Hāl-i haddıñ gibi cemʿ olmaz perişān hālimiz... Türki
ʿAql u dil şud derser-i sevdā-yı zülfet tarmār³⁰ ... Fārsi

(Licenābi Fuzūli)

Ol müşk-bü gazāle ihlāşım eyle vāzıh

³⁰ "Akıl ve gönül, senin saçının siyahlığında tarumar oldu."

Belāğa şabā selāmen müskiyyetü'r-revāyih

Olgaç habībe vāşılsın bizden olma gāfil

Lā taḳṭa'ū'r-resā'ilü lātektumu'ş-şarāyih

Yüzde sirişk ḳanı söyler ḡam-ı nihānı

Ḳad tazhuru'l-me'ānī bi'l-ḥaṭṭı fi'l-levāyih

Ben mübtelā-yı hicrān benden ırāḡ cānān

Ve'l-'umru keyfe mā kāne mişlü'r-riyāhı rāyih

'Aşḳ-ı Fużülī zār terk itmek oldu düşvār

Yā 'ārifen bimā şāre lātekşuru'n-naşāyih

(Muvaşşal)

(Muvaşşal) kelimāt-ı ebyātıñ ikişer veyā üçer veyā dörder veyā daha ziyāde ḥurūf-ı mütevāzin üzere yazılmış yāḥud kāffe-yi ḥurūf-ı beyt birbirine kesb-i ittişāl itmiş olmasına dinür

(İki Ḥarfli Olan Beyt)

Fer-i 'adliñ feraḥı birle bula 'ālem çü fer

Bir bezliñ birle ger bula nola her bir bār [142]

(Üç Ḥarfli Olan Beyt)

Ḥüsn-i ḥalḳ-ı ḥüsn-i ḥulḳ u luṭf u ṭab'-ı 'aḳl-ı pīr

Baḥṭ-ı sa'd u taḥṭ-ı nīk ü fetḥ-ı mülk-i 'ıyş-kār

(Dört Harfli Olan Beyt)

Leşker-i fethiñ naşih ü peyker-i ‘adliñ vecih
Manzer-i bahtıñ şerif ü hil‘at-i fazlıñ şî‘ār

(Mecmū‘-ı Harfleri Muttaşıl olan Beyt)

Himmet-i luţfuñ melek mülkini kılmış kabz-ı baş
Haşmet-i bahtıñ felek tahtını kılmış müsteşār

[همتاظفکماکماکنيقيامشقبضبسط
حشمتبختکفاکتختنيقيامشمتشار]

(Ya‘nî)

Himmet-i luţfuñ melek mülkini kılmış kabz-ı baş
Haşmet-i bahtıñ felek tahtını kılmış müsteşār

(Hızf)

(Hızf) noktasız olan beyte dirler

* Mişâli *

(Beyt)

Şadr-gâh-ı südde süded-rek dârü’s-sürür
‘Arşa-gâh ‘arşa-yı saḥ-ı serāgeh-i Gökhişār

(Müselsel Şaḥranc Licenābi Erbābi)

Gel gönül sev/var demâdem/mihr-i mâh-ı/râha gel
Var demâdem/mihr-i mâh-ı/râha gel/evgâha gel
Mihr-i mâh-ı/râha gel/evgâha gel/her dem didim
Râha gel/evgâha gel/her dem didim/dergâha gel
Ĥamdülillâh/hevâ-dâdem/maḥrem a‘lâ/âdehem
Hevâ-dâdem/maḥrem a‘lâ/âdehem/mevâdehem
Maḥrem a‘lâ/âdehem/mevâdehem/vâlâdehem
Âdehem/mevâdehem/vâlâdehem/ol mâha gel
‘İlm-i ḥâlde/her ḥâlde/her kemâlde/her dem ol
Her ḥâlde/her kemâde/her dem ol/hem ekrem ol [143]
Her kemâlde/her dem ol/hem ekrem ol/hem maḥrem ol
Her dem ol/hem ekrem ol/hem maḥrem ol/Allâha gel

(Me nkûṭ)

(Menḳûṭ) cümle ḥurûfâtı nokṭalı olan beyte dirler

* Mişâli *

(Beyt)

Feyz-baḥş-ı cünbüş-i zîn şeb ü şib ü neşib
Cünbüş-i ceş-i şefîkaş pîş-bîn-i baḥt-ı yâr

(Muşḥaf)

(Muşḥaf) oldur ki nuḳâṭ-ı ḥurûfât veyâ ḥarekâtın tağyîr ve tebdiliyle medḥ hicv ola

* Mişâli *

(Beyt)

Ḥayrı cüy-ı baḥtuña taḥt-ı meşîd-i zîr-i cây

Nîk-ḥvâh-1 ḥıṣmîña iclâf ola her yar-1 ğâr

(Raḳṭâ)

(Raḳṭâ) beytiñ kelimeleriniñ bir ḥarfî noḳṭalı ve bir ḥarfî noḳṭasız olmasına dinür

* Mişâli *

(Beyt)

Cân-1 düşmen zermiçün anuñçün itdi idi ‘azim

Tâ çü cân virüp düşe ḳandan döne cân-1 ḳarâr

(Ḥayfâ)

(Ḥayfâ) beytiñ bir kelimesi noḳṭalı ve bir kelimesi noḳṭasız olmasına dinür

* Mişâli *

(Beyt)

Zeyn ider baḥtı mu‘allâ taḥtını ikrâm ile

Tîz ider ṭîĝı ‘adü boynın olursa ṭîĝ-vâr

(Müveşşah)

(Müveşşah) her kelime veyâ her mıṣra‘ veyâ her beytiñ evvel veyâ ortalarından birer ḥarf alınup bir isim çıkarılmaĝa dinür [144]

* Mişâli *

(Beyt)

{Sulṭân Muşṭafâ}

Seyr-i leyl ü ṭül-i eyyâmîñ nigârîñ meylîne

Şarf-ı tavr-ı fehmin olmuşdır tu ey şeh gūş dār³¹

[[s=س] Seyr-i [l=ل] leyl ü [t=ط] tül-i [ā=ا] eyyāmıñ [n=ن] nigārıñ [m=م] meyline
[ş=ص] Şarf-ı [t=ط] tavr-ı [f=ف] fehmin [ā=ا] olmuşdır tu ey şeh gūş dār]

Aşhāb-ı müṭāla‘aya ğayr-ı mestūr oldığı vechile fuşehā-yı belāgat-efzā-yı pīşīn kelām-ı manzūm ve maḳāl-i mevzūnı aḳsām-ı müte‘addideye ba‘de’t-taḳsīm zırde muḥarrer birṭaḳım isimler ile tevsīm ve ta‘yīn eylerler

{(Tarşī‘)den buraya ḳadar ya‘nī (Müveşşah)a ḳadar olunan ta‘riflerde mişāl olarak yazılmış olan ebyāt Sürürī merḫūmuñ ḳaşıdesi olup bu şanāyi‘i cāmi‘ bulunduğundan anıñ zıkrı münāsib görülmüşdür}

(Münacāt)

İsti‘dā-yı merḫamet-i Raḫmānī ve istirḫām-ı mağfiret-i Sübhānī ma‘rızında tanzīm idilen beyte dirler

(Licenābi Pertev)

Yā Rab kime ‘arz eyleyeyim ḫāl-i tebāhı
Yoḳ ḳudretim aḫvālimi taḳrيره kemāhı
Gü-zārıña lāyık göremem ḫār-ı nigāhı
Ḫāk-i deriñe bār idemem rüy-ı siyāhı
Ma‘dūd degil merḫamet ü şefḳat-i şāhı
Gelmezse ḫisāba ḳulunuñ cürm ü günāhı
Ben terk ideyim meygede-yi mañşıb u cāhı
Maḫv eyleyeyim neş’e-yi sāmān u refāhı

³¹ “Ey şah sen kulak tut.”

Bir ‘arz-ı cemāle vireyim ‘ömr-i tebāhı
Billāh değışmem ruḥuna mihr ile māhı

Yek cür‘a ile şöyle ḥarāb eyle İlähı
Farḳ itmeyeyim ḥaşre ḳadar menzil ü rāhı

Bağrım nice bir āteş-i hicrānına yansın
Taş olsa ṭayanmaz buña cān nice ṭayansın
Ḥasret gicesi niceye dek böyle uzasın
Bu ṭālī‘-i ḥvābīde ne yapsam ki uyansam
Ḳan ağlayayım tā ki şafaḳ ḳana boyansın
Bir āh ideyim barḳ urup eflāki ṭolansın
Zārım işiden ḡulḡule-yi maḥşeri ansın
Dūzaḥ ne imiş sūzişimi görsün inansın
Şūrīde gönül teg mey-i ‘irfānına ḳansın
‘Ālem beni mestāne ya dīvāne ḳo şansın

Yek cür‘a ile şöyle ḥarāb eyle İlähı
Farḳ itmeyeyim ḥaşre ḳadar menzil ü rāhı

Ol şems-i ḥaḳīḳat olalı dīdeye mirāt
Baḳsam görünür zerre gibi arz u semāvāt
Dīdār fedā cān u cihān devlet ü dārāt
Biñ ‘ömre bedel yārile yek laḥza mülākāt [145]
Ben zerreye ḳurbiyyet o ḥurşid ile heyhāt

Pervâne vü âteşdir iden bu sözi işbât
Dergâh-ı habîb ‘uşşâka bes kıble-yi hâcât
Gayrı kapuya açılmaz dest-i münâcât
‘Aynımda emârât-i cihân hemçü hayâlât
Muzmer dil-i vîrânedede hulyâ-yı harâbât

Yek cür‘a ile şöyle harâb eyle İlâhî
Farğ itmeyeyim haşre kadar menzil ü rāhı

Hāk eyle kapuñdan beni dūr eyleme yâ Rab
Al cānımı mehcūr-ı hużūr eyleme yâ Rab
Esrārımı mekşūf-ı zuhūr eyleme yâ Rab
Aḫzānımı tebdîl-i sūrūr eyleme yâ Rab
Nefretzede-yi ehl-i ḳubūr eyleme yâ Rab
Rüsvā-şede-yi yevm-i nüşūr eyleme yâ Rab
Ekdārımı taḫvîl-i cevîr eyleme yâ Rab
İnkārımı mevḳūf-ı şu‘ūr eyleme yâ Rab
Peymānemi meksūr-ı kūsūr eyleme yâ Rab
Şuñ teşne-yi mey maḫmūr-ı fütūr eyleme yâ Rab

Yek cür‘a ile şöyle harâb eyle İlâhî
Farğ itmeyeyim haşre kadar menzil ü rāhı

Bir şāha ḳul eyle beni ey ḫazret-i Bārî
Fermānı ola maḫşere dek nāfiz ü cārî

Cibrîl rikâbında idi gâşiye-dârı
Sükkân-ı semâ cebhe-zen-i râh-güzârı
Âşâr-ı cemâli felegiñ feyz-i bahârı
Zülf-i ruḥunuñ ‘aşkınadur leyl ü nehârı
Mir’ât-ı Ḥudâdır küre ne taraf ‘izârı
Şûret viren âfâka aniñ feyz-i bahârı
Şafvetle ola cām gibi çeşm-i nizârı
Pür eyle mey-i şevkiñ ile Pertev-i zârı

Yek cür’a ile şöyle ḥarâb eyle İlâhî
Farq itmeyeyim ḥaşre kadar menzil ü râhı

(Na‘t)

(Na‘t) medḥ-i Resûl ‘aleyhi’s-selâm ḥaḳḳında nazm olunan ḳaşıdedir

(Licenâbi Vâşıf)

Derûnumda firâkıñla elem var yâ resûlallâh
Gönülde iştiyâḳ-ı dembedem var yâ resûlallâh
Temevvücgâh-ı ‘aşkıñda kemîne-ḳaṭreyim ammâ
Nihân ḥün-âbe-yi giryemde yemm var yâ resûlallâh
Derûnum yaralandı ḥançer-i ‘aşḳ-ı mecâziyle
Dilimde bir oñulmaz zaḥm-ı ğam var yâ resûlallâh

Ne yüzle eyleyem da'vā-yı 'aşkıñ her nefes dilde
Hezārān ārzū-yı mültezem var yā resūlallāh

Baña ümmet demekde kendi luṭfuñdur seniñ yoḥsa
Benim ümmetlige lāyık nerem var yā resūlallāh

Yüzüñ şuyına ḥalk oldığı 'ālem naşş ile şābit
Seniñ şānında āyāt-ı ḥikem var yā resūlallāh

Ne taḳrīb ile taḥşil-i taḳarrüb eyleyem ben kim
Ne fikr-i şeb ne zıkr-i şubḥ-dem var yā resūlallāh [146]

Ne ğam tāb-ı şemsden mücrimāne sāyebān olmuş
Livā'ü'l-ḥamd nāmında 'ilim var yā resūlallāh

Ne Vāşif-veş cihānda 'abd-ı ābık yaratılmışdır
Ne ben gibi güneḥ-kār-ı ümem var yā resūlallāh

(Medḥiyye)

(Medḥiyye) bir kimseniñ evşāf-ı ḥamiyyede ve aḥlāk-ı pesendīdesini zıkr itmege dirler

(Licenābi 'İffet)

Seyr-i gül-zāra buyur ey gül-i nāzik-endām
Meşḳ idüp nāz ile ṭāvūs-ı ḥırāmāna ḥırām

‘Ālem-i āba leb-i cūda virir başka şafā
Girye-yi bülbül-i nälende ile ħande-yi cām

Şunmağa nergis-i maĥmūra tutar ğonca-yı ter
Lāle-gün sāĝar ile elde şarāb-ı gül-fām

Tār-ı zülfüñ gibi sünbülleri berbād eyler
Virme mestāne şu destār-ı perişāna niżām

Cān atar bülbül-i āvāre-şifat gül-zāra
Ġam-ı sermāyı ğören ‘ārif ider mi ārām

Olamaz devr-i Ferīdün ile Cemşīd olsa
Böyle eyyām-ı şafā vaĥt-i meserret encām

Oldı āmāde ne kim ħātıra eylerse ħuĥūr
Buldı mānend-i cinān neşv ü nemā bāĝ-ı merām

Ĥamdülillāh felegiñ girdişi toĝrıldı yine
Olmadı ehl-i süĥan sāye-yi şāhīde be-kām

Dāniş erbābı taĥiyyāta oturmışdı velī
Neş’e-yi şāh-ı hüner-perver ile kıldı kıyıām

İtdigi cevre felek tã'ib-i müstağfir olup
Oldı bir zãhid-i leb-teşne-yi eyyãm-ı şıyãm

Gördi evvel Farsî meydan-ı 'adãlet raḥşı
Yigidin taḳdı felek tevsen-i inşãfa licãm

Şãh-ı Cem-pãye hümã-sãye Feridün-iḳbãl
Bim-i tığından olur çarḫ-ı felek biãrãm

Buldı zãtıyla şeref ḫãne-yi dîn ü devlet
Tutdı ḫürşid-şifat 'ãlemi nür-ı İslãm

Öyle şãhinşeh-i dîn-pervere olsa yaraşır
Böyle bir ehl-i fer' müfti-yi nu'mãn-maḳãm

Nür-ı çeşm-i 'ulemã tâc-ı rü's-i fuzalã
Dest-gir-i zu'efã faḫr-ı mevãlî-yi kirãm

Ḫãris-i şer'-i mübeyyen ḫatime-yi müctehidîn
Ãyet-i bãhire-yi seyf-i Ḫudãy-ı 'allãm

Ḫãnedãn-ı 'ulemã kıble-yi erbãb-ı kemãl
Düdmãn-ı fuzalã seyyid-i sãdãt-ı kirãm

Hãdi-yi rãh-ı resül-i Medenî vü 'Arabî

Cāmi‘-i şer‘-i benī ḥazert-i şeyḥü’l-İslām

Müfti-yi dīn-i mübīn ‘Āşım Efendi ki Ḥaḳḳ
Eylemiş zātını ‘işmet ile mümtāz-ı enām

Dili genc-i güher-i ma‘rifet-i Rabbānī
Sözi miftāḥ-ı der-i maḥzen-i sırr u ilhām

‘İlm ü dāniş-i ilā zātına te‘yīd-i Ḥudā
Ḥilm ü bīneş ḥarem-i fażlına iki ḥayyām

Şekkerin ḥandesiniñ teşnesidir ḳand-ı nebāt
Nükhet-i ḥulḳunuñ āşüftesidir ‘anber-i ḥām

İbn-i Ḥācib der-i fażlında bir ednā derbān
Bezm-i ‘irfānına hem-şoḥbet-i cān ‘ārif-i cām

Sāḥa-yı dergeh-i iḳbāli şifā-cāy-ı kibār
Der-i iḥsānı penāh-ı ‘ulemā-yı a‘lām [147]

Meclisinde olamaz İbn-i Melik bāl-güşā
Bezm-i fażlında kelīm eyleyemez fetḥ-i kelām

İ‘tişām eyler idi zinde olaydı elbet
Dāmen-i fażlına bībaḥş u cedel ḥvāce ‘İşām

Hükm-i ‘aks itmeden āyīne-yi fülāda döner
Ṭab‘-1 sīmāya murād itse sükün u ārām

İ‘tidāl itse eger bāğ-1 cihāna ‘adli
İdemez bād-1 hazān bir dağı gül-zāra hırām

Şüre-zār içre güzār itse nesīm-i feyzi
Bāğ-1 rızvān gibi oldum bitirür gonca-yı kām

O kerem-kār-1 cihān kim kalem-i luṭfundan
Cereyān itmede bāğ-1 emele ebr-i merām

Sāye-yi luṭfi düşer başıma inşā’allah
Olurum faḥr u mübāhāt ile maḥsūd-1 kirām

‘İffetā ğayrı yeter itme kelāmıñ ıtnāb
İrdi pāyāna süḥan geldi du‘āya hengām

Tā ki ‘akkām-1 şabā ḥayme-yi gül naşb iderik
Ṭaraf-1 gülşene ferş eyleye zümrüd-iḥrām

Ola tā feyż-i bahār ile çemenler sīr-āb
Bula āşār-1 nesīm ile cihān revnağ-1 tām

Bāğ-ı iķbāli olup bād-ı muķālifden emīn

Gülşen-i devletine girmeye ķār-ı ālām

‘Adli ārāyiş-i āmāl-i enām olduķça

Şadr-ı fetvāya şeref-baķş ola tārūz-ı kıyām

(Hicviyye)

(Hicviyye) evşāf-ı zemīme zıkrine dirler

(Mişāli)

Gelmedi ‘āleme zātñ gibi ehl-i telbīs

Kibriyāya şıgınur mel‘anetiñden iblīs

Ādeme itmez iseñ va‘z-ı fesādı şuvarı

Cinlere fitne-yi ğaybına idersiñ tedrīs

(Faķriyye)

(Faķriyye) kendü medķi ve faķrı haķķındadır piş kılınan şı‘re dirler

(Firāķiyye)

(Firāķiyye) maķbūbundan hīn-i müfāraķatında söylenilen şı‘re dirler

(Ġazel)

(Ġazel) vezn ü ķāfiyede mütteķid bulunan ebyāta dinür ki beş beytden dūn olmayup on beyti de tecāvüz itmez ve me’āli maķbūb u maķbūbeniñ haķt u hāliyle şekl ü şemā’ilini vaşfdan ‘ibāretdir

(Licenābi Fıṭnat)

Neşve-yi cām-ı maḥabbetle göñül cüş eyler
Çekilen derd ü ğamı cümle ferāmūş eyler

Bir nighle ḳomadı derdimi taḳrîre maḥal
Çeşm-i mestiñ nice güyâları ḥāmūş eyler [148]

Ḳıl ḥazer alma şaḳım ‘āşık-ı zārıñ āhıñ
Seni bir şūḥ-ı sitem-kāra felek düş eyler

Hāle-yi māh gibi sîneye çekmiş mihri
Bezm-i vuşlatda o kim yāri der-āğūş eyler

Sen hemān gülşen-i ḥüsnünde fiğān it çü hezār
Fıṭnatā derd-i diliñ belki o gül gūş eyler

(Beytü'l-Ġazel)

(Beytü'l-Ġazel) ğazeliñ birinci beytine dirler

(Şāh Beyt)

(Şāh Beyt) ğazeliñ şoñ beytine dirler

(Taḥalluş)

(Taḥalluş) ğazeliñ şā'iriñ ismi zıkr olunan beytine dirler

(Kaşide)

(Kaşide) on iki beytten ziyade olarak bir kâfiye üzere inşad olunan ebyâta dinür bunuñ miqdâr-ı ebyâtını taḥdîd-ı zımnında ihtilâf olunmağa şu'arâ-yı 'Acem nihâyet-i kaşideyi yüz beyt olmak üzere i'tibâr ve faḫaḫ bülegâ-yı 'Arab bir ḥadd-ı mu'ayyen ta'yîn idilemez iddi'âsında ısrâr itmişlerdir

(Licenâbi Vâşif)

Kıyâs itme cenâḫeyn-i nişân-ı şân u şevketdir

Süzilmiş şayd-ı murğ-ı nâm için 'anḳâ-yı devletdir

Hümâdır der-i ḳafes-nâm hümâyün-ı zeylde yâḫud

Nuḳûş-ı reng günâgün ile ḫâvûs-ı cennetdir

Perişân zülf dehr-i şâne dür-dendâne-yi sîni

Ki üstün lâmı ḳaşr-ı şâne bâdî-yi metânetdir

Dü zîbâ cevher-i yâsı gül-i maḳsûda şebnemdir

Çü meyl-i sürme mîmi çeşm-i ḫalkâ 'ayn-ı şîḫḫatdir

Sevâd-noḳḫa-yı ḫâsı ruḫ-ı 'unvâna müşgîn-i ḫâl

Derünü fağfûr-ı kâse-yi şahbâ-yı himmetdir

Eger teşbîḫ olunsa ḳâmet-i ḫübâna bercâdır

Ḳadd-i mevzûnı elfi mehçü elf-i istiḳâmetdir

Ba'îd olmaz birbirlerle h an er h an ere gelse
O keskin z lfeler kim g mze-yi y re i aretidir

 u seyf-i elf-i İsl mbol t g-i h an er g y 
 ekilmi  beyza-yı f l ddan  em  ir-i nu retidir

 d p ta r r evc-i m hre V  ıf va f-ı tu r sın
Cen b-ı H n Sel me  arz u ta d m eyle fur atdır

V c d-ı l zımu'l-mevc d  ol   h-ı keremk r n 
Kem l-i  ı hat ile h zret-i H k ka em netdir

Der n-ı h r a-yı p k-i res le vaz-ı tu r dan
Mur d  ol  ehi  dery ze-yi na d-ı  ef  atdır

O sult n-ı mel  ik-h yl   hib t c-ı evl ki n 
Hem  e m znibine-k r  i s n u  in yetdir

(Me nevi)

(Me nevi) vezn   k fiyede m ttehid olup ancak her beyt iki k fiyeden ziy de [149] olmayan ya'ni her iki mı ra' bir k fiyede ve eby t n beheri k fiye-yi  hırda ir d olunmu  olan eby ta din r ki   ir  irini mı ra'-ı eby t   zere bin  ider bu a (m zdevic) dahil i l k iderler

(Musammaṭ)

(Musammaṭ) vezn ü kâfiyede ğazele ŧebîh ise de bunuñ her beyti dörde taḳsîm olunacağından üç mıŧra'ıñ kâfiyeleri müttefiḳ dördünci mıŧra'ıñ kâfiyesi müteḫâlif olur

(Licenâbi Pertev)

Geldi dilber/elde sâğar/belde ḥançer/neŧ'e-dâr

Ḳanlı gözler/cân gözler/'âŧıḳ özler/bergüzâr

Câm-ı dürr-leb/isteriz hep/hâl-i ğabğab/büsesin

ŧun piyâle/vir nevâle/ola lâle/dâğ-dâr

Mey bulunsun/zevḳ olunsun/rûza dönsün/gicemiz

Câm ṭolsun/neŧ'e bulsun/ol meh olsun/tâb-dâr

ŧekl-i perçem/tağıdır ğam/bâğıdır hem/dilleriñ

Ḥaṭṭ-ı dürr-fem/vuḳf-ı mübhem/yâ muṭalsam/genc-i mâr

Vâdi-yi nev/gördi Pertev/oldı peyrev/ḥazrete

Luṭfî ğâlib/re'y-i ŧâ'ib/hemçü râğıb/kâm-kâr

(Teŧbîb)

(Teŧbîb) vezn ü kâfiyede bir olan ve me'âli evŧâf-ı ḥüsn ve cemâl-i maḥbûbdan 'ibâret bulunan ebyâta dinür ki 'âŧıḳ ma'ŧûḳıñ zikriyle âteŧ-i ŧevḳ u nâ'ire-yi maḥabbeti iŧ'âl ider zîrâ luğatda âteŧ yakmağa (teŧbîb) dinür (Nesîb) daḥı teŧbibiñ

‘aynı ise de beyne’ş-şu‘arā ‘ādet-i ma‘rūf üzere kaşide dāhiline olan gāzele (**nesīb**) ve ayruca söylenilen sūzişli gāzele (**teşbīb**) dinilmiştir

(Muşarra‘)

(Muşarra‘) şi‘riñ birinci beyti ki dā‘imā meşnevī gibi bir kâfiyede bulunur

(Şerūd)

Ġāyet maṭbū‘ ve nekre olarak ḍarb-ı meşel gibi diyārbediyār iştihār bulan eş‘āra dirler

(Mümālaṭa)

Bir şā‘ir bir mışra‘ını ve diğēr şā‘ir bir mışra‘ını söylemek üzere müşā‘ere itmege dirler [150]

{Laṭīfe}

Bir gün şu‘arā-yı meşhūreden Leylā Hānım’ıñ balmumcılar içinden geçer iken dükkānıñ birinde bir balmumcı maḥbūbeyi görüp li-ecli’t-temāşā bir kaç kerre daha gelüp geçeceğine vākıf olan şā‘iriñ biri zıkr olunan maḥbūba (Şem‘-i ruḥuma diğkatle bakma ki yanarsıñ) mışra‘ını bi’t-ta‘līm Leylā Hānım’ıñ vürūdunda irād itmesini beyān ü tefhīm itmiş ve maḥbūb-ı mezkūr daḥı Leylā Hānım’a ḥiṭāben mışra‘-ı sālifü’z-zikri ‘alenen oğumuş olacağından Leylā ḥāṭır-ı mezmān-perdāz (Ḥaṭṭıñ gelicek sen de beni mūmıla arasıñ) mışra‘ıyla i‘ṭā-yı cevāba ser-āğāz olmuşdur ki bu şūretile müşā‘ere yukarıda ta‘rīf olunan mümālaṭayı icrādan ‘ibāretdir (İntihā)

(Münakḫaḥ)

(Münakḫaḥ) elfāz-ı bārda ta‘bīrāt-ı ġalīzeden berī olarak tanzīm edilmiş beyte dirler

(Nazîre)

(Nazîre) bir şâ'iriñ şi'rine müşâbih olarak nazm olunan şi're dinür

(Ġazel-i Bâķî)

Pākîze dil şafâdan ruhsâr-ı yâre düşmüş
Bir kaçre şebnem olmuş ol lâle-zâra düşmüş

Eşkim getürdi gitdi kūyına cism-i zerdi
Berk-i hazâna beñzer bir cūybâra düşmüş

Būs-ı kenârıñ özler aşķıñ ġamında diller
Zevrakları bu bahrıñ hep ol kenâra düşmüş

Ĥāk-i harîm-i kūyuñ bir lâle-zâra düşmüş
Ĥūn itdigiñ cigerler hep pâre pâre düşmüş

Bundan ziyâde aşķ-ı ferħunde fâl olur mı
Rūz-ı ezelde kur'a naķş-ı nigâr düşmüş

Ĥısmetde tîr-i aşķıñ Bâķî'ye oldu rûzî
Sehm-i sa'âdet ol gün ol dil-figâra düşmüş

(Nazîre-yi Ġazel-i Bâķî Licenâbi Meşķî)

Câm-ı meyiñ şafâsı ruhsâr-ı yâre düşmüş

Şan kim ziyâ-yı hürşîd bir lâle-zâra düşmüş

Seyl-i sirişkim içre bu merdümân-ı dîdem

Güyâ ki iki ma‘şûm bir cûybâra düşmüş

Ceyş-i gamiñ ki tıtdı burc-ı bedende mesken

San ‘asker-i ‘adûdur kaçup hişâra düşmüş

Atladı tîz-i gamze ol kaşları kemândan

Cân içre bulduğ anı göre şikâra düşmüş

Rûz-ı ezelde kısmet olduğda herkesiye

Üftâdelik muğarrer cism-i nizâra düşmüş

Ruhsâr-ı ‘arızıñda sihr ile haţt u hâliñ

Birisi şuya batmış birisi nâra düşmüş

Hem-nâm-ı fahr-ı kevneyn şâh-zâde-yi civân baht

Ol devlet ü sa‘âdet bu kâmkâra düşmüş

Şâhân-ı heft-iqlîm zevkine reşk iderler

Efkâr-ı kayd-ı dünyâ hep sihr-i yâre düşmüş

Luţfuñ eliyle şâhâ Meşķî’ye dest-gîr ol

Bîçâre derdmendiñ bir hâksâra düşmüş [151]

(Diğer Nazîre-yi Kemâl Efendi)

Âşâr-1 nûr-1 rahmet her bir bahâra düşmüş

Ala şafâ vü revnaķ sen gül-‘izâra düşmüş

Geysû-yı ‘anberîniñ bād-1 şabâ dağıtmış

Büy-1 vefâ anuñçün dâr-1 diyâra düşmüş

Şevķ-i ruħuñla ‘uşşāk dāğ itdi sine şahının

Derd-i diliyle şimdi her lâle zâra düşmüş

Berk-i ‘izârîñ ile nûr-1 cebîniñse dir

Kim görse mihr ile meh leyl ü nehâra düşmüş

Saķf-1 semâda cânâ tezyîn olan kevâkib

Âhım şerâresinden ħayl-i settâra düşmüş

Leylâ-yı zülfüñile sevdâya düşdi diller

Mecnûn şıfat gedâlar gör kühsâra düşmüş

Ebr-i ‘atâ yemîniñ yem seĥâ şimâliñ

Bârân-1 luţf u cûduñ berr ü biĥâra düşmüş

Gel baķ ħuţûţ-1 yâr-1 âyât-1 cenneti gör

Resm-i ĥad eyidür kim naķş-1 nigâra düşmüş

Levh-i kalem haqqiçün fālîñ mübârek olsun
Qur‘añ seniñ Kemâli dîdâr-ı yâre düşmüş

(Mükerrer)

(Mükerrer) şol bir şi‘re dirler ki anda bir lafz tekrâr olarak zıkr oluna

* Mişâli *

(Beyt)

Bârân kaçre kaçre hemi bârım ebr ü bârım
Her rûz hıbre hıbre ezîn çeşm-i seyl-i yâr

(İrticâl)

(İrticâl) bilâtefekür şi‘r söylemege dirler

(Mütenâfir)

(Mütenâfir) çabuğ söylemesi güç olan kelâm veyâ şi‘re dinür (h̄vâce tu çi ticâret mîkuni³²) gibi

(Sehl-i Mümteni‘)

(Sehl-i Mümteni‘) ‘ibâresi kolay gibi görünüp faқаt aña nazîre söylemesi güç olan şi‘re dinür

* Mişâli *

(Beyt)

³² “Efendi, sen nasıl bir ticaret yapıyorsun?”

Çaldı gözüm yüzünde seniñ benek gibi
Düşdüm saçın tuzacağına bün-ı ügeyik gibi

(Naķışa) [152]

(Naķışa) bir kimseniñ şî'riniñ 'aksi olarak şî'r söylemege dirler

* Mişâli *

(Beyt)

Şol kişiniñ kim elinde mâlı var
Faqr u kılllet çekmez ol hoş hâli var

(Beyt-i 'Aks)

Her kişiniñ kim elinde mâlı var
Gönlü bağıludur anıñ bed hâli var

(Tazmîn)

(Tazmîn-i Şî'r) şâ'ir bir ğayr-ı şâ'iriñ meşhûr olan mışra' veyâ beytini kendi ebyâtına
zamm u 'ilâve itmege dinür

(Licenâbi Leylâ)

Levha-yı dilde ben o şahinşehi
Seyr idüp oldum o zamân u İlâhî
Geşt iderek deşt-i kazâda rehi
Eyledi ehemmi kara mihr ü mehi
Âhımı zann eylediñ ammâ tehi
Nâle vü feryâd eşer eyler gehi

Āh mine'l-‘aşkı ve hālātihî

*Ahrağa kalbî biharārātihî*³³

‘Aşka uyup bunca divāneler
Zerre tehî kalmadı mey-ḥāneler
Toldı mey-i eşk ile peymāneler
Nüş ideyor ‘āşık-ı mestāneler
‘Aşkıla söndi niçe biñ ḥāneler
Ağladı bu derdile çok analar

Āh mine'l-‘aşkı ve hālātihî

Ahrağa kalbî biharārātihî

Sinecigim gülşen-i derd oldu āh
Ḥün-ı dilimde aña berk-i kiyāh
Eşk-i terimle şularım gāh gāh
Seyrine geldi gide o çeşm-siyāh
Eylemedi cism-i nizāra nigāh
Cānımı hem ‘ömrümi kıldı tebāh

Āh mine'l-‘aşkı ve hālātihî

Ahrağa kalbî biharārātihî

³³ “Eyvāh aşkın ve hāllerinin elinden! Hararetiyle kalbimi yaktı.”

Bāde-yi hicrānıñna andı g n l
Zehr ierek ana boyandı g n l
el l uyanmadan uyandı g n l
G ldigimiz demleri andı g n l [153]
‘Akı maabbet gibi andı g n l
Bilmeyerek ātee yandı g n l

Āh mine’l-‘akı ve āl tihi

Araa alb  biar r tihi

amzeleriñ tene olup anıma
Gelme f s n ile benim yanıma
Sehmiñi urma dil-i v r nıma
oñra g z ñ ad ider  m nıma
Meramet it  k-i gir b nıma
Eyle kerem ıyma benim c nıma

Āh mine’l-‘akı ve āl tihi

Araa alb  biar r tihi

Yamaladıñ nad-ı dili ey per 
‘Akıla Leyl ’yı id p serseri
Lufıla bir kerre geldiñ beri
Ben saña elbette verirdim seri
Neyleyeyim s ylemediñ ek-teri

Āhım eger ‘arşa çıkarsam yeri

Āh mine’l-‘aşkı ve hālātihı

Ahrağa kalbī biharārātihı

(Murabba‘)

(Murabba‘) dört mışra‘dan ‘ibāret olup ve hem tūlına ve hem ‘arzına okunan beyte veyāhud dört mışra‘da bir kerre tekerrür idilen mışra‘ı hāvī şı‘re dirler

* Mişāli *

Becānet/nigārā/ki dārī/vefā

Nigārā/vefā kün/bedil/bīcefā

Ki dārī/bedil/düstī/mer merā

Vefā/bīcefā/mer merā/hoşterā³⁴

(Murabba‘)

(Licenābi Fużūlī)

Nice bir vesvese-yi ‘aql ile ğam-nāk olalım

Geliñ ālāyiş-i ğamdan çıkalım pāk olalım

Neş’e-yi mey tıtalım kâbil-i idrāk olalım

Mest ü medhüş-ı harābāti ve bīpāk olalım

Rindler bezmine mest-i sübütuñ girevin

Zevk-i bāğına girüp cām-ı gülbüni virevin

³⁴ “Ey nigâr, canın hatırına vefâ sahibiyisen bu gönle cefâsızca vefâ kıl. Eğer bana bir dostluğun varsa cefâsız vefâ bana daha hoş gelir.”

Meye dirlerse behā ‘aql-ı metā‘ıñ virevin
Mest ü medhūş-ı ħarābāti ve bīpāk olalım

Pāy-best-i mey-i şāfī olalım derd mişāl
Virelim sākīye cān eyleyelim kesb-i kemāl
Neş’eden bilmeyüben ‘āleme keyfiyyet-i ħāl
Mest ü medhūş-ı ħarābāti ve bīpāk olalım

Mey ħabābı gibi mey-ħānede bir ev tütuben
‘Aqd-i engür gibi bir araya baş çatuben [154]
Alsalar dīn ile dünyāyı şarāba şatuben
Mest ü medhūş-ı ħarābāti ve bīpāk olalım

Bādeden ħayrı ki ħam define bir cām yiter
Naqdini neş’eye her kim virecek olsa yiter
Ey Fuzūlī reviş ehl-i riyadan ne beter
Mest ü medhūş-ı ħarābāti ve bīpāk olalım

(Muḥammes)

(Muḥammes) beş mışra‘dan ‘ibāret olup ve eger altı mışra‘ olur ise (**müseddes**) yedi mışra‘dan ‘ibāret ise (**müsebba‘**) sekiz mışra‘ ise (**müsemmen**) toħuz ise (**mütessa‘**) on olur ise (**mu‘aşşer**) ta‘bīr olunup ber-vech-i ātī mişālleri beyān kılnur

(Muḥammes)

(Licenābi Vāşıf)

Şeh-rāh-ı muḥīt ki tārīħ-i ezelimdir

Ser-menzil-i ‘aşk eski mekân u maḥalimdir
Yolda koyan ammâ beni tûl-i emelimdir
Bu çāk-i girībāna sebep kendi elimdir
Hep çekdicegim kendi cezā-yı ‘amelimdir

Yazık baña kim bunca zamân olmadım irşād
Kaldım heves-i şādi ile dehrde nāşād
Kaḅḅı ‘amelimle olayım lāyık u āzād
Destimde ne tesbīḅ ü zebānımda ne evrād
Hep çekdicegim kendi cezā-yı ‘amelimdir

Ḥaḅḅ virmiş iken bu dil-i bīmāra şifāyı
Ben ğayrıdan ümmīd iderim derde devāyı
Yirsem de eger sīneme biñ tīr ü belāyı
Daḅl eyleyemem keşmekeşi kavı-i każāyı
Hep çekdicegim kendi cezā-yı ‘amelimdir

Olup heves-i nesf ile zīb dehenim lāf
Naḅd-i nefesim itmedeyim yoḅ yire isrāf
Gencīne-yi ‘umr oldı bu şūret ile itlāf
Baḅılsa ger itdigime bādīde-yi inşāf
Hep çekdicegim kendi cezā-yı ‘amelimdir

Bir dürlü degil ma‘şiyet-i ḅābil-i ta‘dād
Her dem iderim biñ güneḅ ü cürm-i nev-icād

Kendimdir iden kendime kimden kime feryād
Ben eyledigim cürmi kime eyleyem isnād
Hep çekdicegim kendi cezā-yı ‘amelimdir

Yā Rabb beni itmezseñ eger ‘afvıñña şāyān
Bār-ı günehim çekmede şıķlet çeke mīzān
Sen bendene iħsān idesiñ ben saña ‘işıyān
Vallāhi ķuluñ eyleyemem kimseye bühtān
Hep çekdicegim kendi cezā-yı ‘amelimdir

Ey çāre-resim pādşehim dād-penāhım
Vāy ħālime baħş itmez iseñ cürm ü günāhım [155]
Ķabrimde ben öldükde bütün cümle kiyāhım
Bu gūne nidā eyleye ma‘būdum İlāhım
Hep çekdicegim kendi cezā-yı ‘amelimdir

Olsam ne ķadar ma‘şiyet ü zenb ile meşhūr
Billāh Ğafūr ismine göñlüm yine mağrūr
Yā Rabb kerem ü luķfuñ ile ķıl beni mesrūr
‘Afv itmeyüp eylerseñ eger düzaħa me’mūr
Hep çekdicegim kendi cezā-yı ‘amelimdir

Pehnā-yı ħaşr-ı řār olıcaķ ehl-i hevāya
Naħl-i keremiñ şalmaz ise firķama sāye
Tāb u nef-i şems ile düşüp sūz-i ğınāya

Teslīm iderim gerdenimi tavḳ-ı rızāya
Hep çekdicegim kendi cezā-yı ‘amelimdir

Ḳaṭ‘ olsa da şemşīr-i ‘azāb ile amānım
Nār-ı elem-i dūzaḥ ile yansa da cānım
Ḥākister olup ḳalmasa da nām u nişānım
Ol dem yine bu mıṣra‘ olur vird ü zebānım
Hep çekdicegim kendi cezā-yı ‘amelimdir

Baḥş it güneh-i Vāşif’ı Yā Rabb ḳoma maḥrūm
Urma yüzine neyse ḳuşūrı ḳala mektūm
Pinhān u ‘ayān ḥazretiñe cümlesi ma‘lūm
Yok kimseleriñ şun‘i ḳarār-dāde-yi mefhūm
Hep çekdicegim kendi cezā-yı ‘amelimdir

(Diğer Muḥammes)

Cānib-i Gökşu’ya luṭf ile ‘azīmet idelim
Yayup iḥrām oturup üstine ‘işret idelüm
Bā‘iş-i şevḳ olacaḳ cünbüş-i şöḥbet idelüm
Ba‘d ezīn ḥāne-yi bīminnete ‘avdet idelim
Bizde ḳal bu gice birlikde maḥabbet idelim

Nirede ḳalmadı diyü vālideñ eylerse merāḳ
Bir ḥaber virseñ eger ister iseñ gitsün uşāḳ
Hele pek güçlük olur işte begim sā‘ate baḳ

Ahşām oldı gidemezsiñ yalıda hayli uzāk
Bizde al bu gice birlikde maabbet idelim

Saa ben yalvararak aqlayup itdikçe recā
Yine sz gemiyor ey şū mizāci ne fenā
Bir şey'e pek de muşırır olmada hi var mı şafā
 kuzım gitme n'olur burda yemezler seni yā
Bizde al bu gice birlikde maabbet idelim

Dil-i sevdā-zedeye itmege isterse ilāc
Şöyle bir kerre gel āyine gibi sneni a
Bu adar ben saa ibrām ideyim sen yine a
Nolacak vahş tabi'at ile bu abbe-mizāc
Bizde al bu gice birlikde maabbet idelim

Şad-hezār saa niyāz itmiş iken Şems-yi zār
Yine bildigin iderse ne acāyib esrār
ayr-ı vahdet geliyor şobeti kes avgā uzar
Saa dūşmez gel inād itme otur evde ne var [156]
Bizde al bu gice birlikde maabbet idelim

(Müseddes)

(Licenābi Vāşf)

Kim olur zor ile maşūdına rehyāb u zafer
Gelür elbette zuhūra ne ise ükme ü adr

Ḥaḳḳa tefvîz-i umûr it ne elem çek ne keder
Ḳıl sözüñ ‘ârif iseñ gûş-ı ḳabûline güher
Miḥneti kendine zevḳ itmedir ‘âlemde hüner
Ġam u şâdî-yi felek böyle gelür böyle gider

Reh-i ‘irfân ḥaḳîḳatde budur de’b ü uşûl
Maṭlabı terk iledir menzil-i maḳşûda vuşûl
Ne iliş kâma ne ol ḳaṭ‘-ı ümîd ile melûl
Yâr ise başıña ‘aḳlıñ sözümi eyle ḳabûl
Miḥneti kendine zevḳ itmedir ‘âlemde hüner
Ġam u şâdî-yi felek böyle gelür böyle gider

Zâhir-i ḥâle baḳup itme daḥîl bir ferdi
Çekilür çile degil çile-yi serd-i merdi
Kendi ḥâlince olur her kişiniñ bir derdi
Tükenür mi felegiñ miḥnet-i kerem ü serdi
Miḥneti kendine zevḳ itmedir ‘âlemde hüner
Ġam u şâdî-yi felek böyle gelür böyle gider

Seni vâşıl idemez şehr-i murâda bu gidiş
Meclis-i ‘aşḳ-ı maḥabbetde edeb ögren alış
Ḳo bu bîgâneligi mürşid-i râh ile biliş
Yâr için ḥâṭır-ı ehl-i dile şekvâ degil iş
Miḥneti kendine zevḳ itmedir ‘âlemde hüner
Ġam u şâdî-yi felek böyle gelür böyle gider

Bir zamān nağme-yi ney nāleme nisbet ne idi
Nāliš-i mühr-i maḥabbet ile yā ğam eridi
Zevķi fehmi eylememek ğamdan o demlerde idi
Kime ğamdan buñalup derdimi yandımsa didi
Miḥneti kendine zevķ itmedir ‘ālemde hüner
Ĝam u şādī-yi felek böyle gelür böyle gider

Diñleme birbirin nāsın ‘abeşdir faşlı
Ķalmasun jeng-i nedāmetle derūnuñ paşlı
Elemiñ ‘en aşıl ‘ālemde emeldir aşlı
Vāşıfā zevķiñe baķ yok ğamiñ aşlı faşlı
Miḥneti kendine zevķ itmedir ‘ālemde hüner
Ĝam u şādī-yi felek böyle gelür böyle gider

(Müsebba‘)

(Licenābi Leylā-Pey) [157]

Çāk çāk eyler isem ‘ayb eyleme pīrāheni
Şanma kim bīhūdedir göñlümde āh u şīveni
Çeşm-i cellādıñ degil mi cism-i zārım düşmeni
Āteş-i ğayretle ifnā eyledim cān u teni
‘Āzim-i rāh-ı ‘adem olmaķ degil mi ehveni
Sevdiğim kim kıtarır zencīr-i zūlfūñden beni
Görmemek yegdir görüp dīvāne olmaķdan seni

Başıma sevdā-yı ‘aşkıñla neler geldi neler
Derd ü miñnetle şebābetde ağardı mūy-ı ser
Eylemez misiñ ‘aceb ey şūh Mevlā’ dan hāzer
Hep seniñ sāyeñde hāşıl itdigim derdiñdir
Tırmayup āh eylerim bülbül gibi şām u seher
Sevdigim kim kıtarır zencir-i zülfüñden beni
Görmemek yegdir görüp dīvāne olmağdan seni

Her gören bir kerre tarz u tavriña meftūn olur
Māh-rūyuñ görmeyen tā haşre dek maḥzūn olur
Hasret-i la‘liñle hep seyl-i sirişki ḥūn olur
Āteş-i didāriña yandıqça dil maḥzūn olur
Sen saçı leylāya çok ehl-i ḥired mecnūn olur
Sevdigim kim kıtarır zencir-i zülfüñden beni
Görmemek yegdir görüp dīvāne olmağdan seni

‘Ākıbet cānā şehid nāvek-i müjegāniñam
Dil ḥalāş olmağ ne mümkin bende-yi fermāniñam
Giceler tā şubḥa dek bülbül gibi nālāniñam
Ḥançer-i hicriñle mecrūḥ eyleme giryāniñam
Hem emir-i kākülün hem mest ü ser-gerdāniñam
Sevdigim kim kıtarır zencir-i zülfüñden beni
Görmemek yegdir görüp dīvāne olmağdan seni

Ol cefā-cūnuñ hele bağ incedir gāyet beli

Seyr idüp endāmını Leylā da olmaz mı deli
Ben gibi bend eyledi biñ ‘āşıkı zülfüñ teli
Hālını ‘arz itmege bir kimseniñ degmez eli
‘İzzetiñ postını yāre meger ‘arz itmeli
Sevdiğim kim kırtarır zencîr-i zülfüñden beni
Görmemek yegdir görüp dīvāne olmağdan seni

(Müşemmen)

(Licenābi Leylā)

‘Aceb ol heremā kimlerle ünsiyyetdedir şimdi
Raķîb-i ħar-menişle kırkarım ülfetdedir şimdi
Şafā-yāb oldu a‘dā meclis-i ‘işretdedir şimdi
Cihānda rüy-ı rāhat görmesün rāhatdadır şimdi
Dil-i dīvāne ħayfā vādi-yi miñnetdedir şimdi
Cüdā oldu vaţandan āteş-i firķatdedir şimdi
Mekānı gülşen iken külħan-ı zilletdedir şimdi [158]
Belā-keş ‘āşık-ı şūrîde-dil ħurbetdedir şimdi

Felek bir şā‘iri mehcür kıldı ħānemānından
Yanar ħam dese gül ħavf itmede sūz-ı lisānından
Geçüp bir dilberîñ yellerle tāk-ı ebruvānından
Uşandırdı cihānı nāle vü āh u fiğānından
Diyār-ı ħurbete āmedeş eyler yok mekānından
Ayırmaz rüz u şeb bu maţla‘-ı ħarrāyı yanından
Mekānı gülşen iken külħan-ı zilletdedir şimdi

Belâ-keş ‘âşık-ı şūrîde-dil ğurbetdedir şimdi

Ne rütbe âh feryâd itse bülbül bâğ-ı dünyâda
Meşeldür söylenür bûy-ı vefâ yok verd-i hamrâda
Mürüvvet kalmadı ehl-i dile seviyy ehibbâda
Ne rind-i nüktedânında ne kaç‘an ehl-i takvâda
Yine terk-i diyâr itdi anuñçün Mürevvîzâde
İşitdim ki oğur bu maṭla‘ı şehri-pür ü sâde
Mekânı gülşen iken külhan-ı zilletdedir şimdi
Belâ-keş ‘âşık-ı şūrîde-dil ğurbetdedir şimdi

Lebiñsiz tevbe şimden soñra cânâ bâde-yi nâba
Ki sensiz çıkmadım ey mâh-rû bir kerre mehtâba
Dil-i dîvâne dūr oldu vaṭandan düşdi girdâba
Bu şeb ḥulyâ-yı cânân ile vardım ben daḥı ḥvâba
Göründi âşinâlar cümle bir bir çeşm-i pür-tâba
Didim bu beyt-i dil-sûzı yanup yağıldım aḥbâba
Mekânı gülşen iken külhan-ı zilletdedir şimdi
Belâ-keş ‘âşık-ı şūrîde-dil ğurbetdedir şimdi

Cihân-bâz nicesinden olmadıñ âğâh bilmezsiñ
Seniñçün çekdiğim derd-i belâyı vâh bilmezsin
Bilürsün gâhice Leylâ’yı ammâ gâh bilmezsiñ
Güzelsiñ gerçi ammâ hiç resm ü râh bilmezsiñ
Amân lilmersiz ey şūḥ-ı cefâ-cû âh bilmezsiñ

Su'âl eyle ne derde mübtelâ ey mâh bilmezsiñ
Mekânı gülşen iken külhan-ı zilletdedir şimdi
Belâ-keş 'âşık-ı şürîde-dil gurbetdedir şimdi

(Mütessa')

(Licenâbi Kâlâyî)

Ĥabbezâ meydân-ı bahriñ qahramân-ı Rüstemi
Şad şenâ ey qulzüm-i dehrîñ vezîr-i erkemi
Pâd-şâhı 'âlemiñ şâdık emîn ü maħremi
Var mı sen gibi sa'îd ola mübârek maqđemi
Kim çekermiş tîğîña hep ejder-i a'dâ demi
Esb-i felek eşheb-i bahrîlere urup gemi
Tevsen-i Mışrîlere qaţ itdirüp gÿyâ yemi
Berr ü arşda top gibi yaqđiñ 'adû-yı aţlemi
Bu gâzâñ olsuñ mübâek itdiñ ihyâ 'âlemi

(Mu'aşşer) [159]

(Licenâbi Raħmetullâhi 'Aleyh)

Dilâ bu dehr-i fânîniñ nesine şâd u ĥurremsiñ
'Aceb bilsem ne maqşûda irişdiñ şöyle biğamsiñ
Zamânîñ Ĥusrevi olduñ tatalım şâh-ı 'âlemsiñ
Qamer tal'at melek-ħaşlet ya bir sulţân-ı a'zamsiñ
Ya Daħĥâk u Ferîdün u Behmendâr yaħud Cemsîñ
Ne ışşı 'âkıbet dest-i ecel irdikde ebkemsîñ
Bilürsüñ gül şey-i ĥâlik-i emrine a'lemsiñ

Ne deñlü şād-kām olsañ cihānda menba‘-ı ğamsıñ
Tekebbürlik Hudāya yaraşur sen nesl-i ādemsıñ
Vücūduñ añla ey ğāfil ki kaçre-yi menīdensıñ

Nesine ğırresıñ devr ü zamānıñ ey dil-i nālān
Degildir bir kararā çün bilürsüñ girdiş-i devrān
Akar şular gibi ‘ömr-i ‘aziziñ geçmede her ān
Eger biñ yaşasañ āhır nefesde gelmeye bir ān
Gerek Aristoales ol gerekse hazret-i Loqmān
Cihāna mālīk olsañ nice beyler ki ulu sultān
Ecel-i cāmıñ şunar destine bir gün sākı-yi devrān
Elinden rüzġarı rüzġarıñ eyleme efgān
Tekebbürlik Hudāya yaraşur sen nesl-i ādemsıñ
Vücūduñ añla ey ğāfil ki kaçre-yi menīdensıñ

Sürürü bir kararā berkarār olmaz geçer ‘ālem
Yüzine gülse bir kaç gün muğarrerdır soñunda ğam
Geçeler bizden evvel mūcib-i ‘ibret degil mi hem
Ecel peykānıñ zehrine kimse bulmadı merhem
Uyurlar zīr-i hāk içre nice Dārā nice Rüstem
Huşūşen terk-i tāk u taht iden İbrāhim-i Edhem
Ço anı bunca sultān-ı selātin-i cihānı hem
Çanı ecdād-ı pākīñ hazret-i Havvā ile Ādem
Tekebbürlik Hudāya yaraşur sen nesl-i ādemsıñ
Vücūduñ añla ey ğāfil ki kaçre-yi menīdensıñ

Kime aldı m 'ebbed m lik n-ı m lket-i d ny 
Nazar eyle m l k-ı m z ye av line c n 
Yaturlar  k ile yeks n olup her biri n peyd 
Kimi N şirev n anı  kimisi usrev-i D r 
Nice benlik hev sı  ullananlar didiler ayf 
Nedir y  bu bir iki g nl k  mre bu adar gavg 
Ser p  tatalım olmuş seni  d ny  v  m -fi-h 
Varıca alet-i nez'e birinden  re yok aql 
Tekebb rlik ud ya yaraşur sen nesl-i  demsı 
Vuc du  a la ey g fil ki atre-yi men densı 

Var ey g fil tam m iz' n id p av l-i devr nı
Beası yokdurur bu dehr-i d nu  aır  f n 
Ser ser m lket-i d ny nı  oldu  tatalım  nı
Tuy r-ı vasa  km itse  olup dehrı  S leym nı
Gider albi nden ir c eyle kibr   gayy  inv nı
Nice s m u ner m nı  bozulmadı mı erk nı
apu nda bende olsa bu cih nı  c mle ş h nı
Ecel irdikde irmez kimseni  hi sa a derm nı [160]
Tekebb rlik ud ya yaraşur sen nesl-i  demsı 
Vuc du  a la ey g fil ki atre-yi men densı 

(Terc -i Bend)

(Tercî-i Bend) iki mıŖraı bir kâfiyede olan Ŗol beyte dinür ki ebyât-ı sâ'ire anıñ üzerine binâ kıılınur ya'nı aña binâ olunan maŖarı'-ı müte'addidesinden Ŗoñra beyt-i mezkûruñ tekrâr ile ebyât-ı sâ'ire aña bend olur eger ol beyt müŖemmen ise altıncı mıŖraını te'âkıub idüp yedinci sekizinci mıŖraıları maķâmına kâ'im olur ve kusse 'aleyhi'l-bevâķi lâkin tekerrür iden beyte gerçi bir bendde dıger bir kâfiye ile irâd olunur ise ol hâlde (Terkîb-i Bend) olur iŖbu ta'rife göre tekerrür iden beyte (Tercî-i Bend) dinildiği gibi ol beytiñ evvelinde bulunan ebyâta (**Tercî**) dinür bunlarıñ evzân ve kavâfisi mütteħid bulunur

(Tercî-i Bend)

(Licenâbi Râmiz)

Neden ey eŖk tûfân-ħız-i Ėasret biŖersin sen
Niçün ey naħl-i âh-ı âteŖin berg-i biŖemersin sen
Saña noldı demâdem ey Ŗabâ Ėamnâk esersin sen
Meger kim sünbûli zülfinden ayrılmıŖ gezersin sen
BaŖıldı Ėaıtıla iķlîm-i Ėüsnüñ biğabersin sen
Daha ey Ėonca-leb pistân-ı istignâ emersin sen
Yıķup dil Ka'besin 'uŖŖâķı her dâ'im dögersin sen
Be hey Ėamze hele Ėaccâc-ı Zâlimden betersin sen
Benim derdim yeter biħüde zâhid pend idersin sen
Marîz-i 'aŖķ-ı cismim cânıma degme üzersin sen

Gel ey nâŖıħ ķo pendi Ėâl-i dilden biğabersin sen
Beni dîvâne kıldı ol perî bilmem ne dirsın sen

Bilür misiñ meger bu Ėurbet ilde nitdi ol zâlim

Ṭağıtdı zülfini şâne perişân oldı aḥvālīm
Baña bir būs-ı pāyın va‘d idüp ol naḥl-i meyyālīm
Akıtdı sūbesū cūy-ı sirişkiñ dīde-yi elem
Ben ol pervāneyemki şu‘le ve rükn-i şem‘-i iḳbālīm [161]
Yanup kül oldı şimdi nār-ı ḥasretle per ü bālīm
Kimin başıña döndimse felāḥan-veş görüñ ḥālīm
Atıldım bir yabana ğarīb illerde pā-mālīm
Baña şorsañ namāz-ı ‘aşkı şor ey zāhid-i ‘ālem
Ki ṭāḳ-i ebruvān-ı yārdır miḥrāb-ı āmālīm

Gel ey nāşih ḳo pendi ḥāl-i dilden biḥabersiñ sen
Beni dīvāne ḳıldı ol perī bilmem ne dirsiñ sen

Amān yandım firāḳıñdan didikçe āteşin olmuş
Meger sūz-ı dilimden parlamış bir ḥışm u kin olmuş
Dil-i mekrūh gerçi mār-ı zülfinden emīn olmuş
Velī ğāfil ki anda şīr-i ğamze derr-kemīn olmuş
Ṭonanmış lāle-zār-āsā dil-i pür-dāğ zeyn olmuş
Düşünmüş şerḫalarla şadr-ı sīne şeh-nişin olmuş
Dile şuñ demde çünkim va‘de-yi vaşlıñ ḳarīn olmuş
Gel ey rūḥ-ı revān enfās-ı ‘āşık vāyesin olmuş
Gülistān-ı cemāli ğıbṭa-yı ḥuld-ı berīn olmuş
Ne zāhidler belā-yı ‘aşkıla zār u ḥazīn olmuş

Gel ey nāşih ḳo pendi ḥāl-i dilden biḥabersiñ sen

Beni dīvāne kıldı ol perī bilmem ne dirsıñ sen

Kime derd-i dilimden zār u feryād eylesem bilmem

Kime şekvā-yı cevri-i çarḥ-ı bīdād eylesem bilmem

Ḥarāb olmuş derūnı neyle ābād eylesem bilmem

Bozulmuş leşker-i şabra ne imdād eylesem bilmem

Nice dām-ı hevādan gön̄lüm āzād eylesem bilmem

Anı tā ki esīr-i dest-i şayyād eylesem bilmem

Ne yüzledir ki Ḥaḫka varup dād eylesem bilmem

Gözüm yaşından özge nem var īrād eylesem bilmem

Seni de ‘aşka zāhid nice irşād eylesem bilmem

‘Aceb añlar mısıñ bu beyti inşād eylesem bilmem [162]

Gel ey nāşıḫ ḳo pendı ḫāl-i dilden bīḫabersıñ sen

Beni dīvāne kıldı ol perī bilmem ne dirsıñ sen

Bu şeb yāriñ ḫayāl-i zülf ü ruḫsārıyla āḫ itdim

Duḫān-ı āhıla āyine-yi māhı siyāḫ itdim

Ṭutuşdum āteşin ruḫsāra öldüm ki nigāḫ itdim

Gön̄ül mülkine kendim od ḳodım kendim tebāḫ itdim

Begim ma‘zūr ṭut bīḫtiyārı āḫ u vāḫ itdim

Seni sevmekden özge pādişāhım ne günāḫ itdim

Nice dem eşk-i tūfān-ḫız-i ḫayretde şitā’ itdim

Hele līmān-ı bāb-ı luṭfını buldum penāḫ itdim

Bilüp naḳş-ı sivāyı şāḫ-ı ‘aşka taḫt-gāḫ itdim

Derûn-ı Râmizi ben kâbil-i feyz ile itdim

Gel ey nâşih ko pendî hâl-i dilden bihâbersiñ sen
Beni dîvâne kıldı ol perî bilmem ne dirsîñ sen

(Terkîb-i Bend)

(Licenâbi Leylâ)

Zâhid bizi ta'ñ itme ki Allâh-perestiz
Ol şevk-i maḥabbet ile peymâne şikestiz
Tâ rûz-ı elestden berü mey nûş ide geldik
Şanmañ bizi zâhirdeki mey-ḥânedede mestiz
Ḥâk-i rehiyiz cür'a şıfat-ı pîr-i muğânîñ
Düşdük der-i mey-ḥânedede bir ḥâk ile mestiz
Yetmez mi 'azîzim bize bu luḡ u keremler
Hep ehl-i me'ârif ile biz dest-i bedestiz
Her kûşe-yi mey-ḥâne bizim meskenimizdir
Çokdan bu ḥarâbâtda biz bâde-perestiz
Ez-cân u gönül gûş ideriz nây u zebânı
Mey-ḥânedede nûş eylemişiz köhne şarâbı

Ey dil şaḡınup zevḡine aldanma cihânîñ
Cân gözlerini aç aşlına ir sırr-ı nihânîñ
Mey-ḥânedede mey nûş iderek mest ü ḥarâb ol
Biñ cânıla düş ayağına pîr-i muğânîñ
Semmûrı giyüp tañtanayı başına alma

Zevk ister iseñ kadrini bil köhne ‘abānıñ
Dīvāne gibi rāh-ı tevekkülde muķım ol
‘Aķla özenüp diñleme pendiñ ‘uķalānıñ
Eglence idin kendüye zencir-i cününü
Geysūsına bađlan hele bir māh-liķānıñ
Āyine gibi ‘arız-ı dildāra nazār kıl [163]
Ey cān-ı gönül ‘aşķ-ı haķıķiye güzer kıl

Kan ağlamadan Şimdi dü-çeşmim tolu nemdir
Çarķıñ baña baĥŐ eylediği hicr ile ğamdan
Erbāb-ı hüner ĥāk-i mezelletde demādem
Şimdi cühelā zümresi Őāyān-ı keremdir
Aĥbābıma ‘arz eylesem aĥvāli bunu dir
Ehl-i dile eglence olan derd ü elemdir
Sen olma mükedder görüp iķbāl-i cihānı
Gidikleri billāh kefen içindeki semmdir
Ammā beni bir ĥāle ķodı neş’e-yi ğurbet
NūŐ eylediđim mey yirine zehr-i sitemdir
Yā Rabb baña raĥm eyle ki āteŐlere yandım
Billāh bu bār-ı ğamı çekmekden uŐandım

Göğüsde eger var ise sākī seniñ imān
Fünün-ı bādeyi ‘ayyāŐıñı kıl ĥurrem u ĥandān
Dil-teŐneligim söyler isem ben saña sākī
Kāfir daĥı raĥm eyler o dem ķanda müselmān

Dilde yerin olmasa dü-çeşmimle hayâlin
Şahbâ-yı firâkın beni eyler idi sūzân
Derd ü gam u hicrânıla geçmekdedir ‘ömrüm
Hayfâ baña olmazsa eger himmet-i pîrân
Bir kerre nigâh it dil-i vîrâneye şâhım
Bülbül gibi küyuñda ider nâle vü efgân
Dil bülbül-i nâlân ise bütün kafesimdir
Sâkı getir ol bâdeyi âhır nefesimdir

Ol gamzesi fettân ideli ‘aqlımı zâ’il
Her lahçada mecrûh u harâb olmadadır dil
‘Âşık dil-i divâneden eyler mi şikâyet
Her gördüğü meh-rûya eger olmasa mâ’il
Ol çeşm-i sühan-gûları da böyle kalursa
Çok kan idecekdir bilürüm gamze-yi kâtil
Zâhid nola münkir ise envâr-ı cemâle
Âşâr-ı Hudâyı begim añlar mı o gâfil
Öğrenmeden evvel der-i medreseyi şûfi
Ben mekteb-i ‘aşk içre degildim yine câhil
Ey dil yine sen râz-ı dili eyleme pinhân
Bir gün ola ahvâlimize rahm ide yârân

Ben bir büte dil bağlayalı hayli zamandır
‘Aql almada kâfir ne yaman rind-i cihândır
Ahvâl-i perişânımı söylersem o şâha

Dir ki ŧu'arā sözleri billāh yalandır
Cān virmeyicek zlmne ol kāfir inanmaz
Al cānımı yā Rabb o cefā-kārı inandır
Āyīn-i kādīm ise eger 'aşk ile yanmıŧ
Leylā kavliñi āteŧ-i hicrānına yandır
Ey bād-ı ŧabā gözleri maħmra giderseñ
Bu maħla'ı yād eyle o dildārı uyandır
Vechiñde grelden ber biz nr-ı Hdāyı
Ol ŧevkıla terk eylemiŧiz rāh-ı hevāyı [164]

(ŧarkı)

(ŧarkı) terci'-i bend miŧill her iki yāħud dört mıŧra'ı arasında (naħarāt) ta'bīrāt olunur bir mıŧra'ı yāħud bir beyti ħāvī olan ŧi're dirler

Dilber-i nāzında reftārim benim
ŧarz u ŧavrı bībedel yārim benim
Hep seniñdir cümle-yi varım benim
Saña cānā cān fedā kārım benim

Nola itsem zevk-i vaŧlıñ iltimās
Sen baña açılmadan itme hirās
Sā'ir 'uŧŧāka beni itme kıyās
Saña cānā cān fedā kārım benim

Zīnet-ebr çeŧm-i 'ayyāŧ üstine

Her ne ise istegiñ baş üstine
Turralar düşmüş siyeh kaç üstine
Saña cānā cān fedā kārım benim

Nola çeksem emmege la'liñ emek
Tek saña ey dil-rübā itsem dilek
Yoluña iş mi fedā-yı māmelek
Saña cānā cān fedā kārım benim

Vāşıfā bu rütbe yalvarış nedir
Şol libāsa bu kadar h'āhiş nedir
Gider al bir iki fermāyiş nedir
Saña cānā cān fedā kārım benim

(Şarkı-yı Dīger)

(Licenābi Vāşıf)

Çözülme zülfüne ey dil-rübā dil bağlayanlardan
Kaçınma āteş-i 'aşkıñla bağıñ dāğlayanlardan
Düşer mi ictināb itmeb seniñçün ağlayanlardan
Sirişk-i çeşmimiñ baķ farkı var mı çağlayanlardan

Seniñ bir reng-i rüyuñ var ki gül-berg-i 'izārında
Bulunmaz gülsitān-ı 'ālemiñ bāğ-u bahārında
Otur iħrāma ārām it varup hazıñ kenārında
Sirişk-i çeşmimiñ baķ farkı var mı çağlayanlardan

Gelüp faşl-ı bahār ‘ālem şafā-yı gülşen itdikde
Nevā-yı bülbül-i şāh-ı gül-i ra‘nā iştdikde
Uyup aḥbāba cānā seyr-i Sa‘dābāda gitdikde
Sirişk-i çeşmimiñ baq farqı var mı çağlayanlardan

Hevā-yı kākülüne başka bir ḥālet olur serde
Yeñi başdan mişāl-i Vāşif uğratdıñ beni derde [165]
Ġamiñla gerçi çoqdan ağlarım ammā bu günlerde
Sirişk-i çeşmimiñ baq farqı var mı çağlayanlardan

(Müstezād)

(Müstezād) iki kısım olup bir kısmı mışra‘ları ‘aḳabinde o mışra‘la muḥtelif veyāḥud mütteḥidü’l-ḳāfiye olarak bir fiḳra-yı menşüreyi mutazammın olan ve kısım-ı dıgeri dahı faḳaḳ ikinci mışra‘ı āḥırında bir fiḳra-yı menşüre bulunan şi‘re dinür

(Mişāl-i Kısım-ı Evvel)

Dünyāyı tıtuşdurmada eflāke çıqıp āh
Yār olmadı āgāh
Ḥāl-i dil-i zāra yine raḥm itmede ol şāh
Yandım buña billāh

Kākülleri sevdāsı beni eyledi mecnūn
Çeşmi idüp efsūn
Düşdi yeñiden destine yine bir dil-i gümrāh

İmdād ide Allāh

Çan ağlıyorum yād-1 lebiñme yine cānā

Sen toymadıñ ammā

Yoğ rāh-1 maħabbetde baña hiç meded ü ħvāh

Ne yār u ne hem-rāh

İtsem o mehi külbe-yi aħzānıma da‘vet

Eylerdi icābet

Bir olmayacağ yerde mi aħşāmladı ol māh

Şubħ olmada eyvāh

Leylāyı helāk eyledi bir gözleri āhū

Bir zülf-i semen-bū

Eglence baña şimdi hemān āh-1 seħergāh

Tā şubħa kadar vāh

(Mişāl-i Kısım-1 Sānī)

Reftem beṭabīb ü güfemeş bīmārem

Ezevvel-i şeb tā beseher bīdārem

Dermānem çist

Nabzam çü ṭabīb dīd ü güft ezser-i luṭf

Cüz ‘ışğ nedārī maraẓī pindārem

Maħbūb-1 tu kist

Raḳam beryār u güfemeş dildārem

Dāġī zigam-1 ‘ışķ-1 tu berdil dārem

Dermen nigerist

Şad ‘āşık-1 çün tu derselāsıl dārem

Güftā tu kūdām derdmendī çı kesī

Gū nām-1 tu çist³⁵

(Kıṭ‘a)

Vezn ü kâfiyede müttehid olarak iki beyden toġuz beyte varıncaya ḳadar irād olunan ebyāta dinür ki maṭla‘-1 maḥşüşı olmayup faḳaṭ kendüsi maṭla‘-1 ḳaşıdeden bir parçadır zırā [166] kıṭ‘a luġatda parça ma‘nāsına olmaġıla ḳaşıdeden bir parçaya kıṭ‘a ıtlāķ iderler

(Kıṭ‘a)

(Licenābi Fıṭnat)

Terk-i naşūḫ eyle hem şüreti ḥoş olsa bile

Zāhidiñ şıķleti var bezme ḥamüş olsa bile

Naḳd-i cān ile ḥarīdārı olur dem-i vaşlıñ

Meclisimde o büt işve fūruş olsa bile

(Diġer Kıṭ‘a)

³⁵ “Tabibe gittim ve hastayım dedim, gecenin başlangıcından sehre kadar uyanıġım. Dermanım nedir? Tabip nabzıma baktı ve lütfun sırrından hareketle dedi ki; öyle sanıyorum ki hastalıġın aşktan başka bir şey deġildir. Sevdiğin kim? Onun sözü üzerine ona dedim ki, ey gönlümün sahibi, senin aşkının gamından gönlüm daġlandı bende görülen budur. Senin gibi yüz âşık bana geldi. Sen hangi dertlisin, kimsin; söyle adın nedir?”

Cümle ħarf-i ğurbetiñ raĝbetde mevcūd oldıĝı
Dildarıña ehl-i ğurbet cümle-yi şādidedir
İşfahānda sürmeniñ taĝına raĝbet yok iken
Gör meh-i misk zerresi Rüm içre nūr-ı dīdedir

(Rubā'î)

(Rubā'î) bu daĝı kıt'a gibi müttehidü'l-vezn olarak terkib olunan dört mışra'đan 'ibāret olup faĝať ziyāde olmayarak beyt-i evveli de muşarra' olmaĝıla berāber kendisi daĝı baĝr-ı hezceden olmalıdır

(Rubā'î)

(Licenābi Fuzūlî)

Ķaddine didim ki serv-i bostāndır bu
Tünd oldı ki ey faĝır bühtāndır bu
Pābeste-yi 'Avrubî zebāndır didiĝiñ
Ķandān ħabā-puş ħıramāndır bu

(Diĝer Rubā'î)

Didim lebine la'l-i bed-ħışānedir bu
Güldi didi ey faĝır bühtāndır bu
Bir taşı ne rengile ħılırsuñ nisbet
Şirîn ü şekker-feşān ħandāndır bu

(Maĝla')

(Maĝla') her bir ħaşıde ve şi'riñ muĝaffā olarak eñ evvelki beytine dirler

(Licenābi Yahyā)

Görüp çin-i cebini şu gibi akdı dil-i şeydā

Letāfet virdi kaşr-ı hüsne ol selsāl-ı rüh-efzā

(Müfred)

(Müfred) iki mışra‘dan ‘ibāret olan bir beyte ıtlāk olunur

(Licenābi ‘İffet) [167]

H‘abdan rāhat degil vallāh merāmım sevdiğim

Belki ru’yāda görem ey gonca-yı zībāsını

(Diğer Müfred)

(Licenābi Leylā)

Zülfini çözdüm elime taradım

Dil-i dīvāneme zencir aradım

(Mu‘ammā)

(Benām-ı Muḥammed)

(Mu‘ammā) nāzım kaşd eylediği ismi mestür olarak irād eylediği şi‘re ya‘nī şi‘rde esmādan bir ismi hisāb yāḥud kalb yāḥud taşhīfile setr itmege dinür ki ihtifā idilen ism-i mektüm ma‘nā-yı nazımdan istiḥzāc veyā istiḥrāc veyā kelām-ı manzūmede ol isme delālet ider bir ‘alāmet bulunmaḫ itibārıyla iki nev‘e münkaşımıdır

Vehbī merḥūm Tuḥfe’sinde getürdiği işbu (Dideden kaṭre-yi eşkim dökülür dil mecrūḫ) beyti kısım-ı evvele mişāl olabilür ki ma‘nāsından (Muḥammed) ism-i pākiniñ istiḥrācı kābildir şöyle ki (dide)den nām-ı diğeri olan (çeşm) ve (kaṭre-yi eşk) noḫtāt-ı (şın) ve (cīm) murād olunmuşdur ki bunlarıñ dökülmesiyle noḫtāniñ maḫvını

îmā ideceğinden (çeşm) noqtâtdan redd ider ise (h̄um) olup an ma'nāsını mutazammın olan (h̄un)uñ luğat-ı 'Arabıyyesi ya'nî dem lafzınıñ (dāl)i (h̄um) kelimesiniñ āhırına ve kezālik (mîm) evveline vaz' olunduğta (Muammed) ismi zāhir olur

(Nev'-i Şāniye Mişāl)

(Mu'ammā-yı Benām-ı Cemāl)

Sehāya başlayan elbet bulur ğinā-yı redif

Olur bidāyet-i cūduñ 'aibi māl-ı laif

Oğul bu nukı 'abeş şanma ol saı vü cevād

Ki kendi nām-ı şerifiñ ider bunu ta'rif

Beyt-i mezkūrda olan (bidāyet-i cūduñ 'aibi māl) 'ibāresinde murād (cūd) lafzınıñ (cîm)i olup ve (māl) lafzı daı anı te'āub eylediginden (Cemāl) ismi zāhir olur

(Luğaz)

(Luğaz) su'āl tariıyla o mişālî mu'ammā gibi ğāyet müşkil ve müteşābih libāsıla eksā olunan şî'ār-ı mütেকellifeden 'ibāret ise de (mu'ammā) esmāda, (luğaz) eşyāda müsta'meldir bu daı mu'ammā akāmı üzere iki nev' olup biri ma'nā-yı nazmdan diğeri 'alā'im-i mestūre-yi nazmdan intinbāt olunur [168]

(Nev'-i Evvele Mişāl)

(Benām-ı Buurdān)

Nedir 'aş-ı İlāhî ile yanık

Hele erbāb-ı 'ilme pek muvāfi

Degildir yalnız mecdde ‘abiddir
Kenīsālarda da mevcūd o zāhid

Gümüſden kiminiñ serde külāhı
Çıkar dā’im hevāya dūd-ı āhı

Külāhı olmasa başında meftūh
Yüzi göz göz olurdı ſanki mecrūh

Getürsün bezme ol merd-i zarīfi
Cihānı mest ider būy-ı laṭīfi

Yirinde kimseye itmez tekāpū
Olur ‘anberle her dem ağızı memlū

Yüri gel tekkeye ‘arz-ı cemāl it
Anı sen ſeyḥ efendiden su’āl it

Yağışdı rüz-ı ‘ıyda bu mu‘ammā
Etek öpse nola anıñla Leylā

(Nev‘-i Sāniye Mişāl)

(Benām-ı Çizme)

Ol nedir kim hem-‘inān olmuş gezer iki refiḳ

Görmedim ‘âlemde anlar gibi bir yâr-ı şadîk

Cânı yokdur gerçi cânlı gibi dünyâyı gezer

Birisi kanda giderse dîgeri böyle gider

Bây u ednâya hele lâzım iken bu iki yâr

İkisi de hâke yüz sürmekle eyler iftihâr

Lâzım iken mîr ile pâşâyâ bunlar bîta‘ab

Arpalığı oldu anıñ Konya yâhud Kayşeri

Kimi aşfer kiminiñ rengi kıızıl kimi siyâh

İkisi yek-reng olan itdi berâber ‘azm-i râh

Her kim ister ise bilmek bu mu‘ammâyı eger

Uştra ile (çizme)li kulağımı eyle hâzer

(Temmetü’l-Kitâb Bi‘avnillâhi’l-Meliki’l-Vehhâb)

(Târîh-i Kitâb)

Hudâyâ hamd ola bu nev ‘arūzum irdi encâma

‘Arūz ammâ ki Türkçe şîve üzre eyledim imlâ

Egerçi reng-i ma‘nâdan mu‘arrâ ise ebyâtı

Hüner ‘arz itmeyüp ancak buhûrı eyledim îmâ

Haţâsıñ hâme-yi luţfiyla taşhîh eyleyiñ cânıñ

Ꞑuŝuruñ ‘afv ide Mevlā becāh-ı Cāmī-yi Monlā

Ꞑırā’at eyleyenlerden da‘ī-i hayrdır maꞑŝad

Budur bu ‘ālem-i fānīde el-ḥaꞑ maṭlab-ı aꞑŝā

Cemāl yazdım hemān tārīḥ-i tāmīñ işbu mışra‘la

Hele şu nev kitābım irüp encāma bu dem ḥamdā

Ve minallāhi’t-tevfīꞑ ve hüve ni‘me’r-refīꞑ

Sene 1291

A. Eczâ'ü'l-Hezec

1. Müşemmen

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün	Müşemmen-i Sâlim
Mefâ'il Mefâ'il Mefâ'il Mefâ'il	Müşemmen-i Mekkûf u Maşşûr
Mefâ'ilü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün	Müşemmen-i Maşşûf-ı 'Arüz ve Darb
Mefâ'ilün Fe'ülün Mefâ'ilün Mefâ'il	Müşemmen-i Maşşûf-ı Maşşûr
Mefâ'ilü Fe'ülün Mefâ'ilü Fe'ülün	Müşemmen-i Mekkûf-ı Maşşûf
Mef'ülü Mefâ'ilün Mef'ülü Mefâ'ilün	Müşemmen-i Aşreb-i Sâlim
Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Mefâ'ilün	Müşemmen-i Aşreb-i Mekkûf-ı Sâlim-i 'Arüz ve Darb
Mefâ'ilün Mefâ'il Mefâ'ilün Mefâ'il	Müşemmen-i Maşşûz-ı Mekkûf-ı Maşşûr-ı 'Arüz ve Darb
Mef'ülü Mefâ'il Mefâ'ilü Mefâ'il	Müşemmen-i Aşreb-i Mekkûf-ı Maşşûr-ı 'Arüz ve Darb
Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün	Müşemmen-i Aşreb-i Mekkûf-ı Maşşûf-ı 'Arüz ve Darb

2. Müseddes

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün	Müseddes-i Sâlim Meczuuv
Mefā'ılı Mefā'ılı Mefā'il	Müseddes-i Sâlim-i Mağşür-1 'Arüz ve Darb
Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün	Müseddes-i Sâlim-i Mağzûf-1 'Arüz ve Darb
Mefā'ılı Mefā'ılı Mefā'il	Müseddes-i Mekkûf-1 Mağşür-1 'Arüz ve Darb
Mefā'ılı Mefā'ılı Fe'ülün	Müseddes-i Mekkûf-1 Mağzûf-1 'Arüz ve Darb
Mef'ülü Mefā'ılı Mefā'il	Müseddes-i Aħreb-i Mekkûf-1 Sâlim-i 'Arüz ve Darb
Mef'ülü Mefā'ılı Mefā'il	Müseddes-i Aħreb-i Mekkûf-1 Mağşür-1 'Arüz ve Darb
Mef'ülü Mefā'ılı Fe'ülün	Müseddes-i Aħreb-i Mekkûf-1 Mağzûf-1 'Arüz ve Darb
Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'ılün	Müseddes-i Aħreb-i Mağbûz-1 Sâlim-i 'Arüz ve Darb
Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'il	Müseddes-i Aħreb-i Mağbûz-1 Mağşür-1 'Arüz ve Darb
Mef'ülü Mefā'ilün Fe'ülün	Müseddes-i Aħreb-i Mağbûz-1 Mağzûf-1 'Arüz ve Darb
Mef'ülün Fā'ilün Mefā'ılün	Müseddes-i Aħrem-i Eşter-i Sâlim-i 'Arüz ve Darb
Mef'ülün Fā'ilün Mefā'il	Müseddes-i Aħrem-i Eşter-i Mağşür-1 'Arüz ve Darb
Mef'ülün Fā'ilün Fe'ülün	Müseddes-i Aħrem-i Eşter-i Mağzûf-1 'Arüz ve Darb

3. Murabbaʿ

Mefāʿilün Mefāʿilün	Murabbaʿ-ı Sâlim ve Meşṭūr
Mefāʿilü Mefāʿil	Murabbaʿ-ı Mekkûf-ı Maḳşūr-ı ʿArüz ve Ḍarb
Mefāʿilü Feʿülün	Murabbaʿ-ı Mekkûf-ı Maḳzûf-ı ʿArüz ve Ḍarb
Mefʿülü Mefāʿilün	Murabbaʿ-ı Aḥreb-i Sâlim-i ʿArüz ve Ḍarb

B. Rubāʿiyyât

1. Kısm-ı Aḥrem

Mefʿülün Mefʿülün Mefʿülü Feʿül	Aḥrem-i Aḥrem-i Aḥreb-i Ehtem
Mefʿülün Mefʿülü Mefāʿilü Feʿül	Aḥrem-i Aḥreb-i Mekkûf-ı Ehtem
Mefʿülün Mefʿülün Mefʿülü Feʿil	Aḥrem-i Aḥrem-i Aḥreb-i Mecbüb
Mefʿülün Fāʿilün Mefāʿilü Feʿül	Aḥrem-i Eşter-i Mekkûf-ı Ehtem
Mefʿülün Mefʿülün Mefʿülün Fāʿ	Aḥrem-i Aḥrem-i Aḥrem-i Ezell
Mefʿülün Mefʿülü Mefāʿilün Fāʿ	Aḥrem-i Aḥrem-i Sâlim-i Ezell
Mefʿülün Mefʿülü Mefāʿilü Feʿil	Aḥrem-i Aḥreb-i Mekkûf-ı Mecbüb
Mefʿülün Fāʿilün Mefāʿilün Fāʿ	Aḥrem-i Eşter-i Sâlim-i Ezell
Mefʿülün Mefʿülün Mefʿülün Faʿ	Aḥrem-i Aḥrem-i Aḥrem-i Ebter
Mefʿülün Mefʿülü Mefāʿilün Faʿ	Aḥrem-i Aḥreb-i Sâlim-i Ebter
Mefʿülün Fāʿilün Mefāʿilü Feʿil	Aḥrem-i Eşter-i Mekkûf-ı Mecbüb
Mefʿülün Fāʿilün Mefāʿilün Faʿ	Aḥrem-i Eşter-i Sâlim-i Ebter

2. Kısm-1 Aḥrem

Mef'ülü Mefā'ilün Mef'ülün Fā'	Aḥreb-i Sālim-i Aḥrem-i Ezell
Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'ilün Fā'	Aḥreb-i Maḳbūz-ı Sālim-i Ezell
Mef'ülü Mefā'ilün Mef'ülü Fe'ül	Aḥreb-i Sālim-i Aḥreb-i Ehtem
Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilün Fā'	Aḥreb-i Mekfūf-ı Sālim-i Ezell
Mef'ülü Mefā'ilün Mef'ülün Fa'	Aḥreb-i Sālim-i Aḥrem-i Ebter
Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'ilün Fa'	Aḥreb-i Maḳbūz-ı Sālim-i Ebter
Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'ilü Fe'ül	Aḥreb-i Maḳbūz-ı Mekfūf-ı Ehtem
Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilün Fa'	Aḥreb-i Mekfūf-ı Sālim-i Ebter
Mef'ülü Mefā'ilün Mef'ülü Fe'il	Aḥreb-i Sālim-i Aḥreb-i Mecbüb
Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'ilü Fe'il	Aḥreb-i Maḳbūz-ı Mekfūf-ı Mecbüb
Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ül	Aḥreb-i Mekfūf-ı Mekfūf-ı Mecbüb
Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'il	Aḥreb-i Mekfūf-ı Mekfūf-ı Mecbüb

[F2]

Şecere-yi Baħr-ı Recez

1. Müşemmen

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün	Müşemmen-i Sâlim
Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün	Müşemmen-i Maṭviyy
Müfte'ilün Mefâ'ilün Müfte'ilün Mefâ'ilün	Müşemmen-i Maṭviyy-i Maħbûn-ı 'Arûz ve Ɖarb
Mefâ'ilün Müfte'ilün Mefâ'ilün Müfte'ilün	Müşemmen-i Maħbûn-ı Maṭviyy-i 'Arûz ve Ɖarb
Müfte'ilün Müfte'ilün Mefâ'ilün Müfte'ilün	Müşemmen-i Cüz'-i Āħir-i Haşv-i Maħbûn u Bâķi Maṭviyy
Müfte'ilün Mefâ'ilün Müfte'ilün Mef'ülün	Müşemmen-i Maṭviyy-i Maħbûn-ı 'Arûz ve Ɖarb
Mefâ'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün Mefâ'ilün Müfte'ilün Mefâ'ilün Müfte'ilün	Müşemmen-i Maħbûn-ı Maṭviyy olup faķaṭ Murabba'-ı şânisiniñ ya'nı yedinci cüz'i Müfte'ilün gelecek iken Mefâ'ilün gelmiş

İşbu 'alâmet bir beytiñ iki mışra'ında eczâlarınıñ gösterildigine delâlet ider zîrâ ikinci mışra'ınıñ eczâları evvelkine muhâlif oldığı ecluden faķaṭ diğeriñ mışra'ını yekdiğeriine muvâfiķ oldığı bir mışra'ıla iktifâ olunup iki def'a tekerrüründen beyt tekmiñ olur

2. Murabba'

Müstef'ilün Müstef'ilün	Murabba'-ı Sâlim
Müfte'ilün Müfte'ilün	Murabba'-ı Meşṭür

3. Müseddes

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün	Müseddes-i Sâlim
Müstef'ilün Müstef'ilün Mef'ülün	Müseddes-i Maqtû'-ı 'Arüz ve Darb
Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün	Müseddes-i Maṭviyy
Müfte'ilün Müfte'ilün Mef'ülün	Müseddes-i Maṭviyy-i 'Arüz ve Darb
Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün	Müseddes-i Maḥbūn
Müfte'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün	Müseddes-i Maṭviyy-i Maḥbūn

[F3]

Şecere-yi Baħr-ı Remel

1. Müşemmen

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün	Müşemmen-i Sâlim
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilân	Müşemmen-i Mağşür-ı 'Arüz ve Darb
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün	Müşemmen-i Mağzûf-ı 'Arüz ve Darb
Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fā'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün	Müşemmen-i Mağbûn-ı Sâlim-i İbtidâ
Fā'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilân Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilân	Müşemmen-i Mağbûn-ı Sâlim-i Şadr-ı Mağbûn-ı Mağşür-ı 'Arüz ve Darb
Fā'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fa'lün Fā'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün	Müşemmen-i Mağbûn-ı Sâlim-i Şadr u İbtidâ Mağzûf-ı 'Arüz ve Mağtû'-ı Darb
Fe'ilätü Fā'ilātün Fe'ilätü Fā'ilätün ³⁶	Müşemmen-i Meşkül-i Sâlim-i 'Arüz ve Darb

2. Murabba'

Fā'ilātün Fā'ilātün	Murabba'-ı Sâlim
Fe'ilātün Fe'ilātün	Murabba'-ı Mağbûn

³⁶ Metinde [61] ve[62] numaralı sayfalardaki bu vezinle ilgili bilgiler şiir örnekleriyle örtüştüğü için buraya fasiküldeki "fe'ilātün" şekli değil metindeki "fe'ilätü" şekli alınmıştır.

3. Müseddes

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün	Müseddes-i Sālim
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilān	Müseddes-i Maḳṣūr-ı 'Arūz ve Ɖarb
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün	Müseddes-i Maḳzūf-ı 'Arūz ve Ɖarb
Fā'ilātün Fe'ilātün Fe'ilān	Müseddes-i Sālim-i Şadr u İbtidā Maḳbūn-ı Ḥaṣvhā Maḳṣūr-ı 'Arūz ve Ɖarb
Fā'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün	Müseddes-i Sālim-i Şadr u İbtidā Maḳbūn-ı Ḥaṣvhā ve Maḳbūn-ı Maḳzūf-ı 'Arūz ve Ɖarb

[F4]

Şecere-yi Baħr-ı Münsariħ

1. Müşemmen

Müfte‘ilün Fā‘ilān Müfte‘ilün Fā‘ilān	Müşemmen-i Maṭviyy-i Mevķūf-ı ‘Arüz ve Ɖarb
Müfte‘ilün Fā‘ilün Müfte‘ilün Fā‘ilün	Müşemmen-i Maṭviyy-i Mekşūf-ı ‘Arüz ve Ɖarb
Mefā‘ilün Fā‘ilün Mefā‘ilün Fā‘ilün	Müşemmen-i Maħbün-ı Maṭviyy-i Mekşūf-ı ‘Arüz ve Ɖarb
Müfte‘ilün Fā‘ilān Müfte‘ilün Fā‘ilün Müfte‘ilün Fā‘ilün Mef‘ülün Fā‘ilün	Müşemmen-i Maṭviyy-i Mevķūf-ı Maķtū‘-ı Maṭviyy-i Mekşūf-ı ‘Arüz ve Ɖarb
Müfte‘ilün Fā‘ilātü Müfte‘ilün Fā‘	Müşemmen-i Maṭviyy-i Mecdü‘-ı ‘Arüz ve Ɖarb
Müfte‘ilün Fā‘ilātü Müfte‘ilün Fa‘	Müşemmen-i Maṭviyy-i Menħūr-ı ‘Arüz ve Ɖarb
Müfte‘ilün Fā‘ilātün Mef‘ülün Fa‘ Müfte‘ilün Fā‘ilātü Müfte‘ilün Fa‘	Müşemmen-i Maṭviyy-i Maķtū‘ ve Manħūr-ı ‘Arüz ve Ɖarb

2. Murabba‘

Müfte‘ilün Fā‘ilān	Murabba‘-ı Maṭviyy-i Mevķūf
Müfte‘ilün Fe‘ülān	Murabba‘-ı Maṭviyy-i Maħbün-ı Mevķūf

3. Müseddes

Müfte‘ilün Fā‘ilātü Müfte‘ilün	Müseddes-i Maṭviyy
Müfte‘ilün Fā‘ilātü Mef‘ülün	Müseddes-i Maṭviyy-i Maķtū‘-ı ‘Arüz ve Ɖarb

Şecere-yi Baħr-ı Muzāri‘

1. Müşemmen

Mefā‘ilü Fā‘ilāt Mefā‘ilü Fā‘ilāt	Müşemmen-i Mekkūf-ı Maḳşūr-ı ‘Arüz ve Ɖarb
Mefā‘ilü Fā‘ilün Mefā‘ilü Fā‘ilün	Müşemmen-i Mekkūf-ı Maḳzūf-ı ‘Arüz ve Ɖarb
Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilātün	Müşemmen-i Aḫreb-i Sālim-i ‘Arüz ve Ɖarb
Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘iliyyān	Müşemmen-i Aḫreb-i Müsebbag-ı ‘Arüz ve Ɖarb
Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilān	Müşemmen-i Aḫreb-i Mekkūf-ı Maḳşūr-ı ‘Arüz ve Ɖarb
Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün	Müşemmen-i Aḫreb-i Mekkūf-ı Maḳzūf-ı ‘Arüz ve Ɖarb
Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilün	Müşemmen-i Aḫreb ve Sālim Maḳzūf-ı ‘Arüz ve Ɖarb
Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilātün	Müşemmen-i Aḫreb-i Mekkūf-ı Sālim-i ‘Arüz ve Ɖarb

2. Müseddes

Mefā‘ilü Fā‘ilātü Mefā‘il	Müseddes-i Mekkūf-ı Maḳşūr-ı ‘Arüz ve Ɖarb
Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘il	Müseddes-i Aḫreb-i Mekkūf-ı Sālim-i ‘Arüz ve Ɖarb
Mefā‘ilü Fā‘ilātü Fe‘ülün	Müseddes-i Mekkūf-ı Maḳzūf-ı ‘Arüz ve Ɖarb
Mef‘ülü Fā‘ilātü Fe‘ülün	Müseddes-i Aḫreb-i Mekkūf-ı Maḳzūf-ı ‘Arüz ve Ɖarb

[F5]

Şecere-yi Baħr-ı Hāfif

1. Müseddes

Fā'ilātün Mefā'ilün Fe'ilātün	Müseddes-i Maħbūn-ı Sālim-i Şadr u İbtidā
Fā'ilātün Mefā'ilün Fe'ilātün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilātün	Müseddes-i Maħbūn-ı Sālim-i Şadr
Fā'ilātün Mefā'ilün Fa'lün	Müseddes-i Maħbūn-ı Maḳṭū'-ı Sālim-i Şadr u İbtidā
Fā'ilātün Mefā'ilün Fa'lān	Müseddes-i Maħbūn-ı Maḳṭū'-ı Müsebbāğ-ı Sālim-i Şadr u İbtidā
Fā'ilātün Mefā'ilün Fe'ilān	Müseddes-i Maħbūn-ı Maḳṣūr-ı Sālim-i Şadr u İbtidā
Fā'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün	Müseddes-i Maħbūn-ı Maḳzūf-ı Sālim-i Şadr u İbtidā
Fā'ilātün Mefā'ilün Mef'ülün	Müseddes-i Maħbūn-ı Müşā'as-ı Sālim-i Şadr u İbtidā
Fā'ilātün Mefā'ilün Fa'	Müseddes-i Maħbūn-ı Maḳcūf-ı Müsebbāğ-ı Sālim-i Şadr u İbtidā

2. Müşemmen

Fā'ilātün Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün	Müşemmen-i Maħbūn-ı Sālim-i Şadr
--	----------------------------------

Şecere-yi Baħr-ı Müşâkil

1. Müseddes

Fā'ilātü Mefā'ilü Mefā'ilü	Müseddes-i Mekkūf-ı Maḳşūr-ı 'Arüz ve Ɖarb
----------------------------	--

2. Müşemmen

Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilātü Mefā'ilü	Müşemmen-i Mekkūf
-------------------------------------	-------------------

3. Murabba'

Fā'ilātü Mefā'il	Murabba'-ı Mekkūf-ı Maḳşūr-ı 'Arüz ve Ɖarb
Fā'ilātü Fe'ülün	Murabba'-ı Mekkūf-ı Maḳzūf-ı 'Arüz ve Ɖarb

Şecere-yi Bahr-ı Müctess

1. Müsemmen

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilātün	Müsemmen-i Maḥbūn
Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilān	Müsemmen-i Maḥbūn-1 Maḫşūr-1 'Arüz ve ̇arb
Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün	Müsemmen-i Maḥbūn-1 Maḫzūf-1 'Arüz ve ̇arb
Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fa'lün	Müsemmen-i Maḥbūn-1 Maḫtū'-1 'Arüz ve ̇arb
Mefā'ilün Mef'ülün Mefā'ilün Fa'lān Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilān	Müsemmen-i Maḥbūn-1 Maḫtū'-1 Müsebbag-1 'Arüz ve ̇arb
Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fa'lān	Müsemmen-i Maḥbūn-1 Müşaaş-1 Maḫşūr-1 'Arüz ve ̇arb
Mefā'ilün Mef'ülün Mefā'ilün Fa'	Müsemmen-i Maḥbūn-1 Müşaaş-1 Maḥcūf-1 'Arüz ve ̇arb

2. Murabba'

Mefā'ilün Fe'ilātün	Murabba'-1 Maḥbūn
Mefā'ilün Mefā'ilān	Murabba'-1 Maḥbūn-1 Maḫşūr-1 'Arüz ve ̇arb

[F6]

Şecere-yi Baħr-ı Serî

Müseddes

Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fā‘ilān	Müseddes-i Maṭviyy-i Mevķūf-ı ‘Arūz ve Ɖarb
Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fā‘ilün	Müseddes-i Maṭviyy-i Meksūf-ı ‘Arūz ve Ɖarb
Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fā‘ilān Mef‘ülün Mef‘ülün Fā‘ilān	Müseddes-i Maṭviyy-i Maķtū‘-ı Mevķūf-ı ‘Arūz ve Ɖarb
Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fa‘lün	Müseddes-i Maṭviyy-i Aşlemm-i ‘Arūz ve Ɖarb
Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fā‘ilün	Müseddes-i Maħbün ve Maṭviyy-i Meksūf-ı ‘Arūz ve Ɖarb
Müstef‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün	Müseddes-i Maħbün-ı Maṭviyy-i Meksūf-ı ‘Arūz ve Ɖarb

Şecere-yi Baħr-ı Cedîd

Müseddes

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Mefā‘ilün	Maħbün
-------------------------------	--------

Şecere-yi Bahr-ı Karîb

Müseddes

Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fâ'ilân	Müseddes-i Mekkûf-ı Mağşûr-ı 'Arûz ve Darb
Mef'ûlü Mefâ'îlü Fâ'ilâtün	Müseddes-i Aħreb-i Mekkûf-ı Sâlim-i 'Arûz ve Darb
Mef'ûlü Mefâ'îlü Fâ'ilân	Müseddes-i Aħreb-i Mekkûf-ı Mağşûr-ı 'Arûz ve Darb

[F7]

Şecere-yi Bahır-ı Muḳtezab

1. Müşemmen

Fā'ilātü Müfte'ilün Fā'ilātü Müfte'ilün	Müşemmen-i Maṭviyy
Fā'ilātü Mef'ülün Fā'ilātü Mef'ülün	Müşemmen-i Maṭviyy-i Maḳtū'-ı 'Arüz ve Ɖarb

2. Murabba'

Fā'ilātü Müfte'ilün	Murabba'-ı Maṭviyy
Mefā'ilü Müfte'ilün	Murabba'-ı Maḥbün-ı Maṭviyy-i 'Arüz ve Ɖarb
Fā'ilātü Müstef'ilün	Murabba'-ı Maṭviyy-i Sālim-i 'Arüz ve Ɖarb
Fā'ilātü Mef'ülün	Murabba'-ı Maṭviyy-i Maḳtū'-ı 'Arüz ve Ɖarb

Şecere-yi Bahr-ı Mütekarib

1. Müsemme

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün	Müsemmen-i Sâlim
Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül	Müsemmen-i Mağşür-ı 'Arüz ve Darb
Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'il	Müsemmen-i Mağzûf-ı 'Arüz ve Darb
Fa'lün Fe'ülün Fa'lün Fe'ülün	Müsemmen-i Eşlem-i Sâlim-i 'Arüz ve Darb
Fa'lü Fe'ülün Fa'lü Fe'ülün	Müsemmen-i Eşrem-i Sâlim-i Mağşür-ı 'Arüz ve Darb
Fe'ülü Fa'lün Fe'ülü Fa'lün	Müsemmen-i Mağbûz-ı Eşlem-i 'Arüz ve Darb
Fe'ülün Fe'il Fe'ülün Fe'il	Müsemmen-i Mağzûf

2. 'Aşr-ı Sitte

Şu'arâ-yı müte'ahhirîn müsemmen-i mağbûz-ı eşlemiñ binâsı on altı cüz'li olarak da şi'r söylemişlerdir ki bu cevhaledir Fe'ülü Fa'lün Fe'ülü Fa'lün Fe'ülü Fa'lün Fe'ülü Fa'lün

3. Müseddes

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün	Müseddes-i Sâlim
Fe'ülün Fe'ülün Fe'il	Müseddes-i Mağzûf-ı 'Arüz ve Darb

Şecere-yi Baħr-ı Mütedārik

1. Müşemme

Fā'ılün Fā'ılün Fā'ılün Fā'ılün	Müşemmen-i Sālīm
Fe'ilün Fe'ilün Fe'ilün Fe'ilün	Müşemmen-i Maħbün
Fa'lün Fa'lün Fa'lün Fa'lün	Müşemmen-i Maḳtū'
Fā'ılün Fe'ilün Fā'ılün Fe'il	Müşemmen-i Maħbün-ı Maḳtū'-ı 'Arüz ve Ḍarb

2. Müseddes

Fe'ilün Fe'ilün Fe'ilün	Müseddes-i Maħbün
Fa'lün Fa'lün Fa'lün	Müseddes-i Maḳtū'

III. BÖLÜM: Sözlük

A

Ahreb: Çok harap, perişan, yıkık. 3. Kulağı yarık kimse. 3. Rübâî vezinlerinden "Mef'ûlü" ile başlayan on iki şekilden her biri. Bkz. H̱arb.

Ahrem: Bkz. H̱arm.

'Akkām: Deve kiralayıcısı, deve ile ücret karşılığında eşya taşıyan adam. 2. Hacca Surre-yi Hümayun ile birlikte giden hademe. 3. Çadır mehteri.

'Aql: Bkz. 'Aşb.

'Aks: “*bir mışra'îñ evvelinden âhırına dek okunduğı gibi âhırından dağı bidâ' idüp evveline kadar yine okunmasına dinür.*” [137]. Ayrıca Bkz. Teşbîh-i 'Aks.

Aqvāl: Sözlere, kaviller.

'Ale'l-infirād: Ayrı ayrı, birer birer, teker teker.

'Arüz: (Bkz. 'İlm-i 'Arüz.) “ışılâhda evzân-ı şî'riñ fâsidinden şaḥîḥini fark u temyîze âlet olan 'ilme dinür ki bu 'ilm-i şî'riñ mensüb olduğı buḥûruñ eczâ-yı tefâ'îliyle 'inde'l-muvâzene zâ'idi nâkışından tefriķe sebep olduğından (mîzân-ı şî'r) ismini dağı ḥâ'izdir.” [4] 2. “*Mışra'ı evveliñ cüz'-i ahırine ta'bîr olunur.*” [7]

'Aşb: “aynıñ fethi ve şâdiñ sükûnıyla luğatda (bir şeyi muḥkemce dürüp bağlamak)” [13] 2. “*ışılâhca da (cüz'üñ mertebe-yi ḥâmsesinde bulunan ḥarf-i müteḥarriki ya'ni beşinci harekeli ḥarfî sâkin kılmak ma'nâsına) olup çünki (müfâ'altün) kaldıkda muvâzini olan [14] (mefâ'îlün) cüz'üne naql olunur. Binâ-yı 'ileyh menḳülün ileyhi (ma'süb) olur. Bu uşûle ('aql) dağı ta'bîr iderler.*” [13]-[14]

Aşlem: Kısa kesilmiş 2. Kulağı kesilmiş.

B

Bahr: “bâniñ fethiyle luğatda deñize” [21] derler. 2. “*ışılâh-ı 'arüzda şî'riñ vezinleriniñ kısım-ı aşliyyelerine dirler.*” [21]

Bâliğ: Kemâle ermiş, olgunlaşmış. 2. Belîğ olan.

Basîf: “bāniñ fethiyle geniş ve yaygın ma‘nāsına” [23] derler. 2. “*ıŝılāḥda eczāsı iki kerre (Müstef‘ilün Fā‘ilün Müstef‘ilün Fā‘ilün)den ‘ibāret bir baḥriñ ismine dirler.’*” [23]

Ber: Üzere, üzerine, yukarı manasına 2. Göğüs, sine, bağır, sadr. 3. Fayda. 4. Hâmil. 5. Hıfz. 6. Yan, taraf. 7. Nâkil, götürücü. 8. Meyve. 9. Yaprak, varak. 10. Meme.11. Genç kadın.12. Evin kapısı.

Bercā: Yerinde, denk, münasip.

Berîn: Pek yüce, âlî.

Betekrār: Tekrar ile.

Beter: “bāniñ ve tāniñ fethalarıyla luğatda (kıyruğı kesilme)” [12] derler. 2. “*(cüz’üñ veted-i mecmū‘ını düşürmege) dinür meselā fā‘ilātün cüz’ünden veted-i mecmū‘ı olan (‘ilā) ba‘de’l-ḥazf (fā‘il) kaldıkda yerine yine o vezinde olan (fā‘lün) getirilür ki bununñ menķülün ileyhi (ebter)dir.’*” [13]

Beyt: “İki mıŝra‘dan ‘ibāret olan kelām-ı manzūm u mevzūne ve luğaviyyūn ‘inde (eve) dinür. Çünkü ḥāne ḳapusınıñ iki ḳanadı oldığı gibi beyt-i ŝi‘riñ daḥı iki mıŝra‘ı vardır. Öñ ḳanadları ṭaḳılmasıyla inŝā‘at-ı binā resīde-yi encām olacağından beyt-i ŝi‘riñ ibtidā mıŝra‘ları inŝād olunup ŝoñra tamām olduğına ḥükm olunur.” [5] 2. “*ḳadiriñ medār-ı kıyām u kıvāmına ve etekleriniñ arasında ḳalan boşluḳ ḳapusu maḳāmında idüğine ‘alāmet-i maḥŝūŝa bulunduğına bināen iki mıŝra‘dan mürekkeb olan ŝi‘re (beyt) dinmiş ve bu münāsebetle ‘alāḳa olmuŝdır. Zīrā beyt-i mevzūn üç ve ‘alāḳavl dört rükn üzere mevzū‘ olup işbu rüknler ḳavl-i evvel i‘tibārınca ḥaymeniñ ipi maḳāmında olan (sebeb) ve ḳazıḳ ḥükminde olan (veted) ve ḳapusu ‘add olunan ya‘nî etekleri arasında boşluḳ maḳāmında olan (fāŝıladır) lākin ḳavl-i ŝāniye göre (ŝadr, ‘arūz, ibtidā, zārb)dır ki bunlar iki mıŝra‘ıñ erkān-ı erba‘asıdır’*” [5]

Beytü’l-Ġazel: “*ġazeliñ birinci beytine dirler.’*” [148]

Bi’l-bedāha: Düşünmeksizin, derhal.

Bihîn: En iyi, en seçkin.

C

Cāmi'ü'l-Kilem: “*şükr ü şikāyet ve va'z u naşīhati ḥāvī olan beyte dinür.*” [133]

Cebb: “cīmiñ fetḥi ve bāniñ teşdidiyle luğatda (insāniñ zeker ü ḥayāsını ve deveniñ örgücini kesmege)” [15] derler. 2. “*ıştılāḥda (mefā'ilün cüz'ünden iki sebab-i ḥafif olan (i) ve (lün) lafzlarını ba'de'l-ḥazf ḥāşıl olan (mefā) cüz'i (fe'il cüz'üne naql idilmege) dinür ki menḳülün ilehyi (mecbüb)dur.*” [15]

Cebīn: Alın. 2. Korkak, cesaretsiz.

Ced': “cīmiñ fetḥi ve dāliñ sükūnyıla luğatda (burunu ve ḳulağı ḳaṭ' idilmişe)” [15] derler. 2. “*ıştılāḥda (mef'ülāt) cüz'ünün iki sebebiniñ ya'nī (mef) ve (ü) lafzlarınıñ ḥazf u ışkātıyla ḥāşıl olan lāt lafzınıñ (tā)sı ba'de'l-iskān (lāt) olmasıyla 'ivāzına (fā) getirilmesine dinür ki menḳül-i ilehyi (mecdū)dur.*” [15]

Cedīd: “cīmiñ fetḥiyle luğatda yeñi ma'nāsına” [85] gelir. 2. “*ıştılāḥda bir baḥriñ ismidir ki eczāsı iki kerre (fā'ilātün fā'ilātün müstef'ilün) getirülmesine dirler.*” [85]

Ceḥf: “cīmiñ fetḥi ve ḥāniñ sükūnyıla luğatda ziyāde ḥıffet üzere olmağa” [15] denir. 2. “*ilm-i 'arūzda (fā'ilātün) cüz'ünü (ḥabn) ile (fe'ilātün) itdikten soñra fāşılasını ba'de'l-ḥazf ḥāşıl olan (tün) lafzını (fā) cüz'üne naql u taḥvīl olunmağa) dinür. Menḳülün ilehyi (meḥūf)dur. İşbu uşüle (ṭams) daḥı itlāk iderler.*” [15]

Celī: Açık, aşikar, meydanda.

Cem': Bkz. Şan'at-1 Cem'.

Cem'-i Ma'a't-Takşim: “*gerek mışra'-ı evvelde ve gerek beyt-i evvelde iki nesneyi ba'de'l-cem' ikinci mışra'ı yāḥud beytinde takşim itmekdir.*” [136] Bkz. Şan'at-1 Cem'.

Cem'-i Ma'a't-Tefriḳ ve't-Takşim: “*iki nesneyi evvelā cem' ba'de tefriḳ ve her birine başka başka şıfat-ı a'dādıla takşim itmekdir.*” [136] Bkz. Şan'at-1 Cem'.

Cem'-i Ma'a't-Tefriḳ: “*iki nesneyi ma'a't-teşbih ba'de'l-cem' yek-digerinden tefriḳ itmekdir.*” [136] Bkz. Şan'at-1 Cem'.

Cem'-i Tenhā: “*iki ve daha ziyāde nesneyi bir şıfatda cem' itmekdir.*” [136] Bkz. Şan'at-1 Cem'.

Cemm: Çokluk, kalabalık.

Cenāh: Taraf, kısım. 2. Kol, kanat.

Cerh: Yaralama. 2. Birisinin fikrini çürütüp kabul etmemek. 3. Şahid, yalancı ve fâsik olduğundan dolayı mahkemede hâkimin şâhidin şehâdetini reddetmesi.

Cevāb: “*şā‘iriñ şî‘rinde sorılan su‘āle cevāb virmesine dinür.*” [134]

Cevf: İç, dâhil.

Cüz’: “*cîmiñ zammı ve zāniñ sükūniyla luğatda (pāre ve kıt‘a)*” [14] 2. “*(mışra‘ınıñ iki cüz’ünü hızf u ışkâtdan ‘ibāret) olmağıla menkûlün ileyhi (meczuvv) olur.*” [14]

D

Darb: “*Mışra‘-ı şāniniñ cüz’-i aḥiriniñ adıdır.*” [7]

Daḥîl: “*(Kāfiye-yi Mü’essese) ḥarf-i revîden evvel bir (elif) gelerek ol (elif) ile (revî) miyānında bir ḥarf-i müteḥarrik bulunmasına dinür (zāhir) lafzı gibi ki bunda (rā) revî ve (elif) ḥarf-i te’sîs olup mā-ḳablınıñ ḥarekesine (res) dirler bu (hā)-yı müteḥarrik-i mezkûre iki ḥarf beynine girdigi cihetle ismine (daḥîl) ve ḥareketine (iṣbā‘) dinmişdir.*” [109-110]

Der-‘akab: Hemen, derhal, akabinde, arkası sıra.

Derbān: Kapıcı.

Dübeyt: Rubā‘î.

Düşvār: Müşkil, güç.

E

Ebkem: Dilsiz.

Eblāğ: Belîğ olanlar.

Eblağ: En belîğ.

Ebter: Bkz. Beter.

Ehtem: Bkz. Hatm.

Elh an: Nağme, ezgi.

El-Medh 'l-Müvecceh: “*vaşf-ı memd de  r d olunan miş li  medh olmasına din r.*”
[129]

Enc m: Son, nihayet.

Es lib:  sluplar, cihetler, tarzlar.

Eşlem: Bkz. Şelm.

Eşrem: Bkz. Şerm.

Eşter: Bkz Şeter.

Evc: Bir şeyin en u  noktası. 2. Zirve

Evt d: Veted'in cemi. Bkz. Veted.

Evz n: “*Mez y sını tefehh m ile şab'a  r ş-ı şaf  v  nez fet iden bir terk be  tl k olunur ki terk b-i mezk ru   b ret olduğ kel mi   aded   miş d r.*” [7]

Ezell: Bkz. Zelel.

F

Fahriyye: “*kend  medhi ve fahri hařķındadır piş kılınan şi're dirler.*” [147]

F şila: “iki kısım olup kısım-ı evveli (f şila-yı Őuėr ) ve kısım-ı ş nisi (f şila-yı k br )dır.” [8]

F şila-yı K br : “*d rt harf-i m teharrikden Őo ra bir harf-i s kini h vi olan kelimeye (f şila-yı k br ) din r*” [8]

F şila-yı Őuėr : “* ç harf-i m teharrikden Őo ra bir harf-i s kini c mi' olan lafza*” [8]
denir.

Fekk: Ayırmak, a mak.

Fer set: Anlayış,  abuk seziş.

Fir kiyye: “*maħb bundan h n-i m f raşatında s ylenilen şi're dirler.*” [147]

Fürû: Bir kökter ayrılmış kısımlar, dallar.

G

Ġazel: “*vezn ü kâfiyede müttehid bulunan ebyāta dinür ki beş beytden dūn olmayup on beyti de tecāvüz itmez ve me’āli maḥbūb u maḥbūbeniñ ḥaṭṭ u ḥāliyle şekl ü şemā’ilini vaşfdan ‘ibāretdir.’* [147]

Güftār: Sözlər.

H

Ḥabl: “ḥā-yı mu‘cemeniñ fetḥi ve bā-yı muvaḥḥedeniñ sükūnıyla luġatda (nāḳıṣu’l-a‘zā mefādında)” [11] 2. “*(ḥabn ve ṭayy) ‘illetleri bir cüz’de cem‘ olmaġa ya’nī (mef’ūlāt) cüz’ünde ḥabn olan (fā) ile ṭayy olan (vāv) ḥarfleri ḥazf u ıṣḳāt kılınmaġa dinür ve cüz’-i mesrūdeden zıkr olunan iki ḥarf ḥazf olunduġda (me’lāt) ḳalmaġıla muvāzini olan (fa’lāt) cüz’ine naḳl olunur ki menḳülün ileyhi (maḥbūl)dür.’* [10]-[11]

Ḥabn: “ḥāniñ fetḥi ve bāniñ sükūnıyla luġatda (etegin ḳaldırılıp toplanması)”. [10] 2. “*Ḥabn ıṣṭilāḥ-ı ‘arūziyyede eczā-yı efā’iliñ mertebe-yi şāniyyesinde bulunan ḥarf-i sākini ya’nī (müstef’ilün) cüz’ünüñ ikinci mertebesinde vāḳi‘ olan (sīn) ḥarf-i sākiniñi ḥazf itmeġe dinür ki (müstef’ilün) ba‘de’l-ḥazf (mütef’ilün) ḳalmıṣ ve mütef’ilün ise luġat-ı ‘Arab’da bulunmadığından ehl-i ‘arūz ‘indinde isti‘māl olunmayup onuñ yerine o vezinde olan (mefā’ilün) cüz’i getirülmekle menḳülün ileyhi (maḥbūn) olmuşdur.’*[10]

Ḥafif: “ḥāniñ fetḥiyle luġatda ağırñ zıddı olan yeyni ma’nāsınadır” [87]. 2. “*ıṣṭilāḥda bir baḥrıñ ismidir ki eczāsı iki kerre (fā’ilātün müstef’ilün fā’ilātün)’den ‘ibāretdir.’* [87]-[88] Bkz. Sebeb-i Ḥafif.

Ḥalel: Bozukluk, fesat. 2. Açıklık, boşluk.

Ḥammār: Şarap yapan veya satan kimse, meyhaneci, şarapçı.

Ḥānemān: Hane halkı ve eşyası. 2. Sülale, hanedan.

Ḥanḳ: Bkz. Ḥarm.

Ḥarb: “ḥānīn fethi ve rānīn sükūnıyla luġatda (yıkılmış bināya)” derler [14] 2. “(mefā‘ilün) cüz’ünün (mīmiyle) nūnūn ḥazf idilmesine dinür ki bu taḳdīrce cüz’-i mezkūr (fā‘ilü ḳalacaġından) ve bunūn yerine (mef‘ül) getirileceġinden menḳū-i ileyhi (aḥreb) olur.” [14]

Ḥarm: “ḥānīn fethi ve rānīn sükūnıyla luġatda (şey-i noḳşān)” [14] 2. “ıṣṭılāḥda (cüz’ün veted-i evveliniñ sākiniñ ba‘de’l-ḥazf ḥarf-i müteḥarrik-i şānisi iskān ḳılınmaḳ) ma‘nālarına olup meşelā (mefā‘ilün) cüz’ünden (elifi) ba‘de’l-ḥazf (fā) ḥarfini iskān ḳıldıġda (mef‘ilün) ḳalmaġıla yerine o vezinde olan (mef‘ülün) yāḥud ḥarf-i evveli olan (mīmi) ḥazfıla (fā‘ilün) ḳaldıġda ‘ivazına (mef‘ülün) getirilir ki menḳülün ileyhi (aḥrem)dir ve eger bunda (fā)yı ḥazf idersek (mā‘ilün) ḳalur ki buña da (ḥanaḳ) ta‘bīr iderler ve eger bu uşul (mütefā‘ilün)de icrā olunur ise (tefā‘ilün) ḳalup (mefā‘ilün) cüz’üne taḥvīl olunur ki aña da (vaḳaş) ta‘bīr iderler.” [14]

Ḥaşv: “Gerek şadr ile ‘arūzūn ve gerek ibtidā ile ḍarbiñ mā‘adāsına ya‘nī bunlarıñ miyānesinde ve daha açığı mışra‘-ı evveliñ cüz’-i evvel ve cüz’-i aḥiri ve kezālik mışra‘-ı şāniniñ cüz’-i evvel ü aḥiri beyninde bulunan eczā-yı tefā‘ile dinür.” [7]

Ḥaşv(e): Ed. Doldurma söz, gereksiz yere aynı anlamdaki kelimelerin birlikte kullanılması. Bkz. İ‘tirāz-ı Kelām Ḳable’t-Tamām.

Ḥaşv-i Ḳabīḥ: “getürilen kelām-ı zā‘idiñ irādından ‘adem irādı efzal olan kelimeye dinür.” [132] Bkz. İ‘tirāz-ı Kelām Ḳable’t-Tamām.

Ḥaşv-i Melīḥ: “tertīb-i mezkūr üzere getürilen kelām-ı zā‘idiñ iltihāḳ eylediġi lafza irāş-ı revnaḳ u leṭāfet itmesine dinür.” [132] Bkz. İ‘tirāz-ı Kelām Ḳable’t-Tamām.

Ḥaşv-i Mutavassıṭ: “kelimeteyn beyninde irād olunan lafz-ı zā‘idiñ ‘ibāreye ne ḥüsn ve ne ḳubḥ virmesine dinür.” [132] Bkz. İ‘tirāz-ı Kelām Ḳable’t-Tamām.

Hatm: “ḥānīn fethi ve tānīn sükūnıyla luġatda (öñ dişleriñ ḳırılmasına)” [15] derler. 2. “ıṣṭılāḥda (mefā‘ilün cüz’ünde ‘illet-i ḥazfıla ḳaşrıñ birleşmesine) ya‘nī cüz’-i mezkürdan sebab-i ḥaff olan (lün) lafzını ba‘de’l-ḥazf bākī olan (mefā‘i) cüz’i sebebiniñ ḥarf-i sākini olan (yā)yı ḥazfıla müteḥarrik ḳalan (‘ayn) ḥarfiniñ iskānıyla

huşûle gelen (mefâ‘) cüz’ünü muvâzini bulunan (fe‘ül) cüz’üne nakl u tahvîl idilmesine dinür ki menkûlün ileyhi (ehtem)dir.” [15]

Hatt: Bkz. Tecnîs-i Hatt.

Hayfa: “beytiñ bir kelimesi noktalı ve bir kelimesi noktasız olmasına dinür.” [143]

Haz: “hâniñ fethi ve zâniñ sükûniyla luğatda (deve kuyruğunu kesmege)” [12] derler. 2. “ehl-i ‘arûz ‘inde (cüz’üñ veted-i mecmû‘ı hazf u ıskâf idilmege) dinür ki mütefâ‘ilün cüz’ünden (veted-i mecmû‘) olan (‘ilün) lafzı hazfıla (mefâ) kaldıkda ‘ivâzına kendi vezninde bulunan (fe‘ilün) cüz’i getirilmege menkûlün ileyhi (mahzû) olur.” [12]

Hazf: “hâniñ fethi ve zâniñ sükûniyla luğatda (taş atmağa)” [12] 2. “ıstılâhda (fâ‘ilâtün) cüz’üñ sebab-i hafîfi olan (tün) lafzını ba‘de’l-hazf hâşıl olan (fâ‘ilâ)yı fâ‘ilün cüz’üne nakl u tahvîl itmege dinür ki işbu cüz’üñ menkûlün ileyhi (mahzûf)dur.” [12]

Hazf: “noktasız olan beyte dirler.” [142]

Hezec: “luğatda şavt u şayhâ ve hoş-âvâz ile terennüm-sâza dirler” [29] 2. “ıstılâhda sekiz kerre (mefâ‘ilün)den ‘ibâret olan bir bahre ıtlâk iderler.” [29] 3. “zıkr olunan bahr-i hezceden elli iki nev‘ beyt söyleyüp ve yigirmi dördine (rubâ‘î) ta‘bîr itdiler.” [29]

Huruc: Bkz. Kafîye-yi Huruc.

Hüsnü’l-Makta‘: “şi‘riñ en-nihâyetinde bulunan beytiñ edâ-yı dil-keş ve bihîn üzere îrâd olunmasına dinür.” [140]

Hüsnü’l-Matla‘: “şi‘riñ birinci beytiniñ nihâyet mertebede maḥbû‘ ve müstahsen bir şûretde inşâd olunmasına dinür.” [140]

Hüsnü’t-Taḥalluş: “maḥlaş beytiniñ ... edâ-yı dil-keş ve bihîn üzere îrâd olunmasına dinür.” [140]

Hüsnü’t-Taḥleb: “münşidiñ ya‘nî inşâd-ı şi‘r iden zâtıñ muḥâtabından şîve-yi ḥakîmâne ve ta‘bîr-i zarîfâne isti‘mâliyle bir nesne istemesine dinür.” [140]-[141]

Hüsnü’t-Ta‘lîl: “iki şan‘atıñ yek-dîgerine ‘illet olarak getirülmesine dinür.” [140]

Hivciyye: “*evşâf-ı zemîme zikrine dirlir.*” [147]

I

İğrāk: Suda boğmak. 2. İmkânsız gibi görünen mübalağa.

İşkāt: Düşürmek, hükümsüz bırakmak.

İtnāb: Sözü uzatmak.

İttılāf: Haberdar olmak.

İztırār: Çaresizlik, mecburiyet.

İ

İbdāl: Değiştirme, tebdil ve tahvil etmek.

İblāğ: Vardırma, eriştirme, ulaştırma.

İbtidā: “*Mışra‘-ı şānīniñ cüz‘-i evveliniñ ismidir.*” [7]

İcāz: Az sözle çok şey anlatma.

İ‘cāz: Aciz bırakmak. 2. Mucize derecesinde güzel söz söylemek, güzel söz söylemede insanların muktedir olamadıkları derece.

İcmālen: Kısaca, öz olarak.

İğrāk: “*şi‘rde bir nesneyi ḥadden efzūn medḥ itmege dinür.*” [137] **İhām:** “*(İhām-ı muṭlaḳ) (İhām-ı tām) (İhām-ı nāķış) i‘tibārıyla üç kısımdır.*” [127] Bkz. İhām-ı Tām, İhām-ı Muṭlaḳ, İhām-ı Nāķış.

İhām-ı Muṭlaḳ: “*iki ma‘nāsı olan bir lafziñ isti‘mālinde ayruca ayruca ma‘nāları murād olunmaḳdır.*” [127]

İhām-ı Nāķış: “*bir lafziñ biri zāhiren diğeri ḥafıyyen bir ma‘nāya isti‘māl olunmasıdır.*” [128]

İhām-ı Tām: “*bir lafziñ ikiden ziyāde ma‘nāsı olmaḳdır.*” [128]

İkfâ: “*ḥarf-i (revî)niñ tebdîl ve tağyîri ğayr-ı câ’iz ise de vaqt-i zârûretde ḳurb-ı meḥâric-i ḥurûfa ri’âyetle ba’zan taḥvîli mesbûḳ olup faḳaḳ beyne’ş-su’arâ mu’ayyebâtdan ma’dûd olunmağıla taḥvîl-i ḥurûfi müteẓammın olan (revî)ye (ikfâ) nâmı virilmişdir*” [107] 2. Sesleri birbirine yakın olan harflerle kâfiye yapma.

İktifâ: Yeterli görmek, fazlasını istememek.

İktizâb: Kesmek.

İ’lâm: Bildirmek, anlatmak.

İlcâ’: Zorlamak, mecbur bırakmak.

‘İlel: Esaslar, temeller, sebepler. 2. Hastalıklar, sakatlıklar. Bkz. Zihâf.

‘İllet: Hastalık, bakaatlık. 2. Sebep. 3. Gaye, maksat. 4. Bir kelimenin harfleri içerisinde (elif, vav, ye) harflerinden birinin bulunması.

‘İlm-i ‘Arûz: “(nâhiye) ma’nâsında ve ‘ilm-i mezkûr ‘ulûm-ı sâ’ireye nisbetle bir nâhiye hükminde bulunmasına binâ’en bu ‘ilme (‘ilm-i ‘arûz) dinmiştir. İmâm (‘Abdu’r-raḥmân Ḥalîl bin Aḥmed)ü’l-başrî ḥazretleri ‘arûz ‘ilminiñ vâzı’ u mücidi olmağıla (‘İlm-i Ḥalîl) daḥı dinür.” [4]

İltifât: “*Sözi ḥıṭâbdan ğıybete ve ğıybetden ḥıṭâba ve ḥıṭâbdan mütekâmile döndürmek veyâḥud ma’nâyı maḳşad-ı tām olduḳdan şoñra yâ ed’iye mişillü veyâ bir münâsib kelâm daḥı ‘ilâve eylemekdir.*” [130]

İltihâḳ: Karışmak, katılma, birbirine birleşmek.

İltizâm-ı Mâlâyelzem: Bkz. İ’nât.

İ’nât: “*şî’rde İltizâm-ı Mâlâyelzem şan’atını iltizâm idinmege ya’nî bir taḳım ḥurûf u kelimât-ı mütevâfiḳ getirülmesiyle tezyîn-i kelâm idilmege dinür.*” [130]

İnşâd: Şiiri kaidesine uygun olarak okumak.

İrsâl-i Meşel: “*şî’rde bir meşel getürmekdir.*” [133]

İrsâl-i Meşeleyn: “*şî’rde iki meşel getürmekdir.*” [133]

İrticâl: “*bilâtefekür şî’r söylemege dirler.*” [151]

İşâl: Varma, ulaşma.

İsti'āre: “*şif’de zıkr olunacak lafzın ma’nā-yı haķıķısı var iken ma’nā-yı mecāzisi murād olunmağa dinür.*” [128]

İstidrāk: “*evveli hicv gibi görünüp āhırı medh olan kelām isti’māline dinür.*” [130]

İstihşāl: Elde etmek, üretmek, husûle getirmek.

İstinbāt: Bir söz veya bir işten gizli bir manayı meydana koymak. 2. Bir meseleyi derin tetkik ile meydana çıkarmak.

İstitrād: Bir söz söylerken o fikra içinde başka bir bahis nakletmek.

İşbā’: “*(Kāfiye-yi Mü’essese) harf-i revīden evvel bir (elif) gelerek ol (elif) ile (revī) miyānında bir harf-i müteharrik bulunmasına dinür (zāhir) lafzı gibi ki bunda (rā) revī ve (elif) harf-i te’sīs olup mā-ķablınıñ harekesine (res) dirler bu (hā)-yı müteharrik-i mezkûre iki harf beynine girdiği cihetle ismine (dahīl) ve hareketine (işbā’) dinmişdir.*” [109-110] 2. Vezin veya kâfiye zaruretiyle kelimeye bir harf ilave etmek.

İşrāb: Bir maksadı açıktan değil de kapalı olarak, dolaylı anlatma.

İştikāk: Bkz. Tecnīs-i İştikāk.

İ’tirāz-ı Kelām Ķable’t-Tamām: “*bir kelāmın ma’nāsı tamām olmadın evveliyle āhırı beynine maķām-ı i’tirāzda bir kelām-ı zā’id getirülmeğe dinür ve bu isti’māle (şan’at-ı haşv) dahı ta’bīr olunur ki (melīh, mutavassıt, ķabīh) i’tibārıyla üç nev’dir.*” [132] Bkz. Haşv-i Melīh, Haşv-i Mutavassıt, Haşv-i Ķabīh

İ’tişām: Bir şeye yapışarak sıkıca tutmak, korumak.

İtlāf: Telef etmek, bozmak.

İtyān: Delil getirmek.

İzālet: “*hemzeniñ kesriyle luğatda (etegini uzatmağa)*” [13] derler. 2. “*ıştılāhda (cüz’ün veted-i mecmū’ına bir harf-i sākin ziyāde ķılmağa) dinür. Zīrā (mütefā’ilün) cüz’ünüñ veted-i mecmū’ı olan (ilün) lafzına bir elf-i sākin ilāve olduķda (mütefā’ilān) olup menķülün ileyhine (mizāl) dinür.*” [13]

İzmār: “*elifin kesriyle luğatda (bir nesneyi setr ü ihfā eylemeğe)*” [13] 2. “*mertebe-yi sāniyye-yi cüz’de bulunan harf-i müteharriki iskān itmeğe dinür. Meşelā*

(mütefâ'ilün) cüz'ününün harf-i sâni-yi müteharriki olan tayı bi'l-iskân cüz'-i mezkûr (mütfâ'ilün) kaldıkda (müstef'ilün) 'ivaz-ı mütevâzine naql olunup menkûlün ileyhine (müzmer) itlâk olunur." [13] Bkz. Teşbih-i İzmâr.

K

Ḳabz: "Luğatda (bir nesneyi almak ve dürüp bükme) ma'nâsındadır." [11] 2. "ḳāfiñ fethiyle mertebe-yi hāmse-yi cüz'de bulunan harf-i sākini ḥazf u ıskāt itmege ya'nî (mefâ'ilün) cüz'ündeki yā harfini ḥazfıla (mefâ'ilün) eylemege dinür... (mefâ'ilün) cüz'ünde yā harfî alınıp kışadılmış ya'nî cüz'-i mezkûr ba'de'l-ḥazf (mefâ'ilün) ḳalmış oldığından menkûlün ileyhi (maḳbüz) olur." [11]

Ḳāfiye: "luğatda bir nesneniñ bir nesne arḳasından gelmesine dinür." [106] 2. "İşlâh-ı şu'arâda ise kelâm-ı mevzûn arḳasına ya'nî şî'riñ âhırında bulunan harfe dinür ki eczâ-yı beyt anîla rabṭ olunur." [106]

Ḳāfiye-yi Ḥurûc: "ḥarf-i vaşldan soñra bir ḥarf getürmekdir." [111]

Ḳāfiye-yi Mevşûle: "ḥarf-i revîden soñra aña muttaşıl olarak bir ḥarf gelmesine dinür." [110]

Ḳāfiye-yi Mezîd: "ḥarf-i ḥurûcdan soñra bir ḥarf gelmekdir." [111]

Ḳāfiye-yi Mü'essese: "ḥarf-i revîden evvel bir (elif) gelerek ol (elif) ile (revî) miyânında bir ḥarf-i müteharrik bulunmasına dinür." [109-110]

Ḳāfiye-yi Mücerrede: "revîden evvel ridf ve te'sîs bulundırılmamağa dinür." [110]

Ḳāfiye-yi Müreddefe: "ḥarf-i (revî)den evvel bir ḥarf gelür ve bu daḫı iki kısma taḳsîm idilür..." [107]

Ḳāfiye-yi Şāygân: "Me'ânî-yi muḫtelife ifâdesiçün kelimeniñ âhırına 'ilâve olunan iki ḥarf-i sâkin-i zâ'id den 'ibâret olmaḫ üzere bir ḳāfiye daha vardır ki aña (ḳāfiye-yi şāygân) dinür." [112]

Ḳalb-i Müstevî: "bir kelâm yāḫud şî'ri ṭardan ve 'aksen oḳumaḫdır." [137]

Ḳāmil: "ḳāfiñ meddi ve mîmiñ kesriyle luğatda temām ma'nâsına" [26] gelir. 2. "İşlâhda eczâsı altı kerre (mütefâ'ilün)den 'ibâret bir baḫrîñ ismine dirler." [26]

Ḳāfīb: “ḳāfiñ fethiyle luğatda yaḳın ma‘nāsına” [86] gelir. 2. “*ıṣṭılāḩda bir baḩrın ismidir ki eczāsı iki kerre (mefā‘aletün mefā‘ilün fā‘ilātün)’dür.*” [86]

Ḳaşıde: “*on iki beytden ziyāde olarak bir ḳāfiye üzere inşād olunan ebyāta dinür. Bunuñ miḳdār-ı ebyātını taḩdīd-ı zımnında iḩtilāf olunmağa şu‘arā-yı ‘Acem nihāyet-i ḳaşıdeyi yüz beyt olmak üzere i‘tibār ve faḳaṭ bülegā-yı ‘Arab bir ḩadd-ı mu‘ayyen ta‘yīn idilemez iddi‘āsında ıṣrār itmişlerdir.*” [148]

Ḳaşr: “ḳāfiñ fethiyle luğatda ḳıṣalatmak” [11] 2. “*cüz’ünñ sebab-i ḩaffiñ sākinini ba‘de’l-ḩazf müteḩarrikini sākin ḳılmaq ma‘nāsında olup meşelā (mefā‘ilün) cüz’ünüñ sebab-i ḩaffi olan (lün)de ḩarf-i sākin bulunan nūnı ba‘de’l-ḩazf lām müteḩarrikini bi’l-imkān (mefā‘il) ḩalacağından menḳülün ileyhi (maḩşūr)dur.*” [11]

Ḳaṭf: “luğatda ḳāfiñ fethiyle (kesmege) dinür ki (mütefā‘ilün) cüz’ünde olan (‘ilün) vetedindeki nūn sākini ba‘de’l-ḩazf lām müteḩarrikini iskān ile (mütefā‘il) ḩaldıḩda bunuñ yerine yine o vezinde olan (fe‘ilātün) getirülmege menḳülün ileyhi (maḩṭū‘) olur.” [11] 2. “*veted cüz’ünüñ sākinini ḩazf ve müteḩarrikini iskān itmege*” [11] denir.

Ḳaṭf: “ḳāfiñ fethiyle luğaviyyūn ‘indinde (ḩurma dalından ḩurma ḩoparmak” [14] 2. “*‘ulemā-yı ‘arūz ıṣṭılāḩında (cüz’ünñ sebab-i ḩaffi ba‘de’l-ḩazf mā-ḩablindeki ḩarf-i müteḩarriki sākin ḳılmaq) ma‘nālarınadır. İṣbu ta‘rīfe göre (müfā‘aletün) cüz’ünüñ sebab-i ḩaffini ḩazfıla mā-ḩablindeki lām sākin ḩılındıḩda cüz’-i mezkūr (müfā‘il) ḩalacağından (fe‘ülün) cüz’-i mütevāzinine naḩl olunmağıla menḳülün ileyhi (maḩṭūf) olur.*” [14]

Keff: “ḳāfiñ fethi ve fāniñ teṣdīdiyle luğatda (dāmen-i libāsı toplayup bükmege)” [11] denir. 2. “*ıṣṭılāḩda (cüz’ünñ yedinci ḩarf-i sākinini ḩazf u ıṣḳāṭ itmege) dinür. Ya‘nī (fā‘ilātün) cüz’i yedinci ḩarf-i sākini olan nūnı ba‘de’l-ḩazf (fā‘ilāt) ḩaldıḩda kendi vezinde olan (fā‘ilān) cüz’üne naḩl iderler ki menḳülün ileyhi (mekfūf)dur. Bu uṣūle (naḩş) daḩı ta‘bīr iderler.*” [11]

Kesf: “ḳāfiñ fethi ve sīniñ sükūnıyla luğatda (insān baldırını açma)” [11] 2. “*(cüz’ünñ yedinci ḩarf-i müteḩarriki ḩazf u ıṣḳāṭ idilmiş olmağa) dinür. Meşelā (mef‘ülāt) cüz’ünüñ āḩırında bulunan (tā) ḩarfi ḩazf olunduḩda (mef‘ülā) ḩalacağından kendü*

vezninde bulunan (mef'ülün) cüz'üne nakl olunur ve binâberin menkülün ileyhine baldırı açılmış insâna teşbîhen (meksûf) dinilir.” [11]

Kıt'a: “ Vezn ü kâfiyede müttehid olarak iki beytten toköz beyte varıncaya kadar irâd olunan ebyâta dinür ki ma'la'-ı ma'şûşu olmayup faķat kendüsi ma'la'-ı kaşideden bir parçadır zîrâ kıt'a luġatda parça ma'nâsına olmaġıla kaşideden bir parçaya kıt'a ıtlâķ iderler.” [165]-[166]

Kinâyet: Bkz. Teşbîh-i Kinâyet.

L

Leff ü Neşr: “biri (müretteb) ve diġeri (müşevveş) ya'nî ġayr-ı müretteb olarak iki nev'dir.” [131]

Leff ü Neşr-i Müretteb: “şirde bir cümlede getirilen elfâziñ 'adedi kadar cümle-yi mezküreden soñra gerek tertib ve gerek ma'nâ cihetiyle muķaddemâ sebķat iden elfâza muvâfiķ ya'nî birincisi birincisine ve ikincisi ikincisine mu'tâbîķ olarak ol miķdâr elfâz getirülmeġe dinür.” [131]

Leff ü Neşr-i Müşevveş: “(Leff ü Neşr-i Müretteb)de icrâ kılınan kâ'ideniñ ġayr-ı müretteb olarak isti'mâl olunmasına dinür.” [131] Bkz. Leff ü Neşr-i Müretteb.

Luġaz: “su'âl tarîķıyla o mişâli mu'ammâ gibi ġâyet müşkil ve müteşâbih libâsıla eksâ olunan şî'âr-ı mütekellifeden 'ibâret ise de (mu'ammâ) esmâda, (luġaz) eşyâda müsta'meldir. Bu daġı mu'ammâ aġkâmı üzere iki nev' olup biri ma'nâ-yı nazmdan diġeri 'alâ'im-i mestûre-yi nazmdan intinbâķ olunur.” [167]

M

Maġbûl: Bkz. Ĥabl.

Maġbûn: Bkz. Ĥabn.

Maġlû': Bkz. Rub'.

Maġmûr: Şarabın verdiġi sersemlik, sarhoşluk. 2. Uyku hâli.

Maḥzū: Bkz. Ḥaz.

Maḥzūf: Bkz. Ḥazf.

Menkūṭ: “*cümle ḥurūfâtı noḡtalu olan beyte dirler.*” [143]

Maṭla: “*her bir ḡaṣide ve ši‘riñ muḡaffā olarak eñ evvelki beytine dirler.*” [166]

Maṭviyy: Bkz. Ṭayy.

Maḡbūz: Bkz. Ḳabz

Maḡlūb: “*bir nice kısım olup evvelkisi (ḡalb-i müstevî)dir.*” [137] Bkz. Ḳalb-i Müstevî, Maḡlūb-ı Ba‘z, Maḡlūb-ı Mücennaḡ, Maḡlūb-ı Küll.

Maḡlūb-ı Ba‘z: “*kelimeleriniñ ba‘z-ı ḡurūfunuñ taḡdîmi veyā te‘ḡîri ile ‘aksen oḡumaḡdır.*” [138]

Maḡlūb-ı Küll: “*kelime veyā ḡurūfuñ cemî‘inde taḡdîm ve te‘ḡîr ile ‘aks olunandır.*” [138]

Maḡlūb-ı Mücennaḡ: “*ši‘rde kelâmiñ evvel ve āḡırında bulunan kelimeyi ta‘kîs itmekdir.*” [138]

Maḡşūr: Bkz. Ḳaşr.

Maḡtū‘: Bkz. Ḳat‘.

Maḡtūf: Bkz. Ḳatf.

Mecbūb: Bkz. Cebb.

Mecdū‘: Bkz. Ced‘.

Mechūf: Bkz. Ceḡf.

Mecrā: “*Revîden evvel olan (ḡareket-i tevcîhe) ve ḡareke-yi revîe (mecrā) dinildiḡi gibi ḡareke-yi vaşla daḡı (nefāz) dinilmiş...*” [111]

Meczuvv: Yarisı kesilip kaldırılmış. 2. Yarım mısra. Bkz. Cüz‘.

Meczūm: Kesin olarak verilmiş karar. 2. Son harfi harekesiz okunan kelime. 3. Kesilmiş.

Medhiyye: “bir kimseniñ evşâf-ı hamıyyede ve ahlâk-ı pesendidesini zıkr itmege dirler.” [146]

Medid: “mimiñ fethiyle luğatda uzamağ ya‘nı çekilmek” [22] 2. “ıştılâhda bir bahriñ ismi olup eczâsı iki kerre (Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün) getirilmekten ‘ibâretdir.” [22]

Mekfûf: Bkz. Keff.

Meksûf: Bkz. Kesf.

Menhük: Bkz. Nehk.

Menhür: Bkz. Naħr.

Merbû‘: Bkz. Rub‘.

Merfû‘: Bkz. Ref‘.

Meşnevî: “vezn ü kâfiyede müttehid olup ancağ her beyt iki kâfiyeden ziyâde olmayan ya‘nı her iki mışra‘ bir kâfiyede ve ebyâtıñ beheri kâfiye-yi âhırda irâd olunmuş olan ebyâta dinür ki şâ‘ir şî‘rini mışra‘-ı ebyâtı üzere binâ ider buña (müzdevic) dağı ıtlâğ iderler.” [148]-[149]

Meşkül: Bkz. Şekl.

Meşrût: Bkz. Teşbih-i Meşrût.

Meşür: Bkz. Şaħr.

Mevkûf: Bkz. Vağf.

Mevşüle: Bkz. Kâfiye-yi Mevşüle.

Mezid: Bkz. Kâfiye-yi Mezid.

Mışra‘: “Luğatda çapu çanadına dinüp” [5] 2. “fenn-i ‘arüzda (her bir beytiñ nişfi miğdârına) ve ta‘bîr-i âhırla (sekenât u harekât cihetleriyle aqsâm-ı küllisi yek-digere muğarin iki miğdâr-ı şahîhden mürekkeb olan beytiñ miğdâr-ı nişfina) dinür.” [5]

Mışra‘-ı evvelde mezkûr olan lafz mışra‘-ı şânîniñ âhırında bulunup evvelki ma‘nâ murâd olmağdır.” [139] 4. “(4.) (Nev‘) Mışra‘-ı evvelde olan lafz mışra‘-ı şânîniñ âhırında bulunup fağaç ma‘naları muğâyir olmağdır.” [139] 5. “(5.) (Nev‘) Mışra‘larıñ

evvel ve āhırlarında bulunan lafızlar aşında ve ma'nāda muṭābık olup şıgada muvāfiḳ olmamaḳdır." [139] 6. "(6.) (Nev') Mıṣra'ı evvelde gelen lafz mıṣra'ı s̄ānīnīñ āhırında daḫı gelüp faḳaṭ aşda bir lafzdan müṣṭaḳḳ olmayup ma'nāda muḫtelif olmaḳdır." [139]

Miyāne: Ara, orta.

Mizāl: Bkz. İzāle.

Mizān-ı Şi'r: Bkz. 'Arūz.

Mu'ammā: "nāzım ḳaşd eyledigi ismi mestūr olarak ĩrād eyledigi şı're ya'nī şı'rde esmādan bir ismi ḫisāb yāḫud ḳalb yāḫud taşḫīfile setr itmege dinūr ki iḫtifā idilen ism-i mektūm ma'nā-yı nazmdan istiḫzāc veyā istiḫrāc veyā kelām-ı manzūmede ol isme delālet ider bir 'alāmet bulunmaḳ i'tibāryla iki nev'e münḳasımdır." [167]

Mu'aşşer: "on [mıṣra'] olur ise" [154]

Muḫammes: "beş mıṣra'dan 'ibāret olup ve eger altı mıṣra' olur ise (müseddes) yedi mıṣra'dan 'ibāret ise (müsebbā') sekiz mıṣra' ise (müsemmen) ṭoḳuz ise (mütessa') on olur ise (mu'aşşer) ta'bīr olunup ber-vech-i ātī mişālleri beyān ḳılınur." [154]

Muḫarref: Bkz. Tecnīs-i Nāḳış.

Muḫtemelü'z-Zıddeyn: "bir nesneyi medḫ ü zemme iḫtimāli olan kelāma iṭlāḳ olunur." [129]

Muḳaṭṭa: "kelimāt-ı ebyātīñ yek-dīgere muttaşıl olmayarak yazılmasına ta'bīr olunur." [141]

Muḳteżab: "mīmiñ zammı ve ḳāfiñ sūkūnyla luḡatda kesilmiş nesne ma'nāsınadır" [74] 2. "ıṣṭılāḫda bir baḫrīñ ismidir ki eczāsı beyne'l-'Arab iki kerre (mef'ülātü müstef'ilün müstef'ilün) ve beyne'l-'Acem iki kerre (mef'ülātü müstef'ilün mef'ülātü müstef'ilün)den 'ibāretdir." [74]

Murabba': "dört mıṣra'dan 'ibāret olup ve hem ṭūlına ve hem 'arzına oḳunan beyte veyāḫud dört mıṣra'da bir kerre tekerrūr idilen mıṣra'ı ḫāvī şı're dirler." [153]

Musammaṭ: “vezn ü kâfiyede gâzele şebîh ise de bunuñ her beyti dörde taḫsîm olunacağından üç mışra‘ıñ kâfiyeleri müttefik dördünci mışra‘ıñ kâfiyesi müteḫâlif olur.” [149]

Muşhaf: “oldur ki nuḳâṭ-ı ḫurûfât veyâ ḫarekâtıñ tağyîr ve tebdîliyle medḫ hicv ola.” [143]

Muşarraḫ: “şî‘riñ birinci beyti ki dâ‘imâ meşnevî gibi bir kâfiyede bulunur.” [149]

Muṭarraf: Bkz. Tecnis-i Muṭarraf.

Muṭlaḳ: Bkz. Teşbih-i Muṭlaḳ.

Muvaşşal: “kelimât-ı ebyâtıñ ikişer veyâ üçer veyâ dörder veyâ daha ziyâde ḫurûf-ı mütevâzin üzere yazılmış yâḫud kâffe-yi ḫurûf-ı beyt birbirine kesb-i ittişâl itmiş olmasına dinür.” [141]

Muzâri‘: “luğatda müşâbehet ma‘nâsınadır” [69] 2. “ıştîlâḫda bir baḫrıñ ismi olup eczâsı beyne’l-‘Arab iki kerre (mefâ‘ilün fâ‘ilâtün mefâ‘ilün) ve beyne’l-‘Acem iki kerre (mefâ‘ilün fâ‘ilâtün mefâ‘ilün fâ‘ilâtün)den ‘ibâret bulunmasına dinür.” [69]

Muzmer: Bkz. İzmâr.

Mücerrede: Bkz. Kâfiye-yi Mücerrede.

Müctehid: Ayet ve hadislerden hüküm çıkararak kimse.

Müctess: “mîmîñ zammı ve cîmîñ sükûnıyla luğatda bir nesneyi kökünden koparmağa ve ḳaç‘ itmege dirler.” [77] 2. “ıştîlâḫda bir baḫrıñ ismidir ki eczâsı ‘inde’l-‘Arab iki kerre (müstef‘ilün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün) ve ‘inde’l-‘Acem iki kerre (müstef‘ilün fâ‘ilâtün müstef‘ilün fâ‘ilâtün)’den mürekkebirdir.” [77]

Müfâd: Sözüñ ifade ettiğî anlam, mânâ.

Müfred: “iki mışra‘dan ‘ibâret olan bir beyte ıtlâḳ olunur.” [166]

Mükerrer: “şol bir şî‘re dirler ki anda bir lafz tekrâr olarak zıkr oluna.” [151] Bkz Tecnis-i Mükerrer.

Mülemma‘: “bir şî‘riñ bir mışra‘ı dîger ve öbür mışra‘ı dîger lisân üzere inşâ idilmesine dinür.” [141]

Mümālaḩa: “Bir ṣā‘ir bir mıṣra‘ını ve dīger ṣā‘ir bir mıṣra‘ını söylemek üzere müṣā‘ere itmege dirler.” [149]

Mümted: Uzanmış, çekilmiş, imtidād etmiş.

Münācāt: “İsti‘dā-yı merḩamet-i Raḩmānī ve istirḩām-ı maḒfıret-i Sübhānī ma‘rızında tanzīm idilen beyte dirler.” [144]

Münakḩah: “elfāz-ı bārda ta‘bırāt-ı galīzeden berī olarak tanzīm idilmiş beyte dirler.” [150]

Münbasıt: İnbisat eden, yayılan, genişleyen.

Mümfekk: Ayrılmış, çıkmış. 2. Sökülmüş.

Münserih: “mīmiñ zammı ve nūnuñ süküni ve sīniñ fethi ve rāmiñ kesriyle luḒatda çabuḒ ve rıfḒ ve suhütle yürimek ma‘nāsına” [64] gelir. 2. “ıṣṫılāhda bir baḩre ıṫlāḒ iderler ki eczāsı beyne‘l-‘Arab iki kerre (müstef‘ilün mef‘ülāt müstef‘ilün mef‘ülāt)dan ‘ibāretdir ki on bir nev‘ beyti vardır” [64]

Mürā‘ātü’n-Nazır: “ṣı‘rde birbirine münāsebetle kelām İrād idilmege dinür.” [129]

Müreddef: Redifli söz. 2. Peşinden gitme.

Müreddef-i Mürekkeb: “(ridf-i zā‘id) olan ḩurūf-ı sitteden biri egerçi (ridf-i aṣlī) dinilen ḩurūf-ı ṣelāṣeniñ biriyle ictimā‘ itse ya‘nī (ridf-i zā‘id) ile (ridf-i aṣlī)niñ birer ḩarfıyle bir kelime terkīb eylese ḩāṣıl olan lafza (müreddef-i mürekkeb) ıṫlaḒ olunur.” [108]

Müreffel: Bkz. Terfıl.

Mürekkeb: Bkz. Tecnīs-i Mürekkeb.

Müsebba‘: “yedi mıṣra‘dan ‘ibāret” [154]

MüsebbaḒ: Bkz. TesbīḒ.

Müseddes: “altı mıṣra‘ olur” [154]

Müşemmen: “sekiz mıṣra” [154]

Müstevī: Düz, her tarafı bir, doḒru. 2. Müennes ve müzekkeri bir olan isim, sıfat.

Müstezād: “iki kısım olup bir kısmı mışra‘ları ‘aķabinde o mışra‘la muħtelif veyāħud mütteħidü‘l-kāfiye olarak bir fiķra-yı menşüreyi mütezammın olan ve kısım-ı diğeri dahı faķať ikinci mışra‘ı āħırında bir fiķra-yı menşüre bulunan şi‘re dinür.” [165]

Müşa‘aş: Aruzda “Fâ‘ilātün” cüzünün “Mef‘ülün” şekline girmiş hâlidir.

Müşābih: Benzer olan.

Müşākil: “mîmiñ zammıyla luğatda meşābih” [92] 2. “ıšťlāħda bir baħrıñ ismidir ki eczāsı iki kerre (fā‘ilātün mefā‘ilün mefā‘ilün)’dür.” [92]

Müşebbeh: Benzetilen, benzeyen.

Müşebbehün-bih: Kendisine benzetilen. Cesur adamı arslana benzetirken cesur adam müşebbeh, arslan ise müşebbehün-bihtir.

Müş‘ir: İşaret eden, bildiren.

Mütebakî: Artan, arta kalan, fazlası.

Mütebayin: Birbirine zıt olan.

Mütedārik: “mîmiñ zammı ve tāniñ fethiyle luğatda tedārük idici” [99] 2. “ıšťlāħda sekiz kerre (fā‘ilün)’den ‘ibāret olıcı bir baħrıñ ismidir.” [99]

Mütেকārib: “mîmiñ zammı tāniñ fethiyle luğatda birbirine yakın nesne ma‘nāsına” [95] gelir. 2. “ıšťlāħda bir baħrıñ ismidir ki eczāsı sekiz kerre (fē‘ülün) olmasına dirler.” [95]

Mütেকāşir: Çoğalan, artan.

Mütelevvin: “bir kaç vezin üzere oķunmağa ķābil olan beyte dinür.” [132]

Mütenāfir: “çabuķ söylemesi güç olan kelām veyā şi‘re dinür.” [151]

Mütessa‘: “toķuz [mişra‘] ise” [154]

Mütezamın: Kapsayan, içine alan.

Mütezelzil: “sükün yā harekesiniñ tebeddüliyle ma‘nāsı bozulan ya‘ni zemm iken ba‘de‘t-tebeddül medħ veyāħud medħ iken tebdili hâlde zemm ma‘nāsı ħuşūla getirür olan kelāma dinür.” [130]

Müveşşah: “her kelime veyā her mışra‘ veyā her beytiñ evvel veyā ortalarından birer harf alınıp bir isim çıkarılmağa dinür.” [143]

Müzdevic: Bkz. Meşnevî.

N

Nāfiz: İşleyen, geçen, geçerli. 2. Tesirli, etkili.

Nahr: “ma‘nāsı (boğazlanmış) dimekdir.” [16] 2. “nūniñ fetħi ve hāniñ sükūniyla (me‘ūlāt) cüz’ünüñ tāsıyla iki sebebi hazf u ıskāt kılındıķda (lā)-yı mütebākī yerine (fa‘) getirülmege dinür ki menķülün ileyhi (menhūr)’dur. [16]

Nākış: Bkz. Tecnīs-i Nākış.

Nākışa: “bir kimseniñ şi‘riniñ ‘aksi olarak şi‘r söylemege dirler.” [152]

Nakş: Bkz. Keff.

Na‘t: “medħ-i Resūl ‘aleyhi’s-selām hakkında nazm olunan kaçıdedir.” [145]

Nazire: “bir şā‘iriñ şi‘rine müşābih olarak nazm olunan şi‘re dinür.” [150]

Nefāz: “Revīden evvel olan (hareket-i tevcīhe) ve hareke-yi revīe (mecrā) dinildiği gibi hareke-yi vaşla dağı (nefāz) dinilmiş...” [111]

Nehk: “nūnuñ fetħi ve hāniñ sükūniyla luğaviler nezdinde (bir şey-i za‘if kılınmağa)” [14] denir. 2. “arūziler ‘indinde (şülüş beyt hazf olunmağa) dinür ki menķülün ileyhi (menhūk)dur.”

Nekre: Belirsiz, muğlak.

Nesīb: “teşbibiñ ‘aynı ise de beyne’ş-şu‘arā ‘adet-i ma‘rūf üzere kaçıde dāhilinde olan gāzele (nesīb) ve ayruca söylenilen sūzişli gāzele (teşbīb) dinilmişdir.” [149] Bkz. Teşbīb.

Nevāhī: Nahiyeler, taraflar.

Nevres: Yeni, taze.

Nez‘: Fesat çıkarmak, bozmak. 2. Can çekişmek.

Nı̄şf: Yarım, yarı.

Nihān: Gizli, saklı olan şey, sır.

Nīk: İyi, güzel, hoş.

Niṣāb: Asıl, esas. 2. Derece, istenilen had. 3. Servet, mal.

Nūhūft: Saklı, gizli.

P

Peyk: Bir şeyin etrafında ona tabi olarak dönen, seyyare. 2. Haber ve mektup getirip götüren.

Pīr-i Muḡān: Meyhaneci. 2. Mürşid.

R

Raḡne: Yara. 2. Bozukluk.

Raḡtā: “*beytiñ kelimeleriniñ bir ḡarfī noḡtalı ve bir ḡarfī noḡtasız olmasına dinür.*” [143]

Ra‘nā: Güzel, latif, hoş görünen.

Rāyet: Bayrak, sancak. 2. Gerdanlık.

Rāz: Gizli, saklı olan şey, sır.

Recez: “*rāniñ ve cīmiñ fetḡalarıyla luḡatda ıztırāb ve ditremege dirler*” [46] 2. “*ıṣṡılāḡ-ı ‘arūzda eczāsı sekiz kerre müstef‘ilünden ‘ibāret bir baḡra ıṡlāḡ iderler.*” [46]

Reddü’ş-Şadr ‘Ale’l-‘Acz: “*Ġazeliñ maṡla‘ında mezkūr olunan mıṣra‘ bi‘ayhini maḡta‘ında daḡı zıkr olunmaḡa dinür.*” [139]

Reddü’l-‘Acz ‘Ale’ş-Şadr: “*altı nev‘ olup (nev‘-i evveli) bir lafz beytiñ evvelinde āḡırında mükerrer gelmekdir.*” [138] 2. “*(2.) (Nev‘) Lafz-ı mezkūr yazılıṡda muvāfiḡ*

ma'nāda muğāyir olmaqdır ki bunuñ haqīqati tecnīs-i tām dimekdir." [138] Bkz. Tecnīs-i Tām. 3. "(3.) (Nev'")

Redīf: Birinin arkasından giden.

Ref: "rānīñ fetḥi ve fānīñ sükūnıyla luğatda (yuğarı ıldırmağa)" [15] derler. 2. "ıřılāḥda iki sebebi cāmi' olan her bir cüz'den sebeleriñ birini ref' ılmağa dinür. Meşelā (müstef'ilün) cüz'ününñ sebab-i evveli olan (müs) lafzı ḥazf olunduğda (tef'ilün) ılacağından işbu {tef'ilün} cüz'ününñ yerine (fā'ilün) getirilmegile mençülün ileyhi (merfū') olmuş olur." [16]

Rekz: Şiirde bir ölçünün adı.

Remel: "rānīñ fetḥiyle luğatda sür'at-i seyr ya'nī koşarak yürimek veyā ḥaşir örmek ma'nāsına" gelir. [53] 2. "ıřılāḥda bir baḥrīñ ismi olup eczāsı sekiz kerre fā'ilātünden 'ibāret bulunmasına dinür." [53]

Res: "(Kāfiye-yi Mü'essese) ḥarf-i revīden evvel bir (elif) gelerek ol (elif) ile (revī) miyānında bir ḥarf-i müteḥarrik bulunmasına dinür (zāhir) lafzı gibi ki bunda (rā) revī ve (elif) ḥarf-i te'sīs olup mā-ḳabliniñ ḥarekesine (res) dirler" [109-110]

Revī: "revādan me'ḥūzdur. Revā luğat-ı 'Arab'da deveniñ yükini bağıladıkları ipe dinilüp ol ip ile deveniñ yüki bağılandığı gibi şiriñ kāffe-yi eczāsı ḥarf-i (revī) ile bağılanur." [106] 2. "Ta'yīn-i kāfiyede rivāyāt-ı mütekāşire olup ancaḳ beyne'l-fuzalā kāfiye bir ḥarfdır ki 'ulemā-yı 'Arab ol ḥarf-e ḥarf-i (Revī) dirler." [106] ... "(Revī) daḫı muḳayyede ve muḳallağa olmağ üzere iki nev'dir." [107]

Revī: Şiirde kāfiye olan kelimenin son harfi. Kāfiye.

Revī-yi Muḳayede: "ḥarf-i (revī)den evvel gelüp (ridf)-i aşlıden ḥālī olan ḥarf-i sākine dinür ki (bā ve ḥā ve rā ve zā ve sīn ve şin ve ğayn ve fā ve nūn ve hā) ḥurūf-ı 'aşeresinden ve mişāl (şabr ve baḫt ve ferd ve mezd ve mest pūşt ve luğaz ve heft ve pend ü seh) lafzlarından 'ibāretdir." [107]

Revī-yi Muḳallağa: "ḥarf-i revīden sonra bir ḥarf-i sākin gelüp ḥarf-i (revī) anıñla müteḥarrek olmasına dinür. (Dilberi) gibi ki (rā)-yı revī müteḥarrek olmuşdur." [107]

Ridf-i Aşlı: “Mürekkeble olan (müreddef) biri (aşlı) ve diğeri (zâ'id) olmak üzere kendinde iki harf-i ridf bulunan kelimedir ki (ridf-i aşlı) sâlifü'z-zıkr (elif ve vāv ve yā) ve (ridf-i zâ'id) (hā ve rā ve sīn ve şın ve fā ve nūn) harfleridir.” [108]

Ridf-i Zâ'id: “Mürekkeble olan (müreddef) biri (aşlı) ve diğeri (zâ'id) olmak üzere kendinde iki harf-i ridf bulunan kelimedir ki (ridf-i aşlı) sâlifü'z-zıkr (elif ve vāv ve yā) ve (ridf-i zâ'id) (hā ve rā ve sīn ve şın ve fā ve nūn) harfleridir.” [108]

Rub: “luğatda (dörtde biri alınmış) dimekdir”. [16] 2. “(fā'ilātün) cüz'ünün sebab-i hafî olan (tün) lafzını ba'de'l-hazf cüz'-i mezkûr-ı vetediniñ harf-i sâkini olan (elifi) dağı bi'l-iskâf mā-қablinde bulunan harf-i müteharriki sâkin kılmaya ya'nî (cüz'-i mezkûrda (kağ) ile (habn) illetleri cem' olmağa) ve daha açığı (fā'ilātün cüz'ünün kağ'ıyla sebab-i ahırı olan (tün) lafzı iskâf ve bâki қalan (fā'ilā) cüz'ünün vetedindeki sâkini hazfıla mā-қabli iskân idilerek hâşıl olan (fā'il) cüz'ünden illet-i (habn) ile (elifi) düşürmege ya'nî (fe'il) kılmaya dinür ki menkûlün ileyhi (merbû')dur. “ve eger işbu uşul (müstef'ilün) cüz'ünde icrā olur ise oña (tahlî) dirler ki menkûlün ileyhi (mahlû) olup ma'nāsı eski hālinden çıkarılmış ya'nî (müstef'ilün) cüz'i (habn) ile kağ' illetlerine tutulmağıla (fe'ülün) cüz'üne naql olunmuşdur.” [16]

Rubā'î: (Bkz. Hezec) “Vāzi'-ı nazmı civān ü ter bir dilber olduğından (terāne) ve çār mışra'ı hāvî olmağıla (rubā'î) tesmiyye kıldılar.” [42] 2. “bağr-ı hezecin ahrem ve ahreb vezinlerinden bir nev'-i beyt istihrāc eylemişlerdir ki oña rubā'î ve dübeyt ve terāne dağı dirler. İki kısım üzerine münkasım olup kısmeyn-i mezkûrından biri ahrebdir ki cüz'-i evveli mef'ülün ve diğeri ahrebdir ki yine cüz'-i evveli mef'ülü olmağıla on ikişer nev'-i beytleri olup mecmû'ı yigirmi dört nev' olur ki her kısmı beyān için tafşilden ictināben üçer rubā'î tertib olunmuşdur” [41]-[42] 3. “bu dağı kıt'a gibi müttehidü'l-vezn olarak terkib olunan dört mışra'dan ibāret olup fağat ziyāde olmayarak beyt-i evveli de muşarra' olmağıla berāber kendisi dağı bağr-ı hezecedden olmalıdır.” [166]

S

Sābi: Yedinci.

Sādis: Altıncı.

Şadr: “*Mışra[‘]-ı evveliñ cüz[‘]-i evveline itlāk olunur.*” [7]

Şakıl: Bkz. Sebeb-i Şakıl.

Sālifü'l-beyān: Daha önce bildirilmiş, beyanı geçmiş.

Sālifü'z-zıkr: Yukarda zikredilen.

Sāliş: Üçüncü.

Şalm: “şādīñ fethi ve lāmiñ sükūnıyla luğatda (kulağı maqtū[‘] deveye)” derler. [12] 2. “*ışılāhda āhırından (veted-i mefrūkı) hazf olunan cüz[‘]e dinür zirā (me[‘]ülāt) cüz[‘]ünüñ veted-i mefrūkı olan (lāt) lafzı hazfıla (me[‘]ü) kaldıkda yerine (fa[‘]lün) getirilür işbu lafzıñ hazfıyla (me[‘]ülāt) cüz[‘]i kulağı kesilmiş deveye dönmekle menkülün ileyhi (şalm)dır.*”[12]

Şan[‘]at-ı Cem[‘]: “*altı kısım olup evvelkisi (cem[‘]-i tenhā)dır.*” [136] Bkz. Cem[‘]-i Tenhā, Tefriķ-i Tenhā, Taķsīm-i Tenhā, Cem[‘]-i Ma[‘]a[‘]t-Tefriķ, Cem[‘]-i Ma[‘]a[‘]t-Taķsīm, Cem[‘]-i Ma[‘]a[‘]t-Tefriķ ve[‘]t-Taķsīm.

Şan[‘]at-ı Haşv: Bkz. İ[‘]tirāz-ı Kelām Qable[‘]t-Tamām.

Şan[‘]at-ı Tıbāk u Tezād: “*Yekdiğerine zıdd olan kelimeleri kelāmda irād itmege dinür.*” [124]

Satvet: Ezici kuvvet, zorlama.

Sebeb: “*iki kısma münkasım olup biri biri (sebeb-i hafif) ve kısım-ı diğeri (sebeb-i şakıldir).*” [8] 2. Vâsıta. Âlet. 3. Alâka. 4. Bahane. 5. Harekeli bir harf ile sâkin bir harften veya iki harekeli harften meydana gelen parça. 6. İp.

Sebeb-i Hafif: “*(ben ve sen) lafızlarında oldığı gibi ki harf-i evveli müteharrik ve harf-i şānisi sâkin olan iki harfden mürekkebi lafza*” derler. [8]

Sebeb-i Şakıl: “*(leke ve teke) kelimelerinde bulunduğu vechile iki harf-i müteharrikden terekkeb iden lafza dinür.*” [8]

Seci[‘]: “*(Mütevāzī, mütevāzin, muṭarraf) itibāriyla üç nev[‘] olup nev[‘]-i evvel mütevāzīdir.*” [124]

Seci[‘]-i Muṭarraf: “*kāfiyede muṭābık faṭaṭ vezin ve ḥurūfda muḥālif olmağdır.*” [125]

Seci'-i Mütevāzî: “bir kaç kelimededen tereküb iden fiğralara dinür.” [124]

Seci'-i Mütevāzin: “*elfāz-ı mütevāzin ve kavāfi-yi mütebāyinden tereküb iden kelāma dinür.*” [125]

Sehl-i Mümteni': “*ibāresi kolay gibi görünüp fakat aña nazīre söylemesi güç olan şî're dinür.*” [151]

Selm: “*şāniñ fethi ve lāmiñ sükūniyla luğatda (vücūdına rahna düşmüş şey'e)*” [16] denir. 2. “*ışılāhda (fe'ülün) cüz'ünün (fā)sını ba'de'l-ħazf hāşıl olan (ülün) lafzını zamm-ı lām ve sükūn-ı 'aynıla (fa'lün) cüz'üne naql u taḥvīl idilmege dinür ki bu şüretde menkülün ileyhi (eşlem) olur.*” [16]

Şemāniye: Sekiz.

Serî: “*sīniñ fethiyle luğatda çabuk ma'nāsına*” [83] gelir. 2. “*ışılāhda bir baḥriñ ismidir ki eczāsı iki kerre (müstef'ilün müstef'ilün mef'ülāt)'dan mürekkeb bulunmasına dirler.*” [83]

Seriķa: “*bir şā'ir ğayr-ı şā'iriñ şî'rinde isti'māl eylediği kelām-ı mezāyı 'aynıyla aḥz idüp 'aynıyla kendi şî'rine ilāve itmege dirler.*” [131]

Serm: “*şāniñ fethi ve rāniñ sükūniyla luğatda (öñ dişleri kırılmış)*” [16] 2. “*(fe'ülün) cüz'ünün (fā) ile (nūni) ħazf olunduğda bāķī kalan (ül) lafzınıñ yerine (fa'l) cüz'i getürmege dinür ki menkülün ileyhi (eşrem)dir.*” [16]

Sinād: “*Şu'arā ħarf-i te'sisiñ daḥı iḥtilāfını cümle-yi 'uyūbdan 'add ile ismine (sinād) didiler.*” [110]

Siyāķat: Noktasız ve girift bir yazı tipi.

Siyāķatü'l-A'dād: “*bir nesne için bir kaç şıfatı zıkr itmege dirler.*” [136]

Su'āl: “*şā'ir bir nesneyi su'āl itmekdir.*” [134]

Sübā'î: Yedili, yedi kısımlı.

§

Şāh Beyt: “*ğazeliñ soñ beytine dirler.*” [148]

Şarkı: “*tercî-i bend mişillü her iki yâhud dört mışra’ı arasında (naķarât) ta’birât olunur bir mışra’ı yâhud bir beyti hâvî olan şi’re dirler.*” [164]

Şatr: “şınıñ fethiyle ‘inde’l-luġaviyyün (bir şey’iñ nişfına)” [14] derler. 2. “*‘inde’l-‘arüziyyün (beytiñ nişf-ı evvelini veyâhud nişf-ı ahîrini ħazf itmege) dinür ki menķülün ileyhi (meştür)dur.*” [14]

Şâyġân: Bkz. Ķâfiye-yi Şâyġân.

Şekl: “şınıñ fethi ve kâfiñ sükünüyla luġatda (şüret ü hey’et)” [15] 2. “*ıştılâġda (fâ’ilâtün cüz’ünde (ġabn) ile (keff) ‘illetleriniñ cem’ olmasına) ya’nî (cüz’-i mezkûrûñ (ġabn) ile (fe’ilâtün) ve (keff) ile (fe’ilât) ħalmasına) dinür ki menķülün ileyhi (meşkül)dür.*” [15]

Şerüd: “*Ķâyet maġbû’ ve nekre olarak ġarb-ı meşel gibi diyârbediyâr iştihâr bulan eş’âra dirler.*” [149]

Şeter: “şınıñ ve tâniñ fethalarıyladır. Ya’nî eşter (gözün ħapaġı devrilmege” derler. [14]-[15] 2. “*mefâ’ilün cüz’ünden (mîm) ile ħarf-i (yâ)yı ħazfıla (fâ’ilün) idilmege dinür ki menķülün ileyhi (eşter)dir.*” [15]

Şifr: “(uzun uzadı düşünerek istiġrâc-ı me’ânî idilmege) dinür.” [5] 2. “*(Muħaffâ olmaġ ħaşdıyla âġırları yek-dîgere şebîh-i mütesâvî ħurûfdan terkîb olunan kelâm-ı mevzûna)*” [5] denir.

T

Ta’accüb: “*mücib-i isti’mâl olan ya’nî müfâd-ı ‘acebi hâvî ve câmi’ bulunan kelâma dinür.*” [131]

Tafzîl: Bkz. Teşbih-i Tafzîl.

Taġalluş: “*ġazeliñ şâ’iriñ ismi zikr olunan beytine dirler.*” [148]

Taġlî’: Bkz. Rub’.

Taġsîm-i Tenhâ: “*beytde iki kelâmı taġsîmi vechile îrâd itmekdir.*” [136] Bkz. Şan’at-ı Cem’.

Talâķat: Dil açıklıġı, selâset. Düzgün sözlülük.

Ṭams: Bkz. Cehf.

Ṭarḥ: Uzaklaştırmak. 2. Vaz' etmek. 3. Tertip etmek, düzenlemek. 4. Bırakmak, elinden atmak.

Ṭarī: Birden bire ortaya çıkan.

Tarṣīf: "Luğatda bir nesneyi mücevherāt ile tezyīn eylemege" [120] derler. 2. "*ıṣṭılāḥda kelām-ı menşūr veyā manzūmda olan elfāzı birbirine muvāfıḳ ve vezn ü ḥurūfda muṭābıḳ bir şūretle terkīb itmege dinür.*" [120]

Tāsi'a: Dokuz, dokuzuncu.

Tazmīn-i Şi'r: "*şā'ir bir ğayr-ı şā'iriñ meşhūr olan mıṣra' veyā beytini kendi ebyātına zamm u 'ilāve itmege dinür.*" [152]

Ṭavīl: "feth-i ṭā ile luğatda uzun nesneye" [22] derler. 2. "*ıṣṭılāḥda eczāsı iki kerre (Fe'ülün Mefā'ilün Fe'ülün Mefā'ilün)den 'ibāret olan bir baḥrīñ ismine dirler.*" [22]

Ṭayy: "ma'nā-yı luğavīsi (elbiseyi ve ekmişayı büküp divşirmek)" [10] 2. "*Cüz'ün dördünci mertebede bulunan ḥarf-i sākinini ḥazfdan 'ibāretdir.. Cüz'ün dördüncü ḥarfī ḥazf olunmağıla kışadılmış olacağından divşirilmiş ḳumāşa teşbīhen (maṭviyy) dinür. Meşelā (müste'ilün) cüz'ünüñ dördüncü ḥarfī ya'nī (fā)sı ḥazf olunduğda (müste'ilün) ḳalur bunuñ 'ivazı olan (müfte'ilün) cüz'ine naḳl olunmağıla menḳül-ı ileyhi (maṭviyy) olur.*" [10]

Tecāhülü'l-Ārif: "*şā'iriñ bildiği nesneyi bilmezlenmesine dinür.*" [134]

Tecnis: "*Şi'rde iki kelimeyi kıra'at ve kitābetde birbirine beñzetmege dinüp bu daḥı yedi nev'dir.*" [121]

Tecnis-i Ḥaṭ: "*lafzeyn-i mütecāniseyn şūret ve hey'eti kitābetde yek-dīgere müşābih ve faḳaṭ telaffuzda muḥālif olmağdır.*" [124]

Tecnis-i İştikāk: "*lafzeyn-i mütecāniseyniñ ḥurūfātı birbirine müteḳārib olmağdır.*" [124]

Tecnis-i Muḥarref: Bkz. Tecnis-i Nāḳış.

Tecnis-i Muṭarraf: "*lafzeyn-i mütecāniseyn yalnız bir ḥarfde birbirine muḥālif olmağdır.*" [123]

Tecnīs-i Mükerrer: “kendinde cinās-ı tām bulunmağıla berāber ü mütevāliyen iki kelimesi dağı birbiri ardınca gelmekdedir.” [122]

Tecnīs-i Mürekkeb: “bu dağı tecnīs-i tām gibi olup faķaķ bunda lafzıñ biri müfred dıģeri mürekkeb olur.” [122] Ayrıca Bkz. Tecnīs-i Tām.

Tecnīs-i Nākıř: “lafzeyn-i mütecāniseyn-i ĥurūfātda birbirine muvāfiķ ve ĥarekātda muģāyir olmaģa dinür ki min-cihetü’l-ĥareke inĥirāf eylediginden (tecnīs-i muĥarref) nāmı dağı cā’izdir.” [121]

Tecnīs-i Tām: “řı’rde iki veyā ziyāde elfāzıñ birbirine telaffuzda ve kitābetde ve ĥarekāt ve sükunātda ve ‘aded-i ĥurūfda müttefiķ ve faķaķ ma’nāca muĥtelif olmasına dinür.” [121]

Tecnīs-i Zā’id: “İki kısım olup kısım-ı evveli lafzeyn-i mütecāniseynden biriniñ āĥırında bir ĥarf ziyāde olmaķdır.” [122]

Tefriķ-i Tenhā: “şı’rde iki řıfātıñ beynini cem‘ itmeksizin tefriķ řarıķıyla irād itmekdir.” [136] Bkz. şan‘at-ı Cem‘.

Tefsir-i Celī: “evvelā bir veyā bir kaķ nesneyi ĥafıyyen ve icmālen zıkr eyledikten řoñra ber-vech-i tafşıl tefsir itmekdir.” [137]

Tefsir-i Ĥafī: “şı’rde bir veyā bir kaķ şey-i mübhemi ba’z-ı münāsib nesnelere ile şıfatlandırıp ĥafıce tefsir eylemekdür.” [137]

Tehezzüc: Naģmeli ses çıkarma, bir makamla şarkı söyleme.

Te’kidü’z-Zemm Bimā Yüşbihü’l-Medĥ: “(Te’kidü’l-Medĥ Bimā Yüşbihü’z-Zemm) şan‘atınıñ zıddına ya’nı maķām-ı zemde ma’nā-yı medĥi ihām iden kelām ki aña (Te’kidü’z-Zemm Bimā Yüşbihü’l-Medĥ) ta’bır iderler.” [129]

Te’kidü’l-Medĥ Bimā Yüşbihü’z-Zemm: “maķām-ı medĥde zāhiren zemm ma’nāsı münfehem olan kelāmı irād itmege dinür.” [129]

Tensik: Düzenleme, belirli bir sıraya koyma.

Tensiku’ş-Şıfāt: “şı’rde bir nesneyi bir nice řıfāt ile vaşf itmege dinür.” [135]

Terāne: Rubainin başka bir ismi. 2. Terennüm, naģme, āhenk, makam. 3. Bir şiiri makam ile okuma, şarkı söyleme.

Tercî': Bkz. Tercî'-i Bend.

Tercî'-i Bend: “iki mışra'ı bir kâfiyede olan şol beyte dinür ki ebyât-ı sâ'ire anıñ üzerine binâ kılnur ya'nı aña binâ olunan maşarı'-ı müte'addidesinden soñra beyt-i mezkûruñ tekrâr ile ebyât-ı sâ'ire aña bend olur eger ol beyt müsemmen ise altıncı mışra'ını te'âkub idüp yedinci sekizinci mışra'ları maķâmına kâ'im olur.” [160]
“tekerrür iden beyte gerçi bir bendde dıger bir kâfiye ile irâd olunur ise ol hâlde (Terkîb-i Bend) olur. İşbu ta'rîfe göre tekerrür iden beyte (Tercî'-i Bend) dinildiği gibi ol beytiñ evvelinde bulunan ebyâta (Tercî') dinür bunlarıñ evzân ve kavâfisi müttehid bulunur.” [160]

Terdid: Geri çevirmek, geriletmek. 2. Karşısındakini merakta bırakacak ve neticeyi sezdirmeyecek şekilde söz etmek. 3. Muhatabın beklemediği bir surette sözü bitirerek söze kuvvet vermek.

Terfil: “tāniñ fethi ve rāniñ sükūniyla luğatda (etek uzadılmağa)” [13] denir. 2. “arūziyyūn lisānınca (cüz'e bir sebep-i hafif-i zā'ide ilāve olunmağa) dinür ki eger (müstef'ilün) cüz'üne bir (tün) sebep-i hafifi ziyāde kılnsa (müstef'ilün tün) olacağından ve bunuñ şu hâlde isti'mālî ise esās-ı kavā'id-i beyān ve bedāyi'î muħill bulunduğundan (müstef'ilātün) veznine naql u taħvîl eylediler ki menķülün ileyhi (müreffel)dir.” [13]

Terkîb-i Bend: “tekerrür iden beyte gerçi bir bendde dıger bir kâfiye ile irâd olunur ise ol hâlde (Terkîb-i Bend) olur.” [160] Bkz. Tercî'-i Bend

Tersā-beçe: Hıristiyan çocuk, Hıristiyan kimse.

Tesbîg: “tāniñ fethi ve sīniñ sükūniyla luğatda (tevsî' ü tetmîm itmek)” [13] 2. “ışılılāhda (sebeb-i hafif cüz'e bir harf-i sākin daha ilāve eylemek) ma'nāsınadır. Meşelā (fā'ilātün) cüz'ünüñ sebep-i hafif olan (tün) lafzına bir elf-i sākin ilāve kılnur ise (fā'ilātāñ) olur ki bunu (fā'iliyyān) cüz'üne naql ile menķülün ileyhine (müsebbag) dirler. Zîrā cüz'üñ hāl-i temāmiyyeti üzerine bir şey daha ilāve olunmuş ve (müsebbag) daħı ma'nā-yı mebsūṭayı cāmi' olmuşdur.” [13]

Tesviye: İki şeyi denk hâle getirme. Bkz. Teşbîh-i Tesviye.

Teşbîb: “luğatda âteş yakmağa (teşbîb) dinür.” [149] 2. “*vezn ü kâfiyede bir olan ve me’âli evşâf-ı hüsn ve cemâl-i maḥbûbdan ‘ibâret bulunan ebyâta dinür*” [149] Bkz. Nesîb.

Teşbîhât: “*bir nesneyi âḥîr nesneye beñzetmege dinür ki (teşbîh-i muṭlaḳ) ve (teşbîh-i meşrûṭ) ve (teşbîh-i kitâbet) ve (teşbîh-i tesviye) ve (teşbîh-i ‘aks) ve (teşbîh-i izmâr) ve (teşbîh-i tafzîl) olmak üzere yedi kısmıdır.*” [125]

Teşbîh-i ‘Aks: “*iki nesneyi birbirine ‘aks olarak beñzetmekdir.*” [127]

Teşbîh-i İzmâr: “*zâhiren murâdı başka olmak üzere bir nesneyi diğeri nesneye teşbîh itmekdir.*” [127]

Teşbîh-i Kinâyet: “*müşebbeheye zikrile müşebbihden kinâyet kılınup edât-ı teşbîh zikr olunmaḳdır.*” [126]

Teşbîh-i Meşrûṭ: “*kendinde edât-ı şart bulunmaḳdır.*” [126]

Teşbîh-i Muṭlaḳ: “*bir nesneyi bir nesneye kayıdsız teşbîh itmekdir.*” [125]

Teşbîh-i Tafzîl: “*teşbîhiyle müşebbihî müşebbihün-bih üzerine tafzîl itmekden ‘ibâretdir.*” [127]

Teşbîh-i Tesviye: “*muḥıbb ü maḥbûbuñ şıfatlarından birer şıfat zikriyle birbirine teşbîh eylemekdir.*” [126]

Teş’îs: “tâniñ fetḫi ve şınıñ sükûnıyla luğatda (misvâkıñ başı ezilmege)” derler. [12] 2. “*ehl-i ‘arûz ‘indinde (fâ‘ilâtün) cüz’ünün vetedi olan (‘ilânıñ) mezheb-i Ḥalîl’e göre (lām) ve Aḥfeş kolına nazaran (‘ayn) müteḥarriki ḥazf idilmege dinür. Zehâb-ı evvel kolınca fâ‘ilâtün cüz’i (fâ‘ât) ve Aḥfeş kolınca (fâlât) kalacağından Ḥalîl mezhebinde (mef’ülün) ve Aḥfeş itibârınca daḫı yine (mef’ülün) cüz’üne naḳl olunacağından menḳülün ileyhi (müşa‘aş) olur.*” [12]

Tevcîh: “*ḥarf-i reviyiñ mâ-ḳablindeki ḥarekeye (tevcîh) dirler.*” [106] 2. Tefsir etmek. 3. Birisini bir tarafa göndermek. 4. Rütbe vermek. 5. Bir kimseye söz atmak. 6 İki zıt mânânya gelebilen ve birbirinin zıddı mânâda söz kullanmak.

Tezâd: Bkz. Şan‘at-ı Tıbâk u Tezâd.

Tıbâk: Bkz. Şan‘at-ı Tıbâk u Tezâd.

Ṭıbāk u Tezād: Bkz. Şan‘at-ı Ṭıbāk u Tezād.

U

Uşûl: Kökler, asıllar. 2. Yol, yöntem. 3. Başlangıç.

‘Uzûbet: Tatlılık, şirinlik.

Ü

Üstüvār: Kuvvetli, dayanıklı, sağlam. 2. Güvenilir, itimat edilir.

V

Vāfir: “vāviñ meddi ve fāniñ kesriyle luğatda keşir ya‘nî çok ma‘nāsınadır” [25] 2. “*ıştılāhda bir bahriñ ismidir ki eczāsı altı kerre (mefā‘aletün)den mürekkebdir.*” [25]

Vakf: “Vāviñ fethiyle luğatda (sākin kılmaga)” [11] denir. 2. “*ıştılāhda (cüz’üñ) yedinci harf-i müteharrikini iskān olunmağa dinür ki (mef‘ülātü) cüz’ündeki harf-i tā-yı müteharrik iskān olunduğda (mef‘ülāt) kalacağından (mef‘ülāt) cüz’üne tahvîl ve menkûlün ileyhi (mevkûf) ta‘bîr olunur.*” [11]-[12]

Vakş: Bkz. Ḥarm.

Vakş ‘İleyhi’l-Bevākî: Kalanları da buna kıyas et manasındadır.

Veted: “... *iki kısım olup biri (veted-i mecmū‘) ve diğeri (veted-i mefrūğdur)*” [8] 2. Aruzda üç harften meydana gelen nazım. 2. Çadır kazığı.

Veted-i Mecmū‘: “*iki harf-i müteharriki müte‘ākib ve bir harf-i sākini dağı cāmi‘ olan lafza*” denir.” [8]

Veted-i Mefrūğ: “*iki harf-i müteharrik beyninde bir harf-i sākini şāmil olur ise (veted-i mefrūğ) dinür.*” [8]

Z

Zehāb: Bir fikre uymak. 2. Yanlış düşünce, zan.

Zā'id: Bkz Tecnīs-i Zā'id.

Zeķan: İki çenenin birleştığı yer.

Zelev: “zāniñ ve lāmiñ fetħalarıyla luġatda (uyluġunuñ eti olmayan ‘avret ve miķdārda olan noķşān u ķuşūr ma‘nāsına)” [15] gelir. 2. “*ıřtılāħda (meḞā‘ilün) cüz’ünde hatem ile ħarmiñ ictimā‘ına ya‘nī cüz’-i mezkūr hatemile (meḞā‘) ve ħarmıla (Ḟā‘) ħaldıķda (Ḟā‘) cüz’üne naķl u taħvīl idilmesine dinür. Menķülün ileyhi (ezell)dir.*” [15]

Zımn: İç taraf. 2. Maksat, gaye. 3. Açıktan söylenmeyip dolayısıyla anlatılan.

ZiħāḞ: “luġatda eczāya noķşān ve ziyādelik ‘arız olmasıyla eczāniñ ařl-ı hey’etinden dönmesine ta‘bīr olunup ...” [9]-[10] 2. “*Eczā-yı tefā‘ile ‘arız olan taġyīre dinür*” [7] 3. “*eczā-yı efā‘il-i mebsūḞaya Ḟārī olan taġayyūrāt-ı meşnū‘aya ‘ulemā-yı ‘arüz ‘inde (ziħāḞ) dinür*” [9] 4. “*bir Ḟaķımlarıñ zehābına göre Ḟarb ile ‘arūza ‘arız olan taġyīrāta (‘ilel) ve ħařve-yi Ḟārī olana (ziħāḞ) dinmiş ve ‘inde’l-ba‘z fevāřıl ile evtāda vāķı‘ olan taġyīre (‘ilel) ve esbāba ‘arız olana daħı (ziħāḞ) ta‘bīr idilmiş ise de aķvā-yı aķvāl ħükmine baķılır ise gerek ‘arüz ile Ḟarbdā olsun ve gerek ħařvda bulunsun bunlarıñ cümlesine ‘ilel dinür*” [9]-[10]

Zü'l-Ķāfiyeteyn: “*iki ķāfiyesi olan beyt dimekdir.*” [133]

Zü'l-Ķāfiyeteyn-i Maħcüb: “*iki ķāfiyeleri arasında tekerrür iden laḞzlı beyte dirler.*” [133]

SONUÇ

Bu çalışma ile H. 1291 / M. 1874-1875 tarihli “**Arûz-ı Türki, ‘İlm-i Kavâfi, Şanâyi‘-i Şi‘riyye ve ‘İlm-i Bedî‘**” isimli eserin transkripsiyonlu metnini ortaya koyarak eser üzerinde bir inceleme yapmaya, eserdeki terimlerden müteşekkil bir terimler sözlüğü oluşturmaya çalıştık.

“İnceleme” bölümünde de bahsedildiği üzere eserle ilgili tetkiklerimiz göstermektedir ki genelde belâgat kitapları arasında zikredilen *Arûz-ı Türkî*, yazarının da açıkça ifâde ettiği üzere bir *Türkçe aruz kitabı* oluşturmak gayesinin ürünüdür.

Eser, başta *aruz* olmak üzere *kâfiye*, *edebî sanatlar*, *nazım şekilleri* ve *türlerinden* oluşmaktadır. Bilhassa “*aruz*” konusunda ihtivâ ettiği bilgilerle önemli bir kaynak olarak karşımıza çıkan eser, kâfiye ve edebî sanatlarla birlikte nazım şekilleri ve türleriyle ilgili de örneklerle zenginleştirilmiş bilgiler içermektedir. Eser, muhtevasında yer alan ve ayrıntılı olarak izah edilen pek çok terim dolayısıyla *terim sözlükleri* için de önemli bir kaynak olarak görülmektedir.

Aruz, kâfiye, edebî sanatlar, nazım şekilleri ve türleri, belâgat gibi konuları ihtivâ eden bu tür eserlerin yayımlanması, geçmiş dönemlerdeki farklı görüşlerin ve anlayışların ortaya çıkarılması, günümüzdeki çalışmalara ışık tutacaktır.

KAYNAKÇA

- Ahmet Cevdet Paşa, Belâgat-ı Osmâniyye (Haz.: Turgut Karabey-Mehmet Atalay), Akçağ Yay., Ankara 2000.
- AKAY, Hasan, İslâmî Terimler Sözlüğü, İşaret Yay., Ankara 1995.
- AKSOY, Mustafa, Molla Lütfî'nin Risâle-i Mevlânâ Lütfîsi, (Basılmamış yüksek lisans tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1991.
- ALTINTOP, Selim, Belâgat-ı Osmanîye'deki Edebi Terimlerin Tanımları Ve Tasnifi Üzerine Bir Araştırma, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1991.
- ATEŞ, Ahmet, "Metin Tenkidi Hakkında" (Dasitân-ı Tevârih-i Âl-i Osman Münasebeti İle), Türkiyat Mecmuası, C. VII-VIII, 1942, s. 253-267.
- AVŞAR, Ziya, "Şairlerin Görüp Unuttukları Bir Rüya: Belâgat", Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Tunca Kortantamer Özel Sayısı-II, C. 1, Volume 2/4, Fall 2007, s. 161-184.
- , "Divan Şiirinin Poetik Verilerine Yeni Bir Yaklaşım Denemesi", Hece (Türk Şiiri Özel Sayısı), S. 53/54/55, Ankara 2001, s. 323-330.
- AYDOĞAN, Saliha, Sa'id Paşa Mîzânü'l-Edeb (İnceleme-Metin-Dizin), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- BARANOĞLU, Şahin, Abdurrahman Süreyya Mizanü'l-Belâga (2 cilt), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1999.
- BENLİ, Sami, Osmanlı Devletinin Kuruluşundan Fatih Devri Sonuna Kadar Geçen Dönemde Arapça Belâgate Dair Eser Yazan Osmanlı Türk Alimleri, (Basılmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1991.
- , Yusuf el-Kirmastî Hayatı ve et-Tebyîn fi'l-Meânî ve'l-Beyân, (Basılmamış doktora tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996.
- BİLGEGİL, M. Kaya, Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâgat), Enderun Yay., İstanbul 1989.
- BİRİNCİ, Necat, "Menemenlizade Mehmed Tahir'in Edebiyat Bilgileri: Osmanlı Edebiyatı", Edebiyat Üzerine İncelemeler, İstanbul 2000.
- BOLELLİ, Nusreddin, Belâgat Beyân-Me'ânî-Bedî' İlimleri, Arap Edebiyatı, Üçüncü Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul 2001.

- Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri, (Haz. Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatcı), Bizim Büro, Ankara 2000.
- CEBECİOĞLU, Ethem, Tasavvuf Terimleri Ve Deyimleri Sözlüğü, Rehber Yay., Ankara 1997.
- ÇANDIR, Halime, Ahmed Cevdet'in "Belagat-ı Osmaniyye" İsimli Eserinin Günümüz Alfabetiyle Yazılması, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 1996.
- DAĞLAR, Abdülkadir 2007, "Klâsik Türk Edebiyatı Şerh Geleneği ve Hacı İbrâhim Efendi'nin Şerh-i Belâgat'ına Dâir ", Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 2/2, Spring, S. 2, www.turkishstudies.net, p. 161-178.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, Ankara 1999.
- DİLÇİN, Cem, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, TDK Yay., Ankara 1999.
- Diyarbakırlı Sa'îd Paşa, Mîzânü'l-Edeb, Şirket-i Mürettebiye Matbaası, İstanbul 1305.
- DOĞAN, Ahmet, Açıklamalı ve Örneklî Aruz Bilgisi, Akçağ Yay., Ankara 2005.
- ERASLAN, Kemal, "Eski Bir Belağat Kitabı", 1. Millî Türkoloji Kongresi, 6-9 Şubat 1978, (Tebliğler), İstanbul 1986.
- ERGİN, Osman Nuri, Türk Maarif Tarihi, C. L , İstanbul 1977.
- ERÜNSAL, İsmail, "Mu'îdî'nin Miftahu't-Teşbih'i", Osmanlı Araştırmaları, S. VII-VIII, İstanbul 1988.
- GÖKÇE, Hasan, Selim Sabit (ölümü 1911) Mi'yâru'l-Kelâm (Metin-İnceleme-Sözlük), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2007.
- GÖRGÜN, Tahsin, "Dilbilim, Dil Felsefesi ve Belagat Üzerine", Edebiyat İlmi ve Problemleri Sempozyumu, 23-25 Eylül 2003, (Tebliğler), Ankara 2004, s. 71-83.
- GÜMAN, Osman, Delâilü'l-İ'câz Sözdizimi ve Anlambilimi, Litera Yayıncılık, İstanbul 2008.
- GÜNEŞ, Halit, Mehmet Rifat, Mecâmîü'l-Edeb (1. Cilt) (İnceleme-Metin), (Yüksek lisans tezi) Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2009.
- HACİMÜFTÜOĞLU, Nasrullah, "Belagat Ekolleri ve Anadolu Belagat Çalışmaları", Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 8, 1988.

- , “Kelâmcılar ile İslâm Felsefecilerinin Belagat ve İ'caz İlimlerinin Gelişmesindeki Rolü”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 9-10, 1990-1991.
- , “Belagat İlminin Gelişmesine Müessir Olan Kaynaklar”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 11, 1993.
- , “Ahmet Cevdet Paşa'nın Belagat-ı Osmanıyyesi ve Yankıları”, Ahmet Cevdet Paşa Vefatının 100. Yılına Armağan, 9-11 Haziran 1997 (Sempozyum Yazıları), TDV Yay., Ankara 1997.
- , Teshilü'l-Belağa (Müşterek, Arapça, Birinci isim), İzmir 1997.
- , “Osmanlıda Belagat”, Osmanlı, S. VIII, 1999.
- , Nasrullah, İ'caz ve Belagat Deyimleri, EKEV Yayınevi, Erzurum 2001.
- , Kur'an'ın Belagatı ve İ'cazı Üzerine, Erzurum 2001.
- HAZER, Dursun, Sadettin Teftazani ve Arap Dili Ve Belağatındaki Yeri, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 1994.
- HORATA, Osman, “Klasik Edebiyatımıza Ait Metinlerin Neşrinde Karşılaşılan İmlâ ile İlgili Bazı Problemler”, (Bu makale I. Eski Türk Edebiyatı Kollojumu'nda – 17-18 Ocak 1992 İlesam, Ankara – tebliğ olarak sunulmuştur.)
- İNCE, Adnan, “Tenkildi Metin Kurmada Karşılaşılan Güçlükler ve Çözüm Önerileri”, (Bu makale I. Eski Türk Edebiyatı Kollojumu'nda – 17-18 Ocak 1992 İlesam, Ankara – tebliğ olarak sunulmuştur.)
- İPEKTEN, Haluk, Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz, Dergâh Yay., İstanbul 2001.
- İSEN, Mustafa; Macit, Muhsin; Horata, Osman; Kılıç, Filiz; Aksoyak, İ. Hakkı, Eski Türk Edebiyatı El Kitabı, Grafiker Yay., Ankara 2003.
- KAÇAR, Mücahit, “Cumhuriyet Dönemi (1923-2007) Türk Edebiyatında Belâgat Çalışmaları”, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, C. 5, S. 10, İstanbul 2007, s. 315-330.
- KADRİ, Hüseyin Kâzım, Büyük Türk Lugati, İstanbul 1943.
- KALYON, Abuzer, Ahmed Cevdet Paşa'nın Belagat-ı Osmanıyyesi (S. 1-101) Transkripsiyonlu Metin-İndeks, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 1998.
- KALYON, Filiz, Ahmed Cevdet Paşa'nın Belagat-ı Osmanıyyesi (S. 101-203) Transkripsiyonlu Metin-İndeks, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 1998.

- KAVAKÇI, Yusuf Ziya, İslam Araştırmalarında Usul, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara (tarihsiz).
- KILIÇ, Atabey, Ahmed Hamdî Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî (İnceleme-Metin-Dizin), Laçın Yay., Kayseri 2007.
- , Mustafâ Bin Osmân Keskin, Manzûme-i Keskin, Laçın Yayınevi, Kayseri 2001.
- , Üskübî'nin "Şerh-i Telhîs"i, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 1990.
- , "Ahmed Hamdî'nin Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî'si", Klâsik Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler, Turkish Studies Publication, s. 433-436, Ankara 2007.
- , "Altıparmak Mehmed Efendi ve Şerh-i Telhîs-i Miftâh'ında Şerh Metodu", Klâsik Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler, Turkish Studies Publication, s. 437-441 Ankara 2007.
- , "Prof. Dr. Tunca Kortantamer'in Şerh ve Belâgata Dâir Dikkatleri", I. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Tunca Kortantamer Hatırasına), 25-26 Mayıs 2007 Kayseri.
- , "Aruz İmlâsı Üzerine Notlar", Turkish Studies Publication, Volume 3, Issue 6, s. 471-487, Erzincan 2008.
- KILIÇ, Hulûsi; Yazıcı, Tahsin; Yetiş, Kâzım; "Belâgat", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 5, İstanbul 1992.
- KORTANTAMER, Tunca, Eski Türk Edebiyatı Makaleler, Akçağ Yay., Ankara 1993.
- , "Genç Edebiyat Araştırmacısının Yanlışları", Türklük Araştırmaları Dergisi, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul 1993, C. VII, s. 253-267.
- KURNAZ, Cemal; ÇELTİK, Halil, Divan Şiiri Şekil Bilgisi, H Yay., Ankara 2010.
- MACİT, Muhsin-SOLDAN, Uğur, Edebiyat Bilgi ve Teorileri El Kitabı, Grafiker Yay., Ankara 2005.
- MERMER, Ahmet, "Belâgat Çerçevesinde Metin İncelemesi", Edebiyat İlmi ve Problemleri Sempozyumu, 23-25 Eylül 2003, (Tebliğler), Ankara 2004, s. 194-202.
- MERMER, Ahmet; KESKİN, Neslihan Koç, Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü, Akçağ Yay., Ankara 2005.

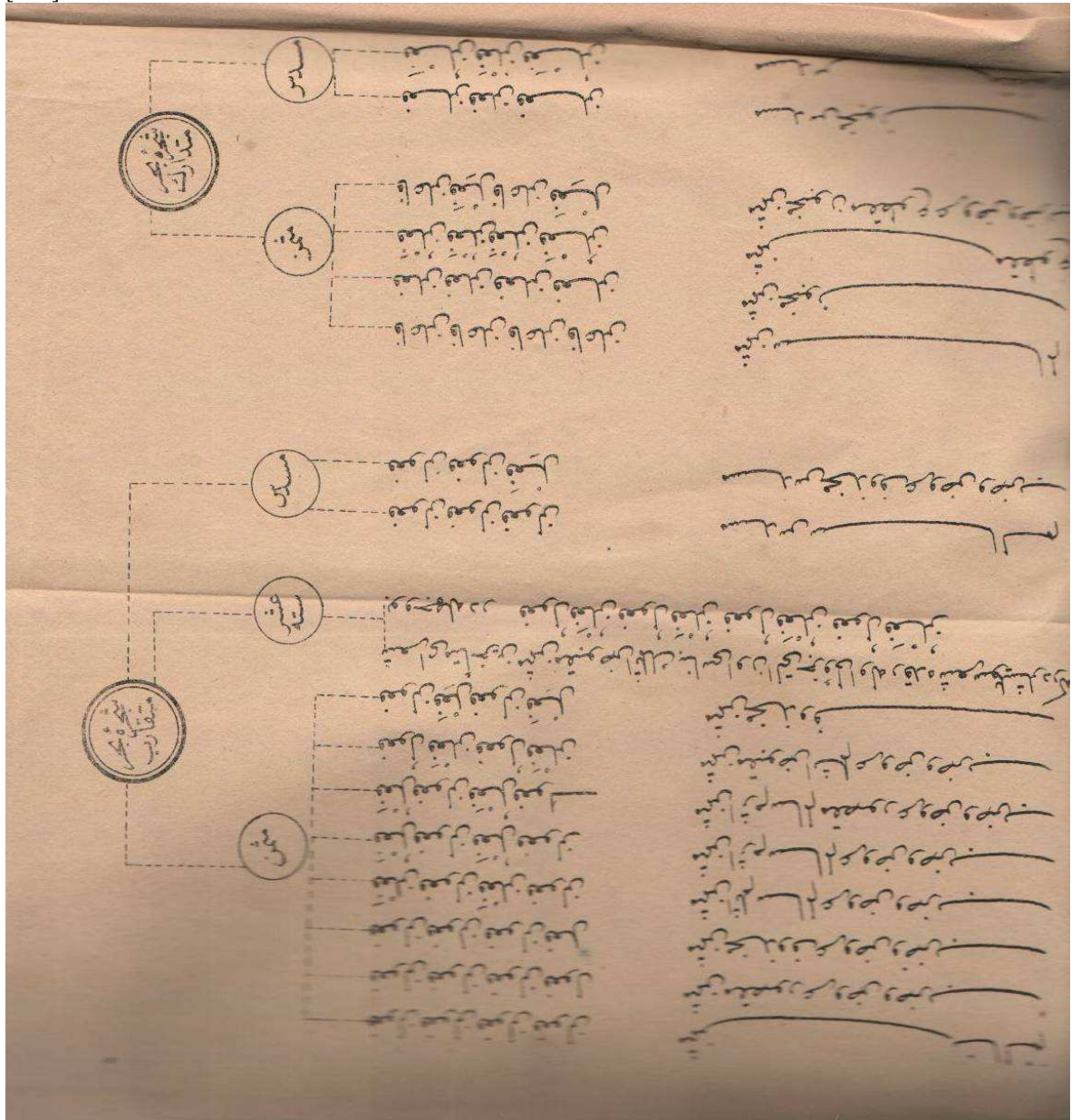
- Muallim Naci, Edebiyat Terimleri, Istılâhât-ı Edebiyye, (Hazırlayan: M. A. Yekta Saraç), Gökkubbe Yay., İstanbul 2004.
- , Lugat-i Nâcî, Çağrı Yay., İstanbul 1987.
- Mütercim Asım Efendi, El-Okyanusü'l-Basît Fî Tercemeti'l-Kâmûsü'l-Muhît, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1268-1272.
- ONAY, Ahmet Talât, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1992.
- ONAY, Ahmet Talât, Türk Şiirlerinin Vezni (Haz. Cemal Kurnaz), Akçağ Yay., Ankara 1996.
- ONUR, Esra, “Mecâmi’ü’l-Edeb’in Usûl-i Fesâhat Kısmı”, I. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Tunca Kortantamer Hatırasına), 25-26 Mayıs 2007 Kayseri.
- ÖZTÜRK, Erdem Can, “*Diyarbakirli Sa’îd Paşa’nın ‘Mizânü’l-Edeb’ İsimli Belâgat Kitabına Dâir*”, Erciyes Üniversitesi III. Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Sempozyumu (basılmamış tebliğ), Kayseri 2009.
- PALA, Doç. Dr. İskender, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Akçağ, Ankara 1995.
- PAKSOY, Kezban, “İbradılı Mehmed Şükrî’nin İlm-i Belâgat’i”, Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu, 25-27 Nisan 2007, Erzurum.
- PEKOLCAY, Necla; vd., İslâmî Türk Edebiyatında Şekil ve Nev’ilere Giriş, Kitabevi Yay., İstanbul 2000.
- REDHOUSE, Sir James, Turkish And English Lexicon, Çağrı Yay., İstanbul 1992.
- SARAÇ, M. A. Yekta, Klâsik Edebiyat Bilgisi: Belâgat, 3F Yay., İstanbul 2007.
- , Klâsik Edebiyat Bilgisi: Biçim,-Ölçü-Kafiye, 3F Yay., İstanbul 2007.
- , “Osmanlı Döneminde Belâgat Çalışmaları”, Journal of Turkish Studies, Volume 28/I, 2004, p. 311-344.
- , “Türk Edebiyatında Belâgat ile İlgili Yazılan İlk Türkçe Eserlerin Değerlendirilmesi”, I. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni, Kayseri 12-13 Nisan 2001 Bildiriler, C. II, Kayseri 2001, s. 641-649.
- SERTOĞLU, Midhat, Osmanlı Tarih Lûgatı, Enderun Kitabevi, İstanbul 1986.
- STEİNGASS, F., A Comprehensive Perian-English Dictionary, Beirut Libraire Du Liban, 1975.

- SUMMAK, Abdülkadir, Miftahu'l-Belaga ve Misbahu'l-Fesaha, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 1999.
- ŞAFAK, Yakup, Süruri'nin Bahru'l-Maârif'i ve Enîsü'l-Uşşâk ile Mukayesesi, (Basılmamış doktora tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1991.
- , "Süruri'nin Bahru'l-Maârif'i ve Bu Eserdeki Teşbih ve mecaz Unsurları", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 4, Konya 1997.
- Şemseddin Sâmî, Kâmûs-I Türkî, Çağrı Yay., İstanbul 1996.
- Tahirü'l-Mevlevî, Edebiyat Lügati, Enderun Kitabevi, İstanbul 1973.
- TANYILDIZ, Ahmet, "Kelimenin Fesahati ve Fasih Divanı Örneği", Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Tunca Kortantamer Özel Sayısı-II, C. 2, Volume 2/4, s. 731-739, Aralık 2007.
- , "Belâgate İlk Adım: Kelimenin Fesâhati", I. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Tunca Kortantamer Hatırasına), 25-26 Mayıs 2007 Kayseri.
- TARLAN, Ali Nihad, Edebiyat Meseleleri, İstanbul 1981.
- TAŞDELEN, Hasan, Kemal Paşazade, Hayatı, Eserleri ve Belâgatla İlgili Görüşleri, (Yüksek lisans tezi) Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 1995.
- TULUM, Mertol, "Filolojik Çalışma ve Eski Metinlerin Neşri Üzerine Görüş ve Tenkitler", Türk Dünyası Araştırmaları, Aralık 1983, s.1-8.
- Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), S. 415-416-417, Ankara 1986.
- Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Eski Türk Edebiyatı Tarihi I, C. 5, S. 9, İstanbul 2007.
- Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Eski Türk Edebiyatı Tarihi II, C. 5, S. 10, İstanbul 2007.
- ULUS, Hasan Fehmi, Şemseddin en-Niksârî ve "Şerhu'l-İzah'ı", (Basılmamış doktora tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994.
- UNAT, Faik Reşit, Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1984.
- UYSAL, Selçuk, Belâgat ve Edebî Sanatlar Lügati, Doğu Kitabevi, İstanbul 2010.

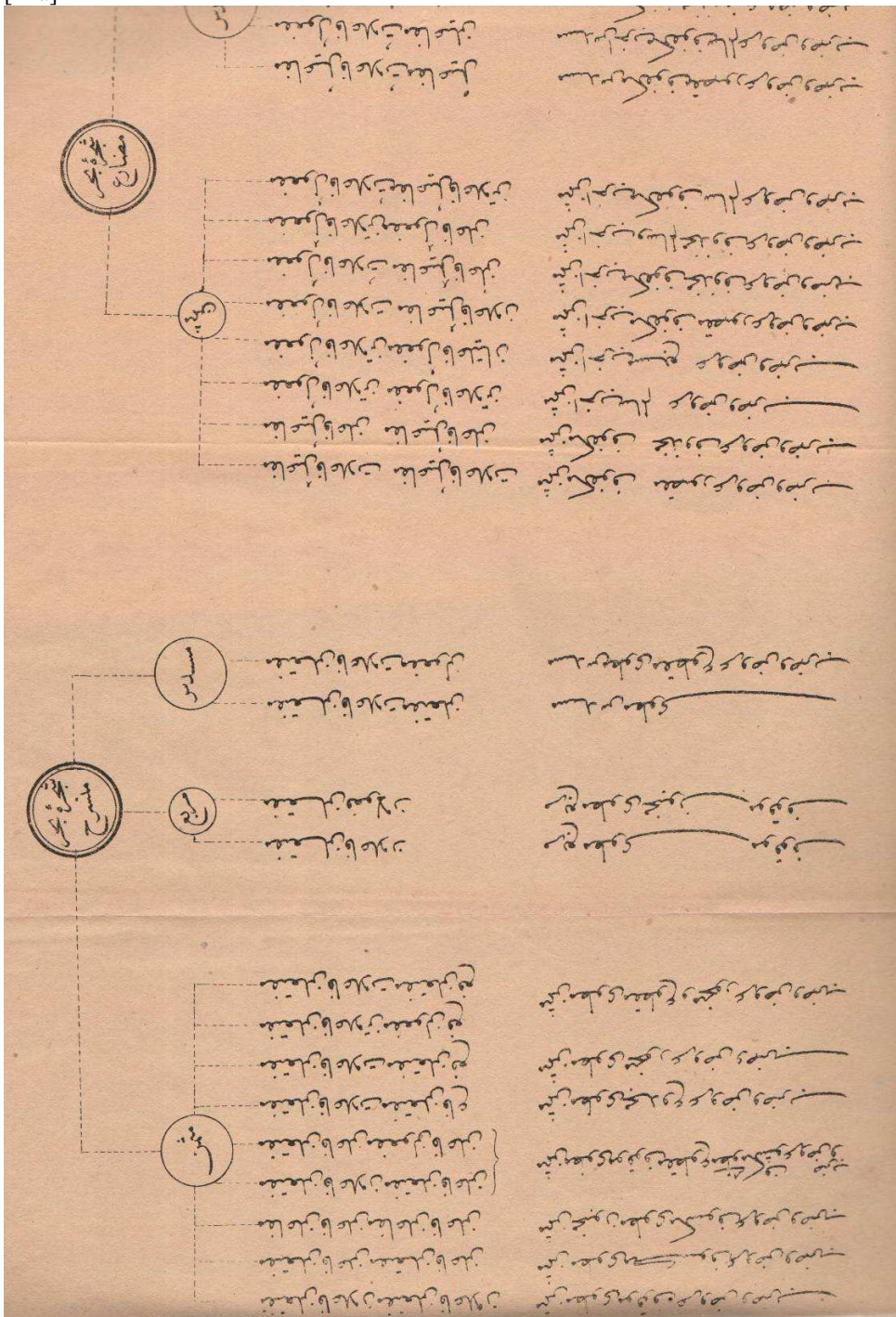
- UYSAL, Selçuk, Mehmed b. Abbâs'ın "Keşfü'l-Ferâ'id"i, (Basılmamış yüksek lisans tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1991.
- ÜLKEN, Fatih, Şeyh İsmail Ankaravî'nin Miftâhu'l-Belâga ve Misbâhü'l-Fesâha'sı, (Basılmamış yüksek lisans tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1990.
- ÜNVER, İsmail, "Arap Harfli Türkçe Metinlerin Çevrisinde Karşılaşılan Yanlışlar, (Bu makale I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu'nda – 17-18 Ocak 1992 İlesam, Ankara, tebliğ olarak sunulmuştur.)
- , "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", Türkoloji Dergisi, C. XI, S.1, Ankara 1993, s. 52.
- YALAR, Mehmet, El-Hatib el-Kazvini Ve Belagat İlmindeki Yeri, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 1997.
- YAZICI, Hüseyin, Hızır b. Muhammed el-Amasî ve el-İfâza fi Şerh Ünûbu el-Belaga, (Basılmamış doktora tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996.
- YEŞİLÇİÇEK, Vedat, Bazı Edebi Sanatların Balagat Kitaplarına Göre Tanım Ve Tasnifi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1996.
- YETİŞ, Kâzım, Tâlim-i Edebiyat'ın Retorik ve Edebiyat Nazariyatı Sâhasına Getirdiği Yenilikler, A.K.M. Yay., Ankara 1996.
- , Belâgattan Retoriğe, Kitabevi Yay., İstanbul 2006.
- , "Şiir ve Retorik", Hece, S. 53-54-55, Mayıs-Haziran-Temmuz 2001; (Belâgattan Retoriğe, Kitabevi, İstanbul 2006, s. 535-539.)
- , "Yenileşme Devri Türk Edebiyatında Milli Rhétorique Meselesi", TDAY-Belleten 1985, Ankara 1989, s. 199-200.
- , "Tanzimat Sonrası Belâgat ve Rétorique Kitaplarımıza Fransız Rétorique Kitaplarının Tesirleri", Türk Dünyası Araştırmaları, S. 56, Ekim 1988; (Belâgattan Retoriğe, Kitabevi, İstanbul 2006, s. 317-326.)
- , "Belâgat, Rhétorique ve Edebiyat Nazariyesi Sahasında Türkçe Neşredilmiş Kitapların Açıklamalı Bibliyografyası", TDAY-Belleten 1987, Ankara 1992, s. 377-379.
- YILDIZ, Ayşe, "Bazı Belâgat Kitaplarına Göre Secinin Tanım Ve Tasnifi Üzerine Düşünceler", Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 2/4 Fall 2007.
- YILDIZ, Musa, Bir Dilci Olarak Ali Kuşçu ve Risâle fî'l-İsti'âre'si, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002.

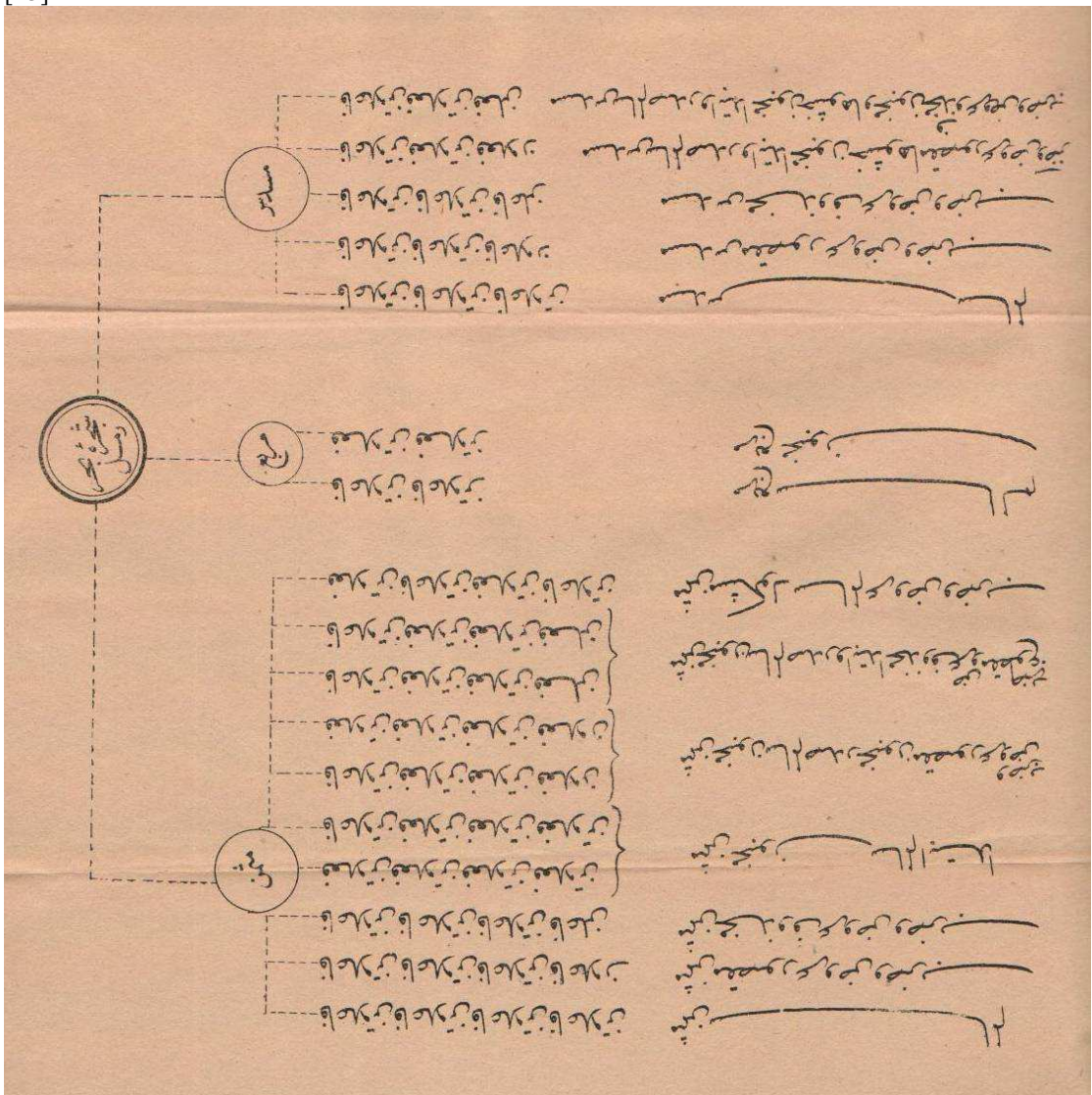
YILMAZ, Mehmet, Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözlere, Enderun Kitabevi,
İstanbul 1992.

TIPKIBASIM



[F4a]

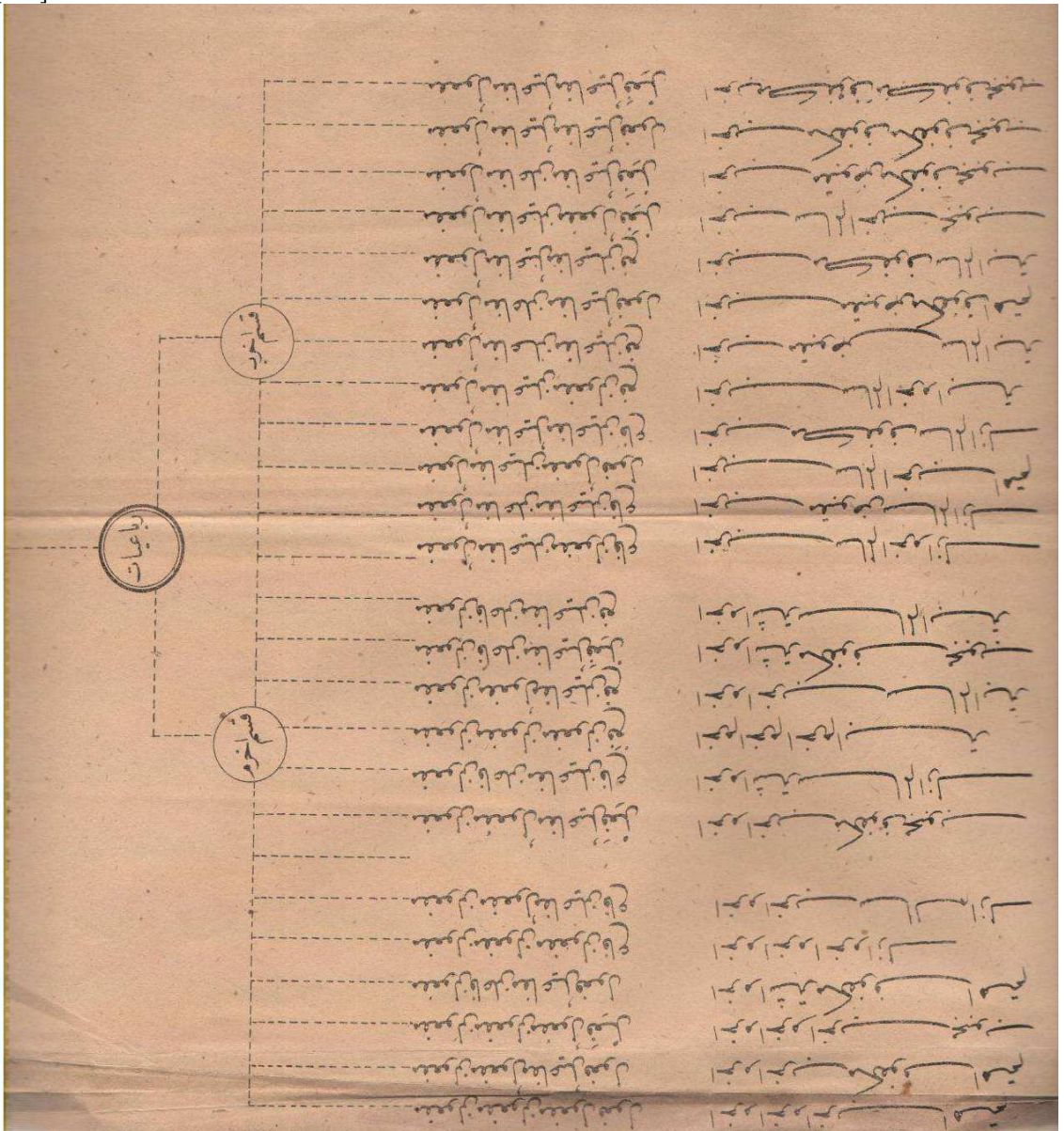




[Flc]

Handwritten manuscript page with two columns of text in Arabic script. The text is arranged in a list-like format with horizontal lines. Two circular stamps are visible: one on the left side and one on the right side. The stamps contain Arabic text, possibly indicating ownership or archival marking. The paper shows signs of age and wear.

[Fla]



خوابدن راحت دکل والله امرام سود بکم . بلکه رؤیاه کوم ای فحیحه زبانی

(دیگر مفرد)

(جناب ایلا)

زلفی چوزدم الهطرا دم دل دیوانه زنجیر ارادم

(مهما)

(بنام محمد)

(مهما) ناظم قصدا ایلیکی اسمی مستور اوله برق ابراد ایلیکی شوره یعنی شوره اسمجدان براسی حساب یا خود قلب یا خود لصفیله سترانجه دیور که احتفا ایبلان اسم مستوم معنای نظمیدن استخراج ویا کلام منظومه اول اسم دلالت ایدر بر علامت یونانی اعتبار له ایکی نوعه منقسمدر

وهی سر حوم خشمه سنده کتور دینکی اشبو (دیده دن قطره انکم دو کلو ر دل مجروح . اسمی خون دلدن ایده کوراستقیاط) یعنی قسم اوله مثال اوله بیلور که معناسندن (چشم) اسم پاکتک استخراجی قالدور شور له که (دیده) دن نام دیگری اولان (چشم) و (قطره اشک) تقطرات (شین) و (چشم) مراد اولمشد که بونک دو کلمسیله تقطراتک محوی اعالیه چکندن (چشم) تقطالیدن زبانی ایه (اسم) اولوب قان معناسنی مضمین اولان (خون) لالهتم مریمه سی یعنی دم لفظنک (مال) ی (اسم) کله سنک آخرینه و کدالت (میم) اوله وضع اولندهده (محمد) اسمی ظاهر اولور

(نوع نانی به مثال)

(مهما بی نام جمال)

سخابه باشین البت باورغانی ردیف * اولور بیات جودک عقیبی مال لطف اوغل ونطق حبصصافه اولمخی و جواد * که کنندی نام شرفک ایدر یونی تعریف بیت مذکورده اولان (بیات جودک عقیبی مال) عبار مسندن مراد (جود) لفظنک (چشم) ی اولور (مال) لفظنی دهانی تعقیبا ایلیکندن (جمال) اسمی ظاهر اولور

(لغز)

(لغز) سوال مر قبایله او مثال مهما کی غایت مشکل و متشابه لیلله آکسا اولانان اشعار متکلمه دن عبارت ایه ده (مهما) اسماد (لغز) اشاده مستعذر . بودخی مهما احکامی ازده ایکی نوع اولور بری معنای نظمیدن دیگری علامت مستوره نظمیدن استیسا اولور

قطعه لغتده باجه معناسنه اولغله قصیده دن برار چه به قطعه اطلاق ایدرز

(قطعه)

(جناب فطنت)

زلفیخ ایسه هم صورتی خوش اولسه ییله

زاهدک تقنی وار یزه خورش اولسه ییله

تقد جان ایله حیداری اولور دم وصلک

مجلسیده اویت عشوه فروش اولسه ییله

(دیگر قطعه)

چله حرفی غریبک زبندمو جود اولدیقی * دالدر که اهل غربت جمله شادیده در لصفه لده سوره نکط غنبر غنبر یوق ایکن * کورمه سبک زرمه سی ایدم ایچره نوره دیده در (رباعی)

(رباعی) بودخی قطعه کی محمدالوزن اوله رق ترکیب اولانان درت مصرعدن عبارت اولوب فقط زبانه اولیه ری بیت اولیه مصرع اولغله برابر کنیدی دهخی بجزوه جندن اولیدر

(رباعی)

(جناب فضولی)

قدینه دیدنکه سروی بستاندرو * تند اولدیکه ای فقیر بهتاندرو باسته عوروی زبالدر دیدنک * خندان قباوش خرامان دربو (دیگر رباعی)

دیمدیم لینه اهل بدخشاهر بو * کولنی ددی ای فقیر بهتاندرو برطاشی نونکیله قیلورسک نسبت * شیرین و شکر خشان خنداندر بو (مطلع)

(مطلع) هر برقصیده و شعره معنی اوله رق اوله کی دینه دربر

(جناب محی)

کوروب چین چین سوکی اقدی دل شیدا
لطافت و بردهی قصه حسنه اول سلسال روح افزا
(مفرد)

ایکی مصرعدن عبارت اولان برینه اطلاق اولور
(جناب غنث)

شمکه که چه چو قند انجم اما بگویند
 سرشک ق چشمک با فرق واری چاغلیارون
 (مستزاد)
 (مستزاد) ایکی قسم اولوب رقتی مصریله عقیده اومصر علیه مختلف
 ویاخود محمد القافیه اولوق برقتی مشهوری متعین اولان و قسم دیگری دخی
 قفا ایکنجی مصری اخرتیه برقتیه مشوره اولان مشوره دیور
 (مثال قسم اول)
 دنیای طوطی دره ده افلا که چوقوب آه * حال دل زار نه ریح انقدی اول شاه
 یالدم بوکاباته
 کاکلاری سوطایی بی المدی مجنون * دوشدی یکیدن دستنه بی بغل کراه
 امداد الدالله
 قان اغلیورم یاد ایکنه ننه جانا * یوق راه مجتده بکاهج مدد وخواه
 نه یارونه هیرآه
 ایتم اومهی کابه اجزانه دعوت * بر اولی جتی بردهی اخشامدی اول ماه
 صحیح اولده ایوه
 لیلایی هلاک ایلمی بر کوزری آهو * اکنجه بکا شمیدی همان آه مهرکاه
 تاصیحه قدرواه
 رقت بطیب و کفتیش بیارم * از اول شب تابشیر بیدارم
 در نام چیت
 نیم چوطیب دید کفت از سر لطف * جز عشق نداری مرضی بندارم
 محبوب تو کیست
 رقت بریار و کفتیش دلسارم * ذاتی زخم عشق تو بدل دارم
 درمن تکریت
 صد عاشق چون تو در سلاسل دارم * کفتیا تو کام دردمندی چه کسی
 کولام بوچیت
 (قطعه)

وزن وقافیه محمد اولوق ایکی بیتن طغوزینه وارنجیه قدر ایراد اولان اییانه
 دیور که هلم مخصوصی اولوب قفله کندوسی مطلع قصبه دن یور چه دیور

(شرقی)
 تهرات اولور بر مصری یاخود بریتی حاری اولان شهره دیرلی
 دلیر نازنده رقتیم نیم طرز و طوری بی بل یاریم نیم
 هب سنکدر جمله وارم نیم ساکه جانجان فدای کاریم نیم
 تو ایا تم ذوق وصلک انجاس سن بکا آچمدهن اتمه هرس
 سار عشقه بی اتمه قیاس ساکه جانجان فدای کاریم نیم
 زینت ابرو چشم عیاش اوسته هر یه ایسه استکل باش اوسته
 طره زده شمشیر سه قاش اوسته ساکه جانجان فدای کاریم نیم
 نوله حکسم انکه لعالک انک تلکسکای دریا ایقسم دلاک
 بولکه اینتی فدای ماملک ساکه جانجان فدای کاریم نیم
 واصفا بوزینه یلوروش ندر شل ایسه وقدر خواهش ندر
 کسدر آل برایتی فرمائش ندر ساکه جانجان فدای کاریم نیم
 (شرقی دیگر)
 (جاب و صفا)

چوزله زلفنه ای در با دل باغلیارون
 قانجه انش عشقه بکله بوزله داغلیارون
 دوسری اجتاب ایتمک سکیونا غلیارون
 سرشک چشمک باقی فرق واری چاغلیارون
 سنک بوزک روک واک کلرک عذارنه
 بوغز کلستین ملک باغ و بهارنه
 اوتور حرامه آرام ایت واروب حوض کنارنه
 سرشک چشمک باقی فرق واری چاغلیارون
 کلور فصل بهار عالم صفای کلشن ایتدکمه
 نولی بلبل شاه کل رعنا ایستدکمه
 او یوبا حبابه جانایسه بعد آیده کیتدکمه
 سرشک چشمک باقی فرق واری چاغلیارون
 هوای کلکلک بشقه برحالت اولور سرد
 بکی باشمن مثال واصف او تراندک بی درده
 (شهباز)

ای جان کوکل عشق حقیق به کدر قبل
 فان غلبدن شمدی دو چشم طووندر * چرخ بکایش ایلدیکی هجر ایلدغر
 ارباب هر خاک منلنده مدادم * شمدی جهلا زمرمی شایان کربدر
 احبابه عرض ایلم احوالی بونی در * اهلده اکلنجه اولان درود لدر
 سن اولمکدر کوروب اقبال جهانی * کیدلاری بالله کفن ایچدیکی سدر
 اماغنی برحاله قودی نشأ غرت * نوش ایلدیکی برینه زهر سغدر
 یارب بکا رحم الهه آتشاره یاتم
 بالله یواریغی حکمکدن اوصادم

کو کسکه اگر وارایسه ساقی سنک ایمان فتون باده بی عیاشکی قل خرم و خندان
 دانشه لکم سو یولرایسم بن سکا ساق کافر دتر رحم المارودم فنده مسلمان
 دلبرک اولمسه دو چشمه خیالک صهبای فرائک بی ایلدی سوزان
 دردوغم و هجراله کجکده درعجم حفا بکا اولمسه اگر همت یزان
 برکه نگاه ایت دل ویرانه شامم بلبل کی کویکده ابداناه و انقصان
 دل بلبل نالان ایسه یون قصیدر
 ساقی کستور اول باده بی آخر نقصدر

اول غزغی فغان ایدل عقلی زائل * هر طرفه مجروح و خراب اولده دردل
 عاشق دل دیوانه دن ایلری لشکارت * هر کوردیکی مهر و به اگر اولسه مال
 اول چشم سغندر بویه بوله قالورسه * چوق قان ایدم کدر یلوروم غره قائل
 زاهد توله منکر ایسه اتوار جهاله * آثار خدای بکم اکر می اوقافل
 او کرمندن اول هر مدورسدی سونی * بن مکتب عشق ایچره دکلم بند اهل
 ای دل بنه سن رازدی ایله یه یان
 برکون اوله احوالورم رحم ایده یاران

بن برینه دل باشیلدی خیلی زماندر * عقل آله کافره ایمان رند جهاند
 احوال بریشانی سو یولرم اوشاهه * درکه شعرا سو زری بالله یاند
 جان و بر عیاشک ظلمه اول کافرانامر * آل جامی یارب او جفا کاری ایلاند
 این قدیم ایسه اگر عشق ایله یانمش * لیلای فولکی آتش هجرانسه یاند
 ای باد صبا کوزری مجمره کیدرسک * بو معطلی باد ایله اولداری او یاند
 و جهکده کورلنبرو بز نور خدای
 اول شوقله ترک ایشتر راه هوای

کل ای ناصح قویبندی حال دلدن خیرسک سن
 بنی دیوانه فیلدی اول بری لیم نه دیرسک سن
 بوشب یارک خیال زلف و رخساره آه ایتدم
 دغان آهله آینه ماهی سباه ایتدم
 طورتدم آتشین رخساره اولمکه نگاه ایتدم
 کوکل ملکینه کندم اودقودم کندم تباه ایتدم
 بکم معذور طوون بی اختیاری آه و واه ایتدم
 سنی سومکدن اوزک پادشاهم تکنا ایتدم
 یعددم اشک طوونایغیز جینده شتاه ایتدم
 هله لیسان باب لطافتی ولدم پناه ایتدم
 سیلوب نقش سوایی شاه عشقه تخشگاه ایتدم

درون راعزی بن قابل فیض اله ایتدم
 کل ای ناصح قویبندی حال دلدن خیرسک سن
 بنی دیوانه فیلدی اول بری لیم نه دیرسک سن
 (ترکیب بند)
 (پلناب ایلا)

زاهد بری طمن ایتد که آله برستز
 نار و الاستند بر وی نوش ایدم کلکدک
 خاک رهیز خرصه صفت یزغناک
 بخرمی عزیزم یزه واطلعو کرملر
 هر گوشه میخانه پریم مسکندر
 چوقندن بوخر ایتده برنده برستز
 از جان و کوکل گوش ایدر زانی و زانی
 میخانه ده نوش انلشتر کهنه شرای

ای دل صاقوب ذوقه الدغه جهاک
 جان کوزلری آج اصلند بر سر نهانک
 یک جاله دوش آباشنه یزغناک
 ذوق استرایس قدر بنی بل کهنه صباک
 عقله اوزه نوب دکله بندک عقلاک
 کیسوسنه باشن هله برمه لسانک
 ایسه کنی عارض دلداره نظر قبل
 (ای جان)

کیمک باشیکه دوندمسه فلاش وش کورک حالم
 باوب کل اولدی شمدی نار حسرتله پر و بلم
 اتمم بر باباه غریب ایلرده پامالم
 کحلاق ابروان یادر محراب آتامالم
 کل ای ناصح قویندی حال دلدن بخیبرسک سن
 بنی دیوانه قیلدی اول بری بلم نه دیبرسک سن
 امان بایم فر اقدن دیکجه آتین اولمش
 مکر سو زلدن پارلامش برخشم و کین اولمش
 دل مکروه کر چه مار زلندن این اولمش
 ول غافل که آتمه شیر غر در کین اولمش
 طوبتمش لاله زار اسادل پرواغ زین اولمش
 دوشمنش شرحه زله صد رسینه شهیدین اولمش
 دله صوک دمه چوکم وعده وصالک قرین اولمش
 کل ای روح رون انقاس عاشق وایسین اولمش
 کلستان جلال غیبه خلد برین اولمش
 نه زاهد بلای عشقه زار و حزین اولمش
 کیمه در دلدن زار و فریاد ایلمس بلم
 کیمه شکو ای جور چرخ بیباد ایلمس بلم
 خراب اولمش درنی نیله آباد ایلمس بلم
 بوزلمش لشکر صبره نه امداد ایلمس بلم
 نچیدام هسوان کولکم آتاد ایلمس بلم
 آتی تاکه دست صیاد ایلمس بلم
 نه یوز زاهد که حقه واروب داد ایلمس بلم
 کوزم باشندن او زکتم وار ابراد ایلمس بلم
 سنی ده عشقه زاهد نیجه ارشاد ایلمس بلم
 عجیب آکلار مسک بویتی انشاد ایلمس بلم

تسکیر لک خدایه باشروسن نسل آدمسک
 وجود لکله ای غافل که بر طهره منیدسک
 (ترجیح بند)
 (ایکی مصرعی بر قافیه اولان شول بیته دینور که ایبات ساره لک
 او ز رینه بناقلیورینی آکا با، اولانان مصارع مقفده سندن صکره بیت مذکورک
 تکرار یله ایبات ساره اکابند او اورا کر اول بیت معنی ایسه التخی مصرعی تعاقب
 ایوب بدیجی سکرچی مصرعلری . ثانیه قائم اولور و قس علیه البوقی . لکن
 تکرار لیدن بیت اگر چه بر بنده دیگر بر قافیه ایله ابراد اولور ایسه اولخالده ترکیب
 بند) اولور . انبوتقرینه کوره تکرار لیدن بیت (ترجیح بند) دیندیکی کبی اول
 بیتک اولنده اولانان ایباته (ترجیح) دینور بولورک او زان و قویقیسی محمد بولور
 (ترجیح بند)
 (جناب راحز)
 بدن ای اشک طوفانخیز خسرت بی اثرسک سن
 بچون ای نخل آه آتین بولک بی عمرسک سن
 سکا نولدی دمام ای صباغناک امرسک سن
 مکر کم سنبل زلفندن ایراش کورسک سن
 باصلدی خطله اقلیم حسنک بخیبرسک سن
 دهای غمغله بستان استغنا امرسک سن
 یخوب دل کعبسک عشاقی هر دایم دو کرسک سن
 بی غزه هله حاج ظالمن بترسک سن
 بنم دردم بتریزه زاهد بند ایدرسک سن
 مریض عشق جسم جانمه فکه او زرسک سن
 کل ای ناصح قویندی حال دلدن بی خبرسک سن
 بنی دیوانه قیلدی اول بری بلم نه دیبرسک سن
 بیلور مسک بکا بوغرت ایلمه بنیدی اول طالم
 طاغندی زلفی شاه بر یشان اولدی احولم
 بکار بوس پاک و عد ایوب اول نخل میلم
 اقدسی سو نیسو جوی سرشک دیده الم
 بن اول بر وانه سکه ورکن شیخ اقبال
 (بابوب)

(جناب ابن کمال رحمة الله عليه)

دلا بود هر فایندک نه سینه شاد و خرمسک * عجب بایسم نه مقصود ارشدک شول نه غمگ
زمانک خامسروی اولدک طوطا شاه عالمسک * قطلعت هاتک خصالت یار سلطان اعظمسک
یامحاک فریدون بهمن دارالراخودچمسک * نه صی عاقبت دست اجل پروکده اکمسک
بلورسک کل شی حاله امر نه اعلمسک * ندکلو شادکام اولسک جهانده منع غمسک
تکبرلک خندابه یارشورسن نسل آدمسک

وجودلکله ای غافل که برقطره میندسک
نمینه غمگ دوروزناتای دل نالان * دکلسر فرقرار چون بلورسک کردش دوران
اقراره وز کی عمره رنگ کجده هر آن * اگر بیک باشاک آخرنفسده کجده بر آن
کراک ارستظالمس اول کرکه حضرت لهما * جهانه مالک اوسکینجه یارک اولوسلطان
اجل جامک مورادسته برکونسانی دوران * لندن روزگاری زر و کارک انله افغان
تکبرلک خندابه یارشورسن نسل آدمسک

و چون دلکله ای غافل که برقطره میندسک
سروی برقراره برقرار اولر کج عالم * بوزنه کولسه برقاچ کون تهر دور کرده غم
کچلو بردن اول موجب عبرت دکل هم * اجل یکانک زهرینه کده بولدی مرهم
او بوررز برخانک ایچره بجهدا ایچره رسم * خصوصت ترک تحت و تاج ابدن ابراهیم ادهم
قوتی بوچه سلطان سلامین جهانی هم * فقی اجداد پاک حضرت حواله آدم
تکبرلک خندابه یارشورسن نسل آدمسک

و چون دلکله ای غافل که برقطره میندسک
کجه قالدی غم بمانکان . ملک دنیا * نظر الیه ملوک ماضیه احوالنه جانا
یا تورلخالکله کسان اولوب هر ری نایدا * کینی نوشیر وان اتک کیمسی خسروی دورا
نیجه ناک هواسک قوللانایر دیدیلر حینا * ندر یابو برانچی کولک عمره بقدر غوغا
سر باطوتام اولس سنک دنیا و مافیها * وار یحیی حالت زهره برزند چاره بوق اسلا
تکبرلک خندابه یارشورسن نسل آدمسک

و چون دلکله ای غافل که برقطره میندسک
وارای غافل تمام ارغان ایدوب احوال دورانی * قبایی بو قدر بود هر دورک آخری فانی
سراسر ملک دنیا ک اولدک طوطا مغانی * طبروز و خسته کجا نساک اولوب هر از سلطانی
کیدر قلمندن اخراج الیه کبر و غیضوانی * کجه سام و زیمسک بوزلادی بری رگانی
قیودکله ننده اولسه بو جهانک جله شاهانی * اجل برکده برتر کسک ننگ هیچ کساکه درما بی

(جناب)

بلاکش عاشق شوریده دل غمگنده در شمیدی

فلاک برشاعری مجبور قلبدی غامتندن * یبار غمگنه کل خوف ایتمدی سوزل اتندن
کچوب بردلک یالاره طاتی اروانتندن * اوصالدردی جهانی نانه واه واه اتندن
دیار غریبه آمدشد ابروق مکاتندن * آریز روزشب بو مطلع غرابی یاتندن
مکانی کلشن ایکن کلشن داننده در شمیدی

بلاکش عاشق شوریده دل غمگنده در شمیدی
نه زبه آفریاد آیدسه بلبل باغ دنیاده * مثلار سو یلنور بوی وفا بوق ورد حیر زاده
مروت قالدی اهل دلمسوی احیاده * نه نود نکند انده نه قطعا اهل تقواده
بنترک دیار ایتمدی آنکچون دوروی زاده * ایستدکمه اوقور بوطلعی شهر روساده
مکانی کلشن ایکن کلشن داننده در شمیدی

بلاکش عاشق شوریده دل غمگنده در شمیدی
لیکسز تو به شمدنصکره جانانده نایه * که سنسیر چیمم ای باهر و بر که به نایه
دل دیوانه دور اولدی وطنده دوشدی کردابه و شب خوابی جانان له واردم بدخی خوابه
کورندی اشنارجه بر چشم نایه * دیم بو بیت دلسوزی یابو یاقدم احیابه
مکانی کلشن ایکن کلشن داننده در شمیدی

بلاکش عاشق شوریده دل غمگنده در شمیدی
جهان یازیمه سنندن اولدنا کاه نازسک * سنکچون چکدیم درد بلایی واه نازسک
یلورسک کاهجه یالاری اما کاه نازسک * کوزسک کرچه اما هیچ رسم وراه نازسک
امان نازسک ای شوخ چناچو آه نازسک * سوال الیه نه درده مبتلا ای ماه نازسک
مکانی کلشن ایکن کلشن داننده در شمیدی

بلاکش عاشق شوریده دل غمگنده در شمیدی
بلاکش عاشق شوریده دل غمگنده در شمیدی
(منسخ)
(جناب کلابی)

چند امیدان بجز ک قهرمان رستی * صدنای قلم دهرک وزیر اکبری
پادشاه عالم صادق امین و محرمی * وارمی سن کبی سعید اوله مبارک مقدی
کیم چکرش نیکه هب از در اصدادی * لب فلاک انهب بحر یاره اوروب کبی
نوسن مصر یاره قطع بند بر کوب کوبی * پرواز شده طوب کبی بقدمه دردی اعلی
بوغر اولوسون مبارک ایتمک احیاعالی
(معشر)

(جناب)

چاک چاک المایسم حسب انبه پراهنی
 صامه کم بیتم ودهدر کوکله آهوشونی
 چشم جلاک دکلی جسم زارم دشمنی
 آتش غیرتله افسا ایلم جان وقی
 عازم راه عدم اولتی دکلی اهوق
 سو دیکم کم قوتار زنجیر زلفکدن بی
 کورمک یکدر کوروب دیوانه اولقندن سنی
 باشمه سود ای عشق کله نلر کلدی نلر
 درد و محنتله شایسته اغردی موی سر
 ایلمیمیک عجب ای شوخ مولادن حنر
 هب سنک سیه کده حاصل ایتمیکم در دکر
 طور میوب آه ایلم بلبل کی شام و سحر
 سو دیکم کم قوتار زنجیر زلفکدن بی
 کورمک یکدر کوروب دیوانه اولقندن سنی
 هر کورن کره طرز طور که بشنون اوور
 ماهر وک کورمین تا حشره کورون اوور
 حسرت ایلمکله هب سب سرشکی خون اوور
 آتش دیدار بکه بالدیچه دل محزون اوور
 سن صاچی ایلا چوق اهل خر دیمجون اوور
 سو دیکم کم قوتار زنجیر زلفکدن بی
 کورمک یکدر کوروب دیوانه اولقندن سنی
 عاقبت جانان هبید ناولک مؤکانکم
 دل خلاص اولقن به ممکن بنده فرمانکم
 کیمار تاصحه دک بلبل کی نالانکم
 خنجر هجر کله محروح الیه کر یانکم
 هم ایسکا کلک هم مست و سرگردانکم
 سو دیکم کم قوتار زنجیر زلفکدن بی
 کورمک یکدر کوروب دیوانه اولقندن سنی
 اول چقا جوق هله باقی ایخه در غایت بی
 سیرایدوب اندامنی ایلا ده اوزمی دل
 بن کی بند ایلمی یک عاشقی زلفک تلی
 حالتی عرض ایتمکه بر کسه تک ذکرالی
 عزتک بوستنی یار همکر عرض ایتملی
 سو دیکم کم قوتار زنجیر زلفکدن بی
 کورمک یکدر کوروب دیوانه اولقندن سنی
 (مثنی)
 (جناب لیلای)
 عجب اول هرما کیماره انستنده در شمیدی
 رقیب خرمنشله قورقورم الفتده در شمیدی
 صفایب اوازی اعدا مجلس عشرتده در شمیدی
 جهانده روی راحت کورمسون راحتده در شمیدی
 دل دیوانه حیفا وادی مخندده در شمیدی
 جدا اولسی وطندن آتش فرقهده در شمیدی
 مکانی کلشن ایکن کلشن دانهده در شمیدی

(چاک)

زده قال بوکجه برکنده محبت ایلم
 (مسدس)
 (جناب واصف)
 کیم اولور زواله مقصوده ره یاب وظفر * کلور البینه ظهروه نایسه حکم و قدر
 حقه تو فیض اورایت نه ایچیک نه کدر * قیل سوزم عارف ایسک گوش قبولیه کهر
 محنتی کندیبه ذوق ایتمر عالده هتر
 روعرفان حقیقته بودر آب و اسول * مطلی زکاتله در منزل مقصوده وصول
 نه ایش کامه اول قطع امید ایلمول * یارایسه باشک عفاک سوزیمی ایله قبول
 محنتی کندیبه ذوق ایتمر عالده هتر
 غم وشادی فلک بوله کلور بوله کیدر
 ظاهر حاله باقوب ایتمه دخل برفردی * چاکلور چله دکل چله سرد مردی
 کندی حالجه اولور هر کسینک بردی * کوکومری فنلک محنت کرم و سردی
 محنتی کندیبه ذوق ایتمر عالده هتر
 غم وشادی فلک بوله کلور بوله کیدر
 سنی واصل ایدمز شهر مراده بوکیش * مجلس عشق محبتده ادب اوکرن آیش
 قوبوبیکانه لکی مرشدره ایله بیلش * یار ایچون خاطر اهل داه شوکو کل ایش
 محنتی کندیبه ذوق ایتمر عالده هتر
 غم وشادی فلک بوله کلور بوله کیدر
 بزمن نتمنی نایمه نسبت نه ایدی * نالاش مهر محبت ایله ایتمر اریدی
 ذوق فهم ایلمک غدن وده مرده ایدی * کیمه غدن بولاکوب دردی باندسه دیدی
 محنتی کندیبه ذوق ایتمر عالده هتر
 غم وشادی فلک بوله کلور بوله کیدر
 دکل بر برینی ناسک عیندر فصلی * قالسون ناک نده ناله درونک باصلی
 الیک عن اصل عالده امدر اصلی * واسفاز وکله باقی یوق غمک اصلی فصلی
 محنتی کندیبه ذوق ایتمر عالده هتر
 غم وشادی فلک بوله کلور بوله کیدر
 (مسجع)
 (جناب لیلای)

قبوه بن اولدکه بنی ججه کلاه
 بوکونه ندا ایسه ... یوم الم
 هب چکدیچکم کنندی جزای عملدر
 بالله غفور رحیم کوکله به غفور
 غفور رحیم کوکله به غفور
 هب چکدیچکم کنندی جزای عملدر
 نخل کرمک صالین ایسه فرقه سایه
 تسلیم ادرم کردنی طوق رضایه
 هب چکدیچکم کنندی جزای عملدر
 نازلم قورخ اله یانسه ده جانم
 اولدم به بو مصرع اوورودوز بتم
 هب چکدیچکم کنندی جزای عملدر
 اورمه یوزنه نینه قصوری قالمه کموم
 بوق کیمه زار صتی قرار داده مفهوم
 هب چکدیچکم کنندی جزای عملدر
 (دیگر خمس)

جاب کوکله به لطف اله به تا ایلم * یایوب احرام اوورویا وستنه عشرت ایلم
 باعث شوق اداه جق جنبش صحت ایلم * بعد ازین خانه بی مته صوت ایلم
 زده قالدی دیو والدک ایلمه مراق * برخبر ورسک کراستر ایلم کیتسون وفاق
 هله یلک کوچاک اووراشته بکم ساعه باق * اخشام اولدی کیده نرسک باله خلی اوزاق
 زده قال بو کجه برلکده محبت ایلم
 سکان یلوزدرق اعلیوب ایندکجه رجا * نه سوژکجه وری شوخ مزاجک نه فنا
 برشبه بکده مصر اولده هیچ وارمی صفا * آتوزم کیمه ناور بورده بئز سستی با
 زده قال بو کجه برلکده محبت ایلم
 دل سوزازده میه ایتمک استرک علاج * شویله برکه کل آینه کبی سیننی آخ
 بو قدر بن سکا ابرام ایلم سن به قاج * نوله جق وحشی طبیعت اله بوجه مزاج
 زده قال بو کجه برلکده محبت ایلم
 صدهزار سکا نیاز ایتمش ایکن شمسی زار * نه بیلدکن ایدرسک نه غایب اسرار
 غیر وحدت کل بود صحتی کس غوغا اوزار * سکا دو شکل صنادا ایتمه اووراده وار

السفر دین اله دنیای شرابه ساتو بن
 مست و مدوش خرابی و بی باک اولم
 باده دن عیری که عم دفعنه برجام بتر
 تقدی نسیه هر کم وریجک اولسه بتر
 ای فضولی روش اهل ربادن نه بتر
 مست و مدوش خرابی و بی باک اولم
 (خمس)
 (بخش)
 ایش مصرعدن عبارت اولوب واکر اتی مصرع اوورایسه (مسند)
 بدی مصرعدن عبارت ایسه (مسیح) سکره مصرع ایسه (بنین) طوقزایسه (منسج)
 اون اوورایسه (معشر) تعیدر اولوب بروجه آتی مائلری بیان قلنور
 (خمس)

(جنب و اصف)
 شهره محبت که طریق ازلمدر
 سرنزل عشق اسکی مسکان و عملدر
 بولده قویان امانی طول املدر
 بوچاک کریسه سبب کنندی اسدر
 هب چکدیچکم کنندی جزای عملدر
 یازوق بکاکیم و نجه زمان اولدم ارشاد
 قالم هوس شادی اله دهرده ناشاد
 قشقی عمله اولم لایق و اذاد
 دستینه نه سیخ و زبانه به اوراد
 هب چکدیچکم کنندی جزای عملدر
 حق و روش ایکن بولن بیاره شفای
 بن غیر بدین امد ادرم درده دوا بی
 دخیل ایلم کیتکشی قوس قضایی
 رسم ده اگر سینه بیک تیرولانی
 هب چکدیچکم کنندی جزای عملدر
 اولوب هوس نفسا اله زب دهیم لاف
 تقدیم ایدم بوق بره اسراف
 کتخیبه نر اولدی بوصولت اله اتلاف
 باقلسه کرایسه بکده باده انصاف
 هب چکدیچکم کنندی جزای عملدر
 بدر و دکل معصیم قابل نعداد
 هر دم ایدم بیک کنه و چرم نو ایجاد
 سکندر ایدن کننده کیمین کیمه فریاد
 بن ایلم جرمی کیمه ایلم اسناد
 هب چکدیچکم کنندی جزای عملدر
 یارب بی ایزتیک اگر عفو که شایان
 بار کتیم چکمه ثقت چکه میزان
 سن بنده احسان ایلسک بن سکا عصیان
 واته قولک ایلم کیمه به بهتان
 هب چکدیچکم کنندی جزای عملدر
 ای چاره رسم بادشهم واد بشاهم
 وای حایه جنبش ایتر ایلم جرم و کناهم
 (قهرمه)

عشق محبت کبی صادی کوکل
تلیسه رک انقه بادی کوکل
آه من العشق وحالاته

احرق قلبی بجزاراته
غزیزک نشنه اولوب قانمه
سهمکی اورمه دل و پراتمه
مرحمت ایت چاند کریمانه
ایله کرم قیمه بنم جانسه
آه من العشق وحالاته

احرق قلبی بجزاراته
بغمه لایله تقدولی ای بری
لطفله برکه کلبدک بری
تلیسیم سئلدک اشک تری
آه من العشق وحالاته
احرق قلبی بجزاراته

(مرابع)
دردت مصرعدن عبارت اولوب وهم طوانه وهم عرضنه اوقنان بیته
ویا خود دردت مصرعه برکه تکرر ایدیلان مصرعی حاوی شعره دیزر
مثال *

نجات نکارا کهداری وفا
نکارا ویاکنر بدل بی جفا
کهداری بدیل دوستی مرمر
وفا بی جفا مرمر
(مرابع)

(جنب و فضولی)
نیجه بروسوسه عقل ایله غمناک اولدم کلان الیش غمندن چیملم پاک اولدم
نشتمی طروالم قابل ادراک اولدم مست و مدهوش خرابانی و بی پاک اولدم
زلفار بوشه مست سبوتک کیه وین زوق باشینه کیروب جام کلینی و پروین
میددیرزه باهقل متاعک و پروین مست و مدهوش خرابانی و بی پاک اولدم
بای بستی صافی اولدم درد مثال ویرلم ساقیه جان ایلم کسب کال
نشاندن بلبوب بن عالمه کیفیت حال مست و مدهوش خرابانی و بی پاک اولدم
می حبابی کبی مخانهده بر او طوبون عقد انکور کبی باره به باش چاتو بن

تقیسه) بکسه لک شریک عسکی اولوق شریک دیکه دیزر
مثالی *

(بیت)
شول کدینک کم السنده مال وار
قهر وقت چکیر اول خوش حالی وار
(بیت عکس)
هر کدینک کم انده مال وار
کوکلور بغلور انک بدحالی وار
(تصغین)

(تصغین)
شاعر ریغیر شاعر نشه ویر اولان مصرع و یابینی کندنی ایاتنه ضم علاو
ایتمکه دینور

(جنبابیللا)
لوحه دلده بن اوشا هنشمی
کشت ایدر دندشت قضاده همی
آهمی ظنن ایلدک امانسی
آه من العشق وحالاته

احرق قلبی بجزاراته
هسته اویوب ریجه دیوانه زره نسی قالدی میخانم
طولدی می اشک ایله تانهز نوش ایده پور عاشق مستانهز
عشقه سوندی نیجه بیک خانمز اغدلی بودرد ایله چوق اتمز
آه من العشق وحالاته

احرق قلبی بجزاراته
سینه جکم کلشن درد اولدی آه خون دلدر اکبارک کیه
اشک زمله صورم کاه کاه سیرینه کلدکه او چشم سیه
ایلدی جسم نزاره نگاه جانسی هم عمری فیلی بیاه
آه من العشق وحالاته

احرق قلبی بجزاراته
یاده هجرانکه قالدی کوکل زهر چدرک فاقه یونادی کوکل
تیل او یانمن او یاندی کوکل کوا دکنز دلمری اندی کوکل
(مشق)

دیگر نظیره کالی افندی)

انار نور رحمت هر بر بهاره دوشمش
 کیسوی صبرشک باد صبا دانمش
 شوق خنده عشاق داغ اندی سینه سخن
 برک عنذارک اله نور جنبشکه در
 سقف سجاده جانان زین اولان کوآکب
 لیلای زلفیکه سودایه دوشدی دالر
 ابر عطا عینکیم معضا شهابک
 کل باق خطوط یاره آیت ختی کور
 لوح فم حقیچون فالک مبارک اولسون
 (مکرر)
 * مثالی *

(مکرر) شول بر شعره دیزر که اندم بر لفظ تکرار اولورق ذکر اولنه

(بیت)

باران قطره قطره همی بارم ابرو بار
 هر روز خیره خیره از بن چشم سیل بار

(ارجحال)

(ارجحال) بلا تکرار شعر سوزلکه دیزر

(متنافر)

(متنافر) چایق سونلسی کوچ اولان کلام ویشوره دینور (خواجه نوچه تجارت
 میکنی کچی)

(سهل متنع)

(سهل متنع) عبارته می قولی کچی کور نیوب فقط آکا نظیره سونلسی کوچ
 اولان شعره دینور

* مثالی *

(بیت)

قالدی کوزم یو زکده سسنگ کوبک کچی
 دوشدم صاحبک طوغانه یون اوکین کچی

(تقیصه)

دیگر نظیره

بر کون شعری مشهوره دن لیلای حاتمک بلبل مجیر ایچندن کچر ایکن دکالک زنده بر
 بلوچی محبوبی کوروب لاجل انانما رفاچ کره دها کلوب کچه کچکنه واقف اولان
 شاعرک بری ذکر اولانان مجبوره (شعخ رخمه دقله قمه که بنارسک) معرته
 بالتعلیم لیلای حاتمک ورونده ابراد اتمستی بیان ونهیم ایش و محبوب مکتور دخی
 لیلای حاتمک خطباً مصرع سالف الذکری حلاً وقومش اوله جفتدن لیلای حاتمک مضامین
 برداز (خطک کلیمک سنده بی موهله اراسک) مصرعه اعطای جوابه سراجاز
 اولاند که بوصورته مشاعره یوقار وده تعریف اولانان عالمه بی اجران عبارندر
 (انبها)

(متنع)

(متنع) الفاظ بارده و تعبیرک غیظه دن بری اولورق تنظیم ایداش بینه دیزر
 (نظیره) بر شاعرک شعریه مشابه اولورق نظم اولانان شعره دینور

(نظیره)

(غزل باقی)

یا کیم مزل صفادن رخسار یاره دوشمش
 انکم کیتوردی کیندی کوبنه جسم زردی
 یوس کنارک اوزر عشقک غمده دالر
 خاک حرم کویک بر لاله زاره دوشمش
 یونین زیاده عاشق فرخنده مال اولورمی
 قسته بنده یز عشقک باقی به اولمی روزی
 (نظیره غزل باقی جنبه شقی)

جام میک صفایی رخسار یاره دوشمش
 سبل سر ستمک ایچره یومردنک دیم
 جنبش غنک که لوتدی برج بندنه سکن
 اتدی نیر غزه اول قاشلاری کلدن
 روز اولنه قصبت اولدقه هر کسی به
 رخسار عار سکنه سخن ایله خط وخالک
 هم نام غیر کوبن شاه زاده جزان نیت
 شاهان هفت اقلیم ذوقنه رشک ایدر
 اظنک الله شاهها مشق به دستگیر اول

سهم سعادت اولکون اول دانکاره دوشمش
 روز ازلدن قرعه نقش نکاره دوشمش
 صانک صبا خورشید بر لاله زاره دوشمش
 کویا کایکی مصوم بر خور یاره دوشمش
 صانک عسکر عدود و قاجوب حصاره دوشمش
 جان ایچره بولدی آتی کور اشکاره دوشمش
 افتاده مال مقرر جسم نزاره دوشمش
 بریسی سو به باش ریسی ناره دوشمش
 اول دولت وسعادت بوکامکاره دوشمش
 افکار قد دنیا ب هر یاره دوشمش
 بیچاره دره مشک بر خا کساراه دوشمش

(دیگر)

اولیان یعنی هر یکی مصرع بر قافیه و ایستادگ بری قافیه آخره ابراد او نمیش
اولان ایستاده دینور که شاعر شعری مصرع ایستای اوزره بناید بر بوکا
(مزدوج) دخی اطلاق ایدر
(مسقط)

(مسقط) وزن و قافیه غزله بنیده ایسده بولش یعنی درده تقسیم اوله بنشین
اوج مصرع قافیه بری منفی در جمعی مصرع قافیه سی مخالف اولور

- کادی دایر (جناب بر تو)
- قالی کوزر (جناب بر تو)
- جام در لب (جناب بر تو)
- صون بیاه (جناب بر تو)
- می بولسون (جناب بر تو)
- جام طرولسون (جناب بر تو)
- شکل پرجم (جناب بر تو)
- خطدرقم (جناب بر تو)
- وادی تو (جناب بر تو)
- لطیف غالب (جناب بر تو)
- کادی دایر (جناب بر تو)
- جان کوزر (جناب بر تو)
- استرزه ب (جناب بر تو)
- او له لاله (جناب بر تو)
- روزه د ولسون (جناب بر تو)
- نشئه بولسون (جناب بر تو)
- باغیدرم (جناب بر تو)
- یاه طلسم (جناب بر تو)
- اولدی پیرو (جناب بر تو)
- کوردی بر تو (جناب بر تو)
- رای صائب (جناب بر تو)
- همچو راعب (جناب بر تو)
- نشئه دار (جناب بر تو)
- بر کنگار (جناب بر تو)
- پوسه سین (جناب بر تو)
- داغدار (جناب بر تو)
- کجه من (جناب بر تو)
- تایدار (جناب بر تو)
- دلرک (جناب بر تو)
- کنخ مار (جناب بر تو)
- حضره (جناب بر تو)
- کامکار (جناب بر تو)

(تشبیب) وزن و قافیه بر اولان و عالی و صاف حسن و جمال محبوبدن عبارت
بولان ایستاده دینور که عاشق معشوقن ککرله آتش شوق و آتیه محبتی اشغال ایدر
بزرگفته آتش یعنی (تشبیب) دینور (تشبیب) دخی تشبیب عینی ایسده
بین الشعر عادت معروف اوزره قصیده داخنده اولان غزله (تشبیب) و بروجیه
سویلیلان سوزشلی غزله (تشبیب) دینلشدر
(مصرع)

(مصرع) شعرک بر جمعی یعنی که دائمی منوی کبی بر قافیه ده بولنور
(شروود)
غایت مطبوع و ککره اولورق ضرب مثل کبی دینر دیدار اشعار بولان اشعاره دینر
(بمالطه)
ر شاعر بر مصرعی و دیگر شاعر بر مصرعی سو بولک اوزره معشوره ایتمکه دینر

قیل حذر آکه صقین عاشق زارک آهک سخی بر شوخ ستکاره فلک دوش ایلر
هاله ماهی سینیه چکمش مهری بزم وصلنده اوکم باری در آغوش ایلر
سن همان کلشن حسنده هفتان ایت چو هزار فطنا دره دلاک بلکه اوکل کوش ایلر
(بیت الغزل) غزلک بر جمعی بنیده دینر
(شاه بیت)
(غزلک بیت) غزلک صولک بیتنه دینر
(تخلص) غزله شاعرک اسمی ذکر اولانان بیتنه دینر
(قصیده)

(قصیده) اون ایکی بنشدن زیاده اولورق بر قافیه اوزره انشاد اولانان
ایستاده دینور . بولک مقدار ایستای محسب ختمنده اختلاف اولنمغه
شعرا ی جمعی نهایت قصیده بی یوز بیت اولوق اوزره اعتبار و قطع باشای
عرب بر حده معین تعیین ایدله من ادعا سننده اصرا را ایشلشدر
(جناب وصف)
قیاس ایتمه چنانچن نشان شان و شوکت سنس سوزش صید مرغ نام ایچون عشقای د اولدر
همادر در نفس نام همایون ز بلده یا خود نقوش رنگ کرنا کون ایله طاروس چندر
پیشان زلف دهر شاهه در دندانه سنی کاستون لایمی قصر شاهه ایدمی مناشدر
دوزیا چو هر یاسی کل مقصوده شیندر چومیل سره منی چشم خلقه عین کجندر
سواد تقطه خاسرخ عنوانه مشکین خال درونی قفقور کاسه صهبای همندر
اکر زینده اولسنه قامت خوابه بر جادر قدموزنی الی همچو الف استقامندر
بعید اولور بری بر یزله خنجر کلشه اوکسکین زلفه ر کیم عمره یاره انارندر
چوسیف الف اسلامبول تیغ خنجر کویا چکلمش بیضه فولاددن نیش بر نصرندر
ایوب خنجر روح سهره و اصف و صف مطراسک جناب خان سلیمه عرض و تقدیم ایله فرستدر
وجود لازم الوجودی اول شاه کرمکار کمال صحت ایله حضرت حقه امانندر
درون خرقه پاک رسوله وضع طفرادن مرادی اول شهادت و برون تقدیم ایله فرستدر
اوسلطان ملائک خیل صاحب تاج اولاکل همیشه مدینه کاری احسان و عنایتدر
(مشوری)

(مشوری) وزن و قافیه محمد اولوب انجیق هر بیت ایکی قافیه دن زیاده
(اطلاق)

نخ تاب شمسند مجرمانه سایبان اولش * لواء الحمد نمانده علم وار پارسول الله
 نه واصف و ش جهالده عبدالعزیز پادشاه * نه کن کبی کنه کار ام وار پارسول الله
 (مدحیه)
 (جنب عفت)
 برکسه ناک اوصاف حمیده و اخلاق پسندیده سنی ذکر ایکنده دیز

سیر کلزاره بیورای کل نازک اندام * مشق ایدوب نازک طاروس خرامانه خرام
 عالم به لب جوده و برر بشقه صفا * کریمه لبسبل نائده اله خنده جام
 صوغته ترکس مجمره طموز غنچه تر * لاله کون ساغر ایله اله شراب کلکلام
 تار زلفنک کبی سنبلری بر باد ایسلر * وریه مستانه شود ستار پریشانه نظام
 جان اتار بلبل اواره صفت کلزاره * غم سرمانی کورن عارف ایدری آرام
 اوله مر دور فریدون ایله چشید اولسه * بویله ایله صفا وقت مسرت انجم
 اولدی آماده که خاطر الهیبه خظور * بولدی مانند چنان نشو و تاباغ مرمر
 جمله فلک کردنی طوغر لری بنه * اولمه اهل سخن سایه شاهیده نکام
 دانش ارباب غیبانه اوتورشدی ولی * نشسته شاهنغر بر ور ایله قیلدی قیام
 ابتدکی جوهر فلک تاب مستغفر اولوب * اولدی برزاهداب نشسته ایلم صیام
 کوردی اول فارسی میدان عدالت رخش * کیدین ملاقدی فلک تومن انصافه یلم
 شاه چپاه همسایه فریدون اقبال * بیم یغندن اولور چرخ فلک بی آرام
 بولدی ذاتیه شرف خانه دین و دولت * طوتدی خورشید صفت عالی نور اسلام
 اوله شاهنشه دین پروره اولسه براتر * بویله باهل فرغ مفعی نعمان مقام
 نور چشم علاناج رؤس فضلا * دستگیر صغفا فخر مولان کرام
 حارس شرع مبین خاتمه جهنمین * آیت باهره سیف خدای سادات کرام
 خاندان عطاقیله ارباب کمال * دودمان فصلاسید سادات کرام
 هدایتی راه رسول مدنی و عربی * جامع شرع فی حضرت شیخ الاسلام
 مفعی دین مبین عالم اقدسی که حق * باش ذاتی عصمت اله ممتاز نام
 دلی کج کهر معرفت ربانی * سوزی بقتحاح در محزون سر و الهام
 علم و دانشالی ذاتیه نایید خدا * حلم و بخش حرم فضلنه ایکی خدام
 شکرین خنده سنک تشنه سیر قندنیان * نکمت خاتقن آشفته سدر عرعر خام
 این حاجب در فضلنده برادنا در بان * بزم عرفاندهم محبت جان عارف جام
 ساحه ذر که اقبال شرفاجای کبیرار * در احسانی پناه علمای اعلام
 (مجلسنده)

مجلسنده اوله مر ابن ملک بال کتسا * بزم فضلنده کلام الیه من فتح کلام
 اعدهصم الیه ایلی زنده اولدی البت * دامن فضلنه بی حجت و جدل خواجه مصام
 حکمی عکس ایتمن آینه فولاده دوز * طبع سبیه مراد آینه سکون آرام
 اعتدال آینه اگر باغ جهانه عدل * ایلمز باد حزان برده کلزاره خرام
 شوره زار اچمه کتار آینه نسیم فیضی * باغ رضوان کبی اولم بتور غنچه کام
 اوکر مسکار جهانکیم قلم افمنندن * جریان انچه ده باغ اماله ابرام
 سایه لطفی دوشنر باشمه انشالله * اولورم فخر و بهاهک اله محمود کرام
 عفتا غیری بتر اتمه کلامک الطباب * ایدی بانه سخن کلدی دجایه حکام
 تا که صکام صبا خیمه کل نصب ایدرک * طرف کلشنه فرش ایله زمر داحرام
 اوله تاقیض بهار ایله چنلر سیراب * بوله اتار نسیم اله جهان رونق نام
 باغ اقبال اولوب باد خنقاقدن امین * کلشن دولتسه کرم به خار کام
 عدلی آرایش امال انم اولدیقه
 صدر فتویه شرفش اوله تار فرقیام
 (هجویه)

(هجویه) اوصاف ذمیه ذکر به دیز
 (مثال) کبریا به صغور ملعت کدن ایلیس
 آدهم ایتر ایسک و تغ فسادی صوری (فخریه)
 (فخریه) کیند و مدی و فخری حقیقه در پیش قلنان شعره دیز
 (فراقیه) فراقیه (فراقیه)
 (غزل) غزل (غزل)
 اون یقین ده تجاوز اتیز و مالی محبوب و محبوبه تک خط و خاله شکل و شمائلی و صغدن
 عبارتیز (جنب عفت)
 نشو و جام محبت کویکل چوش ایلر چکلن درد و غمی جمله فراموش ایلر
 برکتهله قومدی دردی تقر بره مجال چشم مستک نیمه کویزاری خاموش ایلر

پروانه و آتش در آیدن بوسوزی آتشیات
غیری قیومه آنچه از دست مناجات
عینده امارات جهان همچو خیالات
یکجرحه اله شویله خراب اله الهی

خاندان اله فیکون بی دور اله یارب
اسرار می کشد ظهور اله یارب
تغیر زنده اهل قیور اله یارب
آباداری بی خسو یل جیور اله یارب
نیماهی مکتور کسور اله یارب
یکجرحه اله شویله خراب اله الهی

فرق ایقیم حشره قدر منزل و راهی
آل جامی مجبور حضور اله یارب
احزانی تبدیل سرور اله یارب
رسوا شده یوم نشور اله یارب
انکار می موقوف شعور اله یارب
صوگ نشستی مخور فتور اله یارب
فرق ایقیم حشره قدر منزل و راهی
فرمانی اوله محشره دک نافذ جاری
سکمان سما جهه زن راهکناری
زلف خشنک عشقه دریل و همساری
صورت ورن آفاک فیض بهساری
پر اله می شوق اله یارب
یکجرحه اله شویله خراب اله الهی

فرق ایقیم حشره قدر منزل و راهی
(نعت)
مذح رسول علیه السلام حقیقه نظم اونان قصیده در
(جناب واصف)

درونده قراکله الم وار یا رسول الله * کواکبه اثیق دیمدم وار یا رسول الله
تموج کاه عشق کده کینه قطرم اما * نهان خوابه کر به بهیم وار یا رسول الله
در دم باره اندی خنجر عشق مجازیله * دلده بر او کولان زخم عم وار یا رسول الله
نه یوزا اله دعوی عشق هر نفس دلده * هزاران آرزوی ملتزم وار یا رسول الله
بکامت دنگده کند لطف کدر سگ خوشه * بنم امله که لایق نرم وار یا رسول الله
فرز کصوبینه خلق اولدنی عالم نص اله ثابت * سنگ شانده آیت حکم وار یا رسول الله
نه تشریب اله محصل تشریب الیم بن کم * نه فکر شب نه دک صمیم وار یا رسول الله

مقال *
(بیت)
مصطفی *
سربل و طول ایدک زکارک میانه
س ل ط ا ن م
صرف طور فهم اولشد توی شه کوش دار
ص ط ف ا

اصحاب مطالعه به غیر مستور اولدیقی وجهه فصیحی بلاغت افزای پیشین کلام
منظوم و مقال موزونی اقسام متعدده به بعد انقسام زیر مدح بر طاق امتزایله توسع
و تعین یابدر
(مناجات)

استدعای رحمت رحمانی واسترحام معترت سبحانی معروضنده نظم ایدلان بیته
دور
(جناب بر تو)
یارب کیم عرض ایلم حال تاهی
کلزار کیم لایق کوره هم خار نکاهی
معدود دکل رحمت و شفقت تاهی
بن زبایدیم یکده منصب و جاهی
بر عرض جلاله و بریم عمر تاهی
یکجرحه اله شویله خراب اله الهی

فرق ایقیم حشره قدر منزل و راهی
طاش اولد طاش ناسین
حسرت کیمه سی بجه به دل و اوزان سین
قان اغلیهیم تا کشف قانه و یان سین
زارم ایشیدین غلغله محشری آسین
شور به کولک تلمی عرفانه قانسین
یکجرحه اله شویله خراب اله الهی

فرق ایقیم حشره قدر منزل و راهی
باقسم کور خور زره کبی ارض و سموات
یک عمره بدل بار لهک خطله ملاقات
دیبار و دیجان و جهان دولت و دارات

(توسع) دن
پورا به قدری
(توسع) قدر
اولان تعریفار
ده مال و لاهرق
یاز لاش اولان
ایات سروری
مرحوم قصده
سی اولوب
بوضاتی جامع
بولدینغدن الگ
ذکری مناسب
کورلشدر

(۱۴۳)

هم محرم اول
هم آكرم اول
هم اول
هم آكرم اول
هم محرم اول
هم اول

(منقوط) جمله حروفاتی نقطه‌لو اولان بته دیرز

* مثالی *

(بیت)

فینش بخش جنبش زین شب و شبیب و نشیب
جنبش جنبش شقیقش بیش بین بخش یار

(مصحف)

(مصحف) اولر که تقاط و باحر کاک تغییر و تبدیلیه مدح همچو اوله

* مثالی *

(بیت)

خیری حوی محو که تخت مشید زیر جای
بیک خواه خصمکه اجلاف اوله هر یار غار

(رقعا)

(رقعا) بیتک کلر یار یار حرفتی نقطه‌لو و بر حرفتی نقطه‌لو اولسنه دینور

* مثالی *

(بیت)

جان دشمن زر همچون اینک چون ایندی ایدی عزم
تا چه جان و یروب دوشه قاندن دونه جان قرار

(حینفا)

(حینفا) بیتک برکله می نقطه‌لو و بر کله می نقطه‌لو اولسنه دینور

* مثالی *

(بیت)

زین ایدر بختی معلا بختی اکرام ایله
تیز ایدر بختی عدو بوین اولورسه تیغ وار

(موشخ)

(موشخ) هر کله و یاهر مصرع و یاهر بیتک اول و یا اور نه زدن بر حرف آنبوب

راشم چیقار اده دینور

(۱۴۲)

(اوچرقلی اولان بیت)
حسن خلق حسن خلق و لطف و طبع عقل پیر
بخت سعد و بخت نیک و فتح ملک عیش کار

(درت حرفی اولان بیت)

لفکر قحاک نصیر و بیکر عداک و جیه
منظر بخشک شریف و خلعت فضلاک شعار

(مجموع حرفی متصل اولان بیت)

هنا لطفک مسکنا کینک تیلیمه ضبسط
حشمینک کینک تیلیمه قلمشتمشمار

(یعنی)

هبت لطفک ملک ملکنی قلیش قبض بسط
حشمت بخشک فلک بختی قلیش مستشار

(حذف)

(حذف) نقطه‌سز اولان بته دیرز

* مثالی *

(بیت)

صدر گاه سده سدورک دارالسرور
عرضه گاه عرصه مطیع سرا که کون-حصار

(مسلسل شعر بجز ابواب اربابی)

وارد مادم

مهرماه

راهه کل

اوکاهه کل

محم اولادام

محم اولادام

آدهم

مواده هم

والاده هم

هر کاله

هر دم اول

کل کول سو

وارد مادم

مهرماه

راهه کل

اوکاهه کل

محم اولادام

محم اولادام

آدهم

مواده هم

هر کاله

هر کاله

(هر کاله)

ظرفخانه استسمایله برسته استسمه دینور

مثالی *

(بیت)

کوهز اقدم دهام چشمه سندن سونکل

جوهری سن اهل وفاقه قبل امدی اعتبار

(مقطع)

(مقطع) کلمات ایاتک یکدیگره متصل اولیه برق یازلیسنه تغییر اولنور

مثالی *

(بیت)

درآرز دارادردارک ارادوری دورب

دردردن دوروش دارا اول آزار اول زار

(ملع)

(ملع) برشعل برهصرعی دیکر واور مصرعی دیکر لسان اوزره انشاد ایدلیسنه دینور

مثالی *

(بیت)

خال خندک کی جمع اولز پریشان حاضر ... ترکی

عقل اول شددر سر سودای زلفت آرمار ... فارسی

(بنیان فضولی)

اول مشکبوغزاه اخلاص الله واضح بلغ صبا سلاماً مسکبه الرواح

اولعج حنبه واصل سن زدن اوله غافل لانتضع الزسائل لانکتتم الصراج

یوزده سرشک فانی سوبلر غم سهانی قید تطهر المعانی بالخط فی اللواح

بن میلای هجران بنین ایراغ جانان ولعمر کیف مکان مثل الریاح رایح

عشقی فضولی زارتک ایتمک اولدی دشوار باعارفاً بما صار لانکتتر النصاح

(موصل)

(موصل) کلمات ایاتک ایکیشور یا اوچر ویدلرت درویدهاز یاده حروف متوازن

اوزره یازیش یاخود کافه حروف بیت بر برینه کسب اتصال ایش اولسنه دینور

(ایکی حرفی اولان بیت)

فرصدک فرخی بره بواه عالم چوفر

بریناک بره کروله بواه هر بر بار

ارباب عشق سوردیکی زوق وصفناه یوف * اول زوق ایچنده چکدیکی درد و جفا یه یوف

دیوانه و لسم اولدی غمدن اوزوم خلاص * عاقللر کده بادیغی دار الشفا یه یوف

آیاند مرادی که کوکلهجه دوندی * نای فلک سیر ندر اول بیوفابه یوف

عبرته باقم عالمه کبی هملان * دردو الله کجمنی صحیح وسایه یوف

لیلا یوغله نوش ایدور اشک چشینی * ارباب عشق سوردیکی زوق وصفناه یوف

(حسن التعلیل)

(حسن التعلیل) ایکی صفتیک یکدیگره علت اوله ارق کتورلسنه دینور

مثالی *

(بیت)

خندکلوانک کوروب یازک قزاردی روی کل

لاله رخسارنده اولشدر مگر کم شرمسار

(حسن المطلع)

(حسن المطلع) شکرک ریجی یشک نهارت مرینه مطبوع و مستحسن بر صورتده

انشادو (حسن المخلص) مخلص یشک و (حسن المقطع) ایسه شعرک انتهای بنده یونان

یشک ادای دلکش و بهین اوزره ایراد اولسنه دینور

(مثال حسن المطلع)

(بیت)

لطف ایله ارواحه فضاک بخش ایدن پروردگار

ملک جود وعدلی و یرمشدر سگای شهیار

(مثال حسن المخلص)

(بیت)

در نظلم بوسرور یشک شهاال کوشکه

کوشور اولسه بری در شاهه در شاهوار

(مثال حسن المقطع)

(بیت)

قنغی طوطیدن کلوروز و قله شیرین کلام

قنغی نقاش ایده و وجهه سورنلر نیکار

(حسن المطلب)

(حسن المطلب) دخی منشک بینی انشاد شعر ایدن ذاتک غافلیدن شیوه مسکبه و توبیر

(ظریفانه)

مصراع اوله منه کور اولان لفظ مصراع تاينک اخرنده بولنوب اولکي معنا مراد اولندير

(۳) (نوع)

مثال *

(بيت)

اولکه ائمز اختيار امريکه اي شاه کرين
کيتقاد تاج و تخت اولسه ده بولنز اختيار

(۴) (نوع)

مثال *

مصراع اوله اولان لفظ مصراع تاينک اخريکه بولنوب فقط معناري مغاير اولندير

(بيت)

اده کم بنک بار دره بخش ايدمهک در ياکي
هر نه دکلو قنطره مک سيل ايسه باغلا اربار

(۵) (نوع)

مثال *

مصراع اوله اول و اخرنده بولنان لفظ اولده و معناده مطابق اولوب صيغه موافق اولندير

(بيت)

يادکاري سن نه اباک که اصل جوهرک
خشم حکدن دوز بو چار مادر يادکار

(۶) (نوع)

مثال *

مصراع اوله کلان لفظ مصراع تاينک اخرنده دخی کلوب فقط اصلده برلفظدن مشتق اولوب معناده دخی مختلف اولندير

(بيت)

چون غزا اچون کدر کوسردي خيل و خشمينک
فتح وانصرت بيک اولور اوچکه چو خاک رهکدار

(۷) (نوع)

مثال *

شتران مطلعنده ذکر اولان مصراع بيهينه مقطعه دخی ذکر اولنمه ديور

(بيت)

مثال *

(مقلوب بعض) کلدر ينک بعض حرفنک قدیمی و تاينک خيري ايله عکساً و تقدر

مثال *

(بيت)

وشک ايدر قدرک جلاليه سهر هفت نجم
شکر ايدر قهقک جاليه سماي چون حصار

(۱) (نوع)

مثال *

مور کي امرينه فلندر اطاعت خلق روم
رام اولدير ننگ موي به ايشه سخرمار

(۲) (نوع)

مثال *

(مقلوب کل) کله و باحرفنک جيهنده تقسيم و تاخير ايله عکس اولاندير

(بيت)

چرخ ضراي زر مهر مطلي قسه خرج
لامکي نقش ابيوب اولوردي شاهاسکه دار

(۳) (نوع)

مثال *

(ردالجز على الصدر) التي نوع اواب (نوع اول) بران لفظ بيک اولده اخرنده مکرر کلندر

(بيت)

کوشوار اسب شديرك اولدن ماه نو
اولدي کوش خسرو مهر سمايه کوشوار

(۴) (نوع)

مثال *

لفظ مذکور بار بار بلنده موافق معناده مغاير اولدر که بيک حقيقي تجسس تام ديکدر

(بيت)

مثال *

اشکار اولدي مکر عدداک فاک ملکنده کم
ساکن اولمش انده جدي ايله اسد فلز شکار

(نوع)

(۱۳۷)

مثالی *

(بیت)

یوقدر فاذك كلاتنده تقص وطم جور
چوقدر روصفك مقاتلنده عجز واضطرار

(تفسیرجلی)

(تفسیرجلی) اولاً بر وبارقاج نسنه نی خفیا واجلاء ذکر ایلدکن صکره بروجه
تقصیل تقییر ایتمکدر

مثالی *

(بیت)

نیکخواهکله بداندیشک نصیک حق ویر
اکا اعزاز و کرامت یوکافل واحشکار

(تفسیرجلی)

(تفسیرجلی) شعرده بر وبارقاج نی مهمی بعضی مناسب نسنل ایله صفتلندرو ب
خفیه تفسیر ایتمکدر

مثالی *

(بیت)

دشمن بدخواهکله قسمت ازلدن باعیش
دمت بسته رتک کسته جان خسته دلفکار

(عکس)

(عکس) اولدر که بر مصرعک اولندن آخرینه دک اوقوندیغی کی اخرندن دخی
بلاغ ایدوب اولنه قدرینه اوقمنسه دینور (مثال) سفری کردم وقتی بهری
مصرعیدر که عکس تقدیره (بهری وقتی کردم سفری) اوقنور

(مقابوب)

(مقابوب) برینجه قسم اولوب اولکسی (قلب مستوی) در . قلب مستوی برکلام
یاخود شهری طرداً و عکساً اوقنور

مثالی *

(بیت)

رای نیک ز ور عنت کیمخ زار و حور شوخ
خوش روح و راز جنک و عجب روزگن بار

(۱۳۶)

مثالی *

(۳) قسم تقسیم تنها) در

(تقسیم تنها) ینده ایکی کلامی تقسیم وجهله ایراد ایتمکدر

(بیت)

قهر یله لطفان اگر چه فعل عالک در ولی
اول عدو انازدر بودناواز دوست دار

(۴) قسم جمع مع التفریق) در

(جمع مع التفریق) ایکی نسنه نی مع الشبیه بعدالبع ایتمکدر تقزین ایتمکدر
مثالی *

(بیت)

قدر جاهک که لازم در قیوکه هر نفس
اول بری جنتوکه یاورد بریسی سکار

(۵) قسم جمع مع التقسیم) در

(جمع مع التقسیم) کرک مصرع اولده و کرک بیت اولده ایکی نسنه نی بعدالبع
ایتمکدر مصرعی یاخود یننده تقسیم ایتمکدر
مثالی *

(بیت)

مجلسکده مجمر و جام جهان بینک قیاور
روخی ارامت سنلار عجان دناغاک مشکار

(۶) قسم جمع مع التفریق و التقسیم) در

(جمع مع التفریق و التقسیم) ایکی نسنه نی اولای جمع بعده تفریق و هر برینه ینسه
ینسه صفت اعداد ایله تقسیم ایتمکدر
مثالی *

(بیت)

قدر وختنک و جواندر که چه کرمی پر عقل
اول کمال عزت و بود دولت ایله اسنوار

(اغراق)

(اغراق) شعرده بر نسنه نی حددن افزون مدح ایتمکد دینور

(مثال)

(۱۳۵)

اکش فنی طرسک اول سیم ن آچش صادم بن ایسه باضجه ده طوب فسلسکن آچش
کورد که دیم سینه سی یاسین آچش ناز یله سوزوب ترکس چشمک دیدی فلما
صوبجه واروب واصفا وکلخل مرامک دون بزنده چکلم بر اینکی نشئه جامک
اول شوق ایله صوردم نداری معیجه نامک ناز یله سوزوب ترکس چشمک دیدی فلما
(تسبیح الصفات)

(تسبیح الصفات) شعرده برنسته بی برنیجه صفات ایله وصف ایتمکه دینور
* مثال *

(بیت)

حسن و اخلاق کی اولشدر ذاتمه جمع
دوات لطف و سخاوت شوکت حل و قمار

(سیاقه الاعداد)

(سیاقه الاعداد) برنسته ایچون بوقاج صفی ذکر ایتمکه دینور
* مثال *

(بیت)

کوزرک عبیدو کیچک قمر قووقنک سعید
کمرور و سورا ایله حاجا اته اولش ساک سوار

واکر بوصفته تضاد و جمع واز دواج ضم اولنور ایسه ده اعلال اولور
(صفت جمع)

(صفت جمع) الی قسم اولوب اولکسی (جمع تنها) در

(جمع تنها) ایکی ودهاز یاده نسته بی برصفتده جمع ایتمکدر
* مثال *

(بیت)

تخت عالی چشمک رفعتده بیخک کیدر
لاجرم بیخک کی اولش طوبوکه غمکسار

(۲) (قسم تفریق تهادر) در

(تفریق تنها) شعرده ایکی صفتک بیته جمع ایتمکسوزین تفریق طریقه ابراد ایتمکدر
* مثال *

(بیت)

سلطنت کلزاری ایچره برکل ترسک ولی
تاج بو قدر کلده سن ترکس کی ساک تاجدار

(۱۳۴)

(نماهل العارف)
* مثال *

دشمنک معراجهمی چقیدی یا اوج رفعته
یردن اوشون اول بوغازی اینک در بیروار
(سؤال)

(سؤال) شاعر برنسته بی سؤال ایتمکدر
* مثال *

(بیت)

اول نهمر کسدر که چون بر لب ایله هر سرکشک
چون اجل خلقوم کیر اولوب ایدر تختی تار

(بیت)

(تنه سؤال) بابی بو قدر کر چه کندونک ولیکن پای کیر
جانی بو قدر کر چه جسمک ولیکن جان شکار
(جواب)

(جواب) شاعرک شعرنده صور یلان سؤاله جواب و برهسته دینور
* مثال *

(بیت)

ای سؤال این ایشیت بندن جوانک دیدیکن
باکسندناه عادلر یاسد زلف یار

(سؤال و جواب)

(بیت و وصف)

هم مجلس ایکن برت ایله روکیجه تنها الی بی روکیده کی مشکین بن زیبا
خالکمی بوقلقی دیم اول کل بویا ناز یله سوزوب ترکس چشمک دیدی فلما
زرین قدح الیه کلوب اول شوخ سمن ن کاسردی کلوب مجلسی مانده کلشن
شیرینی کیسومی عطر شاهمی درکن ناز یله سوزوب ترکس چشمک دیدی فلما
برچ کل رخساره دوکولده که جوسنبل چانغر آهار آچمکلر دیو سنبل
بوی رخ نازکی ندر بو دیم اول کل ناز یله سوزوب ترکس چشمک دیدی فلما

(اکش)

(۱۳۳)

(جامع الکلام)

(جامع الکلام) شکر وشکایت و عطا و نصیحتی حاوی اولان یتنه دینشور

* مثالی

(بیت)

روز کار که جور و قهر بندن اولوردم نامراد

کرمد ایرکورسه اول کاجوی و کامکار

(ارسال مثل)

(ارسال مثل) شعوره بر مثل کتور مکدر

* مثالی

(بیت)

غم دکل کرفی صدد اولسه عدوس شاهه کم

محو اولور انجم قومخورشید اوکند ز روزار

(ارسال مثالی)

(ارسال مثالی) شعوره ایکی مثل کتور مکدر

* مثالی

(بیت)

برسر یت شیرینه طورمش دکل بوز اهل شر

برکرامت اهلینه انتر شها بیسک بحر کار

(ذوالقافین)

(ذوالقافین) ایکی قافیه سی اولان بیت دیمکدر

* مثالی

(بیت)

هرکنی معراجی یاد ادر چومهر شرق ساز

کرسوار اولسک سمندو که برقی برق وار

(ذوالقافین محبوب)

(ذوالقافین محبوب) ایکی قافیه سی اولان بیت دیمکدر

* مثالی

(بیت)

الهربی قالمرب حقه دعا افسون پشانو

فصل کلاه تازه لطف و وفا افسون نکار

(۱۳۲)

(اعتراض کلام قبل التمام)

(اعتراض کلام قبل التمام) برکلامک مغنسی تمام اولبدن اولله اخیری یتنه مقام

اعتراضده برکلام زاند کتور که دینشور و باسئنامه (صنعت حشو) دخی تغییر

اولشور که (ملخ متوسط . قبیح) اعتباریله اوج نوصدر

(۱) (نوع ملخ) در

(حشو ملخ) ترتیب مذکور اولورده کتور بلان کلام زاندک انحاق بلدیکی لفظه ابران

رونق و لسانیف انجسته دینشور

* مثالی

(بیت)

رایتک کم فتح باری درانک لقدم

برمهال باغ بودر کم ظفر در کابار

(۲) (نوع متوسط) در

(حشو متوسط) کلین یتنه ابراد اولان لفظه زاندک عباره به نه حسن و نه ده فتح و رومنه

دینشور

* مثالی

(بیت)

برمهادر همتک کم سیه منی لطف ایوب

هرکه صالسه بولور بخت همایون شاهوار

(۳) (نوع قبیح) در

(حشو قبیح) کتور بلان کلام زاندک ابراددن عدم ابرادی افضل اولان کلمه

دینشور

* مثالی

(بیت)

جد واحسان ادهلی جودک اولورن مجتهد

دولسکده کور محبوب اقری غنی درهر ایدار

(مثلون)

(مثلون) رواج وزن اولورده اوقومنه قابل اولان یتنه دینشور

* مثالی

(بیت)

جام جودک غانی مست ایلبدن خسر و

عیش شیرینو که رشک ایدن جم اسفندیار

(جامع)

(۱۳۱)

(الف و نشر)

(الف و نشر) بری (مرتب) و دیگری (مشوش) یعنی غیر مرتب و اهرق ایکن نوعی

(۱) نوع الف و نشر مرتب)

(الف و نشر مرتب) شعر در جمله که کنور لان الفاظ عددی قدر جمله مذکور و نصکره کرک ترتیب و کرک معنا جهتیه . قدام سبقتا بدن الفاظه و افاق یعنی برنجیسی رنجیسه و لیکنجیسی الیکنجیسه مطابق اوهرق اولتقدار الفاظ کنور لکه دیور

* مثالی *

(بیت)

چشم زلفی اشک مشکندن دل زاهدوشم
گاه اولورغور خراب اولور گاه اولور تارمار
(۲) نوع الف و نشر مشوش)

(الف و نشر مشوش) الف و نشر مرتبه اجرا قلنان قاعده نك غیر مرتب و اهرق استعمال اولنجه دیور

* مثالی *

(بیت)

کون یوزنی قاره زلفی اورنی اول مهوشک
کوز لرم قارلسی یاخود بکایل اولدی نهار
(تعجب)

(تعجب) موجب استعجاب اولان یعنی مفاد عجیبی حاوی و جامع اولان کلامه دیور

* مثالی *

(بیت)

ای عجیب نطق ایشه دلبر کور بان آغور عیدر
دانه خشخاش دلشمنی یاخود حکاک وار
(سرقه)

(سرقه)

(سرقه) بر شاعر غیر شاعر که شعر زنده استعمال ایلدیکنی کلام مضیی علیه اخذ ایدوب علیه کنندی شعر بیه علاوه ایتکه دیور

(۱۳۰)

(التفات)

(التفات) سوزی خطابدن غیبیه و غیبیدن خطابه و خطابدن تکلمه دولدر مک و یاخوده معنای قصد عام اولدقدنصکره یا دعبه مثلاً و ویر مناسب کلام حق علاوه الملکدر

* مثالی *

(بیت)

خدمتنده قیونک دور زده فخر ایلر فلک
ای فلک خوش سده علیادن ایتدک افخار

(اعنات)

(اعنات) شعرده التزام مایلریم صنعتی التزام ایلدیکه یعنی ربطلم حروف و کلمات موافق کنور سلسله ترتیب کلام ایلدیکه دیور

* مثالی *

(بیت)

کفت ایشم چرخ نوسن و ایسا همچون مه آار
کشف کلام انقب عشقینه انک طاقمک مهابار

(منزول)

(منزول) سکون یا حرکسک تیدلیله معنای یوزلان یعنی زم ایکن بعد ایلدیل مدح و یاخود مدح ایکن تبدیلی حالده زم معنای حصواه کنور اولان کلامه دیور مثلاً کوز یاغی مفادنده یولان الفک قحی و شینک سکونیه (انک) لفظنک سکونی حرکبه بیدل ایشه کله مذکور حار معنای افاده ایلر

* مثالی *

(بیت)

برشه صاحب شجاعت بکنه ضبط ماک ایچون
پیر کی سک سن جوانم ایلر سک کارزار
(استدرک)

(استدرک) اول همجوکی کور یوزب اخیری مدح اولان کلام استعمالنه دیور

* مثالی *

(بیت)

استر دل کم کسه تینک عدونک یونینی
یونیا و زلسون سکا رنجسک کار اولاد و چار

(الف)

(۱۲۸)

* مثال *
 (بیت)
 سرکنی تند ایدی کرچه قوسن چرخ فاک
 امرینه رام اولدینی یوک ایچده مهری وار
 (مثال دیگر)
 بیلک خال سیاهلک دوشدینی اول آل رخساره
 که آشدر، کان هر کیک دهوایی بیلکدر
 (۲) (قسم نام) در
 برلفظک ایکدن زیاده معنایی اولقدنر
 * مثال *

(بیت)
 عاق اولان بشوکه بدبختنر خصمک نها
 بخیار اولوردی کر اولسه اکا اول بختیار
 (۳) (قسم ناقص در)
 (ایهام ناقص) برلفظک بری ظاهراً دیگرکی خفياً برمعنایه استعمال اولمسیدیر
 * مثال *

(بیت)
 خسرو اشیرین اولوردی اشبوچرخ پیروزن
 عذقله فرهاد وش سن خسرو اولدی بار
 (استعاره)
 (استعاره) شعده ذکر اولنه جفی لفظک معنای حقیقی واریکن معنای مجازی
 مراد اولنمه دینویریعی (فلان کیسه ارسلان کیدیر) دینو ده اوکمه ناک
 طلیتنده مذکور اولان جبارت و شیخانعی مراد اولنور که معنای حقیقی ارسلان
 دینلان حیوان ومعنای مجازی بی مذکور حیوانک، تنصفا اولدینی شیخاندر
 * مثال *

(بیت)
 رخس خاو رسیدی میدانی یوکرور نینر
 قدرک آتی راه رفعتنه کیده چون راهوار
 (مراعات النظیر)

(۱۲۹)

(مراعات النظیر) شعده بربرینه منامتله کلام ایراد ایلمکه دینور
 * مثال *
 (بیت)
 ماه صدرک زبور لهیلنه درج سیم کون
 مهر قدرک قصر نیک باینه جام زرنگار
 (محتمل الضمین)
 (محتمل الضمین) برنسنه بی مدح و ذمه احتمال اولان کلامه اطلاق اولنور
 * مثال *
 (بیت)

روز اولور ایلک ضیاورسه چوشم مهروش
 فخر اولور چو دولقم باصسه سجا بولینه عار
 (تاکید المدح)
 (تاکید المدح) عاق مدحده ظاهر ازم معنای منضم اولان کلامی
 ایراد ایلمکه دینور
 * مثال *
 (بیت)

کرچه عدلک عالی معمور ایلر سرتسر
 لیک جودک کاه عنبر ایلر که اولوردر خاکسار
 (تاکید المدح)
 (تاکید المدح) صفتک ضمیمه یعنی مقام زنده معنای مدحی ایهام این
 کلام که اکا (تاکید اندم) باینه المدح (تغییر ایدرز
 * مثال *
 (بیت)
 فخر طاسک و لکن فاسی بوق * کوهر کانسک و لکن رسی بوق
 دیلم باری خندان روزنوب * سکار مرکب و یوکم بامی بوق
 (المدح الوجه)
 (المدح الوجه) وصف مدحوده ایراد اولنن مثلاًک مدح اولمسنه دینور
 * مثال *

(بیت)
 خصم روزنده اولور کرزک اوچندن تنم
 سم و زر بزمده انامک اللن تارمار
 (بیت)

نوامقد سرشکم صوری به خرج ایدرسم بن
بواسرافه سبب بردا برسمین تن اولشدر

وجود سیکون ایلدکه اول پری تسلیم
کوربار واصفی صادی امین معدن اولشدر

(۵) (قسم عکس)
نشیبه عکس (یکی نسته بی بربرینه عکس اولارق بکر تکدر

* مثال *

(بیت)
عرش اعظم بکره مش بو قصر عالی به ولی
فرش اولوردور ایدوب اول قصر اکسف مش وار

(۶) (قسم اشعار)

نشیبه اشعار) ظاهر مرادی بشقه اولق اوزره بر نسته بی دیگر نسته به نشیبه اشعار
* مثال *

(بیت)

رای بر تو زدن اولشدر شهنامه منتبس
بلکه چرخ علوی قدر کن اولوردور مستعار

(۷) (قسم تفضیل)

نشیبه تفضیل) نشیبه پوله مشه می مشبه به اوزرینه تفضیل اینکدن عبارتدر
* مثال *

(بیت)

کر چه کم بکر ضمیرینه شهنامه فاک
لیک بو قدر بونده انک کبی رای استوار
(مثال دیگر)

ماهه بکریم سنی حسنک زواله ابرسون * انجم به قبه قدر نشان طور دجه طور
(ایهام)

(ایهام مطلق) (ایهام تام) (ایهام ناقص) اعتبار یله اوچ قسمدر
(۱) (قسم مطلق)

(ایهام مطلق) ایکی معنایی اولان بر لفظک استعمالده ابروجه ابروجه معناری
مراد اولشدر

(نشیبه مشروط) کندنده ادات شرط بولمقدر مثال (مالک دیردم سکا خلاق
دخی حسنک کبی خوب اولسه) کبی

(بیت)

چرخ دیردم باشنه خصمک اولیحق سرنگون
ماه نودیردم خیدیه قدینه اولسه نزار

(۳) (قسم کنایات)

(نشیبه کنایات) مشبه به ذکر یله مشبه دن کنایات فلانوب ادات نشیبه ذکر اولمقدر
(بیت)

صان عصای حضرت موی اولدیر ریاتک
کلا هادم کورینور کفاره روزگار زار

(۴) (قسم تسویه)

(نشیبه تسویه) محب و محبوبک صفارندن بر صفت ذکر یله بربرینه نشیبه انکدر
(بیت)

شام صبح اولور نه یاز مکده و پروب شعله شمع
صبح شام اولور مهسار زانکه قوی دجه غبار
(جناب واصف)

فضای گلستان اول وردگه مسکن اولشدر
انچون بلیل اسا جلوه کام کلشن اولشدر

دکی خال سیه دادن خیال روی بکچرکده
سودای دروم عکس ایلوب مشکین بن اولشدر

طوبیجه سیراچون رخسار نی قدیل دیدمه
مؤم عین قیل روشن اشک روغن اولشدر

کوکله روی کورسون دیو بیت درویمه
سرا یا داغ سینه روزن روز اولشدر

یا یوب کشفان صراول یوسف حسنک فراقیله
بوریمه نار حضرت آتشین پیراهن اولشدر

عجبی کدیت یکلان غزک زره جان اولسه
سکچون ای جفا جویا که عالم دوشمن اولشدر

کلام موزون شدن مثال *
 (بیت)
 صوتک ایوانه استرکه اوله عرش فرش
 دولنک دیوانسه اومار که بوله مار بار
 (۲) (نوع متوازن دو)
 کلام موزون الفظ متوازن و قوافی متباین ترکیب این کلامه دیور (قریب)
 و (قرین) نظاری کی کلام منورون مثال (درگاه سعادت ایاک * هرانده قبله
 حاجاندر) عبارتی کی
 * کلام موزون شدن مثال *
 (بیت)
 چرخ طللس ناج کوهر کی که زر دوزر رک
 مهر خاور رای روشن بینو که آینه دار
 (۳) (نوع مطرف در)
 قافیه مطابق فقط وزن و حرفه مخالف اولقدر (جام) و (جانم)
 نظاری کی کلام منورون مثال (ای اشم * رای حال حال ایشم) کی
 * کلام موزون شدن مثال *
 (بیت)
 همکدن حاصل اقدر قو منظر نظر
 هیتکدن یامش اولقدر کل کلانار نار
 (تشبیهات)
 بالاده دخی تقضیل اولدیقی وجهله برنسنه بی آخرنسنه به بکرتمکه دیور که
 (تشبیه مطاق) و (تشبیه مشروط) و (تشبیه کنایت) و (تشبیه تویه)
 و (تشبیه مکس) و (تشبیه اصهار) و (تشبیه تقضیل) اولقی اوزره بدی قسهدر
 (قسم اول مطاق)
 (تشبیه مطاق) برنسنه بی برنسنه تشبیه اتمکدر مثال (بیزنرک) و (چشم
 جلاذک) کی
 (بیت)
 تیغ تیزک دو شمنان بیزنرک آتش کی
 کر چه کم آب روان کی کور نور آبدار

دید کیکنن شاهنک غضبی کسب سکونت وحدتی محمول و در محبت اولوله مشار
 اله انتات بیور دیلر . چاره ایسه پس پرده فر زدقه اوانان معامله بی دکلمه مکده
 اولدیکندن خفته اوصورته نیت این مدحدن خریق لجه سرور و لظلمه تقدر
 اشیا و مجوهرات قیتماری وارایسه کافه سنی مرض تشکرده فرزدقه پیش واعطا
 اقدر (انتها)
 (۵) (خطدر)
 تجنیس خط (لفظین مجانسین صورت و هیتی کتابنده بیکرکه مشابه و فقط
 تلفظه مخالف اولقدر (جوش) و (خوش) کی
 (بیت)
 جسم لاله خلعت خاصکدن آقدر سر
 چشم ترکس جرعجا کدن اولقدر خار
 (۶) (نوع اشتقادر)
 تجنیس اشتقاق (لفظین مجانسینک حرفاتی برینه متقاربا اولقدر (قسه)
 و (فتح) و (فتح) نظاری کی
 (بیت)
 ارسسیدی کلشنه کرباد لطفکدن نسیم
 غنجه غنجاج غنخ ایتدیو که کلدر مزی دی خار
 (صفت طباق و تضاد)
 قلمدی عهدکه برنگین دل الازلف دوست
 خوش طوردورنده هر بیسار الاجشم یار
 (جمع)
 (متوازی . متوازن . مطرف) اعتبارله اوج نوع اولوب نوع اول متوازی
 (جمع متوازی) بر قاج کلدهن زکب این قهر مزه دیور و ایشو قهرات اناطی متوازن
 و حرف روی فاهله بزی بیکرکه به متوافق اولور (ممنون) و (مجنون) نظاری
 کی کلام منورون مثال (ای جوان برادب * وی کل رخ غنجه لب) کی
 (صوتاک)

برداغ سینه دله نهفته نوای وای اکلر بوراز عشقی مقام آشنای نای
سنگین کجودی غمزه اوچندن جهانی لیک یار بر وایک المدی ایامی برای رای
شاهان حسن شوخه یوق حاجت غنا سو مکده کرچه مشکلا ولوردر یازی بای
زیر نگاه چیمدی شصت خیالندن ابروی باری دل ایدلی خویلی بای
بر تو خیالی قاتی چشم زنده در اوسون اوسر نور سه مجرای جای جای
(۶) (نوع مطرف در)
(تجنیس مطرف) لفظین مجانیین یا کز بر حرفه بر برینه مخالف اولقدر (کار)
و (کاه) کبی

(بیت)
نعمت که تقسه اولشده رسیمه ک خون خوار
هیسو که کوره اولشدر زمانک زال زار
(حکایه)

نقل اولدور که فرزدق نام شاعر بر کون بر کسه نک حقهده هجو اولتی ایچون اشبو
لقدر ضاع شمری علی بابکم
کاضاع در علی خالصه

هجو مفادنی ایراد ایدر

(ترجمه سی)
قبو کرده نم شعر ضایع اولدی
نیکم خالصه اوستنده انجو

لکن عصرینک پادشاهی سلیمان بن عبدالملک خالصه ائمنده برنجو به پسندیده
ادامی بولمغه بیت مذکور کینده حقهده سو بیتمش ظلیله غایت ملول و مجزون
اولمغه کفتمی عبدالملک، شارالیه بیان وشاه اسه کال غضب وحدهده شاعر مشارالیهون
دست بایسته احضار یخا امر وفرمان ایدر. فرزدق حضور شاهه چیوق قضیه بی
اکلا دقهده خوایل لسانله اقدم قولکنر اولوله کلام سو نیک حسد اولیوب فقط
یاده کور اولصلی

لقدر ضاع شعر علی بابکم
کاضاع در علی خالصه
(ترجمه سی)

قبو کرده بتم شعر ضیالندی
ضیا انجوش خالصه اوزره

(۳) نوع (تجنیس زالد)
(تجنیس زالد) ایکی قسم اولوب قسم اولی لفظین تجنیسیندن برینک آخزنده بر حرف
زیاده اولقدر (آیین) و (آیینه) کبی قسم ثانی لفظین مجانیسیندن برینک اولنده
بر حرف زیاده اولقدر (کرم) و (اکرم) کبی
(بیت)

وعده سینه وعدناک ترک اعادی جان و سر
چشمه سینه چودک چشم ابدی چشمه سار
(چلباب رفیع)

آقنایم کر فلکده اولسه اغیاره بار طلیک غم ایزدی قلب پرافکاره کار
سعی ایله ممکن دکل اول بر ووشدر نیلیم کلدی بازی عشقی ایچر مدل بر زاره زار
رحم ایزدی بنده به البته چایتم بنم آهکیم اول شاهه حاتم ایتم اشعاره عار
مهرویک سیر ایچون اول چاره ایزد لبرک صحیح دم اولقده چشم عاشق بیچاره عیار
خوض و دل شول ریمه طواعون کریمه حسرت لاک اشک چشم دور دایم اقدقه فواره وار
فتح کوز مطلم ممکندی سعی ایله رفیع اولسه حیف او نفس کافر اماره مار
(۴) (نوع مرکب) در

(تجنیس مرکب) بودخی تجنیس نام کبی اولوب فقط بونده لفظک بری مفرد و دیگری
مرکب اولور بیت آئیده اولان (مر غزار) و (مر غ زار) لفظاری کبی که انظار اول
فوشلر چوق اولان محل و لفظاتی قوشک زار ایسی معنارنده اولوب اولکی
(مفرد) ایکنجی (مرکب) در

(بیت)
نارعداک شفته سیر کرم خیار ک صرلان
ایلدیکه مر غزار ایچر الدن مر غ زار
(۵) (نوع مکرر) در

(تجنیس مکرر) کئنده جناس تام بولمغه باریزه تالیاتی ایکی کلمه سی دخی بربری
ارونجه کلکدر که (انصام عام) بونک مثالیدر
(بیت)

رایتک همبانی قاتنده اولور تجور دور
مدحناک عزری شعاری زنده اولور اشعار عار
(چلباب بر تو)

شعره ایکی کلمی قرات وکتابده بربرسه بکرتکه دیوب بودخی بدی
وعدر .

(تجنیس)

(نوع اول تجنیس تام)

شعره ایکی وراز یاده الفاظک بربرسه تافظده وکتابده وحركت
وسکنانده وعددحروفده منقذ و ققطابهناجه مختلف اولسنه دینور که رنک معناسده
اولان (آل) و (اخذ) ایت مفادنده کی (آل) مثالری کبی

(بیت)

دشمنک بهرام وش کور اولوب اولسه بری کور
نوله چون سن خسروه کار ایتکه بوز طوندی کار
{ (لطیفه) }

مشاعیر شعر دون حنفدی مرحوم برکون حرمله وارو قایغه راکیا نزهه چقار وراز
اولوق مناسبتله قایغک قیچنده برقدارده قارکتور و اثنای راهده جامی اقدی به
تصادفی ایتکه اقدی مشار الیه قایق مذکورک اچنده حرم و قیچنده قار اولدغی
کور مسیله بابالباهه

(بیت)

بورک یاندی حرارتدن حنفدی
بکا احسان عام الیه قارندن

بانی ابراد ایتش و جنب حنفدی دخی اشبو
سنگ اشعار نیک فهمی قی مشکدر ای جامی
نه دلجه در آتی نلم کاوور جامی چفت جامی

بسته باه قاله بلندر

(۲)

(نوع تجنیس ناقص)
تجنیس ناقص) لفظین مجانبین حروف قائمه بربرسه موافق وحرکاتده مغایر اولغنه
دینور که من جهت الحرف ائخراف المذکندن (تجنیس محرف) نامی دخی حازدر
مثال ارقه کییلان (کورک) الیه خدمات حفر یده استعمال اولان (کورک) رد

(بیت)

ساعده سم سئود که سوار سم اولور
ماه نوسنک بربرسه قدقدده اولانک چون سوار

قنقی کلشن کلمی سروشرا مانگیچه وار
قنقی کارانچیره برکل آچیاور حسنک کبی
قنقی باغک نخال وار اوله قلدنک بارور
قنقی خون س کی جلاده اولندراسیر
قنقی بزم اولوش منور یوقدنک تهمدن
قنقی برده سکا کور بولنور بر کج حسن
قنقی کابن بلبلان دیور فشول س کی
قنقی بوتقه سیلانن اکلاشایدغی اوزره (بیت شاعر) برطاق تدبیرات و تشبیهات معانی
الیه بر درجه مزین و بر مرتبه منور اولوق افض الیمرکه هر جمله معانی داری رشک
فرمای تشوش بهزادی و صنایع نقاشان الیه ملون اولان بیونک زیور و زینتی ایسه
بیت شعریانندیک ادانا و عادی قالمیدر ذرا صنایع معنویه و انقضیه بیت شعریانندیک
وارایشی مقابنده در بوضوورت ایسه استهمام علم بدیع الیه اولور و جوده سخنان
کلامک فہمی دخی علم بدیعه اطلاعه اوله یلیوب اودخی اشاعیده تفصیلی
اولان قاملندن عبارتدر

(توضیح)

توضیح لغتده بر نسینی مجوهرات الیه تزین ایتکه و اصطلاحده کلام
مشور و یا منظومه اولان الفاظی بربرسه موافق ووزن و حروفده مطابق برصورتله
ترکیب ایتکه دینور

* مثال *

(بیت)

ای سکندر در سلیمان سطوت داراب دار
وی غضنفر فرزیر عیان زینت و سهراب دار

(توضیح) اگر (تجنیس) کی برطاق صنایعه مقارن اولور ایسه من جهت الصنعه
دها ز یاده مقبولدر

* مثال *

(بیت)

کرد کلک کونک ایور مهر هوا عینی تر
کرد کلک کونک ایور مهر هوا عینی تار

(تجنیس)

جلاد غمزه کرچه کم ایلم اداى روح
عشاقه ايك كلدى اندن صفای روح
(واه)

چشم ظلم غمزه قائل زلف و خط بنان امان
کم ديار حستان سگانی کافر در چون
شاعر بویتلده مژگان یاری اوقه و بیقه و شمیره و غمزه یاری جلاده
وجازیه تشبیه المشر

(بیت)

دل زاری قائلش غمزه جادوده کورده بن
عجب شیرزبان پنجه آهوده کورده بن
شاعر بویتلده غمزه یاری جازوه و آهویه و دل زاری شیره تشبیه المشر

(بیت)

لینه درزایسه غمبه کلدن تر در
صقین انجمنه بکم خیایسه نازک بر در
(واه)

جام و شراب لعل لبك مبلاسیر
شول بوسه لم اذن آلمور قان جهاسیر
(واه)

اغزی لعلك حقه یاقوت مفرح لبری
جوهر ترکیب استوسك لب دایر بر
(واه)

کوزیدن دوکلن قطره انکم کهری
لبازیدن صاچلن لؤلؤ شهسواره فنا
(واه)
غمبه دهسانه کل شجوی زلفسه
نخل کل اولدی قامسته مبلاسنك
ایات مذ کورده دخیلم یار حقه الله غمبه به ولب دلدان امل و ملایله یاقوت و سحره
و دندانلر انجویه و کلام لؤلؤیه تشبیه المشر
چلباب فندول (

خلیقه ماریسایه سمیا ایله اوشروح
خلقه سنبل کورسوزب مرغول خوشبو قوعیش آد
(واه)

قدر زلفك بولنی ایچون ترک خوب ایتدم بوشب
ایلم احیا دلی خیلی قواب ایتدم بوشب
(واه)

طرابوب زلفی مدرونه کل ایتمه تقاب
شب فرقتده فالور آدم اگر چیسه سحاب
شاعر اشبو بیتلده زلف یاری عطر و سنبل و عنبره و سباهلقده کیمیه
تشبیه المشر

(بیت)

زلفك اوخسه رویك اوپ باغ چالندن فصیح
کاه سنبل چین شوق اول کاه شفتاو قوبار
شاعر بویتلده جمال یاری کلشان و باغ بستانه و بوسه سنی شفتالو به تشبیه
المشر

(بیت)

دست جوزده نجه ییلار اوقاشی یایک
چکدیکم جلاه مر داله کلور خاطر بیه
(واه)

ضبط ایچون اقلیم حسی کلک کنه قدر
لوحه خورشیده طنز چکیش اروقوش آد
شاعر بویتلده حسن یاری بر اقلیم و ابروز کلان و طنزیه تشبیه المشر

(بیت)

ایدر اول ییز مژگان کی حکمک روان خنجر
کوروب تمشیر غمزه کندودون کیدی همان خنجر
(واه)

متصل اتار دله بیوسته مژگان اوقلرک
چاله کیدی زخم ییز غمزه جانان بختیر
(واه)

کل ایدر ناز ایوب بیل نیاز عام بویا
بن دیم ای خنیجی الله ترک ناز عام بویا
تغنی محلمدی ناله عشاقی فریاد بابه نسبتله ذکر ایتمکی مراد ایلمدی ایسه مهال قامت
مجبوری کله تشبیه ایله ورد مضامینی هسته ایلمدی *

* مثال

(بیت)

تاسخر بیل کی افغان ایلمدی بررز
کریمز ادا اول کلی خندان ایلمدی بررز

والحاصل شعرائک تشبیهات و تشبیهات استعماله کمال مرتبه رعایت و اولوجه
انشاد کلامه همت بیوروش اولدقاری ایات آیه مطالعستدن اکلانیه بیور

(بیت)

شه سوام سک رفیق قیوسه ایتمکل
کم نزل ایتمک اول خانه به کم واهسک

بیت مذکورده مجرب ملکه و رقیب سک خوگو بکه بکزه دلشدر

(بیت)

نوله دون اثر اولزایسه اول سرو قامتده
شیا ولز هس سر اسر ردر ز اولور یوم قامتده

بوراده قامت دلدار قیامت و خط عنذار نهاره تشبیه ایلمشدر

(بیت)

قدبلند قامت عرعر خرام یار
کلزار اعتدالده بخش تازه نهالدر

ناصر بویتده قیاری عرعره و موزونیت جهتیه تازه نهاله تشبیه ایلمشدر

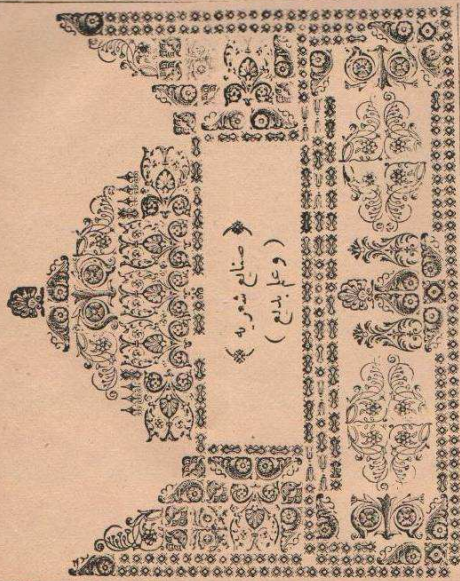
(بیت)

اولسه زلفی اوکلاماره تقاب
اولور اشقنه سنبل سیراب

(واه)

بوی عطر زلف و خالک کلسه مشکینه
مرج ایلوب عنبر فروشان قرص نرغونو عرش آد

(واه)



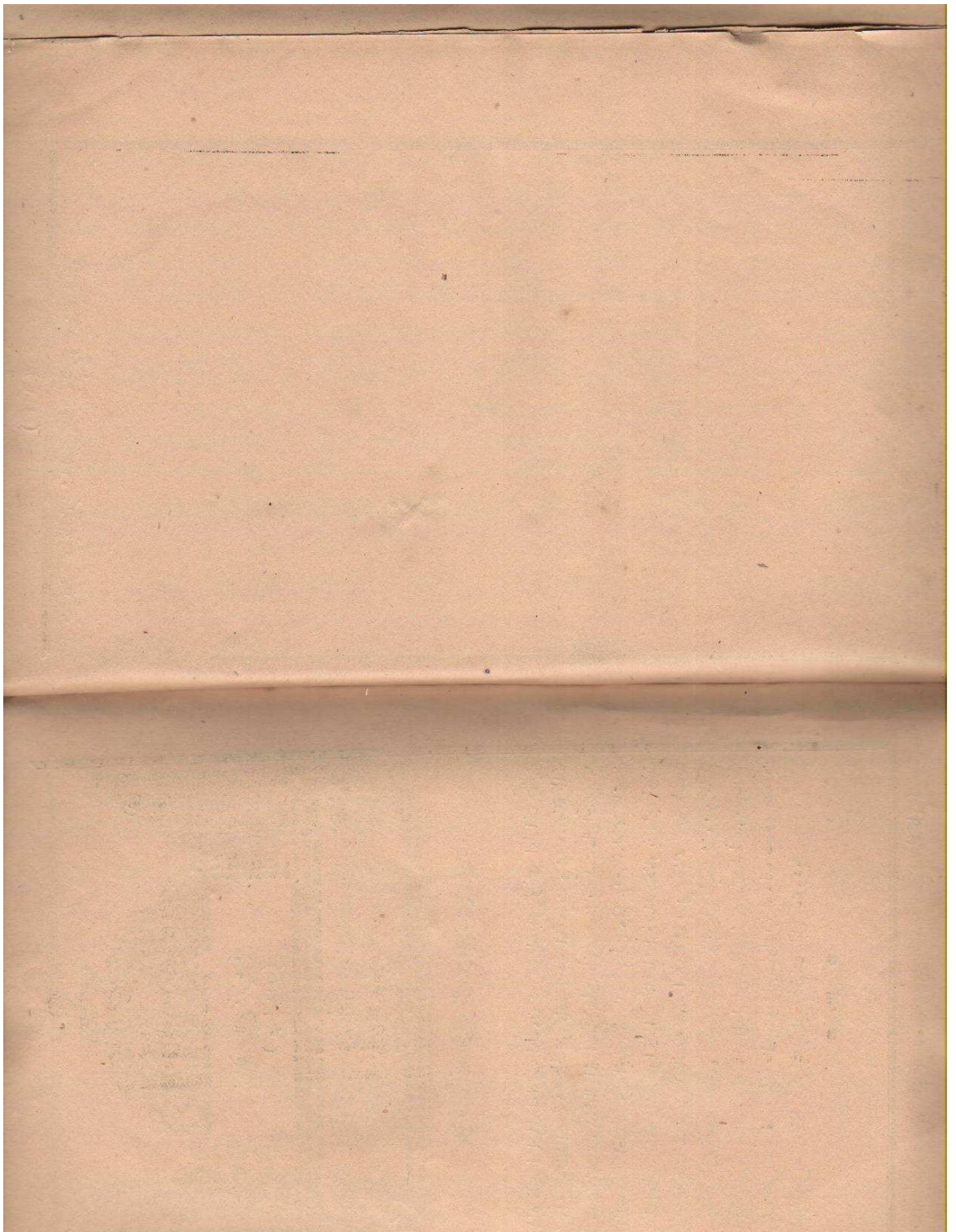
صناع شعریه
(و علم بدیع)

بسم الله الرحمن الرحیم و به نستین

بشاعر قنقی امان الله اولورسه اولسون شعر سوبله حتی وقت اولساک دقایق
مفردات و تلفظات و مصطلحاتی کاله استحصاله عبرت و شعره مرطلق کلات
غریبه دن اجتناب و ایهال ایله اصطلاحات مانوسه و شایه استعمال ایتمک مزید
اعتنا و دقت ایلمشدر . و ایجان تشبیرده نسیرت و تشبیهات قولانتمی ایچون
ابتدای حالتد مشاهیر شعرا و کابیل حکمائک اشعار فصاحت دثار بی حاروی اولان
دون بلاغت بیاناتی مضامینه حصراً بقاله اکثر بی حقیقه الهی طبع
شعریه دیلان سیمه جلله ای استحصاله عبرت و احوال طبیعت نایه بی ملک
ایتمک صرف مسامی و همت ایدرک ادبلی اسلاف اثریه مسالک اولمیشدر . چونکه
ارباب سخن انشاء انتم و نژده مناسبت و مشابهت را یوب اولوله صرف مضامین
ایلمدی یعنی هر زده کل ذکر ایلمدی ایسه عقیده بیل کتور دیر

* مثال *

(بیت)



ایات ربطی حینتدن بحث یابد یکی جمله علم عروضه خاتمه قلندی

(وصل) و (زای خروج . و زال مزید . و زای نایز) که حرکت زنگ جمله سی (نقاد)
 اوله تافیه منکوره بش حرکت اوج حرکت دن عبارتدر .
 حرف روی یخصه وسیده که چه حرف ایسه ده کن اکتابع اولان ملتوز حرف
 دیگر وار که دردی حرف روی اول و دردی صکره کلندر . اول کلانار
 (حرف ردف) و (حرف قید) و (حرف تائیس) و (حرف دخیل) اولوب
 و صکره کلانار (حرف وصل) و (حرف خروج) و (حرف مزید) و (حرف نایز)
 در که ذکر اولان حرف غایبه حرف روی به تابع و حرف تافیه منکوره ده چی (رس)
 و (اشباع) و (خدو) و (توجه) و (مجرا) و (نقاد) حرکات ستسی جمله در
 امدی (احسان کوش) لفظی کی (ردف) و (وصل) و (خروج) (مزید) و (نایز)
 حرقاتی شامل اولان تافیه ک (فون) اول (روی) و (الف) (ردف اصل)
 و (فون) تائیس (وصل) و (زای) سی (خروج) و (دالی) مزید و (را) سی
 (نایز) اوله (الف) ردف باقیبده کی حرکتی (خدو) و (ردف روی) (مجرا)
 و حرکت وصل . و خروج . و مزید . و نایز سی (نقاد) اوله حینتدن تافیه منکوره
 الی حرف و اوج حرکت دن عبارت اولوب

• مشال •
(بیت)

باغ بهار گلشن عالم جزینا بود
 بزیم صفا همیشه گل وار غوانا بود

اشبویت بلاده تعریف و تفصیل اولان تافیه ک کافه سی جامع و نفعه جمله مشال
 اتخاذ اولندی
 معانی مختلفه ایا ده سچون کله ک آخرینه علاوه اولان ایکی حرف ساکن زانده دن
 عبارت اولاق اوزره بر تافیه دها وارد که اکا (تافیه شایگان) دیمور که (یاران)
 لفظی کی : بود چی بر تافیه نوع اولوب که مشهوری (الف و فون) دن مرکب اولان
 اوله حینتدن یانکر لاک ذکر مناسب کور بنددر . مثلاً منکوره (یاران) کله منده
 (را) (روی) و لندی اول اولان (الف) ردف و روی بند صکره اولان (الف و فون)
 زانده اوله اکا (شایگان) دردی . ردف اول اولان حرکت (خدو) و حرکت
 روی به (مجرا) اطلاق اولوب که بر تافیه درت حرف ایله ایکی حرکت دن و بحث تافیه
 قضیه سی ایسه البته بوتجه بدین عبارتدر
 چو رنگه (عامروض) کلام . مغلوب کینت مروز بنددن و نام قوفی دهی نایب

و شین و نیم . و کاف . و نون . و با . مثلا (اثر) لفظی (میم) ایله (نرم) و (یا) ایله (اثری) لفظی کبی ساری دخی قوس ایله اکلاش اولمجنن حروف ناسه مک جمله سه بره مال کتور مک تفصیلی دای اولغه ذکر سیقت ایلن (یا) حرفه کتور دیکر مثالین بشقه بیت دخی حرف (میم) مهال ایچون کتور دک .

* مثال نیم *

هر حباب اسکه رعکس صالحس یکرم

شاه ملک مختتم طوقش جهانی لیکرم

(قافیه خروج) حرف وصله نصکره . حرف کتور کدر (کولکمی) لفظی کبی که بونده (لام) (روی) و (میم) دخی (وصل) و (یا) ایسه (خروج) در رویدن اول اولان حرکت توجیه) و حرکت روی به (مجرا) دینلدیکی کبی حرکت وصله دخی (نفاذ) دیشش اولغله بوقافیه دوج حرف واوج حرکت پیدا اولمشدر که قافیه عرب اشبو خروجده ختام بولور

* مثال *

(بیت)

چهره زرده کور همدم سرشک آلی

اول کوی رعنایه بونک ایله بیلدر حاجی

قط بویته (رفی) دخی بولغله (حاجی) لفظنده (لام) (روی) و (اف) (رفی) اصلی و (میم) (وصل) و (یا) خروج (اولوب رفی اصلی ماقبلنک یعنی (حا) تک حرکت کسنه (خدو) و (لام) (روی تک) حرکت کسنه (مجرا) و (میم) وصلنک حرکت کسنه (نفاذ) تعیرا اولغله قافیه مذکورده درت حرف واوج حرکت بونش اولور

(قافیه مزید) حرف خروج نصکره . حرف کلکدر (کولکدر) لفظی کبی که بونده (لام) (روی) (میم) (وصل) و (دال) (خروج) و (را) (مزید) اولوب لام روی ماقبلنک حرکت سی (توجیه) و حرکت روی (مجرا) و نصکره اولان حرکت کجلمسی (نفاذ) و اولمجنن بوقافیه درت حرف واوج حرکت سی

جامعدر

(قافیه نایر) حرف مزید نصکره . حرف کلکدر (ایزمدر) لفظی کبی که بونده (را) (روی) و (میم) (وصل) و (یا) (خروج) و (دال) (مزید) و (را) (نایر) اولوب (رای) روی ماقبلنک حرکت سی (توجیه) و (را) روی حرکت سی (مجرا) و تک حرکت سی

(وصل)

میانده بر حرف مخرک بونسه دیور (ظاهر) لفظی کبی که بونده (را) روی و (الف) حرف تاسیس اولوب ماقبلنک حرکت کسنه (رس) دیور . بو (های) مخرک مذکور ایکی حرف بینه کیدیکی جهله اسمه (دخیل) و حرکت کسنه (اشباع) دینلدر که بوقافیه دوج حرف و ایکی حرکت وارد

* مثال *

(بیت)

ردمی وارد کم عی آزرده خاطر انیز

با که سهر لایندکن کولمشو کافر انیز

بویته (انیز) لفظی (و نفاذ) و (خاطر) کافر (لفظی بینه اولان (را) ز (روی) و (ظا) ایله (فا) (دخیل) و حرکتی (اشباع) و (الف) ز (تاسیس) و حرکتی (رس) در .

شما حرف تاسیس دخی اختلافی جهله عیویدن عداله اسمه (سناد) دینلدر . (قافیه مجرده) رویدن اول رفی و تاسیس اولدیور ایله دیور (اثر) و (سفر) لفظی کبی که بونده (را) حرفی (روی) و ماقبلنک حرکت کبی (توجیه) در .

* مثال *

(بیت)

طوبدی کلشنه بینه بلبل خوشخون منزل

باشلسون دوره قلدح اولدی مزین مختل

بوند نصکره حرف رو تک مامدی اعتبار ایله اولان بیان اولمجنن (قافیه وصله حرف روید نصکره) اکا متصل اولور بر حرف کلشنه دیور (تکرم) لفظی کبی که (را) روی و (میم) وصلدر رویدن اول اولان حرکت (توجیه) اولدیو مثلاً حرکت روی بوصول (مجرا) در بونده ایکی حرف و ایکی حرکت وارد که شرا بو حرکت رو تک یعنی مجرا تک اختلافی قوی جائز کوریدن اولمجنن اولمجنن شخصس اسمه دخی مبالغه ایتمیشدر

* مثال *

(بیت)

چشمه افلا که نوله آتش اهم شروی

چرخندر انجم سیارنک ای ماه پری

بودخی اشعار عجمده ذکر آتی متهور حرفه بولور (الف) و نا و دال و بین .

تبدیل و تمیزی جائز دکدر لکن (کلی) و (پلندی) و
 هر در و هر سقانه حازق طیب اولور
 الامر بیض عشقه بونمز دوا بیساور
 بنده اولان (اولور) و (بیور) انظاری کچی قهقی ظاهر اوله چتی درجه
 نگیکرینه مخالف اولورق هضاً استعمال ابدلی و فقط اکامل شعرا طرفندن بولد
 دخی جرح ایدله رک (اقوا) و یاخورد (اجزاف) نامی و پریشدر
 قافیه مردفدن ایدکیچی نوعی اولان (مردف بردف) اولور که شعوک قافیه سی
 ختام بولدندن سکر معنای بیقی لاجل الختام نهایت بیه الخساق ایدیلان
 کلمه دینور و اشیر کله هر بیتک آخرنده کلاریت آیده کلان (ابن) کلمه سی تکرر
 ایشدر

(مشمال)

(بیت)

مصرعینی بودرر والا کده که باز ایدر

جفت طاقی ایوانی دلبرانه ناز ایدر

اگر بر بنده ایکی کلام بر معناده استعمال اولور ایسه کلکین مذکورین استعماله
 (ایضا) دیلوب مصرع اولک مصرع نانی به مخالفت اوزره تنظیم اولونسه
 (مناقسه) و بیت اولک افاده تمامی آلی دیگر بر بیت الشادیه زهین ایدیلور ایسه
 (تهنیت) اطلاق اولور فقط بوسه ایتمک استعمال بین اشعرا جمله معینلتن
 حد اولفته ضرورت مس ایتمکده اولوله شعر سونلیمک اقتضا ایدر
 (مردف بردف) دیلان کله بعضاً بیتک آخرنده ایکی اوج اولور قده کلور که

(مشمال)

(بیت)

کل کارار غم مستانم الله اکلنورم

متدلب الم زارم الله اکلنورم

بشده اولان (الله) اکلنورم (و
 دو کر خشاره زلفک یاز کاهی راست کاهی تیج
 اولور مانند سنبنار کاهی راست کاهی تیج
 آازره کلان کاهی . راست . کاهی تیج) کلنوری کچی
 (قافیه و سسه) حرف رو بدین اول بر (الف) کلور ک اول (الف) الله (روی

(مینانده)

مثال یاه غیر عموده *
 (بیت)
 بر وصال الجیون بکای مهر و ویش ویش استم
 بن بوزشدم بقمه شیدانصرکه صیق صیق استم
 مفرد ایه مردفا اولان حرف ثلثه مال ایدکیچی کله (واو) در تک ماقبلده بولان
 حرفک صمسه دخی (عموده) و (غیر عموده) اولوق اوزره ایکی قسم اولوب
 (شهور) و (صدور) قسم اولک (کول) ایه (چول) قسم مابینک مثالری در

(بیت)

خون کیوز ایه بنه بر اولوب کوس

دور بیاه کوسه تی دیده خروس

(بیت)

نیجه دزدنکاهم بوسه چین و چه یار اولسون
 سن ای زلفیه سه سرحد حسنه قر قولسون

مفرد ایه مردف اولان حرفک اولکیچی حرف (الف) اولوب فقط بر نوسر
 مثال (یار) و (نار) انظاری دی در

(مشمال)

ولیکن سینه بوآینه کچی سینه صاف

سینه صافی اولده لایمی سن ایه انصاف

مربابه اولان (مردف) بری (اصلی) و دیگری (زند) اولوق اوزره کندنده
 ایکی حرف ردف بولان کله در که (ردف اصلی) سالف الذکر (انف وواو ویا)
 و (ردف زائد) (طا) و (وا) و (ین) و (ین) و (فا) و (ون) (حرف لریدر) (ردف زائد)
 اولان حرف سینه دین بری اگرچه (ردف اصلی) دیلان حرفوف بلاه تک رله اجتماع
 ایسه یعنی (ردف زائد) ایه (ردف اصلی) تک بر حرفیه بر کله ترکیب ایسه
 حاصل اولان انظه (مردف مرکب) اطلاق اولور . لفظ (فروخت) کچی که بولده
 (۲) (روی اصلی) و (طا) (ردف زائد) و (وا) (ردف اصلی) در (وا) تک
 حرف سینه یعنی صمسه (خا و) دینور که ردفدن اول اولان حرکتک اسیدر
 تعریف و ماسلی سبت ایند قافیه زده و ج حرف و حرکه اولفته بولکده

حر که ایما ایچون کلش اوله جندن حرف (روی) اوله ماز . (روی) دخی بقیده
وطلقه اولوق اوزره ایکی نوعدر . (روی) مقیده) حرف (روی) دن اول کلوب
(رفق) اصلین حال اولان حرف سلکنه دیتور که (با ونا ورا ورا وین وشن
وین ونا وون وها) حرف شمیر سنن و مثال (صبر و بخت . وفرد . و مرد .
و دست . و زینت . و لغز . و هفت . و پند . و سهل) الفاظدن عبارتدر

(بیت)

عالم و حنیده ای ساقی بزیم است

ایندی اقرار سفایم خاشاکه شو له مست

اشبوت حرف (سین) تک مثال اولوب ساروزی یو کایاس اولنه (روی مصطفی)
حرف رو دناصکره بر حرف ساکن کلوب حرف (روی) انگله مخرک اولسنه دیتور
(داجری) کچی که (رای روی) مخرک اولمشدر

(مثال)

کوزرم جانارسدن بغلم صغه بخ

صافور ایکی کوزدن عاشق شیداسنی

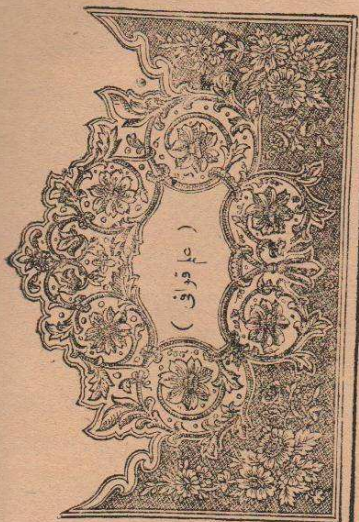
اشبوح حرف (روی) تک تبدیل و تعمیر عموری جا زایسه ده وقت ضر ورنه قرب
مخارج حروفه رایله بعضاً محولی مسبق اولوب فقط بین الشعر معیندن معدود
اولفله تحویل حروفی متضمن اولان (روی) به (اکفا) نامی و پلشدر مثلا
(اقتراح) و (انتباه) نظرند اولدنی کچی که بری (حا) و دیگری (ها) در .
امدی حرف (روی) ماقبالی اعتبارله یا (مردفه) و یا (مؤسه) و یا (مجرده)
و یا بعضی اعتبارله (موصول) اولور

قافیه (مردفه) حرف (روی) دن اول بر حرف کاور و بودخی ایکی قسمه تقسیم
الدیلور که قسم اول (مردف بردف) و قسم ثانسی (مردف بردلف) اولوب
قسم اول یا (مفرد) الله یا خود (مرکب) الله اولور . (مفرد) الله اول مردف
فقط (یا و الف و و) حروفنده اولوب بولردن (یا) تک ماقبلندکی بولان حرف
کسره سی (مردده) و (غیرمردده) اعتبارله ایکی نوعدر که (غریب) و (قرب)
و ع اولان (ویر) و (کیر) نوع نایم تک مثالیدر

● مثال یامدوده ●

زلفی کورسم عنارک اوزره ای حور جیل

ساروم زنجیر شکاک بهلشدر سلیل



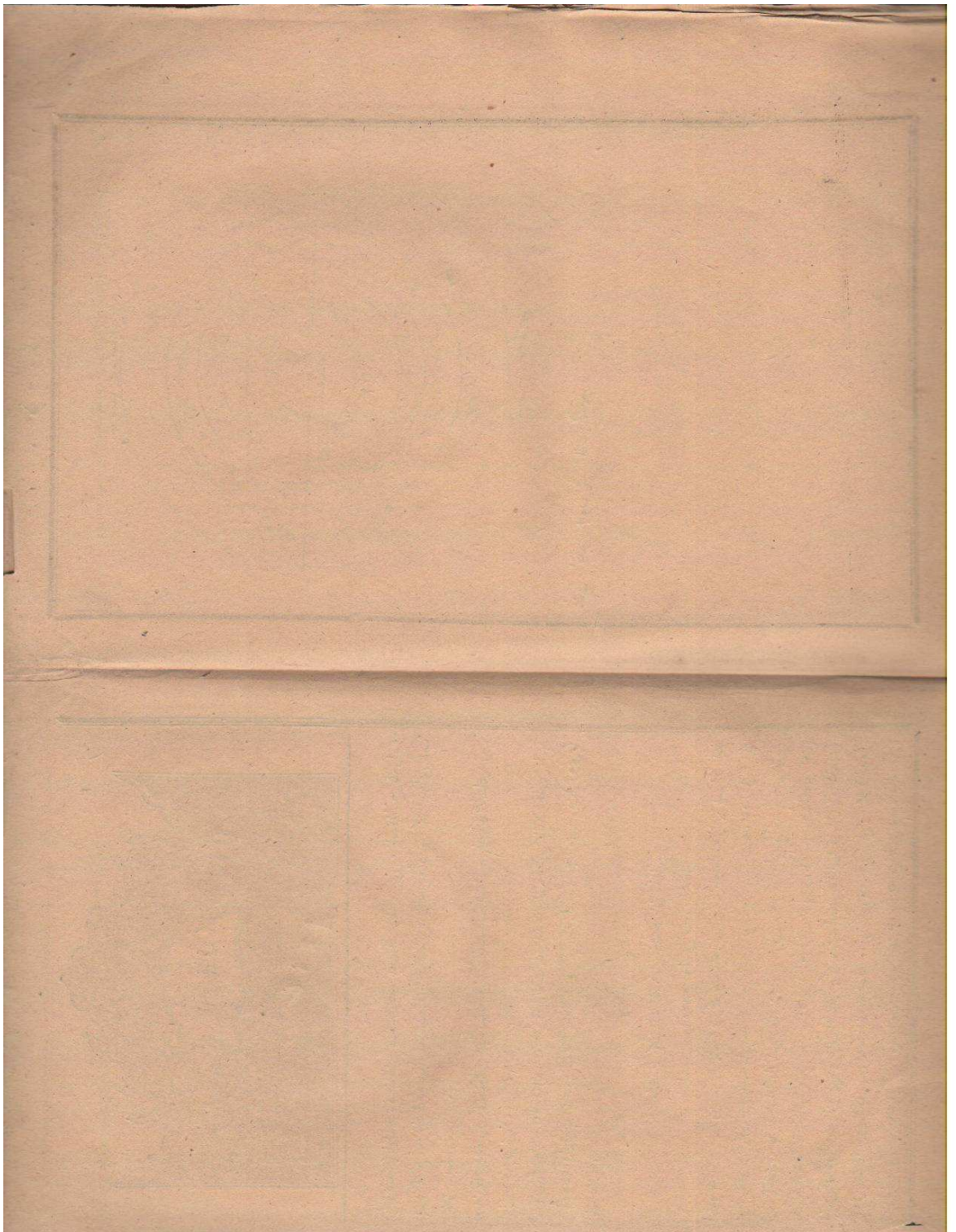
(قافیه) انتمده برسنه تک برسنه ارقسنن کلسنه دیتور . اصطلاح شعرا ده
ایسه کلام موزونه ارقسننه یعنی شعر تک آخرنده بولان حرفه دیتور که اجزای بیت
انگله ربط اولنور
تعیین قافیه ده روایات تکتاره اولوب انحق بین الفصلا قافیه بر حرفدر که علمای عرب
اول حرفه حرف (روی) دیزر
(روی) روان ، آخر دیزر . (روا) لغت عربده دوه تک یوکنی باغلا دقلدی ایسه
دیزر لوب اول ایب الله و تک یوکنی بنلا دخی کچی شعر تک کافه اجزای حرف (روی)
الله باغلا و ر

(مثال)

طودی کلشنه بنه بلبل خوشخوان منزل

باشلسون دوره قدح واری مزین شتقل

اشبوح بیتک حرف رویسی (لام) در که بیتک حرف اخیری اولغا اجزای بیت کار ربط
اولمشدر و حرف روینک ماقبلنده کچی به (توجیه) دیزر که ورا ده (یا) الله
(فا) تک حرکزدن عبارتدر یوقافیه ده بر حرف بر حرف اولوب اشبوح حرکد
کدیکره مخالفتن فاضل شعر تپوزا تاشمار و حرف (روی) تک حرف اصلی یعنی
تقص کله دن اولوق زوئی در میان ایشله در که بیت سابقه بولان (منزل) و (مخمل)
کلشدر بیتک لایلی انکار شعریه نمایله و مقدر . حرف (روی) آکر (اوه) و (سوه)
نظرلنده بولان (ها) (کچی) برسدن طولانی آخر کله به انحق ایسه ماقبلنده کچی



(۱۶۱)

بر نظر قل که بول سون یکی جان بن
فاعل فاعل فاعل فاعل
(۵) (مثنی مجنون)

(بیت)

سعی کور که بر گره ای خوش ادا
وله ناسکا جانی قضا بوکدا

(تقطیع)

سنگر کبر کراهی خندا
فاعل فاعل فاعل فاعل
قاهما سنهما زفا
فاعل فاعل فاعل فاعل
(۳) (مثنی مقنوع)

(بیت)

بر باد ایدی عشقک بلم
رحم ایت جفا کور اجولم

(تقطیع)

بریا دندی عشقک بلم
فاعل فاعل فاعل فاعل
رحمت جانا کوراح و لم
فاعل فاعل فاعل فاعل

(۴) (مثنی مجنون مقنوع عروض و ضرب)

(بیت)

سبیل سباهی سینه در
اشکر جوش صاک خن دهر

(تقطیع)

همی سخن دهر
فاعل فاعل فاعل فاعل
سبیل فاعل فاعل فاعل فاعل

بولش و نام خلیل ایسه سبب صیتی وندوی اوزی به تقدیم ایگی کره کورش
اولناه مینار بدن ماعدا بحر خراج اتیوب محور مذکور اون بش و صکره اخفش
بوخصوصی تسیب کوره ک (لن دفو) یعنی فاعل وزنی اوزره بحر دهناریب
ایدوب مسبق الذکر اوان بش بحر علاوه اون الی به ابلاغ ایفشار ووشو
یرطلم اسمزدنی تسبیح ایدرز که از جمله بری (شقیق) یعنی تدارک الله متبارک
اجزای اواند ایه اسبندن عبارت اولدقارندن کویا ک دیگر به فردش اولشاردر
ویری دخی مؤخر یک صکره دن ایجاد و اختزای اولدقارندن (مقنوع) دیشلدر
ویری دخی (رکض الخیل) اولوب کاه آت دوشراکن ایقارینک مدامی فاعل
وزنه شیه اولدقارندن ویری دخی (صوت الناقوس) اولوب برده زرا چاک
صداسنک فاعل و زنه مشابهی اولدقارندن ویری دخی (منسق) که ممانسی
تم اولوب بوجر دخی نام استعمال اولدقارندن ویری دخی (منظم) که
اجزای تقطیع اولدقده حروف بحر که وساکمزای انظام اوزره اولدقارندن
ویری دخی (غریب) که کویا خلیل بحر مشهوره دن عد اتیوب وشرای مقدمه دن ده
بو بحر دن یک نادر شعر سو له مکاه غریب قائلش ایدو کند و بریده (مجذک) که
انخساک صکره دن ایجاد واجدانی اولدقارندن و بریده (مقطر) که بر اولوقدن
تقاطع ایدنی صو طمه سنه تسبیح ایدرز یعنی بوجرک حرکانی حد واحد اوزر به
شیه بعدش تقاطع ایدر که اجزای مقنوع اولدقه یعنی فاعل جزویه
قطع عینی عارض اولوب وند اولان عین انقنک حرف ساکن اولان فاعل حدقه
لام ساکن قلندقه فاعل فاعل ایه طق طق ایشالی اولوب ایدو بحر بو وجهه
اساهی مذکوره تسبیح اولدقارندر بوزک دخی ای نوع بقی وارد

(اجزای بحر: تبارک)

(۱) فاعل فاعل فاعل فاعل (۲) دفعه

(بیت)

یادی دل ناز عشقکه ای کل بدن
بر نظرقول که بولسون یکی جانوتی

(تقطیع)

کل بدن فاعل فاعل فاعل فاعل
فکله ای فاعل فاعل فاعل فاعل
نارمش فاعل فاعل فاعل فاعل
یادی دل فاعل فاعل فاعل فاعل

(بر نظر)

(۹۹)

(۹) مین مېروض المبروض وضرب
(بیت)

بودل سنی زک امری صاندک
خضا چکوب واز کجری صاندک
(تقطع)

بودل سه فی ر کیرم صندک
چخاچه کبوز کیرم صندک
فعل فعل فعل فعل فعل فعل
شعراي علماء متأخرین اشبو مقبولین انک اون التي جزوی اوزرینه بعنا
شعر سولیلر در

(بیت)

کلای بری روی چشم مسم که برم عشاقه اهل طلسک
یونای دهر ایچره مثل لالا نهال نورسته عجب کلسک
(تقطع)

کلبه ری رو کچشم مسم کبرم عرشا قهامل
فعل فعل فعل فعل فعل فعل
یونای دهرج ره مثل لالا نهال نورس نه عجب کلسک
فعل فعل فعل فعل فعل فعل

(۱۰) مین مخدوف
(بیت)

کهی نازو که مسم چوربار
بودرله هل امر آه در زار
(تقطع)

کهی نازو که مسم چوربار
فعل فعل فعل فعل فعل فعل
بودرله هل امر آه در زار
فعل فعل فعل فعل فعل فعل

منار لیمین صمی و ناک قیبه لفته تدارک ایچی واصطلاح سکره (فاعلین)
دن عسارت اویم بر حرکت اسمی و چه اسمیه می لشیو شعر خلیک ایله دی
اویوب سکرن اغنقش تدارک و الشاد ایلیسکین منار لکه و تدارک
فعل فعل فعل فعل فعل فعل
فانامل انقلی فعلون کله سکره اویوب بر سب مقدم ایله نوز و تدارک سکره

(۹۸)

(تقطع)

آمو بجام شوتی جهام
فعل فعل فعل فعل فعل
جام ده جام سن مه رام
فعل فعل فعل فعل فعل

(جناب وصف)

بر ایجه بسک یک نی بسک با که امسک سن یک کوزلسک
ای وردر عنایوق نلاک اصلا جوق تازه امسن یک کوزلسک
صیده سنی یک وار بنده لسک مکی کچمک سن یک کوزلسک
رفناک اعلا طورک دلارا صمه مدار سن یک کوزلسک
یوطه زیندی دین کوردی کندی و لصف بکندی سن یک کوزلسک
(۷) مین نرم سالمهروض وضرب
(بیت)

(بیت)

خسته دلک احوالی بر صور
اولسن آتک چاره سنی کور
(تقطع)

خسته دلناح ول بر صور
فعل فعل فعل فعل فعل
اوله دنناک فعل چاره سنی کور
فعل فعل فعل فعل فعل

(۸) مین نرم سالمهروض وضرب
(بیت)

اول شب زلفک غایه سایی
هم دخی رویک مثل اول آی
(تقطع)

اول شه بزلفک غایه سایی
فعل فعل فعل فعل فعل
هم دخی رویک مثل اول آی
فعل فعل فعل فعل فعل

دروک کورن تازه دانی پاتنده نه کوزل فرمزی، فرفل اوور
 نم زلفه نه دود آه کیود لاجوردی لطبت سبیل اوور
 رسته موی دایره طولاشن بسته بند زلف کاکلی اوور
 باقی به آب وصلک ایرمزه آتش همزیله یارکل اوور
 (دیگر باقی باقی)
 خویده جهره اله سینه کرک بلکه محبوب اویله سینه کرک
 کچمکه بحر عدن ای ساقی زورقی کجی سفینه کرک
 یوسه بی آکس انار جانان بوندن ارتق بکا دخی نو کرک
 وصرحین ایچرمی شه خون آغنه وسلکی جزینه کرک
 کولک اول غمجه مناسب اخلق بوندل جزینه کرک
 کچ غمجه قواعسون باقی یاروسمک انک نسنه کرک
 (۷) (مسلسل بخون مشقت سالم صدر وابتدا)
 (یت) (تقطیع)
 وقت کلدر طوناندی دهرک باقی زوق جام وشرابک اولدی چاغی
 (تقطیع)
 وقت کلدر منادی ده رلیانی مفعولان
 فاعلاتن زوق جامی فاعلاتن
 شراکول مفاعلتن
 دی چاغی مفعولان
 غمزه می تیر او چشم چل لاد فاعلاتن
 قیلدی خلقی انکله بر باد طاع مفاعلتن
 قلدی خلقی انکله بر باد فاعلاتن
 مفاعلتن فاعلاتن

(۴) (مسلسل بخون مشقوع مسبح سالم صدر وابتدا)
 (یت)
 مختشیه نه اولدور اول یار باغچه
 شفقشیه نه شاه ایدر یکبار زاده
 (تقطیع) (تقطیع)
 مختشیه نه اولدور اول یار فاعلاتن
 شفقشیه نه شاه ایدر یکبار مفاعلتن
 (۵) (مسلسل بخون مقصود سالم صدر وابتدا)
 (یت)
 قیاسین جاهه غمزه ایتمه قان باغچه
 قاپار افاتی زار واه قنانه زاده
 (تقطیع) (تقطیع)
 قیاسین جاهه غمزه ایتمه قان فاعلاتن
 قاپار افاتی زار واه قنانه مفاعلتن
 (۶) (مسلسل بخون محذوف سالم صدر وابتدا)
 (یت)
 قلمدی دلمه طلاقم اثری (تقطیع)
 بلارک ایبری فاعلاتن
 قالدی دل مفعولان
 فاعلاتن فاعلاتن
 (غنیاب باقی)
 مسلسل کیم کورسه بلبل اوور
 ساقی جام می نه خور کل دور
 (دیگرک)

نوبهاردر
فعلاتن

کاتور وارول
مفاعلتن

می سانی
فعلاتن

ادلم نوش
مفاعلتن

بوم چوقال
فعلاتن

(۳) (مسدس مخبون مقطوع سالم صدر وابتدا)
(بیت)
مهر لاهک کشادایت ای کل اب
ایلسون مست قشادک اول مل ب
(تقطیع)

کلاب
فعلاتن

مهر لاهک
فعلاتن

کشادای
مفاعلتن

ایلسون مست
فعلاتن

قشادک اول
مفاعلتن

ملاب
فعلاتن

(جناب فضولی)
ای کوکل باری استجاندن کج
یاطمع کس حیات زوفندن
ملک مجریددر فراغت اوی
لامکان سیریک عزتک ایت
اعتبار ایتمه ملک دنیابه
اهل دنیا ک اواز آخرتی
مسکنک بزسکاه وحیدتدر
(جناب باقی)
عارضک آب نابدر کویا
داده انوار مهر خسارک آیده ماه نایدر کویا
نقش حسن خطکله صحفه دل بر مضور کتایدر کویا
بزم غمده دو چشم بر خوم ایکی شیشه شرابدر کویا
طلوندی مهر بهمان اول ماهک بر تو آفتابدر کویا
باقیا خال عشق بری آتک نافه مشکند و کویا

اسمیر کا جزای ایکی کره (فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن) دن عبادتدر وجه نسیمه سی
قول خلیله کوره جزو سبیلدی اذف اولدندن خنیف و بعضارنه کوره ناسنک
ایکی طرفده اولان حرکات اوتادی اسبابک حرکانه متصل اولده تکلمده خنیفک
اولدیه نین خنیف دیندی بونکدی جزای اصلیه بته اعتبار اولنوب مخبون
اوارق استعمال یلر کلهفونوع یقی وارد

(فاعلاتن) مستفعلن فاعلاتن (۲) دفعه
(اجزای بحر خنیف)
(بیت)
غمزه نیزه ای بری جانه ایردی
نایله رخنه سینم چاره سز حاله کیردی
(تقطیع)
جانهاردی
فعلاتن

غزیه بری
فعلاتن

رخنه بری
فعلاتن

نم چاره سز
مستفعلن

(۱) (مسدس مخبون سالم صدر وابتدا)
(بیت)
نوبهار اولدی آجدی لاهه حرا
باغ عالم بورندی کسوه خضرا
(تقطیع)
اه حرا
فعلاتن

نوبهارل
فعلاتن

دآجدی لاه
مفاعلتن

باغ عالم
فعلاتن

بروندی کس
مفاعلتن

(۲) (مسدس مخبون سالم صدر وابتدا)
(بیت)
نوبهاردر کاتور وارول می سانی
ایلم نوش بوم چوقالیه باقی
(تقطیع)

وه خضرا
فعلاتن

(۱) مسدس مکشوف مقصور عروض و ضرب (بیت)

دوکوب زائف بریشاک اول ننگار
هزار عقل ودلی قیلدی تارمار

(تقطیع)

دکوب زائف
مفاعیل

بریشان
مفاعیل

نول ننگار
فاعلات

تارمار
فاعلات

دلی قیلدی
مفاعیل

هزار عقل
مفاعیل

(۲) مسدس اخرپ مکشوف سالم عروض و ضرب (بیت)

حق باد مخالفدن ای جوانم
حفظاید و یاغ ایچره سن فداتم

(تقطیع)

مخالفده
مفاعیل

حق باد
مفعول

نی جوانم
فاعلات

حفظاید
مفعول

و یاغ ایچره
مفاعیل

سن فداتم
فاعلات

(۳) مسدس اخرپ مکشوف مقصور عروض و ضرب (بیت)

ای آصف جم کور که شو ننگار
دل تحت سایانیدر اویار

(تقطیع)

ای آصف
مفعول

جم کور که
مفاعیل

شو ننگار
فاعلات

دل تحت
مفعول

سایان
مفاعیل

در اویار
فاعلات

(بحر خفیف)

خفیف شاک قهجه لغنده آتیرک ضدی اولان بیی معنسه در واسطلاحده بر عجزک

باقیدی کوکام
فاعلات

نم ننگاهی
فاعلات

(تقطیع)

بردارک
مستعملان

عاشق مف
فاعلات

توی اول
فاعلات

سین برک
مستعملان

(۱) عیبون
(بیت)

چکوب اول غره تیغک واری بری
خر اصدا به شمال غضنفری

(تقطیع)

واری بری
مفاعیل

به مثال
مفاعیل

غضنفری
مفاعیل

چکوب اول نم
فاعلات

زده تیغک
فاعلات

(بحر قریب)

قریب قافک قهجه لغنده قدین معنسه واسطلاحده بر عجزک امیدر که اجزای ایکی زره
(مفاعیل) مفاعیل . مفاعیل . در که بودخی متأخریک ایجاددی اولان جرزدن
اولوب بوکنده اجزای اصله مسنه اعتبار ایچوب مکتوف اولقنغنی التزام ایشاردور که
اوج تیغ بیی جامعدر

مفاعیل

مفاعیل

مفاعیل

مفاعیل

مفاعیل

(بیت)

نوله قالدیسه بو چشم انکی برده
ساده مرغ آهم چون بال و پرده

(تقطیع)

اشان برده
فاعلات

مفاعیل

مفاعیل

نولاتالدی
مفاعیل

سه بو چشم
مفاعیل

ساده مرغ
مفاعیل

آهم چون
مفاعیل

بال و پرده
فاعلات

(مسدس)

خوشتر
فعلن
چونکده و سر
مفعلان
(۵) (مسدس مخبون و مطوی مکتوف عروض و ضرب)
(بیت)
شوحال بال زاره ایوب نظر
بوجرم و بی شمارن ایت کلی کدر
(تقطیع)
شوحال با
مفاعیلن
ل زاره ای
مفاعیلن
دوب نظر
فعلن
بوجرم بی
مفاعیلن
(۶) (مسدس مخبون مطوی مکتوف عروض و ضرب)
(بیت)
دل مبتلا
مستفعلن
بی عشق اولا
مستفعلن
فعلن
ل بری
فعلن
ناموس ما
مستفعلن
مستفعلن
ل زاره ای
مستفعلن
فعلن
ناموس ما
مستفعلن
(بجز جدید)
جدید جیم قهله آندیه کی مناشه و اضلاعده بر بجرک اسیدر که اجزای ایتی کره
(فاعلان فاعلان مستفعلن) کتورلسته دور سب تسیمه می متأخرین
اشبوجری صکره دن ایجاد و انشاء ایلدکلندن جدید دیملدر که بولک دخی اجزای
اصلیه سنه اعتبار اولوب مخبون اوله رقی استعمال ایلدر . بروع بیقی و ادر .
(اجزای بجز جدید)
(۲) دفعه
(بیت)
باقدی کوکلم نیم نکاهی بر و ابرک
عاشق مشغول اول سین برک

کورسونمه
مفعلان
رؤی دی
مفعلان
و اهر
فعلن
تاکه به
مفعلان
(شرفی)
کسدی بنه طاقت نام فلک
خون درون ایسی شراب فلک
هره زمان اول بری که یاد اولور
صاعه کوکل بردخی آباد اولور
بلسلم غصه منتم سنک
لطفته محجام افندم سنک
سوزلم سوله لم اغیاره بن
یتیم عیب شوخ ستمکاره بن
(۳) (مسدس مطوی مقطوع و مؤقف عروض و ضرب)
(بیت)
اشته بودر مفتاح کبج قدیم
بسم الله الرحمن الرحیم
(تقطیع)
بجی قدیم
فعلن
بسم الا
مفعولن
(۴) (مسدس مطوی اصل عروض و ضرب)
(بیت)
اطفلا قهرک دله یار خوشدر
فوق ایده من چونکه اوسر خوشدر
(تقطیع)
خوشدر
فعلن
ر ل د ا ی ا ر
مفعلان
لطفا قه
مفعلان
اشته بودر
مفعلان
مفتوح کن
مفعلان
فعلن
بسم الا
مفعولن
(۴) (مسدس مطوی اصل عروض و ضرب)
(بیت)
اطفلا قهرک دله یار خوشدر
فوق ایده من چونکه اوسر خوشدر
(تقطیع)
خوشدر
فعلن
ر ل د ا ی ا ر
مفعلان
لطفا قه
مفعلان

شوق آه یوز ماه چها ته ای فک تاری ججهیزل
 فنلان مفاصلن مفاصلن مفعولن مفاصلن

بدوصا یوز ماه چها ته ای فک تاری ججهیزل
 مفاصلن مفاصلن مفاصلن مفعولن مفاصلن

(۷) مثنیٰ مخبون مشعت مخجوف عرض و ضرب (بیت)
 اچارسه کرک تارک اوسنبل تر اچارسه کرک تارک اوسنبل تر
 قیلار جهانی باد صبا معطر قیلار جهانی باد صبا معطر
 (تقطیع) (تقطیع)

طر صبا معطر فعی فعی اچارسه کرک
 مفاصلن مفاصلن مفاصلن مفاصلن مفاصلن

د دلاهی سماه چق یوز ماهی کورجه اول
 فنلان مفاصلن مفاصلن مفاصلن

(۹) مربع مخبون مقصور عرض و ضرب (بیت)
 فراق در دکله یار فراق در دکله یار
 قیلار کورکل آه زار قیلار کورکل آه زار
 (تقطیع) (تقطیع)

آمزار فلا کورکل دکله یار فراق در
 مفاصلن مفاصلن مفاصلن مفاصلن

بحور مذکوره اربعه بی دخی برداره داخنده آویا جزای بیگ تریباری چ تله مختلف
 اولدیندن (دایره مختلفه) دیشلر که دایره آیه (خال رخاکی سکار قلب حزم
 یقار) مصرعی اوزره ترتیب اولمغله بحر منسرخه تطبیقی حالنده ماد نامخر روی وجهه
 (شال) دن با لاتی اقتضا ایله

یوری یوزکا ایسم اشک بیدادیت کراجه اله انمش قول ایسم اذادیت
 بخورمه ایتری آوازک کورکل ذوق یوز قرا کیمجر هرزه هرزه فریاد ایت
 خراب اولان کورکل ایت سنک مقاکدر تعافل ایله برفاح طاش ایله آبادیت
 خلایق عاده چوق اوله ای بری مائر سکا بومسکل ایینی کیم دیدیکه بیدادیت
 ایتمدکی کورکل عشق مشکل اولدینی یوز قسون ایله اسخیر آدمی زاد ایت
 صبا اسیرلرین قصدک ایش اول کل بری هم آنده کورک دوشه فرصتک بیدادیت
 فضولی استرایک ازیاد رتبه فضل دیلار روی کوزت ترک خاک بیدادیت
 (جناب فطنت) (جناب فطنت)

خیال غره سنی سینه ده همان بولدم کلام شبرده کویاکه آهوان بولدم
 اول ابروان ایله اول غزه نظیره کورکل کلام رسیم و شمشیر قهربران بولدم
 فراق هجیرک ایلهمرده نما اولش ایکن خیال پوسته نعلکه تازه جان بولدم
 دورنده داغمی فیض بهار عشقکده کیمی کل کیمی لاله که ارغوان بولدم
 عینی طبع اولورسه کبر فشان فطنت خم دلاله کس کسینه نهان بولدم
 (۵) (مثنیٰ مخبون مقطوع مسیح عرض و ضرب) (بیت)

خراب با ده لالهک له مست نجبه هشیار خراب باده لعلکه مست نجبه هوشیار
 مفاصلن فعلان مفاصلن فعلان او چشم زکس خنکاره باده هر تاجدار
 (تقطیع) (تقطیع)

تاجدار کس خنکا ره بنده هر فعلان خراب باده لعلکه مست نجبه هوشیار
 فنلان مفاصلن مفاصلن فعلان او چشم زکس خنکاره باده هر تاجدار
 (۶) (مثنیٰ مخبون مشعت مقصور عرض و ضرب) (بیت)

چیتجه زلفک تازی جه تازی یوزی ماه
 قرا روی نورشمس چون بدو عاشق آه
 (تقطیع)

دل زار شومگه بو له دوش اولدی فرات ل

فعالات مفاعیلن فعالاتین مفاعیلن

سناقتا حتی کوزل وصال صب مفاعیلن

فعالن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

(۳) (مثنیٰ نجیون عروض و ضرب) (بیت)

چقارسه زلف شیندن اورو صبحک اکر
فدای سرایم البت مثال شمع سحر
(تقطیع)

خنده کر اوروی صب فشیندن چقرسه زل

فعلن مفاعیلن فعالاتین مفاعیلن

مثال شم ایدملرت فدای سر مفاعیلن

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

(جناب یحیی)

رہ طلب طسوتام کوی دل بادیه رگ صفای نختنه یاهو و مر جاده رگ
کنوردک ای دل اواره سینیه بر بر نکلوصه و غوارسه آغنادیه رگ
شکنج طره مسکننه اسیر اولدی بلاه اوغزادی دل زلفنه بلادیه رگ
خدا کر عسدر البتہ المیز محروم مرادیه اربیشهر کئی خندادیه رگ
اچلدیسه کوکل کنج جرمه یحیی کنار گلشنه چیق شعر دلکشادیه رگ
(۴) (مثنیٰ نجیون مقطوع عروض و ضرب) (بیت)

کیدیوب و عقل ول عشقکله قالدی جان تنها
چوشهر فرقتک ایچره غریبیم شهاها
(تقطیع)

ل دل عشقک له قالدی جان تنها

فعالاتین مفاعیلن فعالن

چوشهر فر قنجره غریبیم

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

شهاها فعالن

کله سنیدن مکنی وار جان دامن سوزم سنی

فعالان مستغملن فعالاتین مستغملن

بورج آی یلگه جانا ابریم فعالاتین

فعالان فعالان مستغملن مستغملن

(۱) (مثنیٰ نجیون) (بیت)

مشفرف اولدی کوکل چونکه کوردی ما جتاک
چممد رب تعالیٰ میسر اولدی و صالک
(تقطیع)

جهالک کوردی ما دکوکل چون مشرفول

فعالان مفاعیلن فعالاتین مفاعیلن

دوسالک میسرول بحدرب مفاعیلن

فعالان مفاعیلن فعالان مفاعیلن

(جناب یحیی)

توکندی صبری کوکل اولمل نابه دوشلدن
قودادی وارنی خرج ایلدی شرابه دوشلدن
کوزیه عکس رخک دوشمکله یانمه کوکل
هرای دل قتی کرم اولسی جره آبه دوشلدن
یوشدی باشی کوکه هیچ ایچی بری بصر
فاده دل دربار فاک خنبا به دوشلدن
نه اضطراب کینا کشته در بوجان بلا کین
جنای شاهه الیه زلفک اضطرابه دوشلدن
نه حالت آیده حکم نهم اول نجابه دوشلدن
(۲) (مثنیٰ نجیون مقصور عروض و ضرب) (بیت)

فراتی لیه دوش اولدی شودمکه بول زار
وسال صبحی کوزلرسن اقتبالک ارار
(تقطیع)

بر شراب که کلکون اوور
 لیل بار سزا اول خون اوور
 (تقطیع)
 کلکون اوور
 فعلات
 مستعملان
 (بحر جیث)
 زول خون اوور
 مستعملان

بجیث میون ضمی و جیچک سکونیه لغتده بر تسدین کو کندن قوپارهه و قطع ایتمکه
 درز واصطلاحده بر جیچک ایتمکه که اجزای عندا العرب ایکی کره (مستعملان فعلات دن
 فعلات) و عندا الفجم ایکی کره (مستعملان فعلات مستعملان فعلات دن
 مر کبدر وجه تسیدیه بعضیو عندا زنده اجزای بحر خفیفدن قطع اولندیغندن
 یعنی خنیک و سفنده اولان مستعملان جزوی قوپاروب بونک اولنه کتور ایتمکه
 بجیث دینلدی و بعضیو عندا زنده اجزای ایکی جزوی قطع اولنمغه استعمال
 اولندیغندن ایسی بجیث دینلدی دیشاره کره طوقوزوغ بیی وارده بیی شعرای عرب
 اکثر یا جزوا واروق استعمال ایدرز

(۲۰۰) دفعه (مستعملان فعلات)
 (بحر جیث عرب)
 (بیت)
 بی حد چقا ابله حالاجور ایدرسک
 ایوه که سن حال دلدن بی خبرسک
 (تقطیع)
 جور دیرسک
 فعلات
 ایوه کسن
 مستعملان
 (اجزای بحر جیث)
 حال دلدن
 فعلات
 (۲۰۰) دفعه (مستعملان فعلات)
 (بیت)
 سو دم سنی جان ودلدن مکنی وارنکله سنندن
 ایلزم بیلمکه حانا بوروم آیرسه تندن

بر فربست
 مفعول
 عارفولک
 فعلات
 (۳) (مربع مطوی)
 (بیت)
 واری منک ای بری رخ
 سن کی بر آفت شوخ
 (تقطیع)
 فی بر رخ
 مفعول
 (۴) (مربع مطوی مقطوع عروض و ضرب)
 (بیت)
 ای نکار سین بر
 وی ۴۰ بری بیکر
 (تقطیع)
 وی مهبوب
 فعلات
 (۵) (مربع مجنون مطوی عروض و ضرب)
 (بیت)
 چکر دردی جوروی یار
 بکر خوار عاشق زار
 (تقطیع)
 بیون یار
 بکر خوار
 مفعول
 (۶) (مربع مطوی سالم عروض و ضرب)
 (بیت)

عمر دهر
 فعلات
 هم دخیغ
 فعلات
 مال کسبت
 مفعول
 (۳) (مربع مطوی)
 (بیت)
 واری منک ای بری رخ
 سن کی بر آفت شوخ
 (تقطیع)
 فی بر رخ
 مفعول
 (۴) (مربع مطوی مقطوع عروض و ضرب)
 (بیت)
 ای نکار
 فعلات
 (۵) (مربع مجنون مطوی عروض و ضرب)
 (بیت)
 چکر دردی جوروی یار
 بکر خوار عاشق زار
 (تقطیع)
 بیون یار
 بکر خوار
 مفعول
 (۶) (مربع مطوی سالم عروض و ضرب)
 (بیت)

ری بیکر
 مفعول
 (۵) (مربع مجنون مطوی عروض و ضرب)
 (بیت)
 چکر دردی جوروی یار
 بکر خوار عاشق زار
 (تقطیع)
 بیون یار
 بکر خوار
 مفعول
 (۶) (مربع مطوی سالم عروض و ضرب)
 (بیت)

عشق برحاله قویدی بی شول رتبه که
 بلم جانی جانایسدر جسمده کی
 (تقطیع)

عشق برحاله
 مفعولات

فودی بی
 مستغفلن

بلم جام
 مفعولات

جاناندر
 مستغفلن

(اجرای بحر مقتضب عجم)

مستغفلن مفعولات مستغفلن (۲) . . . ددغه
 (بیت)

جاناندر
 مستغفلن

یاخودمسک ازرقم بو
 مستغفلن

بویسدر
 مستغفلن

بش دکل
 مستغفلن

(تقطیع)

مستغفلن مفعولات مستغفلن (۱) (مثنی مطوی)
 (بیت)

کل سحرده طرف چندن که ای نسیم صبا
 ویرا بوی کل رخ کیم تادل ایده کسب صفا
 (تقطیع)

طرف چرن
 مستغفلن

کل رخ کم
 مستغفلن

سیم صبا
 مستغفلن

تادلیده
 مستغفلن

مستغفلن مفعولات مستغفلن (۲)
 (مثنی مطوی مقطوع عروض و ضرب)
 عجر دهری برفوست هم دخی غنیمت بیل
 عازف اول کمال کسبایات تا کزنده مسک ای دل

(۱۲) (مسدس اخرپ مکشوف سلام عروض و ضرب)
 (بیت)

مه روی چوره سنده خطی دلداز
 برهاله شکلی بغلادی اول رخسار
 (تقطیع)

خطی دلداز
 مفاعیلن

برهاله
 مفعول

چوره سنده
 فاعلات

مه روی
 مفعول

(۱۳) (مسدس اخرپ مکشوف مخدوف عروض و ضرب)
 (بیت)

چورک چکوب اوصاندی بو جام
 اولسدر بی حلال اوله قام
 (تقطیع)

چورک چکوب
 مفعول

اولسدر
 مفعول

بی حلال
 فاعلات

بو جام
 فاعلات

چورک چکوب
 مفعول

مستغفلن مفعولات مستغفلن (۲) ددغه
 (بیت)

مقتضب میبک ضمی و قافک سکونیه افتهه کسایش نسنه مناسنه در واصطلاحده
 بر بحرک اسبدر که اجزای بی العرب ایکی کره (مفعولات مستغفلن مستغفلن)
 و بی الحجم ایکی کره (مفعولات مستغفلن مفعولات مستغفلن) دن عیار تدر
 وجه نسیمی اجزای بحر منسرخدن منقطع اولدیندن یعنی بحر منسرخده
 وسطده اولان مفعولات جزئی و بنده اولانه کتور کله اذن اقتضاب اولدیندن
 مقتضب دینلدر که الی نوع بیی حاوی اولوب بو کدیخی اجزای اصلیه رتبه
 سمع اعتبار اولتیه فرق معنوی استعمال ایدر
 اجزای بحر مقتضب عرب (۲) ددغه
 (بیت)

داسکا فاعلن ای خوشا مفعول قادم ناز بولاشکم قاتلتن مفعول (۸) مثنیٰ اخب مکشوف سلم عروض و ضرب (بیت) ای کوهر معاهر بادی نسل آدم وای خنجر مقرر قائم سگله عالم (تقطیع) ای کوهر ری طهره ربادی نسل آدم فاعلات مفعول (۹) مثنیٰ مکشوف مقصور عروض و ضرب (بیت) مبارک اوله بوخسن بری روی شکر لعل چشم ناز به کل بوی (تقطیع) مبارک لاوحسن بری روی مفعول (۱۰) مثنیٰ مکشوف مخذوف عروض و ضرب (بیت) نخوش دمه در اوردی کورنلر هم اول میوه وصال درنلر (تقطیع) کورنلر در اوردی مفعول (۱۱) درنلر مفعول ی وصال فاعلات مفعول

کورعالمک بروقتی کلدی نو بهار قوبندن الرینی چبقاردی دخی چنار نوروز نو بهار ایکن سگنی اولدی کوسوز اولدی کندونی خورشید تابدانر کو یا بهار تابحرش هندوستاندر مانع مانع اچمه اوضاع روزگار کلاره ناشکنشه اکایم قولتی طوتر حال کیم شکایت ایده عندلیب زار تحت زمر دینه چقدقه شاه کل یچی ایبیدمسک نیجه فریاد ایده زار (۶) مثنیٰ اخب مکشوف مخذوف عروض و ضرب (بیت) غم چکمه صور مزایسه اگر حال اول بری هب عاشقی سنک کبی کریمکه مرمری (تقطیع) فاعلات مفعول هب عاشقی قی سنک کبی کریمکه مفعول (جناب یچی) فاعلات مفعول مرمری فاعلن نول بری فاعلن ب کریمکه مفعول (جناب یچی) اولش شراب نازله مستانه کوزرک اویمش بنسه اوغزه فغانه کوزرک باشلر همان روزلکه مانند شهباز قصدا لیدیمه صید دل و جان کوزرک آدم نه دکوشیر دل اولسه شکار اولور آنسه غنن نگاه غز الانه کوزرک کوزرک کتاب مهر وفا بی سبق بن سوبلدیمه بقیه بیلاکه کوزرک یچی کبی اولور نیمه بچاره دلفکار رخصت ویرجه غزه دکانه کوزرک (۷) مثنیٰ اخب و سلم مخذوف عروض و ضرب (بیت) ای یار شیوه کلام جانم فدا سکا قیلم نثار بولاشکم ای خوش ادا سکا (تقطیع) داسکا فاعلن ای یار مفعول شیوه کلام فاعلات مفعول

ابر بهار مانند بو چشم خونفشانم
 زار ایله بلب اسما آوده قفانم
 خونفشانم
 فاعلاتن
 آوده
 مفعول
 زار ایله
 فاعلاتن
 مفعول
 (لجناب فطنت)
 مرغ دل بزادم صیدا اولدی شاه آزه
 چشم سیاهه ننگ وار دجه خواب نازو
 کور حیده یاری تها یوق قدرتم نیازه
 کیملو تحمل ایلم یوسوز جانک آزه
 اقدی مثالی جودی برسور سرفرازه
 باغ جهانی فطنت آزاده سرگزین
 (۴) (مثنیٰ اخب مسخ عروض و ضرب)
 (بیت)
 اول لعل نوش خندک مفعول جبه خوربان
 و اول جبه حسنه بنده هب میرو بادشاهان
 (تقطیع)
 جبه خوربان
 فاعلاتن
 مفعول
 حسته بنده
 فاعلاتن
 مفعول
 (۵) (مثنیٰ اخب مکشوف و مقصور عروض و ضرب)
 (بیت)
 قورش فتاده سینه جفایک اول ننگار
 داش هزار عاشقنک بغیرنجی او یار
 (تقطیع)
 نول ننگار
 فاعلاتن
 مفعول
 جفایک
 فاعلاتن
 مفعول
 زار عاش
 فاعلاتن
 مفعول
 تاده سینه
 فاعلاتن
 مفعول
 داش هزار
 فاعلاتن
 مفعول
 قورش
 فاعلاتن
 مفعول

(مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلاتن)
 (بیت)
 رضیم قیل نیم ننگاهک تک اولسون بر اشناق
 نه خوش دلکله اولدی یار افاقک یک مر حباتق
 (تقطیع)
 آشناق
 فاعلاتن
 تقناتک یک
 مفاعیلن
 (۱) (مثنیٰ مکشوف مقصور عروض و ضرب)
 (بیت)
 نه خوش موسم بهار و هم طرف جویبار
 واروب آنده اول ننگار صورار جام خوشکوار
 (تقطیع)
 جویبار
 فاعلاتن
 صورار جام
 مفاعیلن
 (۲) (مثنیٰ مکشوف محذوف عروض و ضرب)
 آلوب دسته ساری صون عشاقه ساقیا
 کیدوب زک غم الم کوکل تاوبله نسیا
 (تقطیع)
 ساقیا
 فاعلاتن
 کوکل تاوب
 فاعلاتن
 (۳) (مثنیٰ اخب سالم عروض و ضرب)
 (بیت)
 ساغری
 فاعلاتن
 کیدوب زک
 فاعلاتن
 غم الم
 فاعلاتن
 (۴) (مثنیٰ اخب سالم عروض و ضرب)
 (بیت)
 آلوب دسته
 فاعلاتن
 کیدوب زک
 فاعلاتن
 غم الم
 فاعلاتن
 (۵) (مثنیٰ اخب سالم عروض و ضرب)
 (بیت)
 آلوب دسته
 فاعلاتن
 کیدوب زک
 فاعلاتن
 غم الم
 فاعلاتن

ای تکرار
فَاعِلَانِ

ارد چو روق
مَفْعَلَانِ

(۸۱) (مرجع مطوی مخبرون موقوف)
(بیت)

حسرتک ایله ای ماه
قَبْدِی نَیْجِه دَل آه واه

(تقطیع)

له ای ماه * قَلْدِیْجِه
فَعُولَانِ * مَفْعَلَانِ

(بحر مضارع)

مضارع لغنده مشابهت معانستند و اصطلاحاً حیده بر بحرك اسمی اولوب
اجزای بین العرب ایکی کره (مضاعفین فاعلاتن مضاعفین) و بین العجم
ایکی کره (مضاعفین فاعلاتن مضاعفین فاعلاتن) دن عبارت بولمسه دیور
وجه تسمیه سی اجزاسنک اولزده و دمج و بولسا نر و تدفیر و قه تبدیل
اولده قده بحر رمله مشابه بولمش و بالذات مجموع سیدر اوزرینه تقدیم اولده بحر
تدبیر و لسی جهته مضارع دینلدنر که اون ایکی نوع یقی شامل اولوب بولکنده
اجزای اصلیه رینه اعتبار اولموش مکشوف اولورق استعمال اولور
(اجزای بحر مضارع عرب)
(مضاعفین فاعلاتن مضاعفین) (۲) دفعه

سنک عشقک
مَضَاعِلَانِ

ولر ایکن دل
فَاعِلَانِ

سنک عشقک و لر ایکن دلدار
نه ممکن غیریه بولموش کام اولوق یار
(تقطیع)

ده ای دلدار
مَضَاعِلَانِ

ری به یوکو
فَاعِلَانِ

مضاعفین
(اجزای بحر مضارع عجم)

باغ دله اوله اولی تشریفک جانا
اولدی قده و مگله منل و خات ماوی

(تقطیع)

اوله اولش
فَاعِلَانِ

اولدقده
مَفْعَلَانِ

(۸) (مدیس مطوی)
(بیت)

وریه صیاسن بولکون اولوی کلی
قَلْدِیْجِه مَعَطَرِ اویار چوجان و دل

(تقطیع)

سن بولکون او
فَاعِلَانِ

قَلْدِیْجِه مَعَطَرِ
مَفْعَلَانِ

طراویار چو
فَاعِلَانِ

جان و دل
مَفْعَلَانِ

(۹) (مدیس مطوی مقصود عروض و ضرب)
(بیت)

داغ دروغ کوریده جانم
ایندی بولموشم اونو بام

(تقطیع)

سَم کوریده
فَاعِلَانِ

جانم
مَفْعَلَانِ

کره رحمو
فَاعِلَانِ

(۱۰) (مرجع مطوی موقوف)
(بیت)

یردی چو روت به سار
لوش می ایت ای تکرار

داغ دروغ
مَفْعَلَانِ

خوبانم
مَفْعَلَانِ

(تقطیع)

وس دامانی خیلده ایدی اشته والله کرامت کیدر
سولنور دلمه بلای مہم مکر اول غمزہ می آفت کیدر
پاک دامن پتہ دلداده اولان عین ارباب ریاضت کیدر
عفتہ درہ درونی یاقق عبد قرابندہ ضیافت کیدر

(١٤) مربع مخبون (

(بیت)

ارابوب چون سنی بولمز
او کوکل معقبہ اولمز

(تقطیعی)

ترولمز فعاتلن
فعاتلن فعاتلن
ارابوب چون سنی بولمز
فعاتلن فعاتلن

اشته بولوح بحركه دخی اجزایك اتفاقی جهتله دائره آتیه داخلنه آنوب افاعلی
یعنی (طول) دن مفاعیل و (بسط) دن مستغفلن و (مند) دن فاعلاتن
اجزای جلب اولدیفندن اسمته (دائره مجتبه) دیش و دائره مد کوره اشبو
(بنار دل بر برینک آتشی عشقیه کلخندس) مصرعی اوزره ترتیب ایشلدی که ذکر
اولان مصرعک اگرچه بحر هزجه تطبیق ایلدی مراد بیور بیور ایسه عادتاً
تخریری وجهله (بنار دل) لفظندن باشلانقی اقتضا ایلر

(تقطیعی)

بنار دل بر برینک آتشی عشقی
مفاعیلن مفاعیلن
مفاعیلن مفاعیلن

صورتده اولوب فقط بحر رجزون قرائت ایدیلور ایسه مذکور مفاعیلن جزوئک
سبب اولندن بدأ ایدوب (عیلم) مفایعی (مستغفلن) اولوب مثالی اولان (دل
بربری) لفظندن ابتدا تقطیع ایلدیر که

دل بربری نک آتشی عشقیه کل
مستغفلن مستغفلن
مستغفلن مستغفلن

اولور اگرچه بحر رمل وزندہ اوقونقی استیلور ایسه او صورتده یه مسبق الذکر
مفاعیلن جزوئک سبب اخرندن بدأ ایلر لن مفاعلی یعنی فاعلاتن اولوب مثالی
بولنان (بربرینک) کلخندس باشلوب

(اشبو قطعه سهواً باز له دیوب کجایش اولدیندن برجه وضع اولمشدر)

مکتب عشقده معلم مجنون ربیسرده هنوز افلاطون
اوله سرمست خراباز که مره اولمز بزه کنج قارون
منصب قیس مکر مژده ایدر بوس ایدیوب بایمی ایشخیرجنون
متصل سافر سرشار کچی طولدی دردکه درون و بیرون
حسرت روی عرفنا کلک اله سینه بر آتش ودیم طولونجون
شیوه قامت دلداری کچی خوشدر طبعه کلام موزون
فتنا اله تعلم عشقی مکتب عشقده معلم مجنون

(۱۳) (سدس . سالم صدر و ایجا . مجنون خوشوها و مجنون مخدوف عروض و ضرب)

(بیت)

سوله جانا که جهان جانی مسک
بوخسه بوخسنله جانی مسک

(تقطیع)

سوله جانا که جهان جا
فعلاتن فعلاتن

نمسک
فعلاتن
بوخسه بوخسنله جانا
فعلاتن

(جناب و صفت)

جورار عانقه عادت کیدیر غیره لطف اینه طرافت کیدیر
فرتک روز قیامت کیدیر وصلتک مژده چنت کیدیر

(۱۲)

کریمه
عاشق قانی
فعلاتن
فعلاتن
(جناب و صفت)

بت نورسم نمازه شب و روز راعیا اولمش
بونه دندرد الله بته مجیده و جسا اولمش
اشوقبول طاعت اکا و یرمش اوله حالت
که قلوب اهل حاله حرکتی خادیا اولمش
فرج کوروب جفلسک حسنه داخل ایدر
نمعلک کیم اول بر بنک غلبه کانا اولمش
نه عجب کر اولسه عمندن دوغم و کونم برار
نظرم من اول بوزی کل نیجه کون که غایب اولمش
غم هجر در که آرزالم الله عشقی ذوقی
خلط ایلیش فصولی که وصاله طالب اولمش

(جناب و صفت)

نه بیان حاله چرات نه فغانه طاقم وار
نه رجای وصله غیرت نه فرقه قدرتم وار
یا نه غمی حسرت کندن کیم غمی القکندن
هله درد فرقت کندن سکا یک شکایتم وار
نیجه ایم آه واقفان بی یاره کجندی یاران
کدام ایتر اولدی جانان و کالیک ساقم وار
چکرم غم نه چاره کیمه م مجیم وار
یا کیلوب برایش ایتیم شوق قدر قیاحتم وار
بکا یا بچون طار لاش طوایم فراسم وار
کیمه بر یره وار لاش اوراده بری صار لاش
کوره بوردن لاشه اشبه هر کیم کورسه بدیدی به
بری کل که سکا کی مده چی چوق حکایت وار
اینا اولمش عین شربت کونکل ایتا ایتدی غایت
ایدهم تحمل ایت اوریم حرارتم وار
اومه اشته بکا نسبت ایدور سنکاه ایت
بکا و صفا چه سحبت سنکاه عداوم وار
(۱۲) (سدس سالم صدر و ایجا مجنون خوشوها و مجنون مقصود عروض و ضرب)

(بیت)

اول نه رخسار او نه زلف اول نه جمال
اول نه خوش خط بونه مل لب نه بوخال

(تقطیع)

اول نه رخسار
فعلاتن

رونه زلف
فعلاتن

بونه مل لب
فعلاتن

اول نه خوش خط
فعلاتن

فعلاتن
(جناب و صفت)

بئی اعیار الله همیزم ایتک
دوزخه عین شفاست کیدیر

(بوس)

مانم ، پوسه قند دهن دلداره عشق پوشرت حماضه دادلدردی بنی
 بن دخی خال لبك او همدن اول میل ایدی بو کوکل بادهوا باده قراندردی بنی
 صارور باشم دلداده دیوانز ایدی چوره سنده اویلائی او یلاندردی بنی
 نوله ترک ایلم ایسم یاریده یارایمیه فلنك محنتی دنیادن اوصالدردی بنی
 کوروشوردم به اغیار ايله واصف اما زور بازوی غم یاره طیللدردی بنی

(دیگر جناب واصف)

دیهم سینه یراقی سمنن کیبدر یاسن بلکه اوکل نخل سمنن کیبدر
 زلی سابل دهنی غنیه ترساقی سمنن سیمون طرفه دک هریری کاشن کیبدر
 چشم و ابرو و رخ و لعنه سوز یوق اما ایچارنده به خال سیمی بن کیبدر
 نجیب دوشمه دلدارک الدن مرات حسنه میل و چمنده اوده بن کیبدر
 رنگ و روی کلی تر پشه نه زجت چکیم کل بنم یلیدیم ای غجه دهن سن کیبدر
 تم دو کرب طوقه عشاقی نم حاجت ای شوخ صد مرغ دله خال رخک ارزن کیبدر
 طاشق استرک اکرو واصف زار ايله کورش به اول ساره نسبت براز اهورن کیبدر

(دیگر جناب واصف)

وعد صیدیمی بوس لب و گردن میمش لطیف عاشقنه بردن یکی بردن میمش
 لذتندن اریندی قند لبی انزومه صورت اول ماه وشک لعلی شکر دن میمش
 میمی دوشمن اومستانه نگاهک میل نشه مجلسده بو اخشام او خبردن میمش
 لب بیده بوشب اول ماهی بالقر کوردم بنه آیا کشتی صید لردن میمش
 چکوب چکمه دون بندگی وونی می سبب به ای مه بز یوتیه او خردن میمش
 نه نیاز ایدی اثر کافره نالشک و نه آه بلم آهمنی دلی سخت چخردن میمش
 الیور نقد دلی اول پری سیمین یوخسه مصرقی میرک پدردن میمش
 تیه مائلدر عجب وصف او خوبان قم شعر وانساده بو عطلده هنردن میمش

(١١) (سمنن مشکول سالم عروض و ضرب)

(بیت)

نظر ايله نازینم دل زاره کاه کاهی
 کرم ايله عاشقان قناره قبل نکاهی

(تقطیعی)

نظریله نازینم دل زاره کاه کاهی
 فاعلاتن فاعلاتن

قل نظر جانب عشاقه که ای صاحب ناز
 کلور حالی عرض ایتمکه هب اهل نیاز
 (تقطیعی)

قبل نظرحا نوب عشقنا نه که ای صاحب ناز
 فاعلاتن فاعلاتن
 کلور حا لئی عرض ایت مکه هب اهل نیاز
 فاعلاتن فاعلاتن

(١٠) (سمنن مخبون سالم صدر و ابتدا محذوف عروض و مقطوع ضرب)

(بیت)

یتدی جورک دله جانا غمراه رحه ايله بکا
 نازینم باشور بوجسه ادا استغنا
 (تقطیعی)

یتدی جورک دله جانا نوله رحه ای اهل بکا
 فاعلاتن فاعلاتن
 نازینم باشور یون جسه ادا اس
 فاعلاتن فاعلاتن

(جناب فضولی)

پینه داغ جنون ایچره نه اندر بتم دیری اولیقه لبسم بودر اولسم کفتم
 جانی جانان دیش ویرمک اولوز ای دل نه نزاع ایلم اول نمسکدر نه بنم
 طاش درآهم اوقی نهید لبک شو قندن نوله زینور اوینه بکزه سه بیت المرم
 طوق زنجیر جنون دایره دولدر نه رواق بنی اندن چهره و ضعف تم
 بو نماده کیم اول شمع ايله هم صحبت اولم دود آه ایتدی دوم تک کوئی نارینم
 موج ايله کرکلی ای لشک قویار ایدن ناله ايله باشم اغرتدی بو بهیار بنم
 چشمش اول شیخ بو کون دو کله قانک کوره تک کیرمه ای کوز کرم ایت فاقه زهار بنم
 ای فضولی درود یواره غم یارمقدن شاهد حال دلیدر در دیوار بنم

(جناب واصف)

شمع وش بزم محبتده ایللدردی بنی
 فهم ایدوب نشه نیاه عشق اولدیم
 صودی باقوت لبک اغریه ایللدردی بنی

(جناب واصف)

سرو رفتار کبی دلمویدر جنبش قدکی افار صوبویدر
 رنگ رو کیمی کل خوشبویدر سنبل زلفکمی پوشبویدر
 دانه داغ ناز حسرت کوزدمم هب سنک شسته گلده رای غنیمم
 کاستان عارضه کنده خم بجم سنبل زلفکمی پوشبویدر
 مویا سکه ادوب بند عالی بغلک برومی ایله یک آدمی
 سوبلیوب حل الله باری شهیمی سنبل زلفکمی پوشبویدر
 مست اوایا چید قه اول سیمین تی صاور آله طوشانی کورن سنی
 صاردی غایت سودم اکا دایت بی سنبل زلفکمی پوشبویدر
 ابروانک سیرایدوب واصف مثال وجهی وارو پوزدن ابرسم سوال
 باغ رخسار زده ای نوس نهال سنبل زلفکمی پوشبویدر

(۸) (مثنی مخبون سالم ابتدا)

(بیت)

نیلم اول کولکی که سنسر اوله ای شوخ پسندم
 نیلم اول کوزی کورم سه سنی آه افندم
 (تقطیعی)

نیدول کولک ل که سنسر اوله ای شوخ پسندم
 فعلاتن فعلاتن
 نیلم اول کوز کورم سه سنی آه افندم
 فعلاتن فعلاتن

(جناب فضولی)

وه نه قامت نه قامت نه شاخ کل زردر نه بلاد نظر اهلینه نه خوش مد نظر در
 کوز بویدر که کوکل مانگه خبر کیر اندن طوبه بالله آنی ای اشک نجیب راهگذر در
 نه کهر بولسه بکسیر باقور باز به دریا غالب کم اکا مقصود دیشک کبی کهر در
 عشق عینی بیلوسن هدای زاهد خود بین هنرک عیدر اما دیدنگ عب هنر در
 سنک کرچه بیاملر انی ترک ابله بالله که تعقل سنکدن دخی البینه بتدر
 آخر اولر نیمم کوز یاشی آقرسه همان که دمامد اکا امداد قیلن خون جگر در
 سرسری باسینه قائم عشق طر قنه فضولی احتیاط الله که غایبه خطرناک سفر در

(۱) (مثنی مخبون سالم صدر مخبون مقصود عروض و ضرب)

(۶) (مسند مقصور عروض و ضرب)

بولدی مس زونی مس
 فعلاتن فعلاتن
 (بیت)
 طوبدی دل بوی کل رخسار یار
 اولدی جمله عقل و فکری تارمار
 (تقطیعی)

طوبدی دل بوی کل رخسار یار
 فعلاتن فعلاتن

اولد جمله عقل و فکری تارمار
 فعلاتن فعلاتن

(شرق)

مشکل اولدی سوزیم ایتک نهان سینه دن چیمش وندسی آه فغان
 کرچه اولم جوهر لایق بن همان یاندم انصاف ایله ظالم الامان
 ایلدی کوکل خیالک حسب و حال یانگه اشکله ایشدم عرض حال
 بر طرفدن ایتدن عرض و جمال یاندم انصاف ایله ظالم الامان
 وارمی اذنگ کل جالک کورمکه خاکبایه کلدی دل یوز سورمکه
 کرچه قصداک بنده کی اولدرمکه یاندم انصاف ایله ظالم الامان
 مرحمت ایتیمسک نالنده نه بر دم لطف ایله افندم بنده که
 جان فنا عالم فنا بر خشنده یاندم انصاف ایله ظالم الامان
 (۷) (مسند مخدوف عروض و ضرب)

(بیت)

قالسم یاردن جیبا چون زندهم
 بوکندهن تا ابد شومسندم
 (تقطیعی)

قالسم یار دن جیبا چون زندهم
 فعلاتن فعلاتن
 بوکندهن تا ابد شومسندم
 فعلاتن فعلاتن

ای فضولی بولم رنگ ریادن برصف
 توله که میب و رنگبیه می کلفه در
 (دیگر جناب واصف)
 یاریله آتش مکان اوسیده کلشنر بکا
 لکن آتسز کلشنر علبده کلشنر بکا
 شوله ما بوسم کوزیده بوق صفای کلستان
 اولهده اشکم بولام چشم سوزنر بکا
 هر طرفدن بخت بینادهده دشمنر بکا
 آه دلسوز نیازم ایتمی حیفا اثر
 زم ایکن اغیاره یارک قلبی آهندر بکا
 دست جور که کانوش کشمکنده قالدن
 تیر آسا آیلوب دور اولوق آهندر بکا
 سوز هجر انکله جانا داغ داغ شوبله کم
 حسرت طرف نکلهک آتش افکندر بکا
 قالدی واصف تحمل یار ایسه ایتر نکله
 کوشه فزوت آکچون شمسی مسکندر بکا
 (دیگر جناب فضولی)
 فقر ملکی تخت وعالم ترکی افندر بکا
 زلف ور خساری خیالیه ندر حالک دیک
 شکرلله دولت باقی مسیردر بکا
 حور وطوی وصفای واعظو کون آرایله کم
 اولیم کیم کیمه کوندوز بیدر بدر بکا
 هدم اول طوی خرام و حور بیکدر بکا
 آردنای شمع چیق بر کوشه طوکیم بو کیمه
 زم بر خورشید طلعتدن منوردر بکا
 ویدی باد صبح بر خورشید طلعت زده سک
 شمع وش ده کم اودم اولک مقرردر بکا

راهداسن قیل توجه کوشه مجراه کم
 ای فضولی جمع اولور بیوسته ایل نظارمه
 قباله طامت سخ ابروی دلبردر بکا
 عرصه دشت جنون صحرای محشردر بکا
 (مربع)
 (بیت)
 اکشفا ایلدی کاهی
 بنده قیلک تکاهی
 (تقطیع)
 آکشفای زدکاهی
 فاعلاتن فاعلاتن
 (جناب داصف)
 بنده نعل سک تکاهی
 فاعلاتن فاعلاتن
 بر بت بوسمه ادايه مائل اولدم باقی صفایه
 میلی بوق اصلا فایه بیلور چور و جنایه
 فرصت ال ویردگده تنها برمه کل نوش ایت می اما
 پاکوب بر جام صهبا صوغه بندن ماصدایه
 وار ایکن بوزیه الفت اولامق لایتمی وصلت
 بنده بوق بوخسه مروت بنده خواهش بی نیایه
 صاقیوب بر نیم تکلهک عاشقک آورسک آهک
 چیغلی زلف سیاهک اوردی سنبلار قرابه
 واصفک همج صوره حالک یک هجرت غیری سؤالک
 مکنی وارسه وصالک بوق دین کل بر رجایه
 (۴) (مدس)
 (بیت)
 باب لطفک دمبلم جانا آکفاد ایت
 بوقل مجزوفی مسرور شاد ایت
 باب لطفک دمبلم جا آکفاد ایت
 فاعلاتن فاعلاتن

بذل زار
مفعول

چوخوش کورد
مفاعیل

رناوشک
مفعول

لطفله
مفعول

(۹) (مئن مطوی بخون تقطوع عروض و ضرب)
(بیت)

سروی دین اوقینه چوق غلط ایتم جانا
قنده ویرلدی عرعرو سنده کی بوخوش رعنا
(تقطیع)

مش جانا
مفعول

سینه کبر
مفعول

خوش رعنا
مفعول

اوقدنه
مفعول

چوق غلط
مفعول

دعرعو
مفعول

قنده ویرل
مفعول

سروی دین
مفعول

(۱۰) (مئن مطوی و تخاف اجزای مقابله)
(بیت)

کرم ایروب برکجه جک بنده نه ایسک کدوری
نه خوش اولور خاشدل زاره قیلک نظری
(تقطیع)

سن نظری
مفعول

کرم ایروب
مفعول

بنده نه ات سن کدوری
مفعول

نه خوش اولور
مفعول

خانهدی ل زاره قل
مفعول

ایروب مصرع نایبک اوچنی بهی بیتک بیخی اجزای مفعول کلجک
ایکن مفاعیل کلشدر
(۱۱) (مدی مطوی)
(بیت)

سن کچی برداختی دلاک یاریسی وار
حاله رحم ایتمکه دلداریمی وار
(تقطیع)

سن کچی بر
مفعول

داختی دلاک یاریمی وار
مفعول

تلایسه
مفاعیل

چکرشما
مفاعیل

بودل موب
مفعول

دره تخمک
مفعول

(جناب باقی)

مشکل امش که در با طفل واه داستان اوله
عاشق زار بیلا پیتر اوله ناتون اوله
یا تمه یمن اول بری نسیدی قدر کوهری
طالب اوله بودملای بولیه بر زمان اوله
کوش طویوب منافقه جوری تو یار سادقه
دلبر اولدر که عاشقه مشفق مهربان اوله
خیل شرار نار دل چند نجومه متصل
بوله قاورسه شوله بل کو که عیقران اوله
باقیه ساقیا فرح ویرک فنا بواه زح
شولمی صونکه برقدح پیرایجه نوجوان اوله
(۷) (مئن بخون مطوی عروض و ضرب)
(بیت)

فراق الله جانب شوخه هر سحر چون کیدرم
اودم دل خائ یار الله تسلی ایدم
(تقطیع)

لا ایدم
مفعول

جانبشو
مفعول

چون کیدرم
مفعول

راه تسلی
مفعول

خانسیا
مفعول

اودم دل
مفعول

فراقه
مفعول

(۸) (مئن جزو آخر خنوخون و باقی مطوی)
(بیت)

قیسه آکر در ده دوا و یا خود اولدرسه او یار
لطفله قهرک اوشک چوخوش کورد بودل زار
(تقطیع)

دره دوا
مفعول

ویا خودول
مفعول

دورسه او یار
مفعول

قلسه آکر
مفعول

(اضاده)

(۴) (مسدس مقطوع عروض و ضرب)

(بیت)

ای نازنین رحمتیله شادایت باری
بن عاشق دختیله بیاری

(قطف)

رجگله شادایتی
مفتعل

ای نازنین
مفتعل

بیاری
مفعول

دختیله
مفتعل

(ایات مزاحف)

(۵) (مثنی مضوی)

(بیت)

تاکدل آینه صفت جمله بر روز ورسک
دیده جان الله اودم روی وصالی کورسک

(قطف)

پینه صفت جمله بر روز ورسک
مفتعل

تاکدلا
مفتعل

لی کورسک
مفتعل

روی وصا
مفتعل

دیده جا
مفتعل

(جناب کالانی)

(بیت)

کلر الیدی لایه آقوشه هزار اورکک ایلی
شمسلی او پروز هما عاشق آق بابلسیدر

(۶) (مثنی مطوی مجنون عروض و ضرب)

(بیت)

چروش خروشه کلدی چون موج بی بلا نینه
درد و غمک چکر شها بوند میتلا نینه

(قطف)

بلا نینه
مفاعیل

شکلدی چون
مفتعل

چروش خرو
مفتعل

برم غمده جان و دل یالیدی یالیدی ساقیبا
دیرت الی سور آیتک مجلده یاران نشنددر

جانا زلال وصفی اغیار اومار عشاق اومار
آب معاب رجته کافر مسلمان تشنه در

کریان اولیوش نولا صحرا به سالسه باقی
مجنونک آب چشمه خاک بیان تشنه در

(۲) (مسدس مجزوی)

(بیت)

کوردم سکا ای غنجه فم شمدنکرو
کلم سنگه بردخی هیچ روزو

(قطفی)

شمدنکرو
مفتعل

کوردم سکا
مفتعل

له بردخی
مفتعل

هیج روزو
مفتعل

(۳) (مربع مشطور)

(بیت)

مفتونیم بر دایرک
سکین دل سین ریک

(قطفی)

بر دایرک
سکین دل

سین ریک
مفتعل

مفتونیم
مفتعل

(جناب واصف)

دون سن باقوب بدن یکا سویله نیچون کولک یکا
غایت کورضدم بن سکا سویله نیچون کولک یکا

کورده سن سین تی بن شبه یوق سودم سنی
سن چونکه سوزسک بی سویله نیچون کولک یکا

یاقسی بی ناری نار فریق کار ایندی جا به اشتیاق
اواسدی یکا غایت مرای سزیه نیچون کولک یکا

(مسدس)

اول بولمىچى خايتىندىر . اون بىش نوع بىقى وارد
 (اجزاي بخر رجز)
 (۱) مستغملن مستغملن مستغملن (۲) دفعه
 (بيت)
 بالفتاكت اولدى بىكون بىكا اى مهلقا
 آيسىب نولدى بوكا حالا مراق اولدى بىكا
 (تقطيعي)
 بالفتاكت اولدى بىكون بىكا اى مهلقا
 مستغملن مستغملن مستغملن
 آيسىب نولدى بوكا حالا مراق اولدى بىكا
 مستغملن مستغملن مستغملن
 (لجناب بىقى)
 بولچوردى كاسه در هر صبح مهر التون از
 وصف جبالك يازمه جانا كركر حل زر
 بىنى آچتى يان ايق ابدالك اولمشدر كىش
 برده آرام اىلر شوقكله دىباي
 هرغىبه دست شاحده برنامه سر بىستدر
 بلبل اورمرك آچله ضىمنده مقصودك سىز
 بانك مطرا سنبلى باشلر آچانامه چىن
 كوردكچه انى صانورم برىز با لن چوزد
 چوق ناتوانى اىلدى بىقى نوانكر لطف شاه
 عشقائى قاف همى بىسلر هزاران زال زر
 (لجناب باقى)
 آب حيات لعلكه سر چشمه جان تشنه در
 سون جرعه جام لىك كآب حىوان تشنه در
 جان لعلك ارزوبار اچمك اچون استرقائى
 يارب نه وادىدر بوكم جان تشنه جانان تشنه در
 جانا زال لعلكه محتاج تنها دل دكل
 خاك اوزره قىش خشك لب درى ان تشنه در

(رباعى) (۳)
 پىلارنىم اى جانان سن ايله نظر (۲۱)
 اولدكده مزامم اوزره كل ايله كدر (۲۲)
 آگاه اولمىك تاچمه حال دل ريش (۲۳)
 كور چهرى كالود بىخواب بىكر (۲۴)
 (تقطيعي)
 سن ايله نظر
 مفعول فعل
 اولدكده
 مفعول مفاعيل
 مزاموز
 مفاعيل مفاعيل
 رىكل ايله
 مفاعيل فعل
 بىكار
 مفاعيل
 نهمى جانا
 مفاعيل
 بىكار
 مفعول
 آگاه اولمىك
 مفاعيل
 چه حال د ل ريش
 مفاعيل مفعول
 كور چهره
 مفعول
 بىكار
 مفاعيل
 بىخواب
 مفاعيل
 بىكار
 فعل
 اولوب اوچى رايىك دىخى يت اولك صدرى وابتدا وجز ثنائى اذرب وجز
 نائسى سالم وجز سادى مقبوض وجز سائى مكهوف وعروض ايله صرىبده
 بچوبدر . ويت نائىك صدر وابتدائى اذرب وحشورك جلهسى مكهوف
 وعروضى اهم وصرىبده بچوبدر
 (بخر رجز)
 رجز) رالك وچىك قىمىز ايله انىمنده اضطرار و ذرمكه دىز واصطلاح
 عروضده اجزائى سكر كره مستغملن دن عبارت بىخره اطلاق اىلدى .
 وجه تسميه بى قول خلبله كوره اجزائىمنده اضطرار اولمىقندن بىنى جز ورنىك
 اولمىكده ايكى سبب خفيف اولوب سبب خفيف ايسه بىخره ك ايله برساكندن مركب
 بولمىقندن تلفظى مضطرب اولوب (رجز) دىلدى وبعضى غنديلده
 اكثر يا عرب اشوبهرى مشطورا ايلدىكىندن اجزائى نئنه اوزر بىه قالموب ابل راجزه
 تشبه ايله (رجز) دىلدى دىمشلدر . زىر عرب ابله عضوبىه بىعلت عارض
 اولوب وصرىبده اولسه اكا (رجز) تشبه ايلدىر . وىخره رلك اوزر بىه قىمى
 اشاعىده دايره بى فكى بىخنده يان اولمىقنى اوزر بىخىر كورك اجزائى هرچك
 اجزائىنك ايكىنى ركسندن ورمل اوچىنى ركسندن منفك اولوب رجز روملدىن
 (اول)

رام غم ایچره قه ظلمات
 فاعل مفاعیل مفعول
 اولوب بوسورنده اشوق قسم اذرب رباعینک بیت اولنک صدری وایتداسی اذرب
 وجزوتانی وسایبی سالم وجزوتانی اهرم وجزوتانی سادسی مقبوض و عروض ایله
 ضریبده اولدر بیت نایسنک صدری وایتداسی وجزوتانی اهرم وجزوتانی
 وسایبی سالم وجزوتانی مکفوف و عروضی اهرم و ضریبده اولدر

- (۲) (رباعی)
- (۱۷) پایک تویینه بوز سوزم شاها
- (۱۸) چکدم ره کردنی کوزه گیل آسا
- (۱۹) لطف الله قیل انفتاح تشریفه خرام
- (۲۰) کوهره طوناندی خانه دل جانا

سوردم ثنا ها
 مفعول فاعل
 چکدم ره کردنی مفعول فاعل
 لطفله مفعول
 قال نقا مفاعیل
 ت تشریفه مفعول
 کوهره مفاعیل
 طوناندی خه مفعول
 فاعل مفاعیل

اولوب اشوق ایکنجی رباعینک دخی بیت اولنک صدری وایتداسی اذرب وجزوتانی
 وسایبی سالم وجزوتانی اهرم وجزوتانی سادسی مقبوض و عروضی ایله ضریبده اولدر

(جناب یچی)

بردلده که عشقک اودی اوله پیدا
 هر قطره سی کوپاکه بر آتش یاره
 دلدله اوله می تاب چلاجه طاق
 اولیسه اگر مایه عشقک خنده
 بر جام اره به دم کله شاید ساقی
 عاشاکه سوا یانیه خاشاک آسا
 عشق آتشی کوز ایدمز هیچ اطفا
 اوار جهانه دوییمز کن جانا
 دنیبه صاریدی بوسوری صوبا
 دود خون دل شیشه پاک ایت یچی

کوردم شمدنیکه و کلوب خط رخنک
 جانمن ال یوم چون آخر حیفنا

(تقطیعی)
 چاردی ام ما
 مفعول فاعل
 کلوه لک مرهه
 مفعول مفعول
 کلوب خط رخنک
 مفاعیل فعل
 جانمن ال یوم
 مفعول فاعل
 چونا خرنی
 مفاعیل فعل
 کوردم شمدنیکه
 مفعول فاعل
 کلوه لک مرهه
 مفعول مفعول
 کلوب خط رخنک
 مفاعیل فعل
 جانمن ال یوم
 مفعول فاعل
 چونا خرنی
 مفاعیل فعل

اولوب بواوچخی رباعینک دخی بزخی بیتنک صدر وایتد وجزوتانی ونائی اهرم
 وجزوتانی سادسی اهرم وجزوتانی سالم و عروضی ایله ضریبده اولدر وایکنجی
 بیتنک صدر وایتداسی اهرم وجزوتانی ایله سادسی اهرم وجزوتانی مکفوف وجزوتانی
 وسایبی سالم و عروضی محبوب و ضریبده اولدر

قسم اذرب رباعیت

(رباعی)

- (۱۳) کلزاره خرام ایتسه اول سیم اندام
- (۱۴) پای انداز قاتی اولور بونا کام
- (۱۵) طاغنه اکر زلتک رخساره او ماه
- (۱۶) ظلمات غم ایچره قاهه دل بی آرام

اول سیم اندام
 مفعول فاعل
 پای اندا
 مفعول مفاعیل
 زقاتی
 مفاعیل مفاعیل
 اولور بونا
 مفاعیل فاعل
 کلزاره
 مفعول مفاعیل
 خرام ایتسه
 مفاعیل مفعول
 اکر زلتک
 مفاعیل مفعول
 رخساره
 مفعول مفعول
 او ماه
 مفعول مفعول
 ظلمات غم ایچره قاهه دل بی آرام
 مفعول مفعول
 مفعول مفعول

(طلالت)

و دیگری اخیز در که به جز اولی مفعول واقع او ان ایشسر نوع بدلی
 اولوب جمعی بکرمی درت نوع اولو که هر قسمی بیان ایچون تفصلدن احتساباً
 اوچر برایی تریب اولمشدر « روایت اولور که مفعول بن لیت صفار که دیر عجمده
 خلفای عباسیه اوزر به اینا خروج ایند بومکه در بر محبوب فرزندی وار ایچی
 زیاده سوریادی بر کون برآمده چو چقدر ایه چوره راقه جو زاونشار و بدری
 دخی آ فی سیرایادی چوچی هر بار چقوره سکر جز آثار بدسی ایچو و برسی
 طیار و چقار بو حال ایه چوچی ما یوس و محزون اولوب تکرار بر دخی آتدعنده
 به بدسی ایچو و شوب و برسی گناره چقار ایکن کیور و اولمشدرتی چشوره
 دوشراوم امیر زاده ز یاده سو شوب سرور و نشاطندن (غلطان غلطان همی رود
 تالب کور) کلام موزونی برادایدر . بولام بدری یعقوبه غایله خوش وصفنا
 کلد گده وزرا و فصلاسسه بیان اله انر دخی بو بر شعر وضنددر دیو تقطع و تحقیق
 ایملکر ز بهیجر هر جنک مغر طاعتدن اولدغنی بولوب مقابله بر مصرع دخی علاوه ایه
 بنه ابلاغ بنیدیلر و نظمدند کال فصاحت و لطافت کورد کلدنه کاموزان بریت دخی
 ضم ایوب (دو بیت) دیدیلر . واقع نظمی جون و بر دلدلر اولدغندن (زانه) و چار
 مصرعی حاوی اولغله (رباعی) نسیمه قلدیلر « اکثر افضل اوریعی انشاسیه مفعول
 و غایت لطافتدن ایکی بیت ارز زینه اختصار ایوب ز یاده منی قبول بومر ما مشدر
 اصحاب طبیعت بو وزن اوزده بر طاقه مسر بخش و دلکش الحانات انشاد ایوب
 اجنه (زانه و بسته) و کتده سنه (دو بیت) تمبیر ایلدیلر

قسم اخرم

- (۱) مقصود قیلقدیر ای طرفه نکار
- (۲) هر ساعت راهگده شیرین جام ایثار
- (۳) خون افشانی چشم غمرو بتر
- (۴) کوستر روی وصالک ای غنچه دار

(تطبیعی)
 مفعول مفعول ای طرفه نکار
 مفعول مفعول هر ساعت راهگده
 مفعول مفعول شیرین جام
 مفعول مفعول خون افشانی
 مفعول مفعول چشم غمرو بتر

خونفشا
 مفعول مفعول نی چیش تم غیرو
 فعل مفعول کوستر و
 بی وصا مفعول فاعلن
 لنی غنجه مفعول فاعل
 عذار مفعول فاعلن
 اولوب بصور گده اشور باعینک بیت اولینک صدر و اینا و جزو نایسی اخیز و جزو
 نائی و سادسی اخیز و عروض ایه ضریبده اهتم در و بیت نایسک صدر و اینا
 و جزو نایسی اخیز و جزو سادسی اشته و جزو نائی اخیز و جزو سادسی مکدوف
 و عروضی محبوب و ضریبده اهتم در

- (۴) (رباعی)
 (۵) کلشندن کشت ایلرکن لاشک افشان
- (۶) کل بویک عقلم آلوب ایسدی حیران
- (۷) نغمه سنج کلراری حسنگ اولیجی
- (۸) جمع اولدی باشمه و حوش و مرغان

کلشندن مفعول کشتیلر مفعول کن اشکاف شان
 مفعول مفعول کل بویک عقلم فاعل
 مفعول مفعول کلراری ایجی مفعول
 مفعول مفعول جمع اولدی فاعل
 مفعول مفعول باشمه فاعل
 مفعول مفعول فاعلن

نغمه سنج مفعول کلراری مفعول
 مفعول مفعول کلراری مفعول
 مفعول مفعول کلراری مفعول
 مفعول مفعول کلراری مفعول
 مفعول مفعول کلراری مفعول
 مفعول مفعول کلراری مفعول
 مفعول مفعول کلراری مفعول
 مفعول مفعول کلراری مفعول
 مفعول مفعول کلراری مفعول
 مفعول مفعول کلراری مفعول

- (۹) کلهی زلفک درد اچاردی اما
- (۱۰) کلهی لعلک مرهم ایدردی جانا

نصل یا واز کیم
 سودیکم بر جوادلر
 نصل یا واز کیم
 سودیکم غنجه قدر
 نصل یا واز کیم
 سودیکم طاتی دلی
 نصل یا واز کیم
 سودیکم سلم عرض و ضرب
 (بیت)
 مہجور وصال اولدم
 مشهور رجال اولدم
 (تقطیعی)

رجال اولدم
 مہجور
 مفعول
 (جناب و اصف)
 وعدہ اینیایمی
 بن بولہ نیایمی
 کرم صراز بصولدی
 بن بولہ نیایمی
 رحم ایت دل نیاره
 بن بولہ نیایمی
 زوق ایله ب جوده
 بن بولہ نیایمی
 درد و غمہ بامالم
 بن بولہ نیایمی
 (رباعیات)

سندن اوصالیایمی
 چوره طیلیایمی
 قان ایله کوزم طولدی
 نولدی ایسه بکا اولدی
 ای دلبر مہپاره
 عشقکله دوشوب ناره
 اغیار ایله هر سوده
 قانسون مہ کوکصوده
 واصف نیچما اولور حالم
 رحم ایتریمسک ظالم
 (رباعیات)

انفا بیان اولدیغی اوزره بحر زنجیک اخرم و زارندن بزوع بیت
 استخراج ایشلدر که اکار باغی و دو بیت و تراہ دخی دیرلر ایکی قسم اوزرینه
 مقسم اولوب قسمین مذکور بندن بری اخرم در که جز اولی مفعولون

هرآن جو رکه اول
 عشاقک فاعلن
 (بیت)
 عشاقک عادت
 (تقطیعی)
 (۲۵) مسدس اخرم اشترخوف عروض و ضرب
 (بیت)
 رخسارک تازی اوج که وردی
 بر تیز اولدی بو چانه کوردی
 (تقطیعی)

رخسارک تار اوج کوردی
 فاعلن
 (۲۶) مربع مکروف مقصور
 (بیت)
 کل ای ساق کلام
 می وصلک قبل اکرام
 (تقطیعی)

کل ای ساق
 می وصل
 (۲۷) مربع مکروف مخدوف
 (بیت)
 کل ای ساق
 می وصل
 (تقطیعی)

کچوب طول
 فاعلن
 (شریقی)
 کچوب طول اولدم
 بی قورتار اولدم
 (تقطیعی)
 اچلدن
 فاعلن
 (شریقی)

سودیکم اینجه بلدر
 بکا طول اولدم
 (اصل)

(۳۹)

اول خال سیاه بلال و بلبل یاقوت بری بریسی مرجان
زلف سیرک مبارک اولسون ذی خلعت عینین کریان
ایروب شرفه سعید اولوردی قول اولسه اگر اولماه کیوان
باقی سوزی کبی جوهر ایلسون پرورده ادرسه کان امکان
(۲۲) (مسدس اذرب مقبوض مخدوف عروض و ضرب)
(بیت)

کور اشک عقیقک فشانق
لعل لیلک شهنشانی
(تقطیعی)

نشانی کوراشک
بنک شها عقیقک
فعلول فشانق
مفاعیل فعلول
(جناب نجی)

مجلسده طولی پیاله دوندی بر اویشیدی هلااله دوندی
سرکشده عشقک سرشکی دولابهکی زلاله دوندی
شبع رخکه طولاشده رق دل پروانه بی مجاهه دوندی
کوکله همیشه زلف پر بنج کرداب بی خیاله دوندی
زالک طایعدوب کرچه رقصه طاموس کشاده باله دوندی
جور ایلده رفیه دوندی کردونده اوید فعاله دوندی
فرهادی آرای کیتدی عچی کهناره وارنجه ناله دوندی
(۲۳) (مسدس اذرب اشتر سالم عروض و ضرب)
(بیت)

خوشنوم چون رخک کورم ای یار
لعلندن اولسه بر دخی کشار
(تقطیعی)

خوشنوم چون رخک
مفاعیل فاعلن
مفعول فاعلن

دخی کفشار
مفاعیل فاعلن
مفعول فاعلن

(۲۴) (مسدس اذرب اشتر مقبوض عروض و ضرب)

(۳۸)

کر قطع نگاه ایسه جانان
عاجز قاهه زارم ایله هرچان
(تقطیعی)

له هرچان له زارم
مفاعیل مفعول
مفاعیل مفعول
(۱۹) (مسدس اذرب تکشوف مخدوف)
(بیت)

کر قطع نگاه ایسه اوورس
عاجز قاهه زارم ایله هرکس
(تقطیعی)

له هرکس زارم
مفاعیل مفعول
مفاعیل مفعول
(۲۰) (مسدس اذرب مقبوض سالم عروض و ضرب)
(بیت)

جانا دل زاره صورته احوالک
تعریف ایدمز سکا آجوب بالک
(تقطیعی)

اجوب بالک زارم
مفاعیل مفعول
مفاعیل مفعول
(۲۱) (مسدس اذرب مقبوض عروض و ضرب)
(بیت)

هرآده کدا بتم چوس شاه
رد ایته قیوکنن ای شهذشاه
(تقطیعی)

شهنشاه زارم
مفاعیل مفعول
مفاعیل مفعول
(جناب باقی)

رخسار که خط صبر افشان عبد حبشیر آدی رخان

(اول)

(جناب الیلا)

هرشده بر دندروب الدار بی دکله بن اوشاشه طوغریسی بوچرخ فلیکله
 ال ماشقی قوینسه که ایم شتاده بوله بیلورمی یالکز ساده بلیکله
 الملاق دخی حتی کبی اولسه ایدی آه اوشوخک عجب فرقا اولورمیدی ملکه
 چکانه میدر اصلی رقیب ندر آبا کوردیم آتی سوق ایچوه بوگون کیدی الکله
 الا ایدم یار ایچون اغیاره مدار بن اوغراشم طوغریسی بوچرخ ولکله
 (۱۵) (مسدس مکثوف مقصور)

(بیت)

اولور ماه چمالکله دل افروز
 دخی ناز فراقکله جگر سوز
 (تقطیعی)

الورماه چمالکله دانروز دخی ناز فراقکله جگر سوز
 مفاعیل مفاعیل مفاعیل مفاعیل مفاعیل مفاعیل

(۱۶) (مسدس مکثوف مخدوف عروض و ضرب)

(بیت)

کوزل یوزلو کوزل خویونکارسک
 فقط الهه جفا رسمی طورتارسک
 (تقطیعی)

کوزل یوزل کوزل خویل کاسک فقط الهه جفا رسم
 مفاعیل مفاعیل مفاعیل مفاعیل مفاعیل مفاعیل

(۱۷) (مسدس اخرپ مکثوف سالم عروض و ضرب)

(بیت)

بر یوسه که دل استدی لهندن
 بیک تیغ بلایی بیدی چشمندن
 (تقطیعی)

بر یوسه که دل استدی لهندن بیک تیغ بلایی بیدی چشمندن
 مفاعیل مفاعیل مفاعیل مفاعیل مفاعیل مفاعیل

(۱۸) (مسدس اخرپ مکثوف مقصور عروض و ضرب)

(تقطیح)

هرشده ل درشده تله شویله
 مفاعیل مفاعیل
 مرغان شاهکده
 مفاعیل مفاعیل
 (جناب فطنت خاتم)

اجرای فسون چشم سینه مخصوص ایجاز میجا لب کلنامه مخصوص
 سیرایت هله کلای لطافتدن اول آفت بزجابه چشمن هممان اندامه مخصوص
 لطف و کرمی زمره اغیاره اوشوخک هب جوز و خفا عاشق ناکامه مخصوص
 یوق لذت کفنا ریشه سوز دایرک اما برینقه صفا وار هله دشمنانه مخصوص
 فطنت جم دور اندران دسته صا نه کیفیت صفا چک چانه مخصوص
 (۱۴) (منهن اخرپ مکثوف مخدوف عروض و ضرب)

* مثالی *

(بیت)

آسوده کوکل حال دل زاری نه بلیسون
 بی درد اولان عشاقی جگر خوری نه بلیسون
 (تقطیح)

کوکل حال دل زار نه بلسک
 مفاعیل مفاعیل
 بی دردو له عشاقی جگر خار
 مفاعیل مفاعیل

(جناب واصف)

له لک حسد اعلی ایله صوری دوشکدر کویا لب زینک تری یاقوت بوزکدر
 دعوی ایدم یوق دیو اما یاری وار ایسه ده قودردیه جک زیه کو جکدر
 طن اتمه اولور سوز دله بادی تسکین برقات دخی تی آتش هجرانه کورکدر
 فریاد گرفت اولسه ده دینه مؤثر نای دل تلاطمه نسبت نه دودکدر
 نشسته کوره مز مستی عشق بجازی بومیکده تک مجلس صهبایی سوزکدر
 انسیت اترکی بکا ایله تکلیف بن اهل طبعتم ای شوخ او هوو کدر
 مضمون نو ایت بونور لوح داننده وامهف تقدر واسه بیه اسکی کوزکدر

(جناب)

(لجناب یحیی)

آسیب خزان لایزال شمشک گل و گلزاری بلبلاری بو باغک هر دنده ایدر زاری
 پروانه لاری بزنگ جان تقدینی بالدردی اول شمع شب آرائک کرم اولده بازاری
 جان راه مجتهدین بروی جفا الدی اول رایحه دن بولدم بن خانه تجاری
 جسمه کی هر بر کرد فریاد و اینالمو عشق اوله ساکامطرب سوبلندی که اول تازی
 بیجاده ره عشقک بارینه تحمل بوق سر سزله ایشدر ای رحمتی چوقق باری

(۱۱) (مثنی مخدوف مکثوف سالم عروض و ضرب)

(بیت)

حنافدل بیاره کیروب خنجر و کلاک
 بر کره نگاه ایتدی بیارینه بوجانک

تقطعی

حیفاد ل بیاره کیروب خنجر ریز کلانک
 مفعول مفاعیل مفاعیل مفاعیلین
 دیوار دیمار نکاهتمه نکاهتمه
 مفاعیلین مفاعیل مفعول مفعول

(۱۲) (مثنی مقبوض مکثوف مقصور عروض و ضرب)

(بیت)

کوزکراودی دردکله جهان مال املاک
 که چیتدی هب سر شکر که کوزمدن ای وری پاک

تقطعی

کوزکل دردکله جهان مال املاک
 مفاعیلین مفاعیل مفاعیلین مفاعیل
 کچتدهب سر شکره کوزمدن کوزمدن
 مفاعیل مفاعیلین مفاعیلین مفاعیلین

(۱۳) (مثنی اخرب مکثوف مقصور عروض و ضرب)

(بیت)

هر شب دل ایدر شدت ایله شوبله برافسان
 مرغان شب اهنگ هب او اور خوفله نالان

کوکل حزن و جکرسوزو فراقه
 مفاعیلین مفاعیل مفاعیلین

(۸) (مثنی مخدوف مقصور)

(بیت)

بن اول حیران عشقم که کندمن خبر بوق
 بو دل بیهوش اکیچون دخی بروای سر بوق

تقطعی

بن اول حیران کندمن خبر بوق
 مفعولین مفاعیلین مفاعیل
 بوقل بهو شه کیچون دخی بروای
 مفاعیلین مفعولین مفاعیلین

(۹) (مثنی مکثوف و مخدوف)

(بیت)

رخک ماه بدر در قدک سرو روا ندر
 لبک راحت روحس کوزک آفت جاندر

تقطعی

رخک ماه بدر در قدک سرو روا ندر
 مفاعیلین مفعولین مفاعیلین مفعولین
 لبک راحت روحس کوزک آفت جاندر
 مفاعیلین مفعولین مفاعیلین

(۱۰) (مثنی اخرب سالم)

ای روح روانم ای شمع شب هیرانم
 سنسک ایدن آبادان اشبو دل ویرانم

تقطعی

ای روح روانم ای شمع شب هیرانم
 مفعول مفاعیلین مفعول مفاعیلین
 سنسک ایدن آبادان اشبو دل ویرانم
 مفعولین مفاعیلین مفعولین

(لجناب)

(۳۳)

(بیت)
 کوی یارم
 فصول
 نه کوزان
 دمچاندن
 فصول
 دلاشولوم
 مفاعیل
 کوهیری
 مفاعیل
 (جناب ایلاخاتم)
 عیبه لایقیدرم یاره آج
 کل وسذله فرقی واری جانا
 قویولدی بیگلکف وصل یاره
 می و میجوی منع ایلسه واعظ
 یه زخم آچدی ایلایه ایله
 (آیات مز اخف)
 (۶)
 مهن مکهوف و مقصور عروض و ضرب)
 (بیت)
 سکامل و شکر ساچه بکاچشم کهر بار
 سکا خنده برشورسه بکا کر به اولور کار
 تقطیع
 کهر بار
 سکامل
 مفاعیل
 شکر ساچه
 مفاعیل
 بکاچشم
 مفاعیل
 برشورسه
 مفاعیل
 بکا کر به
 مفاعیل
 اولور کار
 مفاعیل

(۷)
 مهن مکهوف و مقصور عروض و ضرب)
 (بیت)
 قتی بنده چو بیخت اولیه که یار اوله ایسم
 کوهلی حزن و شکر سوز و فراق ایله چلیسم
 تقطیع
 کایارواه ایسم
 فصول
 قتی بنده
 مفاعیل
 و شخویله
 مفاعیل
 کایارواه ایسم
 فصول
 مفاعیل

(۳۴)

(بیت)
 کورن اول عمر
 کلور رشاه انجالی
 کلور رشاه
 عرنمای
 مفاعیل
 (جناب واصف)
 اوله ین سکا بنده
 امان ای ماه ناسنده
 نه جانی ایلمک مسکن
 رشیک کوهیمی مامن
 روانی ای کوزی مجبور
 نه تر عاشقندن اولهون دور
 نهان ایتم سنی کوزدن
 فراق خستهسیم بن
 کوزوش اوچوب جانا
 دیسم یورسه وایلا
 (۴)
 (مدس سلم مقصور عروض و ضرب)
 (بیت)
 کوهلی یز اولسه اولز ولی نزد
 که از نورسته رخسار کلرک
 (تقطیع)
 سده اویز
 مفاعیل
 ولی نزد
 مفاعیل
 کاه نورس
 مفاعیل
 نه پر رخسا
 مفاعیل
 (۵)
 (مدس مخدوف عروض و ضرب)
 (بیت)
 دلاشولومکه هجری کوهی یارم
 نه کونه زندم جلدن که دورم
 (تقطیع)
 کلرک
 مفاعیل
 کوهلی یز اول
 مفاعیل
 سده اویز
 مفاعیل
 ولی نزد
 مفاعیل
 کاه نورس
 مفاعیل
 نه پر رخسا
 مفاعیل
 (۵)
 (مدس مخدوف عروض و ضرب)
 (بیت)
 دلاشولومکه هجری کوهی یارم
 نه کونه زندم جلدن که دورم
 (تقطیع)

کاملطه که دیمسک برعالم کتر بندر
 بری اولم فضوی غیرین اول دل بانجق
 ایسم مونسم یارم نکارم ناز بندر
 (جناب فطنت)
 سوزدایه خیال طاعتک جانا صغندیرمش
 کولک برزویه مهر جهان آرا صغندیرمش
 کل رخسار وخطی کل قدرت صغیه حسنه
 گلستان و بهارستانی سرتاپا صغندیرمش
 خیال قامت بالایی چیمتاز چشم عاشقندن
 زهی صغنهک سروری شیشه به کویا صغندیرمش
 دهان ننگنه بر حرف صغیرکن اوفتاک
 لبی سحرله بی حد اؤاؤ لالا صغندیرمش
 عجب واسع ایش کنج قناعت فطنت اصحابی
 کهر برکوشه به بیگ کوه بیگ صغیر صغندیرمش
 (۲) (مسدس سالم)
 بیت مسدس که اکا مجرودخی دیوریتی عروض و ضربی علت جزو الیه جز اولش
 و قطعاً علمای اجتم عروض الیه ضرب بطاری اولان عالی علت عروضندن عد ایچوبینه
 سالم (صدی) الیه (خوش) عارض اولور ایسه اولوقت معلولدر دیو غیر سالم تعمیر ایدر
 (بیت)
 ارشدر آب لطفک الامان شام
 یشار شمسی سحابی آتش آهم
 (تقطیع)
 ارشدر آ
 باطفاک ال
 مفاعیل
 مفاعیل
 یشار شمسی
 مفاعیل
 مفاعیل
 (۳) (مربع سالم)
 بحر هرچک اوچینی یاتی مربع سالندر که اکا مشطوودخی دیرز یعنی اصلی سکرکه
 مفاعیل دن عبارت اکن نصی حنفی اولور بورت جزو اولور بته فاشندر

دیشلدر و بحر جزو اولور بته سبب قدیمی زدی سینه اول کلمی جهتلدر
 خنی اولیه که شرای عیم اشیر جزوی ترکیب ایدن جزوی علیل و از اخف عروضه
 تعلیل و یکدیگره خطا الیه اوزانی تغییر و تبدیل ایدرک بر چوق بحر چقاروب بر
 اسمیه بنم ایدیلر که از جمله ذکر اولان بحر هرچدن الی ایکی نوع بیت سو یلیوب
 ویکری در دینه (رباعی) تعمیر ایستیلر
 (اجزای بحر هجرت من)
 (مفاعیل مفاعیل مفاعیل مفاعیل) دفعه (۲)
 (مثال بیت)
 جدا دوشش بوکوندره مکر دل مهر لاندن
 انکچون عالی تعیز ایدر آه و قفاندن
 (تقطیع)
 راندن
 مفاعیل
 قفاندن
 مفاعیل
 مفاعیل
 (جناب فضولی)
 سجود در کلهک سرمایه دنیا و دیندر
 عیار سجده راهک خط لوح جینبدر
 اگر عزم ره ایسم شوق وصلک هادی راهم
 وگر آرام هم طووسم خیالک هم نشیندر
 هوای روضه کویک بهار کلشن جام
 نهال قناتک سرورم عذارک یاسیندر
 یقیم در که مقصوم اولور حاصل سکا بسم
 محمدالله بکا سندن بکا رهبر یقیمدر
 طلبکار وصالم مژده وصالک دریغ ایتمه
 کیم اول مژده فرخیش دل ازو ییندر
 چقاردی زوق وصلک خار مریدن روضه و اساک
 لبک کوتر مشور مجلسک خلد بریندر
 بکا بوز کومستر هر خنده بوزیک شاهد دولت

اولان سکر مخرد که الله درت ساکن کنی نصفیت و یا ضمیمت اوزره دخی بولنه ایش
 اولانده نین به هر حالده تقنی حال اولمشور قله اوجورده مکه کوره اجزایک
 تبدیل و خولنه غیر مشغول و فقط اوجزایک اجزای تقاعیل برالی از اخیله معلول
 قالمش ایسده ذکر اولانان مجور و زنده یک از شعر براد المکلر دین فروع تقاعیلی
 اظهار اجمیر که اجزای اصلاری اوزره بر اعلمش اولدیندن اشبویش مجر بالکر
 سالم الاجزای اولاری بیان اولتوب اختیار اختصار قلندی
 تکم حضرت امام عروض اجایی نامیله بنام اولان رساله بنده مجور مجعوت عنایی
 سائر مجر کبی داخل دایره وضع ایتمشدور . انجق فضلالی عرب اشبویش
 مجری مجور سارندن تفریق ایتمیه که بولون استخراج اولنان اوزان اوزره اداره
 کلام ایلدیلر . حتی امام بوسیری علیه رحمة الاری حضرت تکرینک مجر بسط وزنی
 اوزره انشاد بیورمش اولدقاری قصیده برده مک مطلع غزالی که
 امن تذکر جیران بدی سلم
 مزجت دهع جری من مقلة بيم

اولوب تقطیع اولنده صدری خنجر و خنجرینک بری خنجر و دیگری سالم وعروض
 ایله ابتدایی دخی خنجر و خنجرینک کذلک خنجریندر و مثال دیگر
 (بیت)

ان ابن جلا و طلاع التنايا
 متى اضع العمامة تعرفونی
 عروضی مقطوف و ابتدایی سالم و کذلک خشوی سالم و ضری مقطوف اولفالمجور
 ساره بواره قیاس اولکلیدر
 امدی بالاده مسطور ون طقوز مجردن هرج رجز رهک اجزای سباعیات
 اوزرینه موضوع اولوب بوجه آتی یانه شروع اولتور
 (بحر هرج)

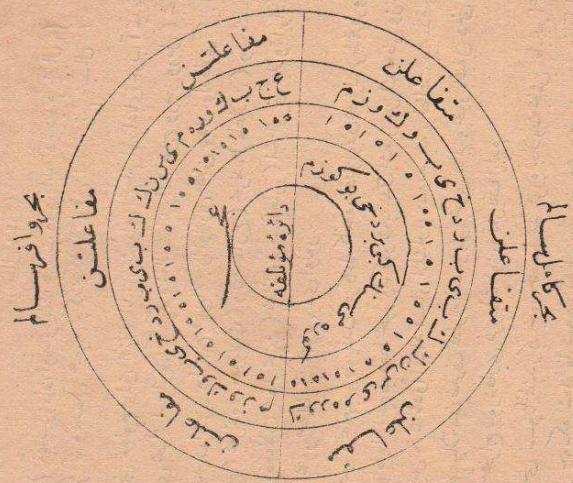
(هرج) لغته صوت و صیحا و خوش آواز ایله ترنمازه دیر و اصطلا حده سکر کوره
 (مفاصلین) دن عبارت اولان بر بحر اطلاق ایدر
 سبب تسمیه سی قول خلیه کوره اجزایک اولانده اولاد و آخر زنده ایکی سبب
 خنجر بولوب زودیه سوتیه قلندقریندن وزواجه کوره اهل عرب اشبو مجردن
 بر طاق اطراف تقش قصلدر سویلوب انکله نرم و تهرج المکلر دین هرج دینلدی

(مثال بیت)
 طولدی بومرغ دل نه دام عشقنه چون و عینفک
 کربوب نفس و خنجره چورمه ددر دولاب نیک
 (اجزای مجر کامل منقش)
 (مفاصلن مفاصلن مفاصلن مفاصلن) دفته (۲)
 (مثال بیت)

نیجه بر زمان اوله و صاک هرب و روز ایله دو دیم خمال
 که وصال هیری چکه بتر ارق اولدی تم خمال
 بوراسیدخی معلوم اولق اقتضا ایدر که شعری انجم ایله ادایی عرب آئیده مجر
 اولان بدی مجرک اجزایده یکدیگره مخالفت ایدرک (هرج و رجز و رمل) مجر زنده
 عرب مسدس الاجزا و انجم منن الاجزای اوله حق حقی بر داز اولدقاری کبی انجم
 (منسرخ) مجر زنده (مفعولات) و (مضارع) فاعلان) و (مقنصب)
 مجر زنده (مفعولات) و (محبت) مجر زنده (مستغنی) اجزای بی علاوه ابراد کلام
 ایلدیلر که مجور مخالفه تک مجموعی بدی اولور

اهل عروض انجم مجر طوبندن مجر کامله کانهجه قدر اولان مجر ترک بر طاق فروغاتی
 استخراج و اظهار ایجاب فقط مجور مذکور شماتندن اشعار عربک بعضی وزنده
 شعری فرس و ترک نادراً انشاد اشعار ایلمشور ایسده بینه بر لطافت و ایستقارندن
 فروغاتی تقصیل تنبلی صرف نظره اشبویش مجری سالم و مجور باقیه دخی اهل
 عروض استخراج بیورده قاری فروغات اوزره تعریف ایلم
 و بالاده دخی سوسو بلنشدور که مجور خمسة مذکور خلاوت بخش طابع انجم
 اولمشور چونکه اشعار فارسیه و ترکیه تک سلاست و عزوبتی ایسه مطلقاً اجزا
 وار کاتیک تناسب و اتقابه حاصل اوله خنجرینک طویل ایله مدید و بسطک اجزای
 بنارینک بهری بر خناسیه و بر سابعیدن مرکب اولوب اولاد ایله اسبابی متناسب
 اوله ایدیندن یعنی مجر طویلده (مفعولن) لفظی بوند و بر سبب (مفاصلین) ده
 بوند و ایکی سبب بولوب تقنی موجب اولدیندی کبی وافر ایله کامله اجزای
 دخی هر قدر متناسب ایسده جزو کبیری اولان (مفاصلین) و (مفاصلن) لفظی
 بوند ایله بر فاصله دن عبارت بولوش یعنی حرکت ایله سکناتی بر نسته بولنه سبب
 بری نش و دیگری ایکی اولش اولفانه هیچ اولان ایسه مثلا (مفاصلن فاعلات) نقلارده

اولوب لکن بحر کلاه تطبیق اولدنی تشدیده (کوره) لفظندن ابتدا ایلماسی
 لازم کلور که تطبیق شوو جهله در
 کوری سنک کب بردخی بوکوزم عجب
 مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن



شوراسیدخی بلنک ایجاب ایبر که عجمدن بعض شاعر بحر وافر) ایله (کامل)
 وزنده انشاد شعردن مئانذ اولدقلدی چوتله مئین الا جزا اولوق اوزره دخی مئین
 بردازنی ایشلورددر که آتی الایات بحرین مد کوریندن اولوب مئین الا جزادر
 (اجزای وافر مئین)
 مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن (دفعه ۲)

قین که جدا ی بزم وصا ل کولسه بول
 مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن
 قرین فرا ق دوزخ اول اول
 مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن

صورتده در
 (بحر کامل)
 کامل) کافک مدی و میک کسریله لتهه تمام معناسنه واصطلاحده اجزاسی
 الی کوره (مفاعلتن) دن عبارت برحکرت ایمنه دیر . وجه تشبیه سی کندنده
 کاملا اوزور حرکه موجود بولندیفندن وزجانه کوره اجزاسی عدد جرونی قدر
 اولدیفندن کامل دینلدی دیمشادر

(اجزای بحر کامل)
 مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن (دفعه ۲)
 (مثال بیت)
 نظرات شهدا مل ده بی هله بیلدی * اوژولک اوق نه بیان کلوب کدر ایلدی
 ایشو بیت دخی سالم الاجزا اولوب تطبیق شوو سورله در
 (تطبیق)

نظرت شما دل مرده بی هله بیلدی
 مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن
 اوژولک اوق نه بیان کلوب کدر ایلدی
 مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن
 ایشو ایکی بحر دخی برداره داخله النوب بحرین مذکورین اجزایک حرکات
 وسکنانی وکدیگریه اولان اتلاف جهتیله (دائرة مؤلفه) دیو سیمه اولنش
 دوزون دایرهیه (عجب کورم) سنک کبی بردخی بوکوزم) مصری زیب اولنوق
 تعریف و تقطیع ایلمشدر که بحر وافر وزنده اوقونتی خصوصتی اروز بورالتر
 (عجب) لفظندن باشلا سورلر

(تطبیق)
 عجب کورم سنک کب بردخی بوکوزم
 مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن

ذکر ایشان بحرک بعض اجزای خمی و بعض اجزای سببی اولیعتن
 اوجی (مختلفه) نامیده بر دایره (*) داخله آلوب اسمیه (دایره مختلفه) تسبیه
 ابشکر که شکل دایره اشبو (سنی اولدی جام که سنسنز قرار ایتر) مصرعی
 اوزر نه تزیب اولنه رق اصحاب مطالعه به عرض اولندی
 مصرع مذکورک بحر طوله تطبیقاً قرآنی مراد بیوریلور ایسه (سنی) لفظندن
 ابتدا اولیلدیر که تطبیقی شو وجهله در

سنی اوز لدی جام که سنسنز قرار ایتر
 فاعلین مفاعیلن فاعلین

اولوب بحر مدیده توفیق اولدقدقه (اولدی) لفظندن بالذاتی لازم کله کجکندن
 تطبیقی

اولدی جا تم که سن سنز قرارت مزن سنی
 فاعلین فاعلین فاعلین

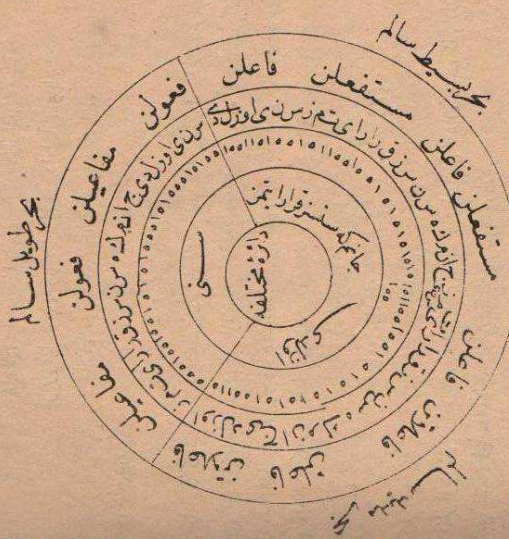
صورتندهدر اگر بحر بیضا وزنده اوقوقی استیلور ایسه (جام) لفظندن قرآنت
 ایملیلدیر که بحالده تطبیقی

جام که سن سنز قرارت مزن سنی
 فاعلین فاعلین فاعلین

شوصورنده اولغاه مصرع مذکور اشبو بحر ثلاثه تک برنده علل وازا خیفندن
 سالم واقع اولشد

واکر بکار طوله نقل مراد اولنور ایسه (که سنسنز) لفظندن بدأ اولنه

(*) مصرع مذکور دایره داخله آلوب اشکال سارو استعمال اولدیغیه سبب
 بودر که دایره مذکور محسوط اولان شایندندن هر قافی بری انجواب اولسه محیط
 دایره تک ابتدا وانتهایی به اولایی اولدیغی کبی مصرع مذکورک دخی هر قافی
 جز اولدن بدأ اولنور ایسه به نهایت انده ختام بولسی که اجزای بحورک بریندن
 فکی یعنی بحر طویل دن مدیده ومیدیدن بسیطه و بسیطندن یسه طوله تحول
 ایوب بری دیکری وزنه نقل اولنمی سهولت اولق ایچوند



(واقر) اولوک مدی وفانک کسریله لغتده کثیر یعنی چوقی معنایسه در واصطلاحده
 بحرک اسمیدر که اجزایی اتی کره (مفاعیلن) دن مرکبدر وجه تسبیه سی قول
 خلیله کوره اجزا سنسنزه واتادک کثرتندن واقر وز جا چه کوره اجزای نیک حرکاتی
 کثیر اولدیغی جهتله در و بحر کامله تقدیمی ایسه و تنسی فاصله سنندن مقدم کلسیلدر
 (اجزای بحر واقر) (۲)
 مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن
 (مثال بیت)

بقین که جدای نرم وصالک اولسه بودل قرین فرقی دوروزنک اولدی اول آن اولوسل
 اشوبیت دخی سالم الاجرا اولوب تطبیقی شو وجهله در

(اجزای بحر مدید)
فاعلاتن فاعلن فاعلاتن فاعلن (۲) دفعه

مثالی *

(بیت)

کره دل هجر اله شوقند که ای بری * جویاره دونی چشم سرتکم هر بری
اشو بیت دخی سالم الاجزا اووب تقطبی شووچه در

کره دل هجره
فاعلاتن فاعلن
جویاره
دندچش می سرتکم هر بری
فاعلاتن فاعلن
(بحر بسط)

(بسط) بانگ قهقهه کنیش ویاغین معاشنه واصطلاحده اجزای ای یکی کره
(مستغفلن فاعلن مستغفلن فاعلن) دن عبارت برحراک اسمیه دوزر وجه نسیمیه
قول خذله کوره بحر طویل اله مدیدک مزارین منبسط اولوب وسطی ایه آخری
اکثرا بخجرون اوله رقی یعنی (مستغفلن فعلن مستغفلن فاعلن) استعمال اولدیندن
وزجابه کوره اجزای یک اولاری سبار اله منبسط اولدیندن بسط دیندی
وبعضار عندزده عروض وضر بنده حرکات منبسط اولدیندن بسط و مدیدک
یونک اوزرینه قدامی ایسه وندی صدره قریب اولدینی جهته در دیدار

(اجزای بحر بسط)

(مستغفلن فاعلن مستغفلن فاعلن) (۲) دفعه

مثالی *

(بیت)

(جانان بکون رنجب بی عقل و دیوانم * لعلک میک نوش ایدوب مدهوش و مستانم)
اشو بیت دخی سالم الاجزا اولوب تقطبی شووچه در

جانان بکون
مستغفلن فاعلن
لعلک میک
مستغفلن فاعلن
رنجب بی عقل دی
مستغفلن فاعلن
مدهوش مس
مستغفلن فاعلن
وانیم
مستغفلن فاعلن
تانهیم
مستغفلن فاعلن

(تقطبی)

دخی تصور بانگ وجهه دن اولغله بوجه آتی بیانه شروع اولور
(ابتدای بحر وایات)

(بحر طویل)

(طویل) فتح طاله لفته اوزون نسیمیه واصطلاحده اجزای ای یکی کره (فاعلن
مفاعیلن فاعلن مفاعیلن) دن عبارت اولان برحراک اسمیه دوزر وجه نسیمیه
برقاج قول بونوب از جمله قول خذله کوره اجزای یک جهله سی علندن سالم اوله رقی
استعمال اولوب نام الاجزا اولغله اوزون معاشنه اولان (طویل) لفظی اشو
بحره لقب قلندی و قول زجابه کوره اجزای سالم اولوب عدد حروفی زیاده
یونلمی جهته (طویل) دیندی چوتکه هر تقسیر (مدید) ایه (بسط) دخی
یوقیلندن ایسه ده اکثریا الملک اجزای مثلاً بحر (مدید) میزو و بسط (بخجرون)
اوله رقی استعمال اولغله بحر اولان القصی بونوبوزر و بعضیلری عندزده اجزای یک
اولاری اولان اولوب وایسه ایسایان طول بر اولدیندن (طویل) دینوب بوجهله
چله بحر و تقسم ایشور

(اجزای بحر طویل)

(فاعلن مفاعیلن فاعلن مفاعیلن) دفعه (۲)

مثالی بیت

(ترجمه قبل ای جانان که حالی پریشام * همان قیس وش کوه ملامتار سگام)
اشو بیت سالم الاجزا اولوب تقطبی شووچه در

پریشام
مفاعیلن فاعلن
در سگام
مفاعیلن فاعلن
قلی جانان که حالی
مفاعیلن فاعلن
ملامت
مفاعیلن فاعلن
(بحر مدید)

(مدید) میم قهقهه اینه اوزون یعنی کلک و اصطلاحده برحراک اسمی اولوب
اجزای ای یکی کره (فاعلاتن فاعلن فاعلاتن فاعلن) کینورکلندن عبارتدر وجه
نسیمیه سی قول خذله کوره اجزای سیبایی ای اجزای چهارم بری طرافته تمدی
حسیله مدید دیندی وز جابه کوره اجزای سیبایی برینک اول و آخر زنده ای باب
خفیفک امینا دیندی و بعضی از اجزای سیبایی ایه صدوری چکلدی و اولد
بجموع اجزای سیبایی ک و مستغله نمد اولدینی مناسبانه مدید دیندی دیناردر

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن
 فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن
 فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن

اهل مطالعه به ختی و مستور اولدیغی اوزره ضرورت وزن ایچون اهل عروض
 عندننه . وصلی قطع . قطعی وصل . تحقیقی تشدید . وتشیدی
 تحقیق . وندی قصر . وقصری مد . واسکانی تحریک . و تحریکی
 اسکان . ودها یونره مثال برطاقه عنذر قبول اولمشدر که صرهمی کلدیکه
 اشاعده بیان اولوب حقدور .

معلوم اولدوکه بوجمله دکن اصول اوزان شعر تعریف و بیان یونره عارض اولان
 عال متبوعه علی الانفراد شرح و بیان قلمش اولدیغندن بهمان بن علای عروضن
 ترتیب ایلدکری مجوری (*) دخی یلدیرمک لازم کلشدور
 شوله که مشارالیهم بیانی سبقت ایدن اصولدن برطاقه مجری ترتیب ایلدیرکه یونلردن
 بعضیاری اجزای تفاعیلده بریک تکرریدن حصوله کاور . ازان جمله (بحر
 کامل) الی کره (مفاعیلن) تکرریدن و بعضیاری دخی اجزای افاعیله تک
 یکدیگره اجتماعندن یعنی (بحر طویل) درت کره (فعلان) و درت کره (مفاعیلن)
 جزون تکرریدن عبارتدر که مجورمدر عرب عندننه (ون الی) و ایجم زنده (ون
 طوقون) رد شعرای عجم (بحر طویل . بحر بسیط . بحر وافر . بحر کامل)
 دن نادراً انشاء اشعار و شعرای عرب (بحر جدید . بحر قریب . بحر مشاکل)
 دن اصلا سخن پرداز اولدق خصوصی اختیار المثلادر بوصورتیه مسالف الذکر
 اوج بحر جمعه و اشبو طویل . مدید . بسیط . وافر . کامل . هرج .
 رجز . رمل . سریع . منسرح . خفیف . مضارع . منتصب .
 مجتث . متقارب . متدارک) مجوری دخی مشاکل عجم الله عربه مخصوص
 اولدیغی واضحه دن یونلرک هر برینه بر مثال کنورنک و افاعیل مجوری بوصورتله

(*) (بحر) بانک فضیله لغته ذکره و اصطلاح عروضده شعرک وزنلرک قسم
 اصلیهلرینه دیرز . چونکه درون دریا نتمک در و سر جان و نبات حیوان ایله امال
 اولدیغی کبی بحر عروضک دخی جامع اولدیغی لئاؤمثال کلام موزون و منظومک
 هر بری بخش حیات جان اولدیغی و یاخوده اجزای اوزان مذکورک هر برری علی
 عروض عارضه سیله برطاقه متفرعات متشعباتی کثرت و دریا ده ایسه جمع موجودات
 و فرت اوزره یونلر یغندن بحر شیبام (بحر عروض) دینلی .

آخر ینته کلش اولسه ایدی بر حرف ساکنه محسوب اولمق اقتضا ایلدی .
 حرف مذکورک بر یسه حرف الف مخرف که قارن اولان (با) درکه تلفظ اولدیغی
 جهته قطعیدن ساقط اولور (ایندی) لفظی کبی
 بریدی ماقبلنه ایکی حرف ساکن کلسیله تلفظی غیر ممکن اولان (با) اولوب
 حال قطعده (کنشاس) تلفظک باسی کبی ساقط اولوب (کنشاس) قاور بریدی
 ماقبلده ایکی حرف ساکن کلسیله تلفظ اولغان حرف (دال) درکه بیت آئیده
 اولدیغی کبی قطعیدن دوشر .

کلرد غزک کجی ای مه سینه پر یارمه
 کل طیبم بر دو قبل یارمه باقی چاره
 (بیت)

کار غزک کجی ای مه سینه یی بر یارمه
 فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن
 کل طیبم بر دو قبل یارمه بقی چاره
 فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن
 صورتده ابغاه (کاره) لک دال قطعیدن دوشمشدر .
 بریدی کندندن مسکره برالف مخرفک واقع اولدقه تلفظ اولغان حرف (با) درکه
 مسبووق الذکر (کجی امه) تلفظک باسی قطعیدن دوشمشدر .
 یونلر یغنده برطاقه حرف مخرف کواردر که بالخرسور قطعیدن دوشر بالاده بحر
 (قبل) تلفظک باسی و بیت آئیده واقع (ماقی الیالک) کلدیگ باسی و الف و لامی کبی
 (بیت)

عروض مافی الباله ای کلتم سنی نهما ایکن
 قنده بولسم درعقب ظاهر اولور انده دیکن
 بیت مذکور دخی عروض و ضری محذوف اولان بحر رملدن اولوب تطبیقی
 وجه آتی اوزره در .
 (تطبیقی)

عروض مافل باله ای کل فم سنی تن ها ایکن

یازلسی کی . وہض حروف کتابتہ موجود اولسہ سہلہ تقطیئہ ظاہر اولور
 (نوریسہ) کلمسناک (نورستہ) یازلدیئی کی . اصول تقطیعک مغضبن اولدیئی
 شرا املک بریدہ حرف (ها) اولوب آکرچه بیئک وسطندہ واقع اولور ایسہ سابق
 وآخر بیئدہ اولدیئی تقدیرده حرف ساکن قیامتاہم اولور (لاہ) و (ایہ) و (یاریہ)
 املطی کی کہ (لاہ) ایلہ (بیجہ) وسطندہ و (یاریہ) قیامتاہم اولدیئی بریدہ (واو)
 و یاخود (الف) و یاخود (یا) دن صکرہ کلان نوبدر کہ ماقبلندہ کی حرف کی
 کندی جمنندن ایسہ یعنی الف ایسہ فحہ و او ایسہ ضمہ و یا ایسہ کسره اولوب فقط
 ماقبلندہ کی حرکت غرض اولور ایسہ تقطیعندن دوشر کہ

جہانک نوری ای ماہ رو بزکز کورن انسان
 عیب کیم اولمق مکنی در حیران سکا ای جان
 (بیت)

(تقطیئہ)
 جہانک نو رن ای ما هر و بزکز کون انسان
 مغاضیلن مغاضیلن مغاضیلن مغاضیلن
 عیب کمال موق مکن مدرجیا سکا ای جان
 مغاضیلن مغاضیلن مغاضیلن مغاضیلن

و ورتندہ اولغله (حیران) لفظنک زنی اسقاط اولور چونکہ نوری قسم بدن حرف
 الفک ماقبلندہ بولان حرف رانک حرکتی جنس الفقدن قیئدہ در . ایوزون آکرچه
 بیئک آخرندہ کلور ایسہ (جان) و (انسان) افتضالی کی اولوقت حرف ساکن
 قیامتاہم ایملک مقضالی قاعدہ در

کتابتہ وجودی اولدیئی حالده جن تقطیئہ اشکار اولان و یاخود صورت
 کتابتہ بولوبدہ تقطیع حالده حرف مخصوصدہ عد اولین حرف در بدی
 (بیت)
 کوردی دل چون برصم شیرین اداہم چشم مست
 ساکنن میخانہ اولدی امدد ساغر بدست
 یعنی تصویر ایدر کہ بیئک مذکور بحر ملدن اولوب عروض و شعرنی مکتوف
 اولغله تقطیئہ صورت آتی اولور در
 (تقطیع)
 کوردی دل چون . برصم شی . ری ندادہم . چشم مست
 (فاعلاتن)

حروف مذکورک بری (حرف الف) مخول اولوب حرکتی ماقبلندہ بولان حرف
 انتقال اتمند یعنی (شیرین ادا) تک ای ماقبلندہ کی زبہ نقل اولمشدر
 بریدتی ماقبلندہ حرف ساکن اولان (تاء) در کہ (مست) لفظی ملو آکر وسط
 بیئدہ اولور ایسہ بر حرف مخمر کہ شول ایدر (مستم) کی آخر بیئدہ اولور ایسہ بر حرف
 ساکنہ انتقال ایدر
 و نای مذکورک ماقبلندہ شاید ایکی حرف ساکن اولوبدہ وسط بیئدہ واقع و لفظی
 مکن اولور ایسہ حرف ساکنک بری حرف مخمرک قیامتاہم عد اولور . ایئی تلفظی
 غیر مکن ایسہ تقطیئہ عد سابق اولوب آخر بیئدہ اولور ایسہ او حالده اوج حرف ساکن
 بریرہ کلش و بویسہ اخلاص قواعدی استقام انش اوله جمنندن جن تقطیئہ اوجی
 حرف ساکن اسقاط اولور . ز بر اولان علم عروضدہ اوج حرف ساکنک اجتماعی
 غیر مصرعیدر

غضب غارت ایلوب ملک دل تاتار عشق
 (مثال بیت)
 قیلمدہ اجرای حکمک دوسناخکار عشق
 (تقطیع)

غضب غارت ایلوب مل کی دل تا نار عشق
 فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن
 قیلمدہ اج ری حکمک دوسناخ کار عشق
 فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن

بوتقطیئہ اولان (دوست) کلمسی بیئک وسطندہ اولغله تاتار ماقبلندہ کی ایکی ساکن کہ
 بری و او دیگر سبب در ایکیئی حرف ساکن اولان سبب مخمر کہ محسوب اولمشدر
 آکرچه دوست لفظی بیئک آخرندہ واقع اولسہ ایلی تالی سبب تقطیئہ سابق
 اولوب (دوست) قالوردی . حرف مست کورک بریدتی کر تندن صکرہ دیگر
 بر حرف ساکنہ مقارن اولان حرف ساکنکندر (تاتار) لفظنک (تار) کی کی کہ
 (رای) ساکن وسط بیئدہ واقع اولغله حرف مخمر کہ محسوب اولمشدر . آکرچه

غضب غارت ایلوب ملک دل تاتار عشق
 قیلمدہ اجرای حکمک دوسناخکار عشق
 (تقطیع)
 غضب غارت ایلوب مل کی دل تا نار عشق
 فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن
 قیلمدہ اج ری حکمک دوسناخ کار عشق
 فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن

ملق ایچون اویتک ابتدا الفاظی فواصل ایله اوتاد واسبا به بعدا تقسیم بیتک سبیلری
 افاعلیک سبیلری به اوتاد بیت کدک اوتاد افاعلیه وفواصل دخی فواصل افاعلیه
 نیسته بکدیگنن بریلورنکم بیت آتی ققطیح (۳) اوشمدر
 کوزوب نوریسه سرو بلند قد موزوی
 نوح ایوب طاشدی دوچشم اشک برخوی
 آچیلدی لاهوش کلزار دلده نیجه بیگ یاره
 طیبیا یوسه لعاک درر تیار وچجوی

مذکور بیلر بحر سالدن اولوب ققطیحی

کرب نوری	تبی سروی	بلندی قد	دموزوی
مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل
نوح ای	اهب طشدی	دچشم اش	لبرخوی
مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل
اچیلدی لا	لهوش کلزار	ردله تی	جه اییاره
مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل
طیبیا یو	سهی لعاک	درر تیار	نچجوی
مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل

شکله در ایچق اصول ققطیح بر طلق شرائطی متضمن اولوب بولک بری الفاظ
 بیتک عین کتابته باطیوب همسان صورت وهفت تلفظنه یعنی کللام اوقونشده
 اعتبار اولمیلدر ویاژ لشدیه موجود اولوبده اوقونشده ظاهر اولیان حر فارقاصیه
 ققطیحه توفیق ایچون باشلوجه حرف عد اولمیلدر . مثلا بیت مار الذکرده
 (کوزوب) تلفظک والری ورا طاشد (یک الی ورا دو) تلفظک وای صورت
 کتابته موجود ایکن حین ققطیحه ساقط اولشار یعنی (وا) ضمیدی و (الف)
 قضمی و (با) کسریه ایما نمی ضروری اولغه ققطیحدن دوشملار زبرا
 اعتبار (قحه وکسره وضمه) دیلان نفس حرکت به منحصر اولغله ایما ققطیحه
 مخمکی مخمکه وساکنی ساکنه تقابل ایسدیومک لازم اولوب فقط قحه کسریه
 کسره قحه به قحه ضمه به مقابل اور و کتابته حرف واحد ایله یازیلان حرف
 (مشده) ققطیحی حالده بری مخمک دیکری ساکن اوق اوزر ایکی حرف اعتبار
 اولمیلدر . مثلا اولان بیتک (قد موزوی) تلفظده کی دالک ققطیحه ایکی حرف

واصطلاحده ایکی سببی جامع اولان هر بر جزون سبیلر بری رقم قلمه) دور
 مثلا (مستعملن) جزونک سبب اولان (مس) لفظی حذف اولدقده (نقلن)
 قالمه جعتدن اشوبونشده { جزونک برینه (فاعل) کتور لملکه مقول ایلی (مرفوع)
 اولش اولور
 (اوبرخیمی) (نم) در (نم) تانک فحی ولانک سکونیه لغده (وجودیه) خنده وشمش
 شینه (واصطلاحده) (فعاون) جزونک (فا) سنی یما لحق حاصل اولان (عولن)
 لفظنی ضم لام و سکون عینه (فعلن) جزونیه نقل و تحویل ایلکه (دینورکه
 بوصورتده مقول ایلی (نم) اولور
 (اون اخیجیمی) (نم) در (نم) تانک فحی ورا لک سکونیه لغده (اودیشاری قیاریش)
 وورواجه (فعاون) جزونک (فا) اله (نوی) حذف اولدقده باقی قلان (عول)
 لفظنک برینه (فعل) جزوی کتورکه دینورکه مقول ایلی (نم) در
 (اون اخیجیمی) (نم) در (نم) تانک فحی ورا لک سکونیه لغده (مفعولات) جزونک تاسیه
 ایکی سببی حذف و اسقاط اولدقده (لا) ویشی برینه (فع) کتورلکه دینورکه
 مقول ایلی (مخور) اولغه معنایی بوغرا لشم) دیکمدر
 اون در دخیجیمی (ربع) درکه (فعلاتک) جزونک سبب خفنی اولان (نم) لفظنی
 و ما حذف جزو مذکور و تینک حرف ساکنی اولان (انی) دخی بلاسقاط ماقبلده
 بولانان حرف مخمکی ساکن قلمه) یعنی (جزو مذکورده) (قطع) اله (خین) عالی
 جمع اولغه) ودها چیچی (فعلاتک جزونک ققطیحه سبب اخری اولان (نم) لفظی
 اسقاط و باقی قلان (فاعلا) جزونک تده سکی ساکنی حذفه ماقبل اسکان ایلدر
 حاصل اولان (فاعل) جزوندن علت (خین) اله (انی) دوشورکه) یعنی (فعل)
 قلمه) دینورکه مقول ایلی (مربوع) اولوب لغده (درده بری لشم) دیکمدر
 واکر ایبو اصول (مستعملن) جزونده اجر اولور ایسه اکا (خلیج) دوزکه
 مقول ایلی (مخلیج) اولوب معنایی سکی حالندن چیقارلار یعنی (مستعملن)
 جزوی (خین) اله قطع علت برینه طولغله (فعاون) جزونیه نقل اولمیلدر
 خنی ولیه که بر شمرک موزون و یاقیری موزون اولدقنی بیتک ضمینه ققطیحی ایجاب
 و ققطیح شمر دیلان شینک اصول وقواعد مؤسسده سنی لهر فضات آیه اشراب
 ایبر مثلا بر بیتک منسوب اولدقنی شعرک جزوی فاعلیتک هر جزونک مقیدار فی
 بات مذکور افرادندن بالشرقی اکا مقابله ایله اکال اونسور یعنی ذکر اولان بیتک
 هر جزونک وزنی منضم بولمیلدی یعنی فاعلیتک هر جزوی قلمه سوسده

(ثم)
 (ثم)
 (نحر)
 (ربع)

(مفاعیل) جزوینہ نقل ولبورو باعصیہ (مقول ایہی معصوب) اولور باوصولہ
 (عقل) دخی تعبیر ایدرز
 (اوججیسی) (تصنف) در کہ قانک فحیمہ انون عندندہ (خرامادانن خرماقو پارمق)
 وعلای عر وض اصطلاحدہ (جزوئک سب ختبی بعاملخف ماباندہ می حرف
 معرکی ساکن ثانی) معنای بعدر البیوتعربہ کورہ (مفاعیل) جزوئک سب ختبی
 حدفہ ما قبلہ مدکی لام ساکن فلندہ جزوئک کور (مفاعل) قانہ بخندن (فولن)
 جزوئتا زینہ نقل وانفہ مقول ایہی (مقطوف) اولور
 (درنجیسی) (جز) در کہ جیم ضمی وزانک سکونیاہ اندہ (پاروقطعہ) وپوراجہ
 (مصراعینک ایہی جزوئتی حنف والسقاطدن صبارت) اولفہ مقول ایہی
 (جزوئ اولور
 بشجیسی (شطل) در کہ شیدک فخر لہذا انون رشیدک نصفہ) عند المرصیون
 (بیک نصف اولوی ویاود نصف اخیرتی حنف انکہ) دیور کہ مقول ایہی
 (مضطور) در
 (انجیسی) (نہک) ووب نوک قحی وھانک سکونیاہ قبلہ نزدیک (بخی تصنیف
 فاتفہ) وعروضیل عندندہ (بیکیت حنف وانفہ) دیور کہ مقول ایہی
 (مہوک) در
 عر بیدہ بولمبو بدہ فقط اسان فارسیدہ موجود اولان مثلار لیری (خرم) در (خرم)
 خانک قحی وراک سکونیاہ لغتہ (شی نقصان) واصطلاحدہ (جزوئک وند اولک
 ساکنتی بعاملخف حرف معرک ثانیسی اسکان فلنقی) معنای سبہ اولوب مثلا
 (مفاعیل) جزوئدن (الی) بعاملخفی (فا) حرفی اسکان قلدقہ (مفعیل)
 قالغایر بنا ووزندہ اولان (مفعول) یا خود حرف اول اولان (معی) حدفہ
 (فاعیل) قالدقہ عوضندہ (مفعول) کتور بلور کہ مقول ایہی (خرم) در
 واکر بوندہ (فا) بی حدفہ ایدرسک (ماعیل) قالر کہ بوکادہ (حقی) تعبیر
 ایدر واکر باوصول (مفاعیل) دم اجرا وانورایسہ (مفاعیل) قالوب (مفاعیل)
 جزوئینہ تخویل اولور کہ اکادہ (وقص) تعبیر ایدرز
 (انجیسی) (خرپ) در کہ خانک قحی وراک سکونیاہ لغتہ (بتش باہ) وپوراجہ
 (مفاعیل) جزوئک (میہ) نونک حنف ایلسنہ) دیور کہ وقدرجہ جزوئک کور
 (فاعیل) قانہ بخندن وونک ربہ (مفعول) کتور بلہ کندن مقول ایہی (خرپ) اولور
 (اوججیسی) (شتر) در (شتر) شیدک وناک فحیمز بلہ در یعنی (کوزک قانقی
 (دور لکہ)

دور لکہ) ومفاعیل جزوئدن (بیم) ایہ حرف (با) بی حدفہ (فاعیل) ایملکہ
 دیور کہ مقول ایہی (اشتر) در
 (درنجیسی) (ہم) در کہ ہانک فحی وناک سکونیاہ لغتہ (اولدیشارک ترلسنہ)
 واصطلاحدہ (مفاعیل) جزوئدہ علت حدفہ قصر ک رشمنسہ (یعنی جزوئ
 مد کوردن سبب ختیب اولان (لی) لفظی بعد الخلف باقی اولان (مغای
 جزوئ سببک حرف ساکنی اولان (با) بی حدفہ مخر لاقلان (ع) حرفنک
 اسکالیہ حصولہ کلان (مفاع) جزوئ موازی بانان (مقول) جزوئہ نقل و تخویل
 ایلسنہ دیور کہ مقول ایہی (اہم) در
 (انجیسی) (ج) در (ج) جیم قحی وراک سکونیاہ لغتہ (اندالذ کر خواہستی
 ودوبنک اور کوجتی کسکہ) واصطلاحدہ (مفاعیل) جزوئدن ایکی سبب ختیب
 اولان (عی) و (لن) لفظی بعاملخف حاصل اولان (مغای) جزوئ (مقل جزوئینہ
 نقل ایملکہ) دیور کہ مقول ایہی (جیوب) در
 (انجیسی) (زل) در (زل) زانک ولانک فحیمز بلہ لغتہ (اولیوغنک اتی اولان
 عورت ومقدارہ اولان نقصان وقصور معناسنہ) واصطلاحدہ (مفاعیل)
 جزوئدہ ہم الہ خرمک اجتماعہ یعنی جزوئد کور ہتہ (مفاع) وخرتہ (فاع)
 قالدقہ (مقل) جزوئینہ نقل و تخویل ایلسنہ (دیور مقول ایہی (ازل) در
 (دنجیسی) (شکل) در (شکل) شیدک قحی وکانک سکونیاہ لغتہ (صورت وھیت)
 واصطلاحدہ (فاعیل) جزوئدہ (خین) الہ (کف) علیایک جمع اولسنہ) یعنی
 (جزوئد کورک (خین) الہ (مفلان) و (کف) الہ (مفلات) قالسنہ) دیور کہ
 مقول ایہی (مکول) در
 سکرنجیسی (تحف) در تحف جیم قحی وھانک سکونیاہ لغتہ (زادہ خفت وزرہ ولغہ
 وعل عروسدہ) فاعلاتن جزوئتی (خین) الہ (مفلان) ابتد کدن سکر مفاصلہستی
 بعاملخف حاصل اولان (تن) لفظی (فع) جزوئینہ نقل و تخویل اولسنہ) دیور
 مقول ایہی (مخوف) در (جدع) جیم قحی وراک سکونیاہ لغتہ (بروزی وقولانی
 (مقورنجیسی) (جدع) در (جدع) جیم قحی وراک سکونیاہ لغتہ (بروزی وقولانی
 قطع ایملکہ) واصطلاحدہ (مفعول) جزوئنا یکی سببک یعنی (مف) و (عو)
 لفظلر بیک حنفی ولس قائلہ حاصل اولان لای لفظنک (تا) سنی بعامل اسکان
 (لان) اولسنہ اعرضندہ (فاع) کورلسنہ) دیور کہ مقول ایہی (مجدوع) در
 (اوججیسی) (رفع) در کہ رانک قحی وناک سکونیاہ لغتہ (پوقاری قالدیر معہ)

(جزؤند وند مجموعی دوشوریکه) دینور مثلا فاعلاتن جزؤندن وند مجموعی اولان (علا) بهدا لحنق (فاعل) قالدقه برینه به او وزنده اولان (فعلن) کنور بلورکه بولن مقول الیهی (بتر) در

(ازلت)

(اون بشیجیسی) (ازالت) در (ازالت) همه نك كسریله لفته (انکی اوزاتغه) واصطلاحده (جزؤك وند مجموعی بر حرف ساكن زیاده قیلغه) دینور زیرا (مفاعلتن) جزؤك وند مجموعی اولان (علن) لفظنه برالف ساكن علاوه اولدقده (متفاعلتن) اولوب مقول الیهی (مزال) دینور

(ترفیل)

(اون انجیسی) (ترفیل) در (ترفیل) تانك قحقی وراكسكونیه لفته (التا و زادالغه) و عرضیون لسانجه (جزؤه بر سبب خفیف زالد علاوه اولنغه) دینور که اگر (مستقلن) جزؤنه بر (تن) سبب خفیف زیاده قیلنسه (مستقلن تن) اوله جئندن وونك شواله اسمیالی ایسه اساس قواعد بیان ویدایچی مغل بولن جئندن (مستقلن) وزنه نقل و تحویل ایلملر که مقول الیهی (مرفل) در

(تسبیغ)

(اون انجیسی) (تسبیغ) در که (تسبیغ) تانك قحقی وسینك سكونیه لفته (توسیع) و نیم ایتك (واصطلاحده) سبب خفیف جزؤه بر حرف ساكن دها علاوه اولانك معنیسه در مثلا (فاعلاتن) جزؤك سبب خفیف اولان (تن) لفظنه برالف ساكن علاوه قنور ایسه (فاعلاتن) اولور که بون (فاعلتان) جزؤنه نقل الیه مقول الیهی (سبغ) دیریز ۰ زیرا جزؤك حال تمامتی اوزر بته برخی دها علاوه اولمش (و) (سبغ) دق معنی بسوطیون جامع اولمش

(اضممار)

ایندی لسان فارسیده بولمویده فقط بالکر لسان واضح بیان عریته بولان علل واز خفیف بری (اضمار) در که (اضمار) الفك كسریله لفته (برنسه بر ستر و اخفا ایلمکه) و بورا جه مرتبه ثانیة جزؤده بولان حرف مخرکی اسكان ایتمکه دینور مثلا (متفاعلتن) جزؤك حرف ثانی مخرکی اولان تایی بالاسكان جزؤمه کور (متفاعلتن) قالدقه (مستقلن) عوض متوازنه نقل اولوب مقول الیهی (مضی)

(عصب)

اطلاق اولور (ایکجیسی) (عصب) در (عصب) عینك قحقی وراكسكونیه لفته (برخی معکجه) دوروب باغلامق (واصطلاحده) جزؤلشم مرتبه ثانیة مسنده بولان حرف مخرکی یعنی بشیجی حرف اول ساكن فاتی معنیسه (اولوب چونکه) (مفاعلتن) جزؤی حرف خامس مخرکی اولان لامی بالاسكان (مفاعلتن) قالدقه ووزانی اولان

یدیحی حرف مخرکی اسكان اولنمه) دینور که (مفعولات) (جزؤند کی حرف تایی مخرک اسكان اولدقده) (مفعولات) قالدقه جئندن (مفعولات) جزؤنه تحویل و مقول الیهی (موقوف) تعیر اولور

اولنجی (خند) در که (خند) خانك قحقی وراكسكونیه لفته (دوهو بروغنی) کسکه) واهل عروض عندنده (جزؤك وند مجموعی حنفی ولسماط ایلمکه) دینور که متفاعلتن جزؤندن (وند مجموع) اولان (علن) لفظی حذقله (مفا) قالدقه عوضنسه کندی وزنده کی بولان (فعلن) جزؤی کنور ایلمکه مقول الیهی (محدو) اولور

اولینجی (سلم) در (سلم) صادق قحقی ولانك سكونیه لفته (قولای معطوع دوهو) واصطلاحده آخردن (وند مشرفی) حنفی اولان جزؤه دینور زیرا (مفعولات) (جزؤك وند مجموعی اولان) لفظی حذقله (مفعو) قالدقه برینه (فعلن) کنور بلوراشو لفظنك حذقله (مفعولات) جزؤی قولای کیش دوهو به دو تمکله مقول الیهی (سلم) در

اون انجیسی (تبعیت) در که تانك قحقی وسینك سكونیه لفته (مسواك بانئ) ازلکه) واهل عروض عندنده (فاعلاتن) جزؤك وندی اولان (علائق) مذهب خلیله کوره (لام) واخشف قولنه نظراً (عین) مخرکی حنفی ایلمکه دینور دهاب اول قولجه فاعلاتن جزؤی (فاعلاتن) واخشف قولجه (فالان) قالدقه جئندن خلیل مذهبنجه (مفعولن) واخشف اعتبارجه دخی نه (مفعولن) جزؤنه نقل اولن جئندن مقول الیهی (مشعث) اولور

بوراه دیگر ایکی مذهبنخی اولوب (بری) (قصر) و دیگر (زجاج) در که (قصر) مذهبنده جزؤك ونیسه (قطع) علتی تلاحتی ایدرک (فاعلتان) اولدقده (و زجاج) و جمعجه جزؤك وندی (خبن) علتله میل اولوب (فعلاتن) قالدقن کسکه تلاحتی اضممار الیه (فعلاتن) قالدقه (مفعولن) جزؤنه نقل و تحویل ایلملر

اون اوچنجی (حنف) در حنفی حانك قحقی وراكسكونیه لفته (طاش آتمه) واصطلاحده (فاعلاتن) جزؤك سبب خفیفی اولان (تن) لفظنی بهدا لحنق حاصل اولان (فاعلا) بی فاعلتن جزؤنه نقل و تحویل ایتمکه دینور که اشو جزؤنه مقول الیهی (مخدوف) در (بتر) بانك تانك قحقی الیه لفته (قوروی کسکه) و بورا جه

احرارک اصل هئندون دو معسسه تغییر اونوب برطاقارک ذهانه کوره ضرب الیه
 عروسه عارض اولان تغییراته (علل) و خشوه طاری اولانه (زخاف) دینش
 وندالیهض واصل الیه اولاده واقع اولان تغییره (علل) واسبابه عارض اولانه
 دخی (زخاف) تغییر ایدیش ایسه ده اقوی اقوال حکمه باقیواریسه کرک عروض
 الیه ضربده اولسون و کرک خشوده بولسون بولرک چلهسنه علل دینور که عدد
 اقوامی (اوزیدی) اولوب (اون بدیسی) مشترکاً عریله عیم لسانینه و (النیسی
 یالکتر عریده و اون دردی) فقط زان فارسیده مستعمل اولقلندن عرب عریده
 (کرمی اوج) و عجم قنده (اوز بر) ومع الاشترک (اوزیدی) عدده بالغدر که
 اشبو (خبن طی . خبل قبض . قصر . قطع . کف . وقف . خند . صل
 تعیث . حنف . بتره زویل . ازاله . تسبیغ) لسان عرب الیه فارسیده و (صهار
 عصب . قطف . جز . شطر . نهک) فقط عرب عریده و (خرم . خرنی . شتر . هم
 جب . زال . شکل . جحف . جمع . رفع . ثم . نیم . نخر . ریح) دخی یالکر زبان
 فارسیده مستعملدر

عربک استعمالده عجم الیه اشترک ایلدیکی علل ازاخفیک بری (خبن) درخبن
 اصطلاح عروسیده اجزای افاعیان مرتبه نایسنده بولان حرف ساکنی یعنی
 (مستعمل) جزوان ایکیجی مرتبه سنده واقع اولان (سین) حرف ساکنی خندق
 ایتمک دینور که (مستعمل) بعد الحاق (مفعلن) قاش و متفعلن ایسه لغت
 عربده بولمیدن اهل عروض عینده استعمال اونویوب انک برینه اوزرنه اولان
 (مفعلن) جزوی کتورلکه منقول الیهی (مجبون) اولمشدر
 چونکه (خبن) خانک قعی و بالکسکونیه لغته (انک قالدیر لوب اولانسی) (مستعمل)
 معنائی حاز اولوب (مستعمل) جزوی ایسه حرف نایسی اسقاط ایقیه ایدیش
 و بعلاقه مناسبتیه اشق بولایش اده کوردایش اولور
 (ایکیغیسی) (طی) درکه جزو ک دردیجی مرتبه بولان حرف ساکنی خندق
 عبارتدر بونک فتح طا و سکون یا الیه معنی لغویسی (البسه و نقشه ی کوپ
 دیوشر مک) اولوب جزو ک دردیجی حرف اولمه قصادیش اوله خندق
 دیوشر اشق قاشه تشبیه (مطوی) دینور ملا (مستعمل) جزو ک دردیجی
 حرف یعنی (فا) حی حنف اولدوقه (مستعمل) قاور و بونک عوضی اولان (مفعلن)
 جزوی به نقل اولمه منقول الیهی (مطوی) اولور
 اولغیسی (خبل) درکه (خبروطی) عالیری بر جوده جمع اولمه یعنی

{ معولات }

(معولات) جزو نه خبن اولان (فالله طی اولان) و (واو) حرفی خندق واسطه
 قلیقه دینور و جزو مسروده دن ذکر اولان ایکی حرف خندق اولدوقه (مفلات)
 قاشه موالی اولان (مفلات) جزوی به نقل اولنور که منقول الیهی (مجبون) در
 ز بر (خبل) خاء معجمه تک قعی و با موجوده سکونیه لغته (ناقص الاعضاف ایدنده)
 و جزو ک کورک فالیه و اوی حنف اولدوقه اعضایی ناقص حکمده در دینجی
 (قبض) در قبض قافق قعیله مرتبه خامسه جزو نه بولان حرف ساکنی حنف
 و اسقاط ایتمک یعنی (مفاعیلان) جزو نه کی با حرفی خندقله (مفعلن) ایتمک
 دینور لغته (برنسنه ی لقی و دوروب و ک) معنسنده در که (مفاعیلان) جزو نه
 با حرفی السوب قصادیش یعنی جزو نه کور بعد الحذف (مفاعیلان) قاش
 اولدیندن منقول الیهی (مقبوض) اولور
 بشبجی (قصر) در قصر قافق قعیله لغته قصا لائق و و راجه جزو نشیب خندق
 ساکنی بعد الحاقی مخبرکی ساکن قلیق معنسنده اولوب ملا (مفاعیلان)
 جزو ک سبب خضبی اولان (سن) ده حرف ساکن بولان نوبی بعد الحذف لام
 مخبرکی بالاسکان (مفاعیلان) قاش خندق منقول الیهی (مقبور) در
 انجی (قطع) ادر قطع و تد جزو ک ساکنی حنف و مخبرکی اسکان ایتمک اولدوقه
 قافق قعیله (کسکه) دینور که (مفاعیلان) جزو نه اولان (علل) و ندکی نون
 ساکنی بعد الحذف لام مخبرکی اسکان الیه (متاعل) قالدوقه بونک برینه اوزرنه
 اولان (مفلاتن) کتورلکه منقول الیهی (مقبوع) اولور
 بدجی (کف) در که کاف قعی و فاک تشدیدله لغته (دامن بایی طویلوب
 بونکه) و اصطلاحده (جزو ک بدجی حرف ساکنی حنف و اسقاط ایتمک) دینور
 یعنی (فعلاتن) جزوی بدجی حرف ساکنی اولان نوبی بعد الحذف (فعلات)
 قالدوقه کندی و زنسنده اولان (فعلان) جزو نه نقل ایدر که منقول الیهی
 (مکفوف) در . و اصوله (قصر) دخی تغییر ایدر
 سکرنجی (کف) در کف کاف قعی و سنک سکونیه لغته (انسان بالدیبری
 آنچه) و و راجه (جزو ک بدجی حرف مخبرکی حنف و اسقاط ایدیش اولغه)
 دینور سلا (معولات) جزو نه ک آخرنده بولان (ک) حرفی حنف اولدوقه
 (مفعولاً) قاش خندق کنده و زنسنده بولان (مفعولان) جزو نه نقل اولنور و بنابرین
 منقول الیهی بالدیبری آجیش انسه تشبیه (مکسوف) دینلور
 طقوزنجی (وقف) در و اویک قعیله لغته (ساکن قلیقه) و اصطلاحده (جزو ک

{ معولات }

(قبض) (قصر) (قطم) (کف) (کف) (وقف)

مشاعیل دن مرکب اولوب مصرعلری اولرین بر اجزای طرح اولدقه
 اولدقه ایقان اجزای افعالیت مد کورک خموی و بیان اولان افاضلعت
 عارض اولقی یعنی مفاعیل جزئی علت خنده مبتلا ونسی دها واضعی مفاعیل
 جزوئک آخرتده (سبب خفیف) اولان (ان) لفظی بعد السقوط (معنای)
 قالمی اوزینه (فمولن) جزیه نقل اولقی مثلن اولان یزک اجزاسنک
 زخافیدر
 مهره هر وضوون قواعد و شروط اوزان شعری تأسیس منمنده (سبب) (و تد)
 (فاصله) شعریک منبای علیهدر دیشلرکه اشو اجزای نائمه ک بری اولان (سبب)
 ایکی قسمه منقسم اولوب بری (سبب خفیف) و قسم دیکری (سبب تقبیلدر)
 مثلا (بن و سن) لفظلرده اولدنی کی که حرف اولی مخمک و حرف ثانیسی ساکن
 اولان ایکی حرفدن مرکب لفظه (سبب خفیف) و (لکه و تکه) کلده زنده اولدنی
 وجهه ایکی حرف مخمکدن ترکیب ایکن لفظه (سبب تقیل) دینور
 (و تد) دخی ایکی قسم اولوب بری (و تدجموع) و دیکری (و تدنفور قدر) ز بر
 ایکی حرف مخمکی متعاقب و بر حرف ساکنی دخی جامع اولان لفظه (و تدجموع)
 و ایکی حرف مخمکدیننده بر حرف ساکنی شامل اولور ایسه (و تدنفورق) دینور که
 (صدا) لفظی و تدجموعه و (بنده) کلدی و تدنفورقه منالدر
 (فاصله) دخی ایکی قسم اولوب قسم اولی (فاصله صغرا) و قسم ثانیسی
 (فاصله کبرا) در
 اوج حرف مخمکدن صکره بر حرف ساکنی جامع اولان لفظه (فاصله صغرا)
 و درت حرف مخمکدن صکره بر حرف ساکنی حاوی اولان کلمه (فاصله کبرا)
 دینور که (خضری) فاصله صغرا لکه و (حلتی) فاصله کبریاک مثلیدر . فاصله
 کبریاکی تشکیل ایکن حرف فاصله صغرا حرفلرین زنده اولدنی چتهایرینه کبرا
 دیکرینه صغرا اطلاق ایشلردر که بو مثالرک جموعی جمله مصرع آتی
 ترتیب ایدلای

{ (مصرع) بول کدابسکر کی کیمسی {
 خنی اولسونیکه ذکری سبت ایکن اجزای نائمه دن یعنی بالکنز (اسباب) و یانود
 (اوزاد) و یا (فواصل) دن عبارت اولوق اوزره ترکیب ایکن کلام موزون من جهت
 البلاغه فصاحت مطلوبه بی جامع اولمه چغندن واسیل منظمه ده ایسه
 بر وجهه قدر و نطق و تنظیی تصویر اولان اشعارک فصیح و بلوغ

اشو لکه و تکه
 لفظلرده اولان
 حال مقابله
 اولان حرفلرک
 فیه لریخی ایسا
 چون کادکر ندر
 مد کور هار
 باشعه حرف
 عدا و تتر

اولوق برامه و انشاد اولتی اهل طبیعت عننده بر قاعده مرعیه حکیمه کیرهش
 اولدیمندن علای عروض اجزای مد کوری بکدیگر لیه یعنی سینی و تد و یا فاصله
 الیه و یانود و تدی فاصله و یا سبب الیه بالاجماع علم عروضک روش اولوب اصول
 دبلان اجزای تقابیل ثنائیه تشکیل ایشلدر
 اشو اجزایک ایکیسیمی شماسی یعنی شش حرفی جامع والیسی سماعی یعنی بیسی حرفی
 اولوب شماسی اولتر (فمولن) و (فاعلن) و سماعی اولان دخی (مفاعلن)
 (و مستقلن) و (مفاعیلن) و (فاعلاتن) و (مفعولات) دن عبارتدر که
 اشاعده تفصل ایله جکی وجهه اجزای ثنائیه منبسطه دن بر طاق فرورعت
 متوعه دخی استنباط و استخراج ایشلدر
 اجزای ثنائیه اصولن بری بر سبب خنفته برود جموعدن ترکیب ایکن (فمولن)
 اولوب یوشده و تدجموع اولان (فمو) لفظی سبب خفیف اولان (ان) کلدهسه
 تقدم ایدرک فمولن جزوقی ترکیب ایشلدر
 (ایکنی) فاعلن (اولوب بولک سبب خفیف) (فا) و تدجموع اولان (علن) لفظنه
 تقدم ایشلدر
 (اوزچی) برود جموعه ایکی سبب خفیفدن تشکیل ایکن (مفاعیلن) اولوب (منا)
 و تدجموعی (عی) و (ان) سبب خفیفدن اول کلشدر
 (در دخی) ایکی سبب خفیف الیه برود جموعدن مرکب اوزن (مستقلن) اولوب
 (مس و وقف) سبب خفیفنری (علن) و تدجموعه تقدم ایشله ترکیب ایشلدر
 (شخی) (فاقون) سبب خفیف مقدم و مؤخر زیله (علا) و تدجموعدن عبارت
 اولان (فاعلاتن) در که (فا) سبب خفیف مقدمی (علا) و تدجموعی اولنده
 و (بن) سبب خفیف مؤخریدی و تدجموع ساقف اندرک آخرتده وقع اولشدر
 (ایکنی) برود جموعه بر فاصله صغرا دن مرکب اولان (مفاعلن) جزوقی اولوب
 (منا) و تدجموعی (عاتن) فاصله صغرا سنه تقدم ایشلدر
 (دینچی) بر فاصله صغرا ی مقدم الیه برود جموع مؤخر دن مرئیا اولان (مفاعلن) در که
 (منفا) فاصله صغرا می (علن) و تدجموعدن اول کلشدر
 (سکریمی) ایکی سبب خنفته برود نفورقدن وجود کلان (مفعولات) اولوب
 بولک (منف) و (عو) سبب خفیفنری (لات) و تدنفورقه تقدم ایشلدر
 ایکنی اجزای افعال منبسطه به طاری اولان تغییرات متنوعه به علای عروض عننده
 (زخاف) دینور که زخاف لفظه اجزایه نقصان وز اده ال عارض اولسه

فقط شواشی خنی اولدو شکه شعر اکر هجو اسلام و ارزوی جماع و حرام و خلاف
شرعی اولان قشش کلام و حتی انکار باطلی اظهار مقصد به منی ایسه بالطبع
منهوم اولوب عندالسرع مباح و حرام اولور
حضرت شمر رسالت و مثالو بیت حقیقه (جو فکتر شعر لایله طوله من ایسه لیکر لایله
ملو اولوق بکدر) بودیلر

(اوزان)

مزایایستی تقیم الیه طبعه ایزان صفا و نفاذت ایدن بر ترکیه اطلاق اولور که ترکیب
مذکورک عبارت اولدینی کلامک عدد و مقدار دیر

(صدر)

مصراع اولک جزؤ اولنه اطلاق اولور

(عروض)

مصراع اولک جزؤ اخیرینه تعبیر اولور

(ابتدا)

مصراع ناینسک جزؤ اولسک اسمحدر

(ضرب)

مصراع ناینسک جزؤ اخیرینسک ادبیر

(خشو)

کرتک صدر الیه عروضک و کرتک ابتدا الیه ضربک ماعدا سنه یعنی بولرک میانه سنه
ودها آچقی مصرع اولک جزؤ اول و جزؤ اخیر و کدالک مصرع ناینسک جزؤ
اول و اخیر یکنده بولان اجزای تقاضیه دیر

(زخاف)

اجزای تقاضیه عارض اولان تغییره دیر که بیت آئینه جمله می کوسر شلندر
(مثال بیت)

دروغی آشنای اول طشره من بیکانه صانسونلر
عجب زبیا روشدر عاقل اول دیوانه صانسونلر

بیت مذکور مصرع اولک جزؤ اول اولان (دروغی) لفظی (صدری) و جزؤ
اخیری بولان (صانسونلر) کلمه می (عروضی) اولوب و مصرع ناینسک جزؤ اول
اولان (عجب) لفظی (ابتدائی) و جزؤ اخیر بولان (صانسونلر) عباره می
دخی (ضربیدار) منسوب اولدینی بحر ایسه شعر هزجندن و اجزای سکر کر

(شعر) دیلان علم بر فن بیخ بدیعیه و رسنت غریب طبعیه اولغه فآدمی
ملاقت زبان و شجاعت جان اولوب موضوعی علم کلام و بآندر صلی اللطیفه و سلم
افندمز حضرت نوری صیباغه تعلم شعر الملک امر بنی متضمن (علو صلیکم الشعر
قانه يطلق اللسان و یورث الشجاعة) و لوکان نزول الوحی بعد انبا نزل
علی الشعر) و ان الله کتبات تحت العرش مغایه السنة الثمرا کبی (طایفه احادیث
شریفه نقل و بیان و حکمای برز کوازیسه شری خارق عاده فوعندن عداله الیه (بیت
(چون کرامات باندا اولیا اولاشور اولدی آخر کیمیا) فریدسنی ورد زبان یورشلندر
اکر چه نظم جلیل الهی ده (وما جئناه الشعر و لایبغی له) بیولش و بایسه شعرک
منهوم و همی اولدینغه بر ذلیل جلیل بولشس سؤالی وارد خاطر اولور ایسه بآیت
کریمه من مراد شعرک خطا اولمی اولوب محسنا و ماهو بقول شاعر منطوقجه
کفار خاکسارک قرآن عظیمی شعر و رسول کریمی شاعر اولش اعتقاد باطله سنی رد
و بیخ حکمتی شاهلندر جزو بجلی اعطای اولور

(استطراد)

روایت اولور که بزکون حضرت حسان رضی الله عنک هجوت مشرکینه مقابله
ایلمی خصوصه اراده حکمتعاده جناب نبوی صادر اولسیدی ان مالک
حل شکل صدقنده بارسول الله جناب حق (ولشورای بیهتم الفارون) آیت
جلیله سبیله شعر لایزم و بیخ یورد دینی حالد هجو اولوق جاز اوله بیاموی
مقاله سنی اراد ایمکله (ان المؤمنین یجاهد بسیفه و لسانه و انلی نفسی بیدلکلمای
ترتومهم به نفع النیل) یورشلندر معنایی (کفاری هجوایک اثر ضلالت اولوب
لیکله اماره هدایتدیر یعنی اولره سانسانه اولوق آتوب جهاد فی سبیل الله لیکدر که
بویایسه محض عبادتدیر (دیوان اولور) انها)

حتی جناب حسان رضی عنه المنان مسجده نبویه ذاته مخصوص اولان کریمی به
صمود ایله رسول کبری لای مدح و وصف و کفار خاکساری هجو و زینف ابتدایی
و بیخ بآینه ده جناب جبریل علیه السلام کما نزلت الیک مر و لیر
فاصلی یضاروی بیض الله وجهه و رضی الله عنه حضرت نوری بیان یورشلندر که (الاولین
آمنوا و اعوان الصالحات و ذکر الله کبیرا و انصر و امن بعد ما ظنوا) نغم جلیلی نفوت
و فساند و بیخ و توحید سوشکله حضرت اوقات ایدن صلحای اسلام شرعی
حقیقه در که ذکر سبحان اولور اولسان اولشندر بایعلیه (شعراء الاسلام تحت
لواءک فی الجنة) یورشلندر

بولنالی دخی عروض عربی و فارسی تحصیل تکلفون فوراً رقی ملاحظه
 ایلیکمین ذکر اولان کنایه مؤلفی روحانینه منسلا خواص و عوامه فائده
 بخش اوله حق بولسه آدیش الفاظدن بری و لغات غریبه غیراً نوسه استخراجه
 عربی غایتاً آچیق و واضح بر عروض تنظیم و (عروض ترکی) نامیه نوسم ابدیک
 اریکه بیله خلافت و دبیم افزای اجلال و شوکت اولان پادشاه عدالت نصاب
 و شهنشاه معزز القاب السلطان بن السلطان السلطان عبدالعزیز خان بن السلطان
 الغازی محمود عدلی خان دام الله تعالی ایام دولته الی آخر زمان حرمة رسول اللک
 المنان افندیز حضرت نریک اسم ساری و نام نامی جناب خلاقیتها بیلده توشیح
 و تزیین ایلم (والله الوفی الی سبیل ارشاد وهو روض بالعباد)
 معلوم اوله که کلام مشورک میزانی عام منقح اولدیی کبی کلام موزونک میزانی علم
 عروضدر بوعلمه عروض اسمی و ریلستک و جدسیسمیه متعدد اولوب چونکه لغته
 عروض (ناحیه) معنایسته و علم مذکور علوم ساریه نسبتاً بر ناحیه کلمینه بولمسته
 بنیاه بوعلمه (علم عروض) دیتشدر
 اما (عبدالرحمن خلیل بن احمد) المصری حضرت نری عروض علک واضح
 و موحدی اولمغه (علم خلیل) دخی دینور
 (استطراد)
 امام منار الیه مکرمه ده اکن کسندن اول هیچ رفردک وضع و ایجاد اتبکی
 بر علم غریک الهام بیورلسی خصوصی جناب قاضی الحامیات در کاهنه عرض
 و نیاز ایش و تعریفی صددهنده اولدیی علم شریفک وضعه دار اشارت الیه
 آلمش اولدینمندن بصریه عودت ایدرک و علم مذکور وضع و تألیف ضمیمه
 بیوجک برکوب ایچنه کورک بیهضاً کمال شووله رفیع سدا الیه کویان اولدقیه استماع
 ایدلر مشارکته جفته حمل ادوب رهین ملال و الاخره ارض حجازه منسوباً
 (چونکه ارض حجازه عربله عروض دیر) تألیف بیورده قاری عروضک لطافت
 و فصاحت فوق العاده سنی کوروب مع التحسین مسرور و مسترخ الیل اولدیلر
 (تم الاستطراء)
 (عروض) اصطلاحده اوزان شعریک فاهمندن صحیحی فرق و تمیزات اولان علمه
 دینور که بوعلم شعریک منسوب اولدیی شعریک اجزای تقابلیه عندالوازمه زایدی
 ناقصندن بقرینه سبب اولدینمندن (میزانی شعر) اسمی دخی حائز
 هر بر علم دقایق حری ایلمش بیلدیر بر علم اصطلاحاتی اولدینی کبی علم عروضک
 (قواعد)

(۴)

فوهدا سبب سنی بیلدیر مک ایچون علم عروض اصطلاحات آتی البیانی وضع
 زریبا بیلدیلر
 لغته قیوقادینه دینوب فن عروضده (هر بر بیتک نصفی مقدارینه) و تغییر آخرله
 (کلمات و حرکات) جهلر الیه اقسام کلیسی کدیگره مقارن ایکی مقدار صحیحندن
 مرکب اولان بیتک مقدار نصفه (دینور)
 (بیت)
 ایکی مصرعندن عبارت اولان کلام منظوم و موزونه (و لغویون عندنده) (او)
 دینور . چونکه شاه قیوستک ایکی قنادی اولدینی کبی بیت شعریک دخی ایکی
 مصرعی وارد اولدقاندزی طاعلیله انشآت باریسه انجام اولدینمندن بیت
 شعریک ابتدا مصرطری انشاد اولوب سکره علم اولدینغه حکم اولتور
 چادرک ارکان ثلثه سی موجود و حجه ایسه عندالعرب خاتمه قال الکنتادن معدود
 اولدینغه یعنی ابی الیه قازیق چادرک مدار قیام و قوائمه و تکلیک ارمننده قالان
 بوشاق قیوسی مقامنده ایدرکنه علامت مخصوصه اولدینغه نایکی مصرعدن
 مرکب اولان شعر (بیت) دغش و یومناستله علاقه اولمشدر . زیرا بیت
 موزون اوج و علی قول درت رکن اوزره موضوع اولوب اشبور کتار قول اول
 اعتبارخجه خیمه تک ایی مقامنده اولان (سبب) و قازیق حکمنده اولان (وند)
 و قیوسی عد اولان یعنی اشکری ارمننده بوشاق مقامنده اولان (فاصلهدر)
 لکن قول ثانی به کوره (صدر عروض) ابتدا ضرب (در که بونلر ایکی
 مصرعک ارکان ارمه سیدر فلهنا شاعر اهدام خانه سنه رضاداده اولوب فقط
 چیره دستیه معمار طبعیه باییلان بیت شعریک عمل خلل عروض عارضیه سنه وزنن
 ساطا اولونه قائل اولماز (ان الشاعر رضی بهم بیت لایخلال بیت) ضرب مثلی
 مشهوردر
 (شعر)
 (معنی اولوب قصدیه آخری کدیگره مشیمه منساری حرفن ترکیب اولان کلام
 موزونه) و تشبه (اوزون اوزادی دوشه رک استخراج معانی ایلکه) دینور .
 مقصود شعر بیلدن علم اولان (تم انهم هؤلاء تعلمون) تم القریم و اتم تشهدون
 آت جمله سی کبی موزون کوریکان آیت واحادیث شریفه کوزن و قافیاری من قصد
 اولدینمندن اولوشدر در نیک جا اراوا ماز

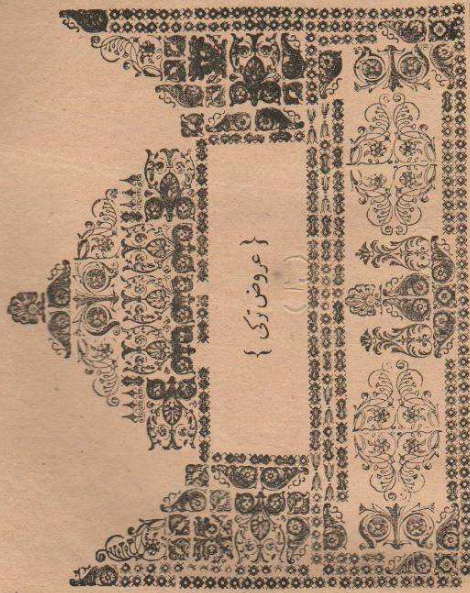
{ ۵ }

مشتاق دیدار و مبتلای درد دوا باری اولان عنادل توائل باغ بلاغت و طوطیان
سکر خای آینه فصاحت که مجبور وصلی و رنجور و جد و حالید هر وقت وزمان
و هر خطه آئده مقدمات نفوت شریف و مفصلات سهتایش لطیف تر نیایه نهنه
پریش و بو وسیله ایه سینه پر شرحه رینه دولسان اولور

نظم

واصل غایبتم اولمی کمال ایه * آجیدی کفر ظلمتک نور جمال ایه
مدحه سزا وارد چه خصلتی له * اکا سلوة الله سن دمیم آلی ایه
و عتاب رحمت نأب تضیات باطله آل و اولاد و کانه ازواج و انحاب رضوان الله
تعالی علمهم اجمین حضرت انک ارواح طیبه رینه سوق و ارساله شایان و روانه که
راهر و اثر سعادت لری اولان لری رنه ارضه خلائقین چقاروب طریق دمستقیم
هدایه نواج و ایصال ایدرز (انحابی کالقوم باهم اقتدیم اهتدیم)
(اما بعد) انحاب مطاله به معلوم اولدیقی اوزره فن لازم التعلیم شعره آکتساب
وقوف صنایع اشعارک اساسی و منشا ابتدایه مقالیق اوزان و مقنناتی لایقی و جملیه
بیلکه موقوف اولمله موزونی ناموزنشدن و ز ثلمی ذخی ناقصندن فرق و تمیز
ایدجک قدر علم عروض او کرمک و هر بییک اجزای افاحیله طاری اولمی تحت
احتماله اولان علل عروضی بیایوب اجزاء طبیعته تنظیم اوله جن ایستاک سالم
عن الدال اولرقی اشاد ایدلسنه صرف برای اقتدار ایدلک لایددر کچمه
یت (من ندانم فاضلات فاضلات * شعر کوم بهتر از آب حیات)
دیش ایدسه ده لکن طبیعته موزون کور بهرک ارای ایزنده نه موزون و کدک
طبعه ناموزون صورتده اوله ذوق فقط اهلی زنده موزون اولان بر طلق اشعاری
اهل عروض تطبع و ذوق ایه خطاستی سوایندن فرق و تمیز ایدرز که بحال
علم عروض جاهه فولاندندر

بوسقاط چین سفره عرفان یعنی (علی جمال الدین) ناقوان بن مصطفی غفر الله ذنوبه
و نال مراد انفساد اشعارک هوسکاری و کلشن نظم رکنینک عتدایب زاری
اولدیقی جهته علم عروضک اصول و فروعنه استحصال ملکه ایکن آثار ناچیزانه می
علل عروضی بجه سینه دوشورماک انب سله عروض اندلی و عروض جامی
نام کتاب بلاغت نصیبات لری اهل وار بایندن اخذ و تعلیم ایه بالدهفیات مذاکره
و مرآت خیلده ترکیه برعروضک تألیف و ترکیب صورتی مشاهده یعنی وجدان
پریشانه جدیجی ترک اولونده اشعار عربی و فارسی نظم و قرأت انک هوسنده



بسم الله الرحمن الرحیم و به نستین

لائی سهدی حد و دراری سیماس لاده فاصله صغرادن امر جلیله کنل الله
بوعالم کون و فساد اعطای وجود بیورش اولان خدای یابند واحد قادر و قویم
فرد و صمد جل شانہ حضرت باریک درگاه عظمت بارگاه الوهیته عرض و اهدایه
اخرا و سزا در که دوار افلاک بی استناد و بلقیات ارضین دور اعتیادک بیوت
و استقرار بی طرز رسین بدیع و اسلوب بهین عجیب اوزره رسم و زیب ایدرز
(خالق الله آدم علی صوریه) سر جلیلی اوزره فی عمل و معاد اولان نوع
بخی بشری فاصله کبرادن خلق و ایجاد ایه (و لقد کرمانی آدم) تشریف سعادت
ردیفه مظهر (وان من الشیر حکمة) کوه رینه مصدر ایدلی
و فراد صلواتی آنها اول مطلع قصیده انبیا علیه السلام و الخاق مقدمه حضرت باریک
خوانگاه ملائکه سعادترینه نثار و تشبیه لایق و مجاد که طیبینه برجهات اولان
صحرائ وسیع انهنای جهاتی طلوع خورشید معتدل ایه مستغرق بحر انوار و پروانه
شمع جلال اولان انحاب فضل و بلاغتی آتش درد و محبت و سوزش عشق و هویته
احراق بانار ایدلی

(مشتاق)

دائرة دارالمندہ اولان مصرعہ ہب لفظی سہواً ہر بار لشدہ

۹۵

مقارِب	۸	۹۵
سبلی	۲۸	۱۰۱
سین	۲۸	۱۰۱
نعت الجور	۰۰	۹۰۳

مقارِب

موزونہ	۰۷	۱۰۶
فاضل	۱۵	۱۰۶
اولان	۲۳	۱۰۷
بامدودہ	۲۷	۱۰۷
احرف	۰۶	۱۰۹
اول کول	۱۶	۱۱۱
(باران) لفظی کی (باران) ...	۱۲	۱۱۲
و (نکاران) لفظی کی		۰۰
طبتہ مند کور	۲۳	۱۲۸
ضبط	۲۷	۱۳۰
نجاہل العارف	۰۷	۱۳۴
قصیدہ سی	حاشیہ	۱۴۴
شفت	۲۶	۱۴۴

کلمه	معنی	تعداد	محل	تعداد
کوهجری کو	کوهجری	۳۳	خطا	۴
مفعول	مفعول	۳۴	اما	۱۴
سختاری	سختاری	۳۵	تعاون	۲۷
بای آند	بای آندا	۳۶	ابن مالک	۱۵
دنیای کرر	دنیای	۳۷	طوله دن	۵۴
مفاعیل	مفاعیل	۳۸	ناله تک	۵۸
المه دل فیصل	المه فیصلی	۳۹	مستغفلن	۱۷
بازمه	بازم	۴۰	خری	۱۱
رحم	رحم	۴۱	(مفعول)	۱۰
سهواً مربع مسدسه قدم	سهواً مربع	۴۲	اوزرنده	۱۸
فاعلن	فاعلن	۴۳	موانی	۳
ضنف	وضنف	۴۴	قبض	۶
ویاوند	ویاند	۴۵	اوزرنده	۱۷
مفاعیل	فاعلن	۴۶	مخدو	۸
جودل	جودی	۴۷	صلم	حاشیه
مفعول	مفعول	۴۸	فاعات	۱۷
(۱۱)	(۱۲)	۴۹	(لا) و شباق	۱۳
(۱۲)	(۱۳)	۵۰	وندنکی	۱۹
مفعولات	مفعولات	۵۱	(الفی)	۲۰
دردو	دردی	۵۲	(۳)	۳
کتور لیکندن	کتور لیکند	۵۳	نخوج	۱۲
مخبون خوض	مخبون خوض	۵۴	لهیب	۱۲
اول غزوه	اول غزوه	۵۵	لهوش	۱۴
دورنده	دورنده	۵۶	دلد	۱۴
اوله جفته	اوله جفته	۵۷	مستغفلن	۲۷
(۸۷)	(۷۸)	۵۸	سنگ کسبیر	۲۷
صدر	صدر وایندا	۵۹	ب ولوزم	داره
مفاعیل	مفاعیل	۶۰	سالم (صدر)	۱۸
اطلاق اولو راسدقان	اطلاق اولو راسدقان	۶۱		

ÖZ GEÇMİŞ

12.11.1987 tarihinde Ankara’da dünyaya geldi. Yozgat’ın Sarıkaya ilçesine bağlı Akbucak Köyü İlköğretim Okulu’nda ilkokulu bitirdi. Ortaokulu, eğitimi için ailesiyle birlikte geldiği Kayseri’de, Ahmet Kirazgiller İlköğretim Okulu’nda tamamladı. Yine aynı şehirde Aydınlikevler Lisesi’ni bitirdi ve liseyi bitirdiği 2004-2005 eğitim-öğretim yılında Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde okumaya hak kazandı. 2007–2008 eğitim-öğretim yılında lisans eğitimini tamamlayarak aynı yıl Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı’nda yüksek lisans eğitimine başladı. Ders dönemini bu üniversitede tamamladıktan sonra, tez döneminde Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne geçiş yaptı.

İletişim:

Yenidoğan Mah. Bilge Kağan Ap. No:9/24

38280 Talas / KAYSERİ

e-posta: erdemcanozturk@gmail.com